

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI

127921

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRKİYE'DE KÜÇÜK
VE ORTA BOY İŞLETMELER (KOBİ'LER)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

127921

DANIŞMAN
Prof.Dr.Hüseyin ŞAHİN

HAZIRLAYAN
Müslüm BASILGAN

BURSA-2003

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM
ENSTİTÜSÜ

İÇİNDEKİLER

TABLolar	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE GENEL BİR YAKLAŞIM	4
I. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI	4
A. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI	5
1. ABD’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Tanımı	5
2. Avrupa Birliğinde KOBİ Tanımları	6
3. Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde KOBİ Tanımları	8
a. Almanya	8
b. İngiltere	8
c. Fransa	9
4. OECD Bünyesinde KOBİ Tanımı	10
5. Türkiye’ de KOBİ Tanımları	11
6. Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de KOBİ Tanımlarının Karşılaştırılması	12
B. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	14
1. KOBİ’lerin Nitel Özellikleri	14
a. İşletme Sahibine İlişkin Nitel Özellikler	14
b. İşletme Örgütüne İlişkin Nitel Özellikler	15
2. KOBİ’lerin Nicel Özellikleri	17
C. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI	18
1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Avantajları	18
2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dezavantajları	19
3. KOBİ’lerin Ekonomik ve Toplumsal Açısından Taşındı Önem	20
D. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN GENEL SORUNLARI	21
1. Finansman Sorunları	21
2. Örgütlenme (Organizasyon) ve Yönetim Sorunları	22
3. Üretim Sorunları	23
4. Pazarlama Sorunları	23
II. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	25
İKİNCİ BÖLÜM	
AVRUPA BİRLİĞİNDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER	29
I. AVRUPA BİRLİĞİNDE KOBİ’LER	29
A. AVRUPA BİRLİĞİNDE KOBİ POLİTİKALARINA GENEL BAKIŞ	29
1. Makro Ekonomik Veriler ve KOBİ’ler	31
2. İşletme Sayıları Açısından KOBİ’ler	32
3. İstihdam Açısından KOBİ’ler	36
4. Avrupa Birliğinde KOBİ’lerin Yapısal Durumu	37
5. Avrupa Birliği ve Aday Ülkelerdeki KOBİ’lerin Karşılaştırılması	38
6. Sektörlere Göre KOBİ’lerin Yapısal Durumu	42
B. AVRUPA BİRLİĞİ’NDE KOBİ’LERİN FİNANSAL DURUMU	44
1. Avrupa Birliğinde KOBİ’lerin Finansal Sorunları	44
2. Avrupa Birliği’nde KOBİ’lerle İlgili Finansal Sorunların Çözümüne Yönelik Politikalar ..	46

a. Kredi Kolaylıkların İyileştirilmesi	47
b. Özel Finans araçlarının geliştirilmesi	48
c. Geç Ödeme Düzenlemeleri	48
d. Yenilikler İçin Finansman Bulma	49
e. Sermaye Piyasasına Erişim	50
f. KOBİ'lerin EURO'ya Hazırlanması	51
g. Sınırötesi İşbirliğinin Geliştirilmesi	52
h. İnternet ve Elektronik Ticaretin Yaygınlaştırılması	52
3. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lerin Finansal Durumlarının Geliştirilmesi Kapsamında Etkinlik Gösteren Kurumlar	54
a. Avrupa Yatırım Bankası (AYB)	54
b. Avrupa Yatırım Fonu (AYF)	54
c. Avrupa Komisyonu	55
C. AVRUPA BİRLİĞİNDE KOBİ'LERE SAĞLANAN DEVLET YARDIMLARI VE UYGULAMA YÖNTEMLERİ	56
1. Avrupa Birliğinde Uygulanan Genel Yardım Sistemi	56
2. Devlet Yardımlarının Mali Boyutu	57
3. Devlet Yardımlarında Gelişme Bölgeleri, Yardım Grupları ve Kullanılan Araçlar	59
D. KOBİ'LERE SUNULAN DESTEK HİZMETLERİ	62
1. Teknoloji Konusunda Destekleme	63
2. Eğitim Konusunda Destekleme	63
3. Pazarlama ve Reklam Destekleri	64
4. Bilgi Sağlama ve İletişim Konusundaki Destekleme	64
5. Yenilik ve AR-GE Konusunda Destekleme	65
6. Çevre Koruma Kapsamında verilen Destekler	65
7. Enerji Konusunda Verilen Destekler	65
II. AVRUPA BİRLİĞİNİN KOBİ POLİTİKASINDA YENİ YAKLAŞIMLAR VE BİRLİĞİN KOBİ'LER İÇİN OLUŞTURDUĞU ÖZEL PROGRAMLAR	66
A. GENEL ÇERÇEVE	66
B. KOBİ'LER İÇİN BÜTÜNLEŞTİRİLMİŞ PROGRAM (ENTEĞRE PROGRAM)	68
C. ÇOK YILLIK KOBİ PROGRAMLARI	69
1. Üçüncü Çok Yıllık KOBİ Programı (1997-2000)	69
2. Çok Yıllık İşletme ve Girişimcilik Programı (2001-2005)	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER	73
I. TÜRKİYE'DE KOBİ'LER	73
A. TÜRKİYE'DE UYGULANAN KOBİ POLİTİKALARINA GENEL BİR BAKIŞ ve KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	73
1. Makro Ekonomik Veriler	76
2. Katma Değer Açısından KOBİ'lerin Yeri	78
3. İşyeri Sayıları Açısından KOBİ'ler	79
4. İstihdam Açısından KOBİ'ler	81
5. KOBİ'lerin Yapısı	82
B. TÜRKİYE'DE KOBİLERİN TEMEL SORUNLARI	85
1. Finansman Sorunları	86
2. Pazarlama Sorunları	89
3. Üretim ve Hammadde Teminindeki Sorunlar	89
4. İşyeri Sorunları	91
5. Eğitim Sorunları	91

6. Bürokrasi ve Mevzuat Sorunları	92
7. Dış Ticaret Sorunları	93
C. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERİN FİNANSAL KAYNAKLARI	94
1. Ülke İçi Kredi Kaynakları	94
a. Türkiye Halk Bankası	95
b. Vakıfbank	97
c. Türk Eximbank Kredileri	98
d. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	99
2. Dış Kaynaklı Krediler	100
a. Avrupa Yatırım Bankası Kredileri	100
b. Dünya Bankası Kredileri	101
c. Asya Kalkınma Bankası Kredileri	102
d. Avrupa Topluluğu Yatırım Ortaklığı Programı (ECIP)	102
3. Yeni Finansal Araçlar	103
a. Leasing (Finansal Kiralama)	103
b. Factoring	104
c. Risk Sermayesi	105
d. Sermaye Piyasaları	106
e. Kredi Garanti Fonu	107
D. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERE YÖNELİK DEVLET YARDIMLARI ve TEŞVİKLER	108
1. Devlet Yardımlarında Bölgesel Ayırım	109
2. Yatırım Teşvik Belgesine Dayalı Olarak Verilen Devlet Yardımları ve Teşvikler	109
a. Genel Yatırım Teşvik Mevzuatı ve Uygulaması:	110
b. KOBİ Yatırım Teşvik Mevzuatı ve Uygulaması:	114
3. KOBİ'lere Yönelik İhracat Destekleri	118
E. KOBİ'lere Verilen Destek Hizmetleri	119
1. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)	120
2. Milli Produktivite Merkezi (MPM)	120
3. Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları	121
ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV)	121
4. İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)	122
5. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)	123
II. AB ile GÜMRÜK BİRLİĞİ VE KOBİ'LERE ETKİSİ	124
A. Türkiye'nin Gümrük Birliği Süreci ve Gümrük Birliği'nin KOBİ'lere Etkisi	124
B. Gümrük Birliği İle Birlikte KOBİ'lerin Karşılaştığı Sorunlar	127
III. 6. ÇERÇEVE PROGRAMI VE KOBİ'LER	131
A. Altıncı Çerçeve Programı (6.ÇP)	131
B. Altıncı Çerçeve Programı ve Türkiye	133
C. Altıncı Çerçeve Programı ve KOBİ'ler	134
SONUÇ ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	137
KAYNAKÇ	143

TABLolar

Tablo-1: Avrupa Birliğinde Ortak KOBİ Tanımları.....	6
Tablo-2: 25.06.2002 Tarihli Avrupa Komisyonu KOBİ tanımı Tavsiyesi Taslağına göre KOBİ Tanımları	7
Tablo-3: Fransa'da Çalışan Sayısına Göre İşletme Ölçeğı	10
Tablo-4: OECD Bünyesinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sınıflandırılması	10
Tablo-5: Bazı Ülkelerde KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri (% olarak)	25
Tablo-6: Çeşitli OECD Ülkelerinde Çalışan Sayısına Göre İşletmelerin Dağılımı (<500), 1999	26
Tablo-8:Avrupa 19 Ülkelerinde Bazı Makro Ekonomik Göstergelerdeki Değişmeler (1988-2000)	32
Tablo-9:2000 Yılı İtibariyle Avrupa-19 Ülkelerinde KOBİ'lerle ilgili Ana Göstergeler	33
Tablo-10: EU 15'de Çalışan Sayısına Göre İşletmelerin Dağılımı,1996	34
Tablo-11:İşletme Büyüklüklerine Göre Yaratılan Katma Değerdeki Yıllık Ortalama Değişim (Avrupa-19) (%)	35
Tablo-12:İşletme Büyüklüğüne Göre İşgücü Verimliliğindeki Yıllık Ortalama Değişme (Avrupa-19) (%)	35
Tablo-13:İşletme Büyüklüğüne Göre İstihdamdaki Gelişme(Avrupa-19) (%)	36
Tablo-14: Avrupa 19 Ülkelerindeki İşletmelerin Ölçek Yapıları, 2000	37
Tablo-15:Avrupa-19 ve Aday Ülkelerde İşletme Yapılarının Karşılaştırılması,1999	39
Tablo-16:Avrupa 19 ve Aday Ülkelerde 1995-1999 arasında Ortalama İşletme Ölçeğı (İşletme Başına Düşen Ortalama Kişi Sayısı).....	40
Tablo-17: İşletme Büyüklüğüne Göre Avrupa-19 ve Aday Ülkelerde İstihdamdaki Büyüme Oranlarında Meydana Gelen Yıllık Ortalama Değişim(1995-1999),(%)	41
Tablo-18: Birincil olmayan (Tarım, Balıkçılık, Madencilik) olmayan Özel Sektör İşletmelerinde Ölçeksel Yapı, 2000	42
Tablo-19: Avrupa-19'da İşletme Büyüklüğüne Göre İşletmelerin Performansını Etkileyen Başlıca Sorunlar (%).....	44
Tablo-20:Avrupa-19 ülkelerinde İşletme Ölçeğine Göre Finans Bulma Sorununun Önem Derecesi	45
Tablo-21: Finansal Ortamın Geliştirilmesi Amacıyla Yapılan Harcamalar	51
Tablo-22: AB ülkelerinde Devlet Yardımları(Milyon ECU).....	57
Tablo-23: A.B'de 1994-1996 ve 1996-1998 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Devlet Yardımları	58
Tablo-24:AB'de Devlet Yardımlarında Kullanılan Araçlar ve Yardım Grupları	60
Tablo-25: İmalat Sanayiinde Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerinin Ölçeksel Dağılımı.....	75
Tablo- 27:Türkiye'de Bazı Makro Ekonomik Göstergeler.....	77
Tablo-28: İmalat Sanayiinde İşletme Büyüklüğüne Göre Yaratılan Katma Değerin Dağılımı	78
Tablo-29:İşletme Büyüklüğüne Göre , AB ve Türkiye'de Kişi Başına Katma Değerdeki Farklılıklar	79
Tablo-30: İmalat Sanayiinde İşyeri Büyüklüklerine Göre İşletme Sayılarında Meydana Gelen Gelişmeler	80
Tablo-31:İmalat Sanayiinde İşletme Büyüklüğüne Göre İstihdam, 1992	81
Tablo-32: İşletme Sayıları, İstihdam ve İşletmelerde Ortalama İstihdam, 1992	83
Tablo-33: Türkiye İmalat Sanayiinde Sektörel Yapı ve Ölçeklere Göre İstihdamın Dağılımı. 84	

Tablo-34: Firma Büyüklüğüne Göre Finansal Sorunların Dağılımı (%).....	87
Tablo-35: KOB'lerin Dış Finansman Kaynakları	87
Tablo-36: KOB'lerin Kredi Almada Karşılaşılan Güçlükler.....	88
Tablo-37: Halk Bankasının Toplam Kredilerinin Yıllara Göre Dağılımı.....	96
Tablo-38: Eximbank Tarfından Kullanılan Kısa Vadeli İhracat Kredileri Ve Bunlardan KOBİ'lerin Yararlanma Durumları (Milyon TL).....	99
Tablo-39: Ocak-Aralık Aylarında Verilen Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı	113
Tablo-40: KOBİ Teşvik Belgeleri ve Verilen Krediler	116
Tablo-41: KOBİ Yatırım ve İşletme Kredileri.....	117
Tablo-42: KOBİ Teşvik Belgesinin Sektörel Dağılımı	117
Tablo-43: Gümrük Birliği Sürecinde Karşılaşılan Fırsatların Dağılımı	126

KISALTMALAR

ABGS	: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
ADB	: Asya Kalkınma Bankası(ADB),
AIM	: Alternatif Yatırım Piyasası (Alternative Investment Market-
Avrupa 15	: Avrupa Birliği'ne üye 15 ülke
Avrupa-19	: B üyesi 15 ülke ile İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve İsviçre
BC-NET	: İşletmelerarası İşbirliği Ağı
BRE	: İşletmelerarası İşbirliği Merkezi
DGE	: İşletmeler Genel Müdürlüğü (DGE) (Eski adıyla DG XIII),
ECIP	: Avrupa Topluluğu Yatırım Ortaklığı Programı (ECIP)
EIC	: Avrupa Birliği Merkezileri (Euro Info Centers-EIC)
ELISE	: İstihdam İçin Kredi Garantileri (ELISE),
ENSR	: Avrupa KOBİ Araştırma Ağı (ENSR)
ERA	: Avrupa Araştırma Alanı (European Research Area-ERA)
EVCA	: Küçük Girişimci Sermayesi Birliği
FIBV	: Uluslararası Menkul Kıymetler Borsaları Federasyonu-
IP	: Bütünleştirilmiş Projeler
I-TEC	: Yenilik ve Teknoloji Öz Sermayesi
JBIC	: Japon Uluslar arası İşbirliği Bankası (JBIC)
KGF	: Kredi Garanti Fonu(KGF)
MEKSA	: Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı
MPM	: Milli Prodüktivite Merkezi (MPM)
SBA	: Küçük İşletmeler İdaresi-Small Business Administration

GİRİŞ

Birinci sanayi devriminin başladığı 18.yüz yılın ikinci yarısından 1970’li yılların başlarına kadar devam eden süreçte sosyal, ekonomik ve politik değişikliklere bağlı olarak büyük işletmelere olan ilgi özellikle 1970’li yıllarda oluşan petrol bunalımı sonrasında değişmiş, küçük ve orta boy işletmelere yönelmiştir.

1970’li yıllarda dünya ekonomisinde meydana gelen gelişmeler sırasında KOBİ’lerin büyük işletmelere oranla daha esnek davranabildikleri ve başarılı oldukları anlaşılmaya başlanılmıştır. Özellikle 1973/1980 petrol krizinin yaşandığı dönemde, enerji fiyatları ve buna bağlı olarak üretimde girdi maliyetlerinin hızla yükselmesi ve ortaya çıkan talep daralması karşısında küçük işletmelerin büyük ölçekli işletmelere oranla daha dayanıklı oldukları ve krizi daha az maliyetle atlattıkları görülmüştür.

Bu gelişmeler ise mevcut sanayi yapısının yeniden gözden geçirilmesine yol açarak küçük ölçekli, kısa zamanda seri üretim yapabilen çeşitli ekonomik birimlerin doğuşuna yol açabilen modeller üzerine eğilmeyi gündeme getirmiş ve böylece sanayi devrinin “Ölçek Ekonomisi” anlayışına alternatif “Küçük Güzeldir” anlayışı daha çok kabul görmeye başlamıştır.

Büyük işletmelere göre daha dinamik yapıya, esnek üretim mekanizmasına sahip olan küçük ve orta boy işletmeler bu yapıları itibariyle teknolojik gelişmelere, yeniliklere daha çabuk uyum gösterebilmekte, sosyal açıdan istihdam alanı meydana getirip bunu sürdürmede, bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede, mülkiyeti geniş bir alana yaymada, demokratik hayatı canlı tutmada, rekabetin korunmasında ve girişimciliğin gelişmesinde önemli işlevlere sahiptirler.

Gerek kalkınma düzeyleri gerekse sosyal, ekonomik, kültürel ve politik yapıları itibariyle birbirinden farklı olan birçok ülkenin ortak yönlerinden bir tanesi de hem işletme sayısı, hem de üretim ve istihdama olan katkıları itibariyle küçük ve orta boy işletmelerin ülke ekonomilerinde önemli paylara sahip olmalarıdır.

Avrupa Birliği Komisyonu tarafından rekabet, istihdam ve büyüme konularında hazırlanmış olan birçok rapor ve belgelerde, KOBİ’lerin ekonomik güçlerine değinilerek, Avrupa Birliği’nde rekabet, istihdam ve büyümenin desteklenmesinde önemli bir rol oynayabileceklerine ve böylece ekonominin iyileşmesine önemli katkılarda bulunabileceklerine dikkat çekilmektedir.

Toplam işletmelerin % 99’unu, toplam istihdamın % 66’sını ve toplam cironun % 55’ini oluşturduğu Avrupa Birliği’nde ekonomik büyüme, rekabet edebilirlik ve istihdam konusunda küçük ve orta boy işletmelerin temel unsur oluşturduğu tüm üye devletlerce kabul edilmektedir. Bu nedenle işletme politikası küçük ve orta boy işletmelerin ihtiyaçları ve karşılaştıkları sorunlar dikkate alınarak rekabet güçlerini

artıracak şekilde yapılandırılmakta ve bu doğrultuda çeşitli politikalar uygulamaya koyulmaktadır.

Çok Yıllık Programlar çerçevesinde yürütülen Avrupa Birliği'nin işletme politikası, 1980'li yıllarda şekillenmeye başlanmış, 1989 yılında Komisyon bünyesinde işletme politikasından sorumlu yeni bir Genel Müdürlüğün oluşturulmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştır

Mart 2000 tarihinde gerçekleştirilen Lizbon Avrupa Konseyi zirvesinde 15 Avrupa Birliği Ülkesi 10 yıllık bir süre içerisinde Avrupa'da girişimcilik ve yenilikçilik teşvik edilerek Avrupa Birliği'ni "**dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgi tabanlı ekonomisi**" haline getirileceği şeklinde stratejik bir hedef belirlemişlerdir. Bu açıdan Lizbon zirvesinde belirlenen hedeflere ulaşmada küçük ve orta boy işletmelere büyük rol düşmektedir. Bu nedenle, gelişme aşamasında çeşitli zorluklarla karşılaşması muhtemel olan küçük ve orta boy işletmeler, önemli ekonomik ve sosyal işlevleri de göz önünde bulundurularak bir çok alanda desteklenmektedirler. Devlet yardım programları, AR-GE'yi desteklemeye yönelik Birlik Programları, Bölgesel Fonlar ve risk sermayesi uygulamaları ile küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen kredi garantileri bu kapsamda yer almaktadır.

Ülkemizde, küçük ve orta boy işletmeler sayıları, milli hasılaya olan katkıları ve sağladıkları istihdam olanakları bakımından ekonomimizin temellini oluşturmaktadırlar. DIE'nin 1992 Genel İşyeri Sayımına göre imalat sanayinde faaliyet gösteren küçük ve orta boy işletmelerin toplam işletmeler içindeki oranı % 99.5, toplam istihdam oranı % 61.6 ve yaratılan katma değer içindeki payı % 27.3'dür

Ülkemizde, tarım, sanayi ve madencilik gibi ekonominin temel sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin işletme sayıları, istihdam ve üretim açısından ekonomideki önemli yerlerine karşılık dış ticaretimiz içindeki payları (% 8-9) ve kredi hacmindeki payları (% 3-4) çok düşük kalmıştır. Bu işletmelerin başta finansal sorunları, bilgi yetersizliği, iç ve dış pazarlara açılmama ve gelişen teknolojilere uyum sağlayamama gibi birçok sorunları bulunmaktadır.

1996 başında yürürlüğe giren Gümrük Birliği antlaşması ve Aralık 1999 tarihindeki Helsinki zirvesi ile gerçekleştirilen Adaylık Statüsü ile beraber Türk KOBİ'lerinin Avrupa Birliği KOBİ'leriyle uyumunu sağlayıp, onlarla rekabet edebilecek politikaların geliştirilmesi ve özellikle finansman konusunda desteklenmeleri zorunlu hale gelmiştir.

Türkiye, Avrupa Topluluğu anlaşması çerçevesinde, AB'nin politik, ekonomik ve sosyal hedeflerine katkıda bulunmak üzere, Avrupa'daki bilimsel araştırmalara mali destek sağlamak için 1984'de başlatılan ve 2002-2006 yılları arasında altıncısı gerçekleştirilen 6. Çerçeve Programına ilk defa bu dönemde katılmaktadır. AB 6.Çerçeve Programı KOBİ'lerin yaratıcı güçlerini harekete geçirmek üzere onlara özel

bir önem vermekte ve bu amaçla, 17,5 Milyar EURO'luk program bütçesinin %15'i (2.625 Milyon EURO) KOBİ'lere ayrılmış ve katılım süreci basitleştirilmiştir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin 6.Çerçeve Programına katılımı, ülkemizin ekonomik gelişmesi ve AB ile uyum süreçleri açısından büyük önem taşımakta ve ülkemizdeki KOBİ'lerin Avrupa Birliği 6.Çerçeve Programını tüm yönleriyle öğrenmeleri gerekmektedir.

“Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler” adlı bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, KOBİ'lerin genel bir tanımı yapılarak Avrupa Birliği'nde, Türkiye'de ve çeşitli ülkelerdeki KOBİ tanımlarına yer verilmiştir. Daha sonra, KOBİ'lerin temel özellikleri, KOBİ'lerin avantaj ve dezavantajları, KOBİ'lerin karşılaştıkları genel sorunlar ve son olarak da KOBİ'lerin dünya ekonomisindeki yeri ve önemi konuları incelenmiştir.

İkinci bölümde, Avrupa Birliği'ndeki küçük ve orta boy işletmeler ele alınmıştır. Öncelikli olarak AB'deki KOBİ politikalarına genel olarak değinildikten sonra AB'deki KOBİ'ler makro ekonomik veriler açısından, işletme sayıları açısından, istihdam açısından, sektörel açıdan ve yapısal durumları açısından ele alınarak tablolarla açıklanmıştır. Avrupa Birliği'ndeki KOBİ'lerin finansal durumları ayrıntılı bir şekilde ele alındıktan sonra Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere tanınan teşvik ve yardımlar, KOBİ'lere sunulan destek hizmetleri, Avrupa Birliği'nin KOBİ politikasında yeni yaklaşımlar ve Birliğin KOBİ'ler için oluşturduğu özel programlar ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Türkiye'deki küçük ve orta boy işletmeler ele alınmıştır. Türkiye'de küçük ve orta boy işletmelere yönelik uygulanan politikalara genel olarak değinildikten sonra KOBİ'lerin ekonomimizdeki yeri ve önemi tablolarla açıklanmıştır. Ülkemizdeki KOBİ'lerin temel sorunları, KOBİ'lerin finansal kaynakları, KOBİ'lere sunulan destek hizmetleri ayrıntılı olarak ele alındıktan sonra Gümrük Birliğinin KOBİ'lere etkisi ve Avrupa Birliği Altıncı Çerçeve Programı ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Sonuç ve öneriler kısmında ise elde edilen bulgulara dayanılarak birtakım çözüm önerileri getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE GENEL BİR YAKLAŞIM

I. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI

Günümüzde, KOBİ'ler için kesin çizgileri ile evrensel bir tanım yapılamamaktadır. Bu kavramın içeriği ülke, bölge, kültür ve yöreye göre değişmektedir. Böyle bir tanımlamayı zorlaştıran birçok neden bulunmaktadır. Öncelikli olarak ülkelerin gelişmişlik düzeyleri bu tür bir sınıflamanın yapılmasında önemli bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin tanımlanmasında ve sınıflandırılmasında hangi kriterin kullanılacağı önem taşımaktadır.

Çeşitli ülkelerce getirilmiş KOBİ tanımları nicel ve nitel kriterlere dayanılarak yapılmıştır. Kullanılan kriterler ülkenin gelişmişlik düzeyine ve tanımda gözetilen amaca göre değişmektedir. KOBİ'lerin sınıflamasında ve ortak bir tanımın yapılmasında hemen tüm ülkelerde kullanılan kriterlerin nicelik ve nitelik yönünden ayrımı aşağıda verilmektedir.¹

a. Nicelik Yönünden Tanımlama Kriterleri: Çalışan sayısı, sermaye, aktifler toplamı, kar, ciro (satış hasılatı), makine parkı, kapasite (üretim hacmi).

b. Nitelik Yönünden Tanımlama Kriterleri: Girişimcinin işletmede fiilen çalışması, işbölümü ve uzmanlaşma derecesi, sermayenin sınırlı oluşu finanssal yetersizlik, yönetim tekniklerinin uygulanmaması veya yetersizliği

Bu kriterlerin sayısı daha da artırılabilmesine rağmen genelde ortak bir tanımlamaya gidilmesinde tek başına hiçbir kriter anlamlı olmamaktadır. Birden fazla kriter kullanılarak yapılacak bir tanımlama ise çok karmaşık teknik ve idari sorunlara yol açmaktadır. Çoğunlukla uygulanan sınıflama/tanımlama kriteri işçi sayısı ve sermaye temeline dayanmaktadır.²

Küçük işletmelerle ilgili tanımların açık olarak yapılması zorunluluğu, özellikle devlet tarafından belirli büyüklükteki kuruluşlara mali ve teknik yardım yapılmasına karar verildiği zaman ortaya çıkmaktadır. Böyle bir tanımlaı gerçekleştirmekle devlet ya da yardımı gerçekleştirecek olan devletin kurumu yardım dışı bırakılacak işletmeleri ayrabilmektedir.³

Günümüzde uluslararası alanda birçok farklı tanımlama yapılmasına rağmen en yaygın olarak kullanılan tanım Small Business Administration (SBA) tarafından

¹ Mete Oktav, Alican Kavas, Günel Önce, Mustafa Tanyeri, **Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara: TOBB Yayınları, 1990, s. 1

² A.g.e.,s. 2

³ Oktay Alpugan, **Küçük İşletmeler, Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi**, Trabzon: KTÜ Yayını, Genel Yayın No: 125, 1988, s. 2

yapılan tanımlamadır. SBA, Küçük işletmeleri “bağımsız bir şekilde faaliyete bulunan ve faaliyete bulunduğu alanda egemen olmayan işletmeler” olarak tanımlamıştır.⁴

Abrahamson ve Pickle göre ise KOBİ’ler, bağımsız bir girişimci tarafından kolayca kurulup işletilebilen, üretim yaptığı alanda fazla etkili olmayan ve nisbi olarak küçük iktisadi birimlerdir⁵

A. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI

Küçük ve orta ölçekli işletmeler kavramı, çok değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Bazı ülkelerde farklı kriterlere göre bir veya daha fazla tanımı bulunmaktadır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde tanımlamalar yapılırken genel olarak istihdam edilen kişi sayısı temel alınmasına karşılık, bazı ülkelerde ayrıca yatırılan sermaye ve satış miktarı gibi ilave kriterler de kullanılmaktadır.

1. ABD’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Tanımı

Amerika Birleşik Devletlerinde genel olarak KOBİ’lerin tanımında istihdam edilen işçi sayısı esas alınmaktadır. Bu ülkede küçük işletmelerin belirlenmesinde işçi sayısından sonra gelen en geçerli ikinci nicel ölçüt işletmenin satış tutarıdır.

ABD’de genel olarak 100’e kadar işçi çalıştıran işletmeler küçük sanayi içinde kabul edilmektedir. Bazı durumlarda bu sınır 500 işçiye kadar genişletilmektedir. Orta ölçekli işletmeler için ise genel kabul gören sınır 100 işçidir. Burada da istisnai durumlarda bu sınır 1500 işçiye kadar artırılabilir.⁶

ABD’de küçük işletmelere her türlü bilgi ve finansman desteği veren federal bir kuruluş olan SBA (Small Business Administration) Büyüklük Standartları Bürosu tanımlamasına göre küçük işletme kriteri olarak imalat sanayinde personel sayısı (0-1500 kişi), toptancı kuruluşlarında personel sayısı ve yıllık satış gelirleri (500’e kadar personel ve 25 milyon dolar satış), perakendeciler ve hizmet işletmeleri için de yıllık satış gelirleri (3-13 Milyon dolar) göz önüne alınmaktadır.⁷

⁴ Ernest W. WALKER, J. William PETTY, *Financial management of the Small Firm*, New Jersey: Prentice-hall inc, 1978, s.3.

⁵ L. Royce ABRAHAMSON, H.B. PICKLE, *Small Business Management*, 5. Edt. USA, 1990, s.30

⁶ Tamer Müftüoğlu, *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler; Sorunlar ve Öneriler*, 2. Baskı, Ankara: Desen Ofset A.Ş., 1991, s.109

⁷ Tahir Akgemci, *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, Ankara: KOSGEB Yayını, Haziran 2001, A.g.e., s.11

2.Avrupa Birliğinde KOBİ Tanımları

Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu gibi Birlik organlarında ve üye ülkelerde farklı tanımların kullanılması, KOBİ politikalarını destekleyecek tutarlı, somut ve etkin bir çerçevenin oluşturulmasını da güçleştirmiştir. Bunun üzerine, Birlik ve Üye Ülkeler düzeyinde KOBİ'lere ilişkin ortak tanımların oluşturulması yoluna gidilmiştir.

Endüstri Konseyinin 28 Mayıs 1990 tarihli toplantısındaki talebi üzerine Komisyon 1992'de sunduğu raporunda Birlik düzeyinde KOBİ tanımlarının dört temel kritere göre yapılması önerisini getirmiştir. Bu kriterler, çalışan işçi sayısı, yıllık ciro, yıllık bilanço toplamı ve bağımsızlık kriterleridir.⁸

Avrupa Birliği Komisyonu ilk defa 3 Nisan 1996'da KOBİ'lerin desteklenmesi amacıyla yapılacak her türlü faaliyetlerde esas alınmak üzere ortak bir KOBİ tanımı yapmış ve bunu tavsiye kararı haline getirmiştir. Komisyonun bu kararı, Üye Ülkeler, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu başta olmak üzere Birliğin diğer organları tarafından dikkate alınarak mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gerek ulusal gerekse Birlik düzeyinde desteklenmesine yönelik tüm çalışmaların etkinlik ve tutarlılığını artırma amacını gütmektedir.⁹

Sözü edilen tavsiye kararında yer alan KOBİ tanımları Tablo 1' de gösterilmiştir.

Tablo-1: Avrupa Birliğinde Ortak KOBİ Tanımları

Değişkenler	Mikro ölçekli işletme	Küçük ölçekli işletme	Orta ölçekli işletme
Maksimum Çalışan sayısı	<10 kişi	10-49	50-249
Maksimum Ciro Oran	-	7 Milyon ECU	40 Milyon ECU
Maksimum Yıllık Bilanço Toplamı	-	5 Milyon ECU	27 Milyon
Bağımsızlık	% 25	%25	%25

Kaynak: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions: **Features of micro and small enterprises in the EU**, Ireland, 2001, s.1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi KOBİ'lerin tanımlanmasında çalışan sayısı kriteri, finansal kriter ve bağımsızlık kriteri bulunmaktadır. Bağımsızlık kriterinde sermayesinin %25' inden fazlası KOBİ tanımına girmeyen büyük işletmelere ait hiçbir işletme KOBİ kapsamında değerlendirilmemektedir. Bu sebeple KOBİ tanımında bağımsızlığın temel kriter alındığı söylenebilir.

⁸ Commission of the European Communities: **Commission Recommendation of 3 April 1996 concerning the definition of small and medium-sized enterprises**, C(96) 261 Final, Brussels, 03.04.1996, s.3

⁹ A.g.e.,s.6

Mikro işletmelerin tanımında bağımsızlık yanında, çalışılan kişi sayısı da bir kriter olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda bağımsızlık kriterine uyan ve 1-9 çalışanı bulunan işletmeler mikro işletmeler olarak tanımlanmaktadır.

Küçük ölçekli işletmelerin tanımında dört kriterin kullanıldığı görülmektedir;

- Sermayesinin % 25' inden fazlası büyük işletmelere ait olmayan
- Çalışan kişi sayısı 10-49 arasında olan
- Yıllık cirosu 7 Milyon ECU'yu veya yıllık bilanço toplamı 5 Milyon ECU'yu geçmeyen

işletmeler küçük ölçekli işletme olarak tanımlanmaktadır.

Orta ölçekli İşletmelerin tanımında da dört kriter kullanılmıştır. Buna göre orta ölçekli işletmeler;

- Sermayesinin % 25' inden fazlası büyük işletmelere ait olmayan,
- İstihdam edilen kişi sayısı 50-249 arasında olan
- Yıllık cirosu 40 Milyon ECU'yu veya yıllık bilanço toplamı 27 milyon ECU'yu geçmeyen

işletmeler olarak tanımlanmıştır.

Avrupa Komisyonu 25.06.2002 tarihinde yeni bir KOBİ tanımı taslağı hazırlamıştır. Sözü edilen tavsiye kararında yer alan KOBİ tanımları Tablo'2 de gösterilmiştir.¹⁰

Tablo-2: 25.06.2002 Tarihli Avrupa Komisyonu KOBİ tanımı Tavsiyesi Taslağına göre KOBİ Tanımları

Değişkenler	Mikro ölçekli işletmeler	Küçük ölçekli işletme	Orta ölçekli işletme
Çalışan sayısı	<10	10-49	50-249
Ciro(C)	Ciro ≤ 2 Milyon ECU	2 < C ≤ 10 Milyon ECU	10 < C ≤ 50 Milyon ECU
Maksimum Yıllık Bilanço (B) Toplamı	B ≤ 2 Milyon ECU	2 < B ≤ 10 Milyon ECU	10 < B ≤ 43 Milyon ECU
Bağımsızlık	% 25	% 25	%25

Kaynak: Commission of the European Communities: Preliminary Draft Commission Recommendation Of Amending Recommendation 96/280/EC Concerning The Definition Of Small And Medium-Sized Enterprises, COM(2001) yyy Final, Brussels, 25.6.2002, s.7'deki bilgilere göre oluşturulmuştur.

Söz konusu taslakta mikro işletmelerin tanımında yeni olarak finansal kriter getirilmiştir. Bu çerçevede 1-9 arasında çalışanı bulunan, yıllık cirosu veya yıllık bilanço toplamı 2 Milyon ECU'yu geçmeyen işletmeler mikro işletmeler olarak tanımlanmıştır.

¹⁰ Yelda Cumahoğlu, "KOBİ Tanımları", ABGS Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi, Ankara, 2003,

Küçük işletmelerin tanımında çalışan sayısı aynı olmakla beraber finansal kriterlerde değişiklik yapılmıştır. Buna göre; çalışan sayısı 1-49 arasında olan, yıllık cirosu veya yıllık bilanço toplamı 10 Milyon ECU'yu aşmayan işletmeler küçük işletmeler olarak tanımlanmıştır.

Orta ölçekli işletmelerin tanımında da çalışan sayısı aynı olmakla birlikte finansal kriterlerde değişiklik yapılmıştır. Buna göre 50-250 arasında çalışanı bulunan, yıllık cirosu 50 Milyon ECU'yu veya yıllık bilanço toplamı 43 Milyon ECU'yu aşmayan işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmıştır.

3 Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde KOBİ Tanımları

a. Almanya

Almanya'da Küçük ve Orta Boy İşletmelerin belirlenmesinde en çok kullanılan nitel ölçütler şunlardır.¹¹

- İşletme ile işletme sahibinin özdeşleşmesi,
- İşletmenin sermaye piyasasında yer almaması,
- İşletme sahibinin işletmenin tüm teknik, ekonomik ve sosyal sorumluluğun üstlenmesi,
- Bağımsızlık.

Bu ölçütlerin yanında nicel ölçüt olarak ise, işçi sayısı yanında, yatırılan sermaye ve yıllık satış tutarı dikkate alınmaktadır.

Almanya'da küçük işletmeler; 0-49 arasında çalışanı olan ve yıllık toplam cirosu 0-1 Milyon DM arasında olan işletmeler olarak tanımlanırken orta ölçekli işletmeler, 50-499 arasında çalışanı olan ve yıllık toplam cirosu 1-100 Milyon DM arasında olan işletmeler olarak tanımlanmaktadır.¹²

b. İngiltere

Günümüzde toplam yurt içi üretimin yaklaşık % 50'sini ve istihdamın yaklaşık olarak % 70'inin KOBİ'ler tarafından sağlandığı İngiltere'de küçük işletmelerle ilgili tanımlama konusundaki çalışmalar çok gerilere gitmektedir.¹³ Ancak 1971'de Balton Komitesi tarafından küçük işletmelerle ilgili olarak hazırlanan rapora kadar çalışan sayısı, ciro ve üretim kapasitesi ya da sermaye kriterleri açısından bir tanımlama

¹¹ Müftüoğlu, a.g.e, s. 109

¹² Paul Burns , Jim Dewhurst, **Small Business in Europa**, London: Macmillan Education Ltd, 1986, s.179

¹³ Micheal Quayle, **"Purchasing in Small Firms"**, European Journal of Purchasing and Supply Management, N.8, Elsevier Science Inc., England, 2000, s. 151

yapılmamıştır. Bu raporda küçük işletmeler; “bağımsız ve herhangi bir büyük işletmenin parçası olmayan , sahibi ve ortakları tarafından yönetilen ve pazar payı küçük olan işletme” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁴

Balton Komitesince hazırlanan raporda farklı endüstri gruplarına yönelik olarak 8 değişik tanımlama yapılmıştır.1979 Wilson Raporu ile küçük işletmelere yönelik olarak toplam ciro miktarı enflasyon gözönüne alınarak değiştirilmiştir.

1981 yılında çıkarılan İşletmeler Yasası ile çalışan sayısı, toplam ciro ve toplam bilanço kriterlerine göre küçük işletmeler tanımlanmıştır.

Bu yasaya göre küçük işletme aşağıdaki kriterlerden en az ikisine sahip olan işletme şeklinde tanımlanmıştır.¹⁵

- Ciro su 1,4 milyon sterlinden fazla olmayan,
- Bilanço toplamı 0,7 milyon Sterlinden fazla olmayan,
- Çalışan sayısının 50 kişiden fazla olmayan işletmeler.

Aynı yasaya göre, aşağıdaki kriterlerden en az ikisine haiz olan işletme ise. orta ölçekli işletme olarak kabul edilmektedir.

- Ciro su 5,75 milyon sterlinden fazla olmayan
- Bilanço toplamı 2,8 milyon sterlinden fazla olmayan,
- 250 kişiden fazla istihdam kapasitesi olmayan işletmeler.

Kısaca ifade etmek gerekirse, İngiltere’ de bir tek tanım kullanmak yerine amaca göre değişik tanımlar kullanılmakta ve bu tanımlarda kullanılan finansal miktarlar günün koşullarına göre değişmektedir.

c.Fransa

Fransa’da KOBİ’ler, AB’nin benimsediği kriterlere ve ölçütlere göre tanımlanmaktadır. Bu açıdan ciro, çalışan sayısı kadar belirleyici bir kriter olmaktadır. Çalışan sayısı kriterine göre küçük veya orta büyüklükteki işletme ölçeğinde olup, yıllık ciro su belirlenen miktarın üzerinde olan işletmeler, üst kategoride değerlendirilmekte ve bunlara “A tipi işletmeler” denilmektedir.¹⁶

¹⁴ Burn, Dewhurst, A.g.c.,s.57

¹⁵ A.g.c.,s.59

¹⁶ Rasih Demirci ve Diğerleri, Avrupa Birliği ve Türkiye’de Esnaf- Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Ankara: TESKOMB Yayını, 2001, s.77

Fransa’ da Çalışan sayısına göre işletme ölçeği tablo 3’ de gösterilmiştir.¹⁷

Tablo-3: Fransa’da Çalışan Sayısına Göre İşletme Ölçeği

Ölçek	Çalışan Kişi Sayısı
Küçük İşletmeler	1-99 kişi arasında
Orta İşletmeler	100-250 kişi arasında
Büyük İşletmeler	250 kişiden fazla

Kaynak: Akgemci, a.g.e, s.10

Çalışan sayısı 250’nin altında olmakla beraber yıllık cirosu 250 milyon Frangı aşan işletmeler KOBİ kapsamında görülmemekte ve büyük işletme olarak değerlendirilmektedir. Aynı şekilde çalışan sayısı 50’ den az olmakla beraber, yıllık cirosu 50 milyon Frangı aşan işletmeler, küçük değil orta ölçekli işletmeler kategorisinde değerlendirilmektedir.

4. OECD Bünyesinde KOBİ Tanımı

OECD ‘nin küçük ve orta sanayi konusunda kabul ettiği sınıflandırmada sadece işletmede çalışan işçi sayısı esas alınmaktadır.¹⁸

OECD bünyesinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin sınıflandırılmasına göre küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük çoğunluğu 100 işçiden daha az işçi çalıştırmaktadır. Bu işletmelerin % 95 ‘ i 100’ den daha az işçi çalıştırmaktadır. Sadece % 2 veya %‘ 3 ü 100-500 işçi çalıştıran işletmeler kategorisindedir.¹⁹

Tablo-4: OECD Bünyesinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sınıflandırılması

İşletme Ölçeği	Çalışan kişi Sayısı
Çok Küçük İşletmeler	1-20 işçi çalıştıran
Küçük İşletmeler	21-99 işçi çalıştıran
Orta Ölçekli İşletmeler	100-499 işçi çalıştıran
Büyük Ölçekli İşletmeler	500+ işçi çalıştıran

Kaynak: Müftüoğlu, a.g.e, s.121

Tablo’ 4’de görüldüğü gibi çalışan kişi sayısı 20’ye kadar olan işletmeler çok küçük işletme, 21-99 arasında olan işletmeler küçük işletmeler, 100-499 olan işletmeler orta ölçekli işletmeler, 500’ den fazla olan işletmeler de büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmektedir.

¹⁷ Akgemci, a.g.e.,s.10

¹⁸ Müftüoğlu, a.g.e, s.121

¹⁹ R. Ali küçükçolak, **KOBİ’lerin Finansman Sorununun Sermayec Piyasası Yoluyla Çözümü**, İstanbul: İMKB Yayını, 1997, s.4

5.Türkiye' de KOBİ Tanımları

Türkiye'de KOBİ' ler konusundaki tanımlarda farklılıklar bulunmaktadır. Çeşitli kurumlar hizmet verdikleri kesime, hizmet çeşidine ve amaçlarına göre değişik KOBİ tanımları kullanmaktadırlar. Bu tanımların bazıları aşağıda verilmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü, çalışan sayısını temel kriter olarak almaktadır. DIE' ye göre;

- 1-9 çalışanı bulunan işyerleri çok küçük,
- 10-49 çalışanı bulunan işyerleri küçük,
- 50-99 çalışanı bulunan işyerleri orta,
- 100+ çalışanı bulunan işyerleri büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmektedir.²⁰

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelere finansman desteği sağlayarak bir kalkınma bankası görevini üstlenmiş olan Türkiye Halk Bankası A.Ş. çeşitli dönemlerde ekonomik ortamın koşullarına göre farklı sınıflamalar benimsemiş, ancak tüm tanımlara esas alınan nicel ölçütlerde bir değişikliğe gitmeyerek, işletmelerdeki işçi sayısı ve makine parkını (veya aşağı yukarı aynı anlama gelen, bina ve arazi dışında kalan net sabit yatırımın bilanço değeri) esas almıştır.²¹

Halk Bankası, verdiği kredi türlerine göre değişik KOBİ tanımlamasına gitmektedir.²²

KOBİ Sanayi Kredilerinde;

- Çalıştığı işçi sayısı 250' yi geçmeyen (250 dahil),
- Toptan makine ve ekipmanların kayıtlı net değeri 400 milyar TL' yi aşmayan imalat sektöründeki işletmeler.

KOBİ Turizm Kredisinde;

- Çalıştırdığı işçi sayısı 150' yi geçmeyen,
- Toplam tesis demirbaş ve ekipmanların bilançoda kayıtlı net değeri 400 milyar TL'yi geçmeyen turistik bölgeye sahip işletmeler.

KOBİ Teşvik Fonu Kredisinde;

- Çalışan işçi sayısı 150' yi geçmeyen
- Arsa ve bina hariç; makine, teçhizat, tesis taşıt, araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamı 100 milyar TL' yi geçmeyen işletmeler.

Eximbank Sevk Öncesi KOBİ İhracat Kredilerinde,

- Çalışan işçi sayısı 200' ü geçmeyen; imalatçı/ihracatçı firmalar.

²⁰ Demirci ve Diğerleri, a.g.e.,s. 29

²¹ M.Aslı Erkumay, **KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalandırılması**, Ankara: SPK Ortaklıklar Finansmanı Dairesi Yayını, 2000, s. 4

²² Demirci ve Diğerleri, a.g.e.,s.29

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB); kuruluş yasasında, imalat sanayi sektöründe sadece çalışan sayısı esas alınmaktadır. Bu çerçevede;

- 1-50 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri Orta Ölçekli sanayi işletmeleri,
- 51-150 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri orta ölçekli sanayi işletmeleri,
- 150 işçinin üzerinde çalışanı bulunan işletmeler ise büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktadır.²³

Hazine Müsteşarlığı; KOBİ' leri üç kritere göre tanımlamaktadır. Bunlar çalışan sayısı, işletmenin makine , teçhizat vb demirbaş yatırımlarının miktarı ve işletme sermayesindeki büyük işletmelerin payıdır. Müsteşarlık, 2001 yılından itibaren, destek ve teşvik uygulamalarında, aşağıdaki tanımları kullanmaya başlamıştır.²⁴

Mikro İşletmeler;

- Sermayesinin % 25' inden fazlası büyük işletmelere ait olmayan,
- 1 –9 arasında çalışanı bulunan,
- Kanuni defter kayıtlarındaki makine, teçhizat, tesis, araç-gereç, döşeme ve demirbaş toplamının net tutarı 400 milyar TL' yi geçmeyen işletmelerdir.

Küçük ölçekli işletmeler;

- Sermayesinin % 25' inden fazlası büyük işletmelere ait olmayan,
- 10-49 arasında çalışanı bulunan,
- Kanuni defter kayıtlarındaki makine,teçhizat, tesis, araç-gereç, döşeme ve demirbaş toplamının net tutarı 400 milyar TL' yi geçmeyen işletmelerdir.

Orta ölçekli işletmeler;

- Sermayesinin % 25' inden fazlası büyük işletmelere ait olmayan,
- 50-249 arasında çalışanı bulunan,
- Kanuni defter kayıtlarındaki makine, teçhizat, tesis, araç-gereç, döşeme ve demirbaş toplamının net tutarı 400 milyar TL' yi geçmeyen işletmelerdir.

6.Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de KOBİ Tanımlarının Karşılaştırılması

Türkiye'de ve Avrupa Birliğinde kullanılan KOBİ tanımlarını incelediğimizde, Türkiye'de kullanılan KOBİ tanımlarında genelde çalışan sayısı temel kriter olarak alınmakta, bazı kurum ve kuruluşlar yatırım sermayesi (arsa ve bina hariç) miktarını da

²³ Mustafa Altıntaş, **Ekonomik Bütünleşmeler Gümrük Birliği ve Türkiye, KOBİ' ler Açısından Yaklaşım**, Ankara: KOSGEB Ankara Eğitim Merkezi, 1995, s.80.

²⁴ Demirci ve diğerleri, a.g.e.,s.30

ikinci bir kriter olarak kullanılmaktadır. Hazine müsteşarlığı ise 2001 yılı başından itibaren bunların yanında “bağımsızlık” kriterini de kullanmaya başlamıştır.

Hazine müsteşarlığının KOBİ tanımında bağımsızlık kriterinin de kullanılması, önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Bağımsızlığın temel kriter olarak alınmasıyla büyük işletmelerin kendilerine bağlı küçük ve orta büyüklükte işletmeler kurarak KOBİ'lere sağlanan desteklerden yararlanmalarının önüne geçilebilecektir. Başka bir ifadeyle KOBİ'lere tahsis edilen kamu kaynaklarının büyük işletmelere aktarılması önlenilecektir.²⁵

KOBİ'ler tanımlanırken, ekonomik kriter olarak, AB' de yıllık ciro veya yıllık bilançonun esas alınmasına karşın, Türkiye' de yatırım sermayesi (bina ve arsa hariç) veya sadece makine teçhizata yapılan yatırımın esas alınması da önemli bir farklılık olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye' de benimsenen tanımlarının bazılarında çalışan sayısı kriterine göre KOBİ' lerin AB' den daha dar kapsamlı tutulduğu görülmektedir. Bu açıdan AB ile herhangi bir çatışma söz konusu değildir. Çünkü Avrupa Birliği üst limitleri belirlemiş, bunların altındaki ölçütleri belirlemeyi ülkelere bırakmıştır.

Hazine müsteşarlığı 18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan devlet yardımlarına ilişkin tebliğde, KOBİ tanımını değiştirmiştir. Bu tarihe kadar Hazine Müsteşarlığı mikro, küçük ve orta ölçek ayırımı yapmadan, deftere kayıtlı demirbaş tutarı her yıl belirlenen tutarı aşmayan ve çalışan sayısı 150' yi geçmeyen işletmeleri KOBİ olarak tanımlamaktaydı. Hazine Müsteşarlığı bu değişiklikle KOBİ tanımını AB KOBİ tanımına yaklaştırdığını söyleyebiliriz. Yeni tanımında çalışan sayısı kriterine göre işletmeleri mikro, küçük ve orta ölçekli olarak ayırması ve bağımsızlık kriterinde AB ölçütlerinin alınması bu konuda önemli bir mesafe kat ettiğini söyleyebiliriz.

AB ülkeleri uzun süre 500' den az çalışanı bulunan işletmeleri KOBİ kapsamında tanımlamıştır. Bu tercihle devlet yardımı yapabilecek işletmelerin sayısı artırılabilmektedir. Söz konusu ülkeler 250-499 çalışanı bulunan işletmelerinin önemli bir kısmını küresel pazarlara hazırladıktan sonra KOBİ tanımında çalışan sayısının 250' ye çekilmesini kabullenmişlerdir.

Ülkemizde tanım konusunda bir kavram kargaşası mevcut bulunmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmaların bir çoğunda genel geçerliliği olan bir KOBİ tanımının olmamasından şikayet edilmektedir. KOBİ tanımının önemi özellikle kendini yapacak devlet yardımlarında kendini göstermektedir. Ülkemizde KOBİ'lere gerekli yardım ve teşviklerin sağlanabilmesi için ilk olarak ortak bir KOBİ tanımının yapılması zorunludur.

²⁵ Demirci ve diğerleri, a.g.e.,s. 31

B. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, büyük işletmelerden bir çok yönden ayrılmaktadırlar. Dolayısıyla farklı özelliklere sahip bu işletmeleri büyük işletmelerden ayıran özelliklerin ortaya konması gerekir.

1.KOBİ'lerin Nitel Özellikleri

KOBİ'lerin belirlenmesinde esas alınabilecek nitel özellikler, farklı şekillerde belirlenebilir. Literatürdeki genel yaklaşım ise, bu işletmelere ilişkin nitel özellikleri ardarda sıralamaktır. Biz ise burada, KOBİ'lerin nitel özelliklerini sıralamak yerine, bunları önce iki gruba ayırmak ve daha sonrada her gruptaki belirgin nitel özellikleri ayrıca belirlemek yoluna gideceğiz. Bunlar; işletme sahibine ilişkin nitel özellikler ve işletme örgütüne ilişkin nitel özelliklerdir.²⁶

a.İşletme Sahibine İlişkin Nitel Özellikler

KOBİ'lerde işletme sahibi, işletmenin kimliğini belirleyen temel unsurdur. İşletme sahipliği ile girişimcinin aynı kişide bütünleşmesi KOBİ'lerin önemli özelliklerinden biridir.

İşletmede görünürde bir yönetici bulunsa bile, nihai kararlar daha çok işletme sahibi tarafından alınır. İşletme sahibi tüm zamanını, emeğini, fikrini işletmesi için kullanır.

KOBİ sahibine yönelik başlıca nitel özellikler şunlardır.²⁷

- KOBİ'lerde işletme sahibi, girişimci ve yönetici aynı kişide bütünleşmektedir.
- KOBİ'lerin tepe yönetiminde bulunan kişiler, aynı zamanda işletme sahibi olarak, işletmeye yönelik tüm riskleri üzerine almaktadırlar.
- KOBİ'lerde işletme sahibi işletmede fiilen çalışmaktadır.
- KOBİ'lerde, işletme sahibi ile işletmede çalışan personel arasındaki ilişki esas itibariyle resmi bir ilişki şeklinde olmayıp, kişisel bir ilişki niteliğindedir.

²⁶ Müftüoğlu, a.g.e.,s. 43

²⁷ A.g.e.,s. 45

b. İşletme Örgütüne İlişkin Nitel Özellikler

KOBİ'lerin işletme örgütüne ilişkin nitel özelliklerini, işletmenin yönetim, finansman, pazarlama, üretim, personel gibi fonksiyonları doğrultusunda ele almakta yarar görülmektedir.²⁸

İşletmenin Yönetim İşlevine İlişkin Nitel Özellikleri

- KOBİ'lerde yönetim işlevi, sahibi tarafından kendi hesabına ve riski kendisi üstlenerek yürütülmektedir.²⁹
- KOBİ'lerde işletme sahibi, işletme yönetiminden bir bütün olarak sorumlu ve işletme politikasını belirleyen tek kişidir.
- İşletme sahibi veya yöneticisinin piyasa verilerinin temini ve değerlendirilmesinde, mesleki ve teknik bilgilerinin yetersiz kalması sorunların giderebilmesi için uzman eleman istihdamında da kaçınmaları, çoğu kez alternatif yönetici istememeleri, yetki devretmemeleri vb. durumlarda bu işletmeler yanlış kararlarla esnekliklerini ve zamanla başarılarını da kaybedebilmektedirler.³⁰

İşletmenin Finansman İşlevine İlişkin Nitel Özellikler

- KOBİ'lerde ayrı bir finansman bölümünün bulunmaması ve finansman konusunda uzman eleman çalıştırılmaması sonucunda finansal alternatifler ve kredi olanakları yeterince değerlendirilmemektedir.
- KOBİ'lerin finansal ihtiyaçlarını öz kaynaklardan karşılamaları ve dış kaynaklı finansman araçlarından yeterince yararlanmamaları önemli özelliklerindedir.³¹
- KOBİ'ler kredi temininde de olumsuz şartlara sahiptirler

İşletmenin Pazarlama İşlevine İlişkin Nitel Özellikleri

KOBİ'lerin pazarlama işlevine ilişkin nitel özellikleri şu şekilde sıralanabilir.

- KOBİ'ler pazarlama araçlarından (reklam, satış sonrası hizmetler, kredili satış v.b.) yeterince yararlanamamakta ve bunun temel nedenini de, finansal imkanların yetersizliği olduğu söylenebilir.

²⁸ A.g.e., s. 51

²⁹ Hüseyin Özgen, Selen Doğan, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslar arası Pazarlara Açılmasında Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri, Ankara: KOSGEB Yayını, 1997, s. 21

³⁰ Akgemci, a.g.e., s. 24

³¹ DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT Yayınları, 2000, s. 103

- KOBİ' ler daha çok yakın mahalli pazarlara hitap etmektedirler.
- KOBİ'lerde, sipariş tarzı üretim önem taşımaktadır. KOBİ'lerin en önemli üstünlüklerinden biri de, esnek olmalarında yani, müşterilerin özel arzu ve isteklerine cevap verebilmelerinde yatmaktadır.

İşletmenin Üretim İşlevine İlişkin Nitel Özellikleri

KOBİ'lerin, üretim işlevine ilişkin nitel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür.³²

- KOBİ'lerde emek-yoğun üretim teknikleri daha yaygındır.
- Büyük işletmeler genellikle piyasaya üretim yaparlar. KOBİ' lerde ise sipariş üzerine üretim daha yaygın olup, işletme ölçeği küçüldükçe bu üretim biçimi daha büyük önem kazanır.
- Büyük işletmelerin üstünlüğü daha çok fiyat ve kalite konusundadır. KOBİ'lerin rekabet gücü ise daha ziyade teslim tarihinin çabuklaştırılması, sipariş verenin özel koşullarının dikkate alınabilmesi ve isteklerine uyum sağlanabilmesi gibi nitel konulardadır.
- KOBİ 'lerde, aynı zamanda işletme yöneticisi durumunda olan işletme sahibi, genellikle üretim tekniği konusunda tecrübeli, işin içinde yetişmiş, bu konularda bilgili bir kimsedir. Bu özellik, KOBİ'lerde ürün ve teknik yenilikler konusunda önemli bir potansiyel oluşturabilmektedir.

İşletmenin Çalışan Personele İlişkin Nitel Özellikleri

KOBİ'lerin, işletmede çalışan personele ilişkin başlıca nitel özellikleri şu şekilde sıralanabilir.³³

- KOBİ'lerde emek- yoğun teknoloji kullandıklarından, insan faktörü büyük önem taşımaktadır.
- KOBİ' lerde sendikalaşma oranı düşüktür. Küçük işletmelerde çalışanlar, yönetici ile ilişkiye geçmek için bir aracıya ihtiyaç duymamakta, yönetim ile doğrudan ilişki kurabilmektedir.
- KOBİ'lerde çalışanlar ile işletme arasındaki kişisel ilişki, özellikle konjonktürel dalgalanmalarda kendini hissettirmekte;olumsuz konjonktürel şartlarda, bu işletmeler büyük fedakarlıkları göze alarak, personelinin işyerini koruma gayretinde olmaktadır.

³² Akgemci, a.g.e.,s. 26

³³ Müftüoğlu, a.g.e.,s. 73

2.KOBİ' lerin Nicel Özellikleri

KOBİ'lerin tanımında, en çok başvurulan yol nicel özelliklerdir. Genellikle KOBİ tanımı denilince anlaşılan da, nicel bir tanımdır. Devlet teşvik politikalarının tarafsızlığını ve objektifliğini koruyabilmek için, nicel özelliklere ihtiyaç duymaktadır. Zira ancak nicel özelliklerle KOBİ' lerin kesin çizgilerle sınırlandırılması mümkün olabilmektedir.³⁴

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin belirlenmesinde, özellikle işletme iktisadında başvurulan nicel ölçütler çok çeşitlidir. KOBİ'lerin belirlenmesinde, çeşitli uygulamalı çalışmalarda kullanılan, literatürde önerilen veya diğerleri yanında alternatif olarak sadece değinilen nicel özellikler; işletmede istihdam edilen personel sayısı, işgücünün toplam iş zamanı fonu (çalışma süresi), ücret toplamı veya işgücü maliyeti toplamı, sabit varlıkların değeri, makine sayısı, makine parkı değeri, belirli bir süre içinde harcanan enerji miktarı, enerji maliyeti, makinaların iş zamanı fonu, kullanılan malzeme miktarı, malzeme maliyeti, toplam çevirici güç, toplam sermaye, öz sermaye, çalışma sermayesi, sipariş sayısı, sipariş tutarı, işletme kapasitesi, kapasite kullanım derecesi, satış tutarı, kar hacmi, ödenen vergi tutarı, piyasa payı, ihracat/satış tutarı, piyasa payı, ihracat/satış tutarı oranı v.b.şeklindedir.³⁵

Yukarda sayılan nicel özellikleri daha da artırmak mümkündür. Aslında, KOBİ'lerin nicel özelliklere dayandırılarak belirlenmesi, işletme iktisadının, işletme büyüklüğünün ölçülmesi konusundaki genel yaklaşımından başka bir şey değildir. Uygulanabilirlik açısından, işletme büyüklüğünü belirleyici nicel ölçüt sayısını asgari seviyede tutmak gerekmektedir. Nicel özellikler işletme büyüklüğünü en iyi temsil eden özellikler olmalıdır. Ayrıca KOBİ' lerin belirlenmesine esas alınacak nicel özellikler, mümkün olduğunca fiziki değerlere dayanmalı, parasal değerlerin etkisinden uzak tutulmalıdır. Zira ölçek büyüklüğü fiziki bir olgudur. İşletmelerin ölçek büyüklüklerine göre sınıflandırılmasında ve özellikle de KOBİ'lerin tanımında, gerek ifade gücü, gerek sıhhatli bir ölçüt olması ve gerekse uygulanabilirlik (rakamsal ifade ve veri sağlama kolaylığı) açısından anlamlı nicel özellikler ise şunlardır³⁶:

- İşletmede istihdam edilen personel sayısı,
- İşletmenin makine parkı değeri,
- İşletmenin satış tutarı.

³⁴ Özgen, Doğan, a.g.e.,s. 26

³⁵ Müftüoğlu, a.g.e.,s. 77

³⁶ Özgen, Doğan, a.g.e.,s. 26

C.KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI

KOBİ'lerin kendi yapılarına ilişkin birtakım özelliklerinden dolayı büyük işletmelere göre birçok avantaj ve dezavantajlara sahiptirler. Burada söz konusu avantaj ve dezavantajlar ayrı ayrı ele alınacaktır.

1.Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Avantajları

KOBİ'ler bir çok açıdan büyük firmalara göre daha fazla avantajlara sahiptirler. Şu an büyük işletmelerin bir çoğu, önceden birer KOBİ iken dinamik lider tipleriyle iyi yönetilmesi sonucunda günümüzde büyük bir işletme haline gelmişlerdir.KOBİ'lerin sahip olduğu avantajların en önemlileri aşağıda belirtilmiştir:³⁷

a. KOBİ'lerin avantajlı yönlerinden biri tüketici gereksinimlerine kolayca uyum sağlayabilmeleridir. Çünkü bu işletmeler müşteriye ve tüketiciye büyük işletmelere göre daha yakın çalışmaktadırlar Doğabilecek sorunları çözümlenmeyi büyük sanayi işletmelerine göre daha düşük maliyetle gerçekleştirebilirler.³⁸

b. KOBİ'lerde kararlar çoğunlukla çalışanlarla birlikte verilip uygulamaya konulduğundan, başarı oranı yüksektir. Oysa büyük işletmelerde, üretim hattı ile ilişki içerisinde olmayan ve uygulamadan uzakta çözümler arayan büyük işletme yöneticilerin verdikleri kararlar hatalı olabilmekte, işler daha zorlaşabilmektedir.³⁹

c. KOBİ'ler, faaliyete buldukları yerel pazarları daha iyi tanıdıklarından pazarın özelliklerini ve ihtiyaçlarını daha iyi görürler ve pazardaki alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişkiler içerisinde olabilirler. Özellikle müşteriyle olan yakın ilişkiler bu işletmelere büyük bir üstünlük sağlamaktadır.

d. Büyük işletmelere göre, küçük ve orta boy işletmelerin daha çok müşteriye yönelik çalışmaları, değişik düzeydeki müşterilere daha yakın olmaları bunların müşteri sorunlarını daha kolay anlamalarına ve buna bağlı olarak hemen uygulanabilir teknik yeniliklerde bulunabilmelerine de olanak sağlar.

e. Pazarı yakından takip edebilen, müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi bilen ve personeliyle daha yakın ilişkiler kurabilen KOBİ'ler üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyük işletmelerden daha fazla bir esnekliğe sahiptirler. Bu esneklik, dış çevrede meydana gelebilecek değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme olanağı tanıdığından, KOBİ'ler birçok olumsuzluğu daha az bir zararla

³⁷ J.Andrew Szonyi, *Small Business Management Fundamentals, USA, 1991, s.17*

³⁸ Mark Dodgson, Rotwell Roy, "Technology Strategies in Small Firms", *Journal of General Management, Volume:17, No:1, 1991, s.46*

³⁹ TÜGİAD, *2000'Lİ YILLARA Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar:Küçük ve Orta Boy İşletmeler*, İstanbul: TÜGİAD Yayını, 1995, s. 5

geçişirebilmektedirler. Tüm bunların yanı sıra, KOBİ'ler aşağıda belirttiğimiz ortamlarda da bir takım avantajlar elde edebilmektedirler.⁴⁰

- Büyük miktarda yatırıma girmeden önce yeni bir fikir veya buluşa pazarın tepkisinin bilinmesinin zorunlu olmasında,
- Yönetimde çok yakın denetime ihtiyaç hissedilmesinde,
- Üretilen mal ve hizmetin pazarının sınırlı olmasında,
- El yapımı hammadde ürünlerinde KOBİ'lerin önemli bir faktör olarak yer almasında,
- Kolay bozulabilen malların pazarlanması ya da üretilmesinde,
- Teknik gelişmelere kısa sürede ayak uydurabilme yeteneğine sahip olunmasında,
- Yatırım yapılırken daha çok kendi öz sermayelerine ağırlık verilmesinde,
- Desteklenmeleri aynı zamanda ülkedeki işsizliğin azalması anlamına gelmesinde,
- İş görenlerin kendi bölgeleri veya yaşamak istedikleri bölgelerde kurulmasında.

2.Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dezavantajları

Yukarıda belirttiğimiz KOBİ'lerin avantajlarına karşılık bu işletmelerin birtakım dezavantajlı yönleri de mevcuttur. Bu dezavantajları şu şekilde sıralayabiliriz:⁴¹

a. KOBİ'lerin stratejik pazarlama yaklaşımlarında bir takım eksiklikleri ve küçük pazarlarda faaliyet göstermekten dolayı pazara yönelmede zayıflıkları vardır. Benzer işletmelerle birlikte hareket edemediklerinden yeterli pazar gücüne sahip değildirler.

b. Benzer işletmelerin iflas etmeleri, bankaların KOBİ'lere kredi verme olasılığını azaltmakta, verildiği takdirde ise kredi karşılığında istenen teminatın işletmelerin finanssal boyutunu aşmasından dolayı, finanssal sorunlara çözüm bulmaları güçleşmektedir.

c. Yetersiz sermayeye sahip olan KOBİ'ler sürekli sermaye sıkıntısı içinde olup, üretimlerine zaman zaman ara vermektedirler. Ancak bu işletmeler, sınırlı pazardan mümkün olduğunca yararlanmak suretiyle, söz konusu olumsuzlukları azaltmaya çalışmaktadırlar.

d. KOBİ'lerde bir diğer dezavantaj, kaynak ve bilgi yetersizliğinden doğan ve bu nedenle piyasanın teknolojik gelişmelerinin istenen ölçüde izlenememesi sonucu, uyum önlemlerinin zamanında alınmamasıdır.

⁴⁰ Akgemci, a.g.e, s. 14

⁴¹ TÜGİAD, a.g.e.,s. 6

e. Küçük işletmeler öncelikle AR-GE'ye kaynak ayırabilecek finansal güce sahip olmadıkları gibi, bu iş için gerekli olan personeli istihdam edebilme olanaklarını da pek bulamazlar.

f. Küçük işletmelerin dezavantajlarından birisi de geniş çıkar gruplarına ve monopolistik davranışlara karşı etkili olarak mücadele edebilecek güce sahip olmamalarıdır. Aynı şekilde, küçük işletme girişimcilerinin sendikalarla ve devlet kurumlarıyla olan ilişkilerinde oldukça etkisiz kaldıkları, isteklerini çoğunlukla kabul ettiremedikleri ve sorunlarına çözümler aramakta güçlüklerle karşılaştıkları görülmektedir.

3.KOBİ'lerin Ekonomik ve Toplumsal Açıdan Taşındı Önem

1980'li yıllardan beri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tümünde gittikçe yaygınlaşarak varlığını duyuran bir akım vardır; bu akımın adı **"küçük ve orta boy işletmeler ve girişimciliktir."**⁴²

1970'li yıllardan itibaren üretim teknolojisindeki hızlı değişim sadece ürün bazında değil, üretim süreci üzerinde de etkili olmuştur. Bu yeni biçimlenmeye mevcut üretim ve işletme yapısıyla uyum sağlamaya çalışan firmalar başta finansman ve insan gücü kaynağı olmak üzere çeşitli rekabet sorunlarıyla karşılaşmışlardır. Dünya genelinde yaşanan bu gelişmeler, firma ölçeklerinin esneklik gücünün yeniden gözden geçirilmesini gündeme getirmiştir.

KOBİ'lerin ekonomik ve toplumsal açıdan taşıdıkları önem konusunda araştırmacılar arasında değişik görüşler mevcuttur. Bununla beraber, bu konu üzerinde çalışmalarda bulunan araştırmacılar, yerine getirdikleri işlevler açısından KOBİ'lerin ekonomik ve toplumsal açıdan vazgeçilmez bir unsur olduğu konusunda görüş birliği içerisinde oldukları görülmektedir.

Bir ülkedeki teknolojik yeniliklerin önemli bir kaynağı ve büyük işletmelerin çekirdekleri olan, pek çok ülke ekonomisi için hayati öneme sahip ve ekonomiye kazandırdığı dinamizm ile o ekonominin dinamiği olan küçük ve orta boy işletmeler, yalnızca büyük işletmelerin ürettiği aynı mal ve hizmetlerin üretip, onları rekabet ortamına sokmazlar. Aynı zamanda büyük işletmelerin kullandıkları mamul ve yarı mamul girdilerini üretirler ve böylece onların girişimini de tamamlarlar. Çünkü büyük işletmelerin her parçayı, her ara malı kendilerinin üretmeleri ekonomik olmayabilir. Böylece küçük ve orta boy işletmeler ekonomide bir yan sanayi oluşturarak, büyük işletmelerle iş bölümü ve iş birliği yaparak ortak bir hayat kurarlar.

KOBİ'lerin, sadece ekonomik hayata değil, sosyal hayata da önemli rolleri vardır. KOBİ'ler ülkede geniş bir alana yayıldıkları için bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede, mülkiyeti tabana yaymada, istihdam olanağı meydana getirip, bunu

⁴² DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Komisyonu KOBİ., a.g.e., s. 6

sürdürmede ve demokratik hayatı canlı tutmada önemli bir güçtür. Başarılı girişimciler, potansiyel girişimcileri etkileyecek, onların da ekonomiye girmelerine neden olacak ve demokratik bir ortamda, psikolojik tatmin de gittikçe artacaktır. Güçlü KOBİ'ler, büyük işletmeleri de olumlu yönde etkileyecek ve sosyal yönden bir rahatlama olacaktır.⁴³

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü gibi, küçük işletmeler toplumların ekonomik ve sosyal yaşamlarına önemli katkılarda bulunurlar. Ancak bu katkıların içerisinde en önemlileri;

- Rekabetin korunması
- İşletmelerin birbirine olan bağımlılığı
- İstihdam
- Yeni fikir ve buluşların ortaya konulması ve geliştirilmesi, olduğu söylenebilir.⁴⁴

D.Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Genel Sorunları

Küçük ve orta boy işletmelerin sorunları değişik şekillerde gruplandırılabilir. Bu işletmelerin karşılaştıkları sorunların en önemlileri şunlardır.

1.Finansman Sorunları

KOBİ'lerin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri finansman sorunudur. Finansman güçlüğü KOBİ'ler için çoğu kez daha kuruluş aşamasında başlamakta ve yaşamı boyunca da faaliyetlerini ve gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunların büyük bir kısmı, işletme yöneticilerinin yönetsel yeteneklerinin, özellikle de finansal yönetim konusundaki bilgi ve deneyimlerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. KOBİ'lerin aynı zamanda sahibi olan yöneticiler daha çok teknik kökenli olduğundan, finansman ve muhasebe konusunda çok az bilgiye sahiptirler. Bu tür bilgileri, uzman kişilerden sağlama istek ve imkanları da sınırlıdır.⁴⁵

Kar marjları düşük olan KOBİ'lerin dış finansman ihtiyacını karşılamak için başvurduğu en önemli araç olan bankalar ile olan ilişkilerinde de birtakım bürokratik uygulamalar, ödeyemeyeceği kadar yüksek faiz oranları ve uygun ödeme koşullarının olmaması gibi bazı sorunlarla karşılaşabilmektedir.⁴⁶

Tüm sorunların kaynağı olarak görülen finansman sorunu genelde her ülkede görülmektedir. Bu nedenle birçok ülkede KOBİ'lerin kredilendirilmesine yönelik olarak özel kurumlar ve bankalar faaliyet göstermektedir.Devletler bu kesimin sorunlarını

⁴³ Akgemci, a.g.e, s. 17

⁴⁴ Alpagan, a.g.e., s. 12

⁴⁵ Özgen, Doğan, a.g.e., s. 42

⁴⁶ Akgemci, a.g.e, s. 31

çözmek için çeşitli sübvansiyonlar ve teşvikler sağlamak suretiyle doğrudan etkili olmaktadır.

2.Örgütlenme (Organizasyon) ve Yönetim Sorunları

Organizasyon, işletmenin amaçlarına erişebilmesi için hangi işlevleri yapması gerektiğine ve bu işlevleri yapacak kısımların birbiriyle ahenkli çalışacak şekilde oluşturulmasına, bu organlarda çalıştırılmak üzere gerekli olan ve maddi sermaye unsurlarının tedariki ve uyumlu hale getirilmesine ilişkin süreçlerden oluşmaktadır.⁴⁷

Organizasyonun amaçlara en iyi biçimde ulaştıracak bir şekilde kurulması diğer bir deyimle etkin olması, yine en ekonomik biçimde kaynakları israf etmeksizin bu amaçları gerçekleştirmesi yani verimli olabilmesi için günümüze kadar bir takım ilkeler oluşturulmuştur. KOBİ'lerin de diğer işletmeler gibi karşı karşıya kaldıkları bu örgütlenme ilkeleri; amaç birliği ilkesi, iş bölümü ve uzmanlaşma ilkesi, kontrol alanı ilkesi, hiyerarşik yapı ilkesi, emir kumanda birliği ilkesi, sorumluluk ilkesi, yetki ve sorumluluk denkliği ilkesi, yetki devri ilkesi, istisna ilkesi (istisnalara göre yönetim felsefesi) açıklama ilkesi, denge ilkesi, basit ve anlaşılabilirlik ilkesi, değişebilirlik veya reorganizasyon ilkesi.⁴⁸

Bu ilkeler açısından baktığımızda KOBİ'lerde genelde, büyük işletmelere göre daha küçük bir örgütsel yapıya sahip olmalarından dolayı, iş bölümü uygulaması daha kolay olmaktadır. Bu işletmelerde çalışan insanların hemen hepsinin birbirini tanıması iş bölümünde kolaylık sağlamaktadır. Bundan dolayıdır ki, KOBİ'lerde kimin ne yapacağı, kimden emir alıp kime vereceği açık bir şekilde belirlenmiş durumdadır. Ne var ki, küçük işletmelerde resmi bir yapılanmaya yeterince önem verilmemektedir. Çünkü yönetici kimin ne yapacağını kendisi saptamaktadır. Bu da, yöneticinin olmadığı zamanlarda işlerin aksamasına neden olabilmektedir. Öte yandan, KOBİ'lerde yönetimin profesyonel yöneticilere devredilmesi de, çoğu zaman mali imkansızlıklar nedeni ile, ya da işletmede tek karar mekanizması olmak ve kontrolü kaybetmek istememe gibi geleneksel düşünceler yüzünden mümkün olamamaktadır.

KOBİ'lerde bütün yetki ve sorumlulukların tek kişide toplanmasının bazı yararları olduğu gibi, olumsuz yanları da vardır. Bunların başında, işletme fonksiyonları çeşitlendikçe ve karmaşıklaştıkça sahip/yöneticinin yetersizleşeceği gelmektedir. Bu durumda yönetici, muhasebeci, satış elemanı, personel yöneticisi, finansman planlayıcısı, üretim fonksiyonu v.b. rolleri oynamakla karşı karşıya kalacaktır. Halbuki,

⁴⁷ Erol Ercen, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul: Beta Yayını, 1996, s. 144

⁴⁸ A.g.e., s. 147

sahip/yönetici bu rollerin gerektirdiği bilgi ve karaktere her zaman sahip olamamaktadır..⁴⁹

3. Üretim Sorunları

Bu sorunların ilki, yenilik ve değişiklikler konusunda üretim teknolojisindeki eksiklikler yani kısaca teknoloji sorunudur. Üretim yönetimi ve teknolojisindeki büyük bilgi eksikliğinin neden olduğu sorunların çözümlenememesi, kalitesiz üretim, yüksek maliyet, hammadde, işgücü, makine, tezgah kapasitesi israfının daha da artmasına sebep olmaktadır.

Ülkelerin kalkınmalarında ve işletmelerin verimliliklerinin artırılmasında teknolojiye gelişmelere uyum sağlamak çok önemli bir rol oynamaktadır. Hızla değişen ve gelişen teknolojilerin sunduğu kolaylıklardan faydalanabilmek ancak söz konusu yeni teknolojilere uyum sağlayabilecek üretim sistemlerinin geliştirilebilmesi ile mümkün olmaktadır. Günümüzde pazarların genel görünümü ve yapısı tüketiciler tarafından belirlenmekte ve hızla değişen tüketici talepleri karşısında değişik ürün yaratmak günümüzde rekabetin temelini oluşturmaktadır. Söz konusu durumun gerçekleşmesi ise, işletmede tasarım ve üretim yönünden esnekliğin sağlanabilmesi ve yoğun otomasyon ve teknolojik ağırlıklı “Esnek Üretim Sistemlerine” ne yönelmeyi gerekli kılmaktadır. Esnek üretim kısaca; gelecekte olabilecek değişiklikleri önceden tahmin edip yeni duruma çabucak uyum sağlama stratejisi olarak tanımlamak mümkündür. Özellikle teknoloji tabanlı üretim sistemlerinde, sistemin teknolojik değişikliklere karşı ayakta kalabilmesi için böyle kıvrak bir değişime hazır olması gerekir.⁵⁰

KOBİ’lerin üretim işlevine ilişkin sorunlardan bir diğeri de fason üretim planında karşılaşılan güçlüklerdir. Fason imalat, bir ana firma (büyük işletme) ile taşeron firmalar (küçük işletmeler) arasında gerçekleşmektedir. Ana firma, aldığı bir sipariş için gerekli olan işin bir bölümünü, ya da tamamını bir başka bağımsız işletmeye (taşerona) yaptırmaktadır. Ancak bu ilişki bazı durumlarda bir bağımlılık ilişkisine dönüşmektedir. Bu durum KOBİ’ler arasında işbirliği ihtiyacını gündeme getirmektedir.⁵¹

4. Pazarlama Sorunları

Uluslararası ticari faaliyetlerin niteliği ve içeriği, son yıllarda önemli ölçüde değişmekte; işletmeler için yeni fırsatlar ve tehditler oluşturmaktadır. Bu çerçevede,

⁴⁹ Ömer Dinçer, *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Basım Ticaret ve Sanayi A.Ş., 1992, s.359

⁵⁰ DPT: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Politikaları., a.g.e., s. 128

⁵¹ Özgen-Doğan, a.g.e, s. 40

küreselleşme, hızla artan teknolojik değişim, yenilikçilik, rekabet koşullarında ve stratejilerinde oluşan değişim, ürün maliyetlerinin oluşumundaki yapısal farklılıklar, tüketicinin bilinçlenmesi, çoğu mal ve hizmetler için söz konusu olan arz farklılıkları vb gibi temel dönüşümler, özellikle uluslararası pazarlarda, rekabet avantajlarının kaynaklarını ve rekabet biçimini köklü olarak değiştirmekte ve işletmeleri yeni uyum sorunları ile karşı karşıya getirmektedir.⁵²

Modern pazarlama kavramı, her şeyin pazar ile başladığını kabul etmektedir. Bu nedenle, KOBİ'lerin başarılarında pazar üzerinde yoğunlaşmak önem kazanmaktadır. KOBİ'ler hedef pazarlarını tanımlamada ve pazarlama stratejisini belirlemede yetersizdirler. Çünkü pazar araştırması yapmadan kişisel gözlemlerini kullanmaktadırlar.⁵³

Pazar araştırmasına gereken önemin verilmemesi, özellikle uluslararası pazarlara açılma sürecinde KOBİ'lerin olumsuz yönde etkilenmelerine ve sonuçta başarısız olmalarına neden olmaktadır. Ayrıca KOBİ'ler, tanıtımlarını sağlayacak reklam yapabilme gücünden de yoksundurlar.

Bununla birlikte KOBİ'ler değişimi takip etmemekte ve bunun için AR-GE çalışmalarına girememektedirler. Oysa yapılan araştırmalarda Ar-GE harcamaları ile uluslararası rekabet gücü arasında yüksek bir ilişki olduğu görülmüştür.⁵⁴

---

⁵² Himmet Kardal, "KOBİ'lerin Uluslar arası Pazarlara Açılmasını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma", I.Orta Anadolu Kongresi (KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları), Nevşehir: KOSGEB Yayını, 2001, s. 149

⁵³ Akgemci, A.g.e.,s. 27

⁵⁴ Bknz.Martin Lindell, Necmi Karagozoğlu, "Global Strategies of US and Scandinavian R&D-intensive Small and Medium Sized Companies", *European Management Journal*, Vol.15, No.1, 1997, s. 92-100

II. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Küçük ve orta ölçekli işletmeler yalnız az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilere özgü kuruluşlar olmayıp, Dünyanın tüm sanayileşmiş ülkelerinde, küçük olarak kabul edilen işletmeler oldukça önemli bir yere sahip bulunurlar .

Gelişmiş ülke ekonomilerinde küçük işletmeler, teknolojinin ve istihdam yaratmanın kaynağı, rekabetin korunmasının temel faktörü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenledir ki, birçok gelişmiş ülkede küçük işletmeleri koruma amacına yönelik çeşitli destek mekanizmaları bulunmakta ve bu ülkelerde küçük işletmelere üretim teknikleri, finansman ve yönetim konularında yardımcı olmak amacıyla kamu kuruluşları onların sorunlarıyla ilgilenmektedir. ⁵⁵

Tablo-5’de gelişme düzeyleri farklı olan ülkelerde KOBİ’lerin ekonomideki yeri gösterilmiştir.

Tablo-5: Bazı Ülkelerde KOBİ’lerin Ekonomideki Yeri (% olarak)

Ülkeler	Tüm İşletmeler İçindeki Oran	Toplam İstihdam İçindeki Payı	Toplam Yatırım İçindeki Payı	Katma Değer İçindeki Payı	Toplam İhracat İçindeki Payı	Toplam Kredilerden Aldığı Pay
A.B.D.	99,7	56,6	38	43	32	42,7
Almanya	99	64	44	49	31	*
Japonya	99,4	81,4	40	52	38	50
Fransa	99	67	45	54	26	29
Hollanda	98	57	45	32	38	*
Hindistan	98,6	63	27,8	50	40	15,3
G.Kore	98,8	59	35	35	20	47
Tayland	98	64	*	47	50	*
Türkiye	99,8	76,7	26,5	38	(8*)	(4*)

Kaynak: Ramazan Aktas, “DOĞU Anadolu Bölgesinde KOBİ’lerin Finansman Sorunları ve Çözüm Yolları”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt:10, s:2, Ankara, 2000, s.3

* Bilgi yok ya da güvenilir değil.

Tablo-5’de görüldüğü gibi, KOBİ’ler sadece gelişme çabası içindeki veya geri kalmış ülkelere özgü olmayıp gelişmiş ekonomilerde de önemli bir yere sahiptir. İlgili ülkelerde KOBİ’lerin tüm işletmeler içindeki oranı oldukça yüksektir. Tablodan dikkati çeken bir nokta Japonya’da, KOBİ’lerin toplam istihdam içindeki payı % 81,4 ve toplam kredilerden aldığı pay % 42,7 gibi yüksek bir oranda olmasıdır. Japonya’da bu oranların bu kadar yüksek olması Japonya’nın gelişmesinde KOBİ’lerin önemli rolü olduğunu göstermektedir. Japonya bu tür işletmelere ilişkin özel politikalar izlemesi ve

⁵⁵ Bruce S.Tether, “Small Firms, Inovation and Employment Creation in Britain and Europa Question of Expectations”, *Technovation*, No: 20, England: 2000, s.110

bu yaklaşımın oldukça eski olması ile ün yapmıştır. Tabloda dikkati çeken bir diğer konuda ülkemizdeki KOBİ'lerin, istihdama, toplam yatırımlara, katma değere ve ihracata olan katkısına oranla toplam kredilerden aldığı payın diğer ülkelere göre oldukça düşük olmasıdır.

KOBİ'lerin ülke ekonomilerindeki yeri ve önemini bazı karşılaştırmalarla daha da somutlaştırabiliriz. Örneğin, Almanya'da mevcut işletmelerin %85'i 100'den daha az işçi çalıştıran işletmelerdir. Japonya'da 300'den daha az işçi çalıştıran işletmeler, mevcut işletmelerin %99'unu kapsamaktadır. ABD'de ise 100'den daha az işçi çalıştıran işletmelerin mevcut işletmelere oranı %34'dur. Fransa ve Şili'de ise 9' dan daha az işçi çalıştıran işletmelerin mevcut işletmelere oranı, sırayla %99.9 ve %99'dur.⁵⁶

Tablo-6: Çeşitli OECD Ülkelerinde Çalışan Sayısına Göre İşletmelerin Dağılımı (<500), 1999

Ülke	0-9	10-49	50-99	100-499	500+	Toplam
A.B.D.	56,8	15,8	20,7	5,2	1,5	100
Avusturya	69,8	22,4	3,3	3,9	0,6	100
İngiltere	72,0	20,5	3,3	3,5	0,7	100
Portekiz	80,6	16,3	2,0	1,1	0,1	100
Fransa	82,4	13,5	2,0	1,8	0,4	100
İtalya	83,7	14,3	1,1	0,8	0,1	100
Belçika	84,1	12,0	1,9	1,6	0,4	100
Finlandiya	85,3	10,7	1,8	1,8	0,4	100
Türkiye	95,0	3,1	0,8	0,9	0,2	100
Meksika	90,3	6,5	1,3	1,5	0,4	100
	1-9	10-49	50-99	100-499	500+	Toplam
Norveç	63,0	27,6	4,6	3,9	0,8	100
Almanya	67,5	23,7	4,0	4,0	0,8	100
İspanya	68,7	27,1	2,4	1,5	0,2	100
Danimarka	71,4	21,3	3,4	3,3	0,6	100
Avustralya	72,6	21,8	2,8	2,2	0,6	100
İsviçre	79,1	15,1	2,6	2,4	0,3	100
Yeni Zelanda	81,7	15,1	1,6	1,4	0,3	100
İsveç	84,7	11,4	1,8	1,6	0,4	100
Çek Cum.	88,8	8,1	1,5	1,4	0,3	100
Polonya	90,3	7,3	1,0	1,2	0,3	100

Kaynak: OECD, *Small and Medium Enterprise Outlook*, OECD Publication, France, 2002, s.240

⁵⁶Mevlüt Karabıçak, Nihat Altuntepe, "KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanı", *I.Orta Anadolu Kongresi (KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları)*, Nevşehir: KOSGEB Yayını, Ekim 2001, s.284

KOBİ' ler OECD ülkelerinde de önemli rol üstlenmektedirler. Özellikle son yıllarda ekonomik büyümede yavaşlamanın devam etmesi karşısında KOBİ'lerin ekonomideki önemleri daha da artmıştır. KOBİ'ler OECD ülkelerinde ekonomik büyümenin temelini oluşturmaktadır. OECD ülkelerin çoğunda toplam işletmelerin % 96 ile % 99'unu KOBİ'ler oluşturmaktadır.⁵⁷

OECD ülkelerinde üretimin önemli bir kısmını da KOBİ'ler gerçekleştirmektedir. KOBİ'ler, ABD'de toplam üretimin yaklaşık olarak %40'ını gerçekleştirirken, OECD ülkelerinde imalat sanayindeki üretimin yaklaşık 1/6'ni gerçekleştirmekte ve bu oran, Portekiz, İtalya, İspanya, Belçika, Norveç ve İsviçre gibi bazı ülkelerde ise daha yüksek çıkmaktadır.⁵⁸

OECD ülkelerinde KOBİ'lerin toplam istihdam içindeki payları da oldukça önemli bir seviyededir. OECD ülkelerin bir çoğunda KOBİ'lerin imalat sanayindeki istihdam payları % 60-70 arasındadır. KOBİ'ler yeni iş olanakları yaratmak açısından da önemli rol oynamaktadırlar. Özellikle hizmet sektöründe istihdamın önemli bir kısmını KOBİ'ler oluşturmaktadır. ABD'de 1990'larda KOBİ'ler istihdamın ¾' ünü sağlarken, günümüzde 20 kişide az çalışmanı bulunan işletmeler istihdamın yarısını sağlamaktadırlar. Kore'deki ulusal istatistiklere göre, KOBİ'ler 1991 yılında imalat sanayinde istihdamın % 63,5 'ini sağlarken, 2000'de bu oran % 74 'e yükselmiştir. Avustralya'da KOBİ'lerin toplam istihdam içindeki oranı 1980'lerden itibaren artma eğiliminde olmuştur. Bu süre içinde yıllık ortalama büyüme oranı, büyük işletmelerde % 2,5 iken KOBİ'lerde bu oran %3,1 olmuştur. Avustralya'da bu süre içerisinde kurulan yeni istihdam alanlarının yarısından fazlasını KOBİ'ler oluşturmaktadır. Son Zamanlarda yapılan araştırmalar, KOBİ'lerin yeni iş olanakları ve yeniliklerin yaratılmasında önemli bir rol alacağını göstermektedir.⁵⁹

OECD ekonomisinde, özellikle son yıllardaki ekonomik büyümedeki yavaşlama düşünüldüğünde ekonominin güçlenmesi, iş çevresinin yeni bir dinamizm kazanması ve yeniden yapılanması aşamasında, işletmelerin ve üretimin büyük bir kısmını oluşturan KOBİ'ler önemli bir rol oynamaktadırlar. KOBİ'lerin dinamik ve girişimcilik faaliyetlerine rağmen büyük bir kısmı yerel pazarlara hizmet vermekte ve haksız rekabetle karşı karşıya kalmaktadırlar. OECD ülkeleri bu sorunlarla baş edebilmek için çok heterojen bir yapıda olan iş ortamındaki rekabet koşullarının iyileştirilmesine ve dinamik bir girişimcilik ruhunun geliştirilmesine yönelik politikalar oluşturmaktadır.⁶⁰

Latin Amerika ülkelerinde de KOBİ'ler ekonomide önemli bir yere sahiptirler. Örneğin imalat sanayinde faaliyette bulunan işletmelerin Arjantin'de (1993

⁵⁷ OECD, A.g.e.,s. 7

⁵⁸ a.g.e, s. 8

⁵⁹ OECD, A.g.e., s.8

⁶⁰ A.g.e.,s.7

yılında) istihdamın % 44.6'sı, üretimin % 35.9'unu, Brezilya'da(1997 yılında) istihdamın % 66,8'i üretimin % 60,8'ini, Meksika'da(1993 yılında) istihdamın % 44,6'sını, üretimin % 31,1'ini, Kolombiya'da (1996) istihdamın % 52,5'ini üretimin % 33.3'ünü KOBİ'ler sağlamaktadır.⁶¹

Latin Amerika ülkelerinde KOBİ'lerin ekonomiye olan katkıları gerek akademik alanında gerekse politik alanda önemle vurgulanmaktadır.Bölge hükümetleri küçük işletmeleri ekonomik büyümenin motoru olarak görmelerine ve bu işletmeleri desteklemek için çeşitli politik enstrümanlar geliştirmelerine rağmen KOBİ'lere yönelik destekler çok düşük düzeydedir.⁶²

---

⁶¹ Wilson Press, Giovanni Stumpo, "Small and medium-Sized Manufacturing Enterprises in Latin America and Caribbean Under the New Exconomic Model", **World Development**, Vol.28, No.9, Great Britain, 2000, s.1645

⁶² A.g.m., 1643

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER

LAVRUPA BİRLİĞİNDE KOBİ'LER

A. AVRUPA BİRLİĞİNDE KOBİ POLİTİKALARINA GENEL BAKIŞ

KOBİ'ler Avrupa ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Avrupa'da çok sayıda ulusal ve çok uluslu şirket olmasına rağmen KOBİ'ler üretimin ve istihdamın yaklaşık % 70'ini sağlamaktadır. KOBİ'lerin ekonomideki bu önemi, AB düzeyinde geliştirilen politikalarda önemli bir alan olarak görülmesini ve buna bağlı olarak üye ülkelerde gerek yerel ve bölgesel gerekse ulusal düzeyde KOBİ'lere yönelik özel programların uygulamasını sağlamıştır.⁶³

Avrupa Topluluğunda, 1970'li yıllarda itibaren KOBİ'lerin ekonomideki ağırlıkları ortaya çıkmıştır. Kriz dönemlerinde daha esnek davranabildikleri ve yeni istihdam alanları yaratabildikleri için Topluluk, KOBİ'ler konusunda çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu gelişmeye neden olarak üç önemli faktör belirtilebilir.⁶⁴

- 1.Yan Sanayilerin Büyümesi:** Büyük ölçekli işletmeler faaliyetlerini maliyetlerin düşürülmesi için esas ürünleri üzerinde yoğunlaştırmışlar ve esas faaliyetleri dışındaki üretimlerin belli bir kısmını işletme dışında talep ederek, rekabet güçlerini artırmışlardır
- 2.KOBİ'lerin Ulusal ve Topluluk Ekonomisinde Önem Kazanmaları ve Belli Bölgelerde Toplanmaları:** Bu model birçok Topluluk üyesinde uygulanmış ve yerel kalkınmayı desteklemiştir.
- 3.KOBİ'lerde Bilimsel ve Teknik Araştırma Sonuçlarının Kolay Uygulanabilirliği:** KOBİ'lerin daha esnek yapıda olmaları, AR-GE faaliyetlerinin getirdiği yeniliklerin büyük işletmelere oranla daha hızlı uygulanabildiği ortaya çıkmıştır.

Avrupa Birliği 23-24 Mart 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen Lizbon Avrupa Konseyi'nde, Birliğin gelecek 10 yıla ilişkin stratejik hedefleri belirlenmiştir. Lizbon toplantısında, Avrupa'da girişimcilik ve yenilikçilik teşvik edilerek Avrupa Birliğinin dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgi tabanlı ekonomisi haline getirileceği ve bunun sonucunda sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ile daha çok ve daha iyi bir istihdam imkanlarının yaratılarak sosyal bütünleşmenin gerçekleştirileceği belirtilmiştir.⁶⁵

⁶³ Heinrich von Moltke, "The SMEs Role In the Policies of the Euroocean Community", SMEs Toward 2000, ed. by Chakradhar Agrawal, WASME Publication, China, 1993, p.88

⁶⁴ Arif Esin, **XXI. Yüzyıl Ekonomilerine Doğru Bir Kalkınma Aracı, Küçük ve Orta Boy İşletmeler(KOBİ)-AT Örneği**, Ankara: İKV Yayını, İKV:96, Ankara, 1991, s.75

⁶⁵ European Commission, Observatory of European SMEs, **Business Demography in Europa**, 2002/No:5 s.9

Bu amaçları gerçekleştirebilmek Avrupa'nın daha girişimci ve yenilikçi olmasıyla mümkün olacaktır. Bu aynı zamanda küçük ve orta ölçekli işletmelerde ekonominin daha geleneksel sektörlerinde öncelikle hizmet sektöründe yeni iş alanlarının yaratılması anlamına da gelecektir.⁶⁶

Küreselleşme, giderek yoğunlaşan rekabet, dijital ekonominin gerekleri vb. sebeplerle işletmeler hızlı bir yapısal değişim ihtiyacı ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu değişimler ve gelişmeler ile baş edebilmek için AB düzeyinde yeni girişimcilik politikaları oluşturulmuştur. Oluşturulan yeni politikaların amacı; ölçek, hukuki statü, sektör ya da faaliyet gösterilen yerden bağımsız olarak işletmelerin tümünün büyüme ve gelişmesine destek vermektir. Politikaların temel ilkesi ise Avrupa'da kafasında bir ticari fikri olan herkesin geçerli ve uygun teknolojik imkanlardan yararlanarak bu fikrin gerçekleştirilmesi ve uygun koşullarda pazarlayabilmesi için imkan yaratılması şeklinde özetlenebilir.⁶⁷

Bütün bu gelişmeler, Yeni Ekonomik yapıda girişimciliği desteklemek amacıyla yeni bir takım sistematik yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Bunlar; birinci olarak, ekonomide işletmelerin risk alma konusunda cesaretlendirilmeleri, ikinci olarak, etkin araştırma, yenilik ve risk sermayesi politikaları ile desteklenen işletmelerin kurulup büyücekleri, yenilikleri hayata geçirebilecekleri dinamik bir iş ortamının oluşturulması, üçüncü olarak da işletmelerin ürün ve hizmetlerini satmak için rahatlıkla ve etkin bir şekilde küresel ve iç pazarlara girebilmeleridir.⁶⁸

Başarılı bir işletme politikası için sürdürülebilir bir kalkınma gereklidir. Bu yeni işbirliğine açık method ilk olarak Avrupa Lizbon Konseyinde dile getirilmiş ve daha uygun stratejik eylemler için etkili denetim mekanizmaları ve **"mukayese tekniği"**(benchmarking) kullanılarak Avrupa'daki kurumlar arasında işbirliği amaçlanmıştır.

Etkili bir girişimcilik ve daha iyi bir rekabet ortamının geliştirilmesi amacını taşıyan çeşitli programlar, yapısal reformlarla desteklenmektedir. Özellikle bu faaliyetler ekonomik politikaların temel noktalarını ortaya konması ve üye ülkeler arasında ekonomik politikaların koordinasyonunda merkezi bir rol oynarlar.⁶⁹

Gelişen ve geçiş sürecini yaşayan ekonomilerdeki liberalleşen mal ve hizmet pazarları, KOBİ'lerin öncelikli kesimlerden birisi haline getirmiştir. OECD'nin hazırladığı yenilikler yoluyla KOBİ'lerin rekabet güçlerinin arttırılmasına ilişkin bir

⁶⁶ Commission of European Communities, Communication From The Commission, **Challenges for Enterprise Policy in the Knowledge-Driven Economy Proposal For a Council Decision On a Multiannual Programme For Enterprise And Entrepreneurship (2001-2005)**, COM (2000)256 Final/2, Brussels, 11.05.2000, s.2

⁶⁷ Demirci ve Diğerleri, A.g.e.,s. 38

⁶⁸ Commission of European Communities, Communication From The Commission, **Challenges for Enterprise Policy In The Knowledge-Driven Economy..... a.g.e. s.2**

⁶⁹ a.g.e.,s. 3

raporda “Küçük firmaların, istihdama ve yeniliklere katkısı geçtiğimiz yıllarda bu kesime verilen önemin artmasına sebep olmuştur. Birçok kanıt göstermektedir ki, KOBİ’lerin, yeni üretim yaratmak ve mevcut ürünleri müşteri istek ve ihtiyaçlarına göre yeniden uyarlamak konusunda ciddi potansiyelleri mevcuttur. Bütün bunlar son yıllarda hükümetlerin, niçin bu kesimi destekleyici politika ve tedbirlere ağırlık verdiğini de açıklamaktadır” ifadelerine yer verilmektedir.⁷⁰

Aşağıda, bu politikalar çerçevesinde desteklenen KOBİ’lerin Birlik düzeyindeki mevcut durumları tablolarla açıklanmaktadır.

1.Makro Ekonomik Veriler ve KOBİ’ler

Bu bölümde verilen verilerin büyük bir bölümü, Avrupa Birliği’ne üye ülkeler ve Avrupa Birliği’ne üye olmamakla birlikte Birliğin birçok antlaşmasını imzalayan ve düzenlemelerini uygulayan diğer 4 Avrupa ülkesi (İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve İsviçre) kapsamında verilmektedir. Sadece üye ülkeleri kapsayan veriler “Avrupa 19”, diğer dört ülkenin de içinde yer aldığı veriler ise “Avrupa-19” adı altında verilmiştir.

1988- 2000 dönemini incelediğimizde, bu dönemde Avrupa- 19’da Yıllık Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) büyüme oranı % 2.1 iken bu oran ABD’de % 2,6 ve Japonya’da ise % 1,7’dir. Gerek Avrupa-19, gerekse ABD’de 1991 –1993 döneminde GSYİH’deki büyüme hızı düşmüş, ve her iki ekonomi de 1993 yılından sonra resesyondan çıkarak özellikle ABD 1996 sonrasında yüksek büyüme oranlarına ulaşmıştır. Japonya da ise 1991’den sonra GSYİH’deki büyüme yavaşlamaya başlamış 1996 yılındaki geçici bir yüksek büyüme döneminden sonra bu düşük büyüme oranı günümüze kadar devam etmiştir.⁷¹

Tablo-8’de Avrupa-19’da, 1988-2000 döneminde bazı makro ekonomik göstergelerde meydana gelen değişiklikler gösterilmiştir. Bu tabloda dikkat çeken en önemli nokta 1993 yılı sonrasında, 1990-1993 dönemi ile kıyaslandığında Avrupa 19’da dış ticaret (İhracat ve İthalat) hacminde ve GSYİH oranında önemli büyümelerin gerçekleşmesidir. Bu gelişmeler Avrupa iç pazarındaki büyümenin bir sonucu olabilir.

Yatırım talebinde, 1990-1993 durgunluk döneminden sonra, 1993-2000 döneminde büyük artışlar olmuş ve bu dönemde yatırım talebi, özel ve kamu tüketim harcamaları artmıştır. Bu durum daha çok büyük işletmeler için önemli olan yüksek ihracat büyümesine rağmen KOBİ’ler için de olumlu bir etki yaratmıştır.

⁷⁰ Demirci ve Diğerleri, A.g.e.,s.40

⁷¹ European Commission, The European Observatory for SMEs Sixth Report, European Commission Publication, Brussels, 2000, s.53

Tablo-8:Avrupa 19 Ülkelerinde Bazı Makro Ekonomik Göstergelerdeki Değişmeler (1988-2000)

	Ortalama Yıllık Değişmeler(%)			
	1988/1999	1990/1993	1993/2000	1998/2000
Yatırım Talebi	5,6	-2,5	3,3	2,2
Özel sektör Harcamaları	3,2	1,3	2,2	2,1
Kamu Harcamaları	1,8	1,8	1,1	1,4
İhracat	7,2	3,4	6,6	5,9
İthalat	7,8	1,6	6,5	5,5
GSYİH	3,3	0,7	2,4	2,1

Kaynak: European Commission, The European Observatory for SMEs....., a.g.e., s.55

1989-2000 döneminde enflasyonda meydana gelen gelişmelere baktığımızda; Avrupa ve ABD’de 1989-1990 yıllarında ortalama % 5 olan enflasyon oranı 1991-1998 döneminde inişe geçmiştir.Yakın gelecekte % 2 düzeyinde sabitlenmesi öngörülmektedir. ABD enflasyonu Avrupa’dan önce % 2 düzeyine çekmeyi başarmış fakat 1998 yılından sonra tekrar yükselmeye başlamıştır.Avrupa-19 ve Aynı şekilde ABD içinde enflasyon oranının sabitlenmesi veya düşürülmesi ekonomik büyümeye katkı sağlayacaktır.⁷²

2.İşletme Sayıları Açısından KOBİ’ler

Tablo 9’da Avrupa-19 ülkelerinde birinci sektör olarak adlandırılan alanlar (tarım, balıkçılık, madencilik vb.) dışında faaliyete bulunan KOBİ’lerle ilgili temel göstergeler gösterilmiştir.

2000 yılı itibariyle Avrupa-19 ülkelerinde yaklaşık 20 milyon üzerinde işletme mevcuttur.Bunların büyük bir çoğunluğu (% 98,9) AB’nin benimsediği KOBİ tanımına girmektedir. KOBİ’ler içinde mikro olarak adlandırılan işletmelerin sayısı 19 milyonun üzerindedir. Tüm işletmeler içindeki oranı ise % 93,1’dir. Bu işletmelerin yaklaşık yarısı herhangi bir kişi istihdam etmeyen, yalnız kendisi veya ailesi ile beraber çalışan işletmelerdir.

Ortalama olarak işletme başına düşen çalışan sayısı 6’dır. Bu oran işletme ölçeğine göre değişmektedir. Mikro işletmelerde işletme başına düşen kişi sayısı 2 iken, büyük işletmelerde bu sayı 1 000’in üzerindedir.

1988-2000 yılları arasında işletme sayılarında meydana gelen değişikliklere baktığımızda, dönem başında mikro işletmelerin sayısındaki büyüme diğer işletmelerin gerisinde kalmıştır.Bu işletmeler daha sonra gelişerek “küçük” işletmeler haline gelmişlerdir. 1990-93 resesyon döneminde bu süreç tersine işlemiştir.Çünkü bu

⁷² A.g.e.,s. 56

dönemde ekonomik durgunluğun sonucunda büyük işletmeler küçük, küçük işletmeler ise mikro işletme haline gelmiştir.

1993 yılı sonrasında tüm işletmelerin özellikle mikro işletmelerin sayısında önemli artışlar olmuştur. 1988-1990 ve 1993-2000 yılları yüksek ekonomik büyümenin olduğu yıllardır ve bu dönemlerde mikro işletmelerin büyüyerek küçük işletme seviyesine gelmelerinden dolayı bu işletmelerin sayısı açısından olumsuz etkisi olmuştur. Bu nedenle 1993-2000 döneminde yeni açılan ve kapanan mikro işletme sayısı sürekli değişmiştir.⁷³

Tablo-9:2000 Yılı İtibariyle Avrupa-19 Ülkelerinde KOBİ'lerle ilgili Ana Göstergeler

	Küçük ve Orta Boy İşletmeler			Büyük İşletmeler		
	Mikro	Küçük	Orta	Toplam	Büyük	Toplam
	19 040	1200	170	20 415	40	20 455
Toplam İşletme (1000)						
Toplam İstihdam (1000)	41 750	23 080	15 960	80 790	40 960	121 750
İşletme Başına Ort. İstihdam	2	20	95	4	1 020	6
Ciro/İşletme Sayısı (Milyon ECU)	0,2	3,0	24,0	0,6	255,0	1,1
Ciro/İhracat (%)	7	14	17	13	21	17
İstihdam Edilen Kişi Başına Yararlanan Katma Değer (İşgücü Verimliliği) (1000 ECU)	40	75	105	65	115	80
Katma Değerde İşgücü Maliyetinin Oranı (%)	66	66	58	63	49	56

Kaynak: SMEs in Europa, Including a First Glance at EU Candidate Countries, Observatory of European SMEs, 2002/No:2, European Commission, s.11

İşletme büyüklüğü işletme başına düşen ciro miktarı olarak da karşılaştırılabilir. Tablo 10'da görüldüğü gibi ortalama ciro miktarı, mikro işletmelerde 200.000 ECU, küçük işletmelerde 3.000.000 ECU, orta ölçekli işletmelerde 3.000.000 ECU ve büyük işletmelerde ise 255 milyon ECU'dur.

Ortalama olarak bir işletmenin toplam ciro içindeki ihracat payı % 17'dir. Fakat toplam ciro içindeki ihracat payı işletme büyüklüğüne göre değişmekte ve işletme büyüklüğü ile paralel bir yapı arz etmektedir. Bu oran büyük işletmelerde % 21, küçük işletmelerde % 13 mikro işletmelerde ise sadece % 7'dir. Bu farklılık değişik büyüklükteki işletmeler arasında endüstri yapısının farklı olmasından kaynaklanıyor. Çünkü KOBİ'ler daha çok ihracat miktarı düşük olan inşaat, perakende gibi sektörlerde yoğunlaşmışlar. Bir işletme ne kadar büyükse gücü oranında piyasaya hakim olur.

⁷³ A.g.e.,s. 61

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi Avrupa Birliğini oluşturan bütün ülkelerde KOBİ'ler (250'den az çalışanı olan işletmeler) toplam işletmelerin büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Ancak, çalışan sayısı açısından gruplandırdığımızda ülkeler arasında önemli farklılıklar görülmektedir. KOBİ'ler, Avrupa Birliği'nin güneyindeki ülkeler ile Lüksemburg ve Belçika'da büyük çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Öte yandan, Almanya, Finlandiya ve İngiltere'de ise KOBİ'lerin istihdamdaki etkileri diğerlerine göre daha azdır.

Tablo-10: EU 15'de Çalışan Sayısına Göre İşletmelerin Dağılımı,1996

Ülke	Toplam İşletmelerin %					Toplam
	0	1-9	10-49	50-249	250+	
Avusturya	31,9	54,3	11,4	2,0	0,4	224,3
Belçika	71,0	23,9	4,3	0,6	0,2	521,3
Almanya	34,9	53,0	10,4	1,3	0,4	3.348,6
Danimarka	49,9	39,6	8,7	1,5	0,3	163,7
İspanya	56,3	38,5	4,5	0,6	0,1	2.435,2
Yunanistan	53,7	43,8	2,2	0,3	0,0	733,2
Fransa	50,6	42,5	5,7	1,0	0,2	2.321,8
Finlandiya	54,0	39,8	5,1	0,9	0,2	203,7
İtalya	52,5	42,9	4,2	0,4	0,1	3.798,8
İrlanda	36,6	48,8	11,9	2,2	0,4	76,9
Lüksemburg	40,9	45,5	10,9	2,3	0,4	76,9
Holanda	41,0	48,5	8,3	1,8	0,4	515,5
Portekiz	3,2	90,2	5,7	0,9	0,1	641,9
İsveç	41,3	48,6	8,4	1,4	0,3	242,7
İngiltere	63,1	31,4	4,6	0,7	0,2	3.339,4
Toplam Avrupa-15	50,4	42,7	5,9	0,8	0,2	18.427,4

Kaynak: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, a.g.e., s.4

Tablo-11'de 1988-2001 döneminde Avrupa-19 ülkelerinde yaratılan katma değer oranındaki artış oranı gösterilmiştir. Tabloda işletme büyüklüğü ile yaratılan katma değerdeki yıllık ortalama değişim arasında doğru orantı olduğu görülmektedir. Gerek KOBİ'ler gerekse büyük işletmeler bu dönem boyunca üretimdeki artışta önemli katkılar sağlamış olsalar da büyük işletmelerin katkısı KOBİ'lere göre daha fazla olmuştur. 1988-1990 döneminde yaratılan katma değer oranında önemli büyümeler olmuş fakat 1990-1993 döneminde büyük düşüşler yaşanmış ve ekonominin durgunluktan çıktığı 1993-2001 döneminde artışlar tekrar olmuştur. 1990-1993 verileri bize mikro ve küçük işletmelerin ekonomik durgunluktan daha fazla etkilendiğini göstermektedir.

Tablo-11:İşletme Büyüklüklerine Göre Yaratılan Katma Değerdeki Yıllık Ortalama Değişim (Avrupa-19) (%)

İşletme Ölçekleri	1988-1990	1990-1993	1993-2001	1988-2001
Mikro	2,3	0,2	2,4	1,9
Küçük	2,3	0,6	2,5	2,1
Orta	2,1	0,9	2,8	2,2
Toplam KOBİ	2,2	0,6	2,6	2,1
Büyük İşletmeler	2,5	0,9	3,3	2,6
Toplam İşletmeler	2,3	0,7	2,9	2,3

Kaynak: European Commission, SMEs in Europa, İngluding a First glance ...a.g.e., s.22

İstihdam edilen kişinin yarattığı katma değer oranı olarak ölçülebilen işgücü verimliliği Tablo-9'da gösterilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi işgücü verimliliği ile işletme büyüklüğü arasında güçlü bir korelasyon ilişkisi vardır ve ölçek büyüdükçe bu oran düşmektedir. İşgücü verimliliği mikro işletmelerde 40.000 ECU iken büyük işletmelerde 115.000 ECU'dur. Bu kadar büyük bir farklılığın olması, KOBİ'ler ile büyük işletmeler arasında endüstri yapısının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. KOBİ'ler ile büyük işletmeler arasında düşük ve yüksek verimlilik oranları arasında fark vardır. Orta ölçekli işletme ile büyük ölçekli işletme arasında bu açıdan en az % 10 oranında bir fark vardır. İşgücü verimliliği mikro ve küçük işletmeler ile orta ve büyük işletmeler arasında ise yaklaşık % 50 oranında bir farklılık söz konusudur. Bu farklılık literatürde küçük işletmelerin görece olarak düşük işgücü verimliliğine sahip oldukları şeklinde bir fenomenin yerleşmesine neden olmuştur.

Tablo-12:İşletme Büyüklüğüne Göre İşgücü Verimliliğindeki Yıllık Ortalama Değişim (Avrupa-19) (%)

İşletme Ölçekleri	1988-1990	1990-1993	1993-2001	1988-2001
Mikro	1,6	1,0	1,4	1,4
Küçük	1,7	2,1	1,8	1,9
Orta	1,6	3,0	2,2	2,3
Toplam KOBİ	1,6	1,8	1,7	1,7
Büyük İşletmeler	2,4	3,0	2,7	2,8
Toplam İşletmeler	1,9	2,3	2,2	2,2

Kaynak: European Commission, SMEs in Europa, İngluding a First glance.....a.g.e., s.22

Tablo-12'de işletme büyüklüğüne göre 1988-2001 döneminde işgücü verimliliğinde meydana gelen artış oranları verilmiştir. Avrupa-19 ülkelerinde işgücü verimliliği 1998-2001 döneminde ortalama % 2,2 artmıştır. KOBİ'lerde işgücü verimliliğindeki büyüme oldukça sabit seyretmiş ve bu artış 1988-2001 döneminde yıllık ortalama % 1,7 olmuştur. Büyük işletmelerde ise bu dönem içerisindeki artış oranı %2,8 olmuştur. Tabloda dikkat çeken bir diğer nokta ise, mikro işletmelerde en düşük, diğer işletmelerde ise en yüksek işgücü verimliliği artışının durgunluk dönemi olarak adlandırılan 1990-1993 dönemine rastlanmasıdır.

3.İstihdam Açısından KOBİ'ler

Tablo-9'da görüldüğü gibi, 2000 yılı itibariyle Avrupa-19 ülkelerinde 20 Milyon üzerindeki işletmelerde 120 Milyon kişiden fazla istihdam edilmektedir.

Avrupa-19 ülkelerinde işletme başına düşen ortalama çalışan sayısı; mikro işletmelerde 2, küçük ölçekli işletmelerde 20, orta ölçekli işletmelerde 95 , büyük işletmelerde ise 1 000 kişinin üzerindedir. İşletme başına düşen ortalama istihdam ise 6 kişidir. KOBİ'ler Avrupa'da neredeyse tüm işletmelerin % 100'ünü oluştururken birinci sektör dışındaki alanlarda KOBİ'ler toplam istihdamın 2/3'ni ve mikro işletmeler toplam istihdamın yaklaşık 1/3'nü gerçekleştirilmektedirler.

Avrupa-19 ülkelerinde 1990'lı yıllar boyunca işletme büyüklüğü açısından istihdamdaki gelişmelere baktığımızda iki önemli özellik göze çarpmaktadır:⁷⁴

- İlk olarak, diğer işletme ölçekleri ile kıyaslandığında mikro işletmelerde istihdam alanındaki gelişme çok olumlu bir gelişme göstermiştir.
- İkinci olarak, istihdam alanındaki canlanma mikro işletmelerde 1995 yılında yeniden başlarken, küçük, orta ve büyük işletmelerde ise sadece 1997 yılından sonra önemli artışlar olmuştur.

Tablo-13'de Avrupa-19 ülkelerinde 1988-2001 döneminde istihdamda meydana gelen gelişmeler verilmektedir. Tabloda istihdamdaki büyüme, işletme ölçeğine göre oldukça farklı olduğu görülmektedir.1988-2001 döneminde KOBİ'lerde istihdam artışı olurken büyük işletmelerde ise bu dönemde % 0,1 oranında bir azalma olmuştur. İstihdamdaki büyüme 1994 ve sonrasında ekonomide yeniden canlanmanın olduğu döneme denk gelmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi ilk yıllarda istihdamdaki büyüme mikro ve küçük işletmelerde yoğunlaşırken, orta ve büyük ölçekli işletmelerde ise bu büyüme sadece 1997-1998 yıllarında olmuştur.

Tablo-13:İşletme Büyüklüğüne Göre İstihdamdaki Gelişme(Avrupa-19) (%)

İşletme Ölçekleri	1988-1990	1990-1993	1993-2001	1988-2001
Mikro	0,7	-0,8	0,9	0,5
Küçük	0,6	-1,4	0,7	0,2
Orta	0,4	-2,0	0,6	0,1
Toplam KOBİ	0,6	-1,2	0,8	0,3
Büyük İşletmeler	0,1	-2,0	0,5	-0,1
Toplam İşletmeler	0,4	-1,5	0,7	0,2

Kaynak : European Commission, SMEs in Europa, Including a First glance.....a.g.e., s.22

⁷⁴ European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Features of Micro and Small Enterprises in the EU, 2001, A.g.e., s. 11

4.Avrupa Birliğinde KOBİ'lerin Yapısal Durumu

Tablo-14'de 2000 yılı itibariyle Avrupa-19 ülkelerinde işletme yapıları ve işletme büyüklüğü konusunda bazı veriler gösterilmektedir. İşletme başına düşen ortalama istihdam açısından ülkeler arasında önemli farklılıklar vardır. Bu sayı Avusturya, İrlanda, Lüksemburg ve Hollanda da en yüksek oranda (10 kişi) iken, Akdeniz ülkelerinde (İtalya, Yunanistan, Portekiz ve İspanya) ve İzlanda da oldukça düşüktür. Fakat bu farklılık ülkelerdeki endüstri yapısında söz konusu değildir.

Tablo-14: Avrupa 19 Ülkelerindeki İşletmelerin Ölçek Yapıları, 2000

	Toplam İşletme (1000)	İşletmelerde Ortalama İstihdam	Baskın İşletme Ölçeği*	Nisbi İşgücü Verimliliği**		Nisbi Karlılık Oranları***	
				KOBİ	Büyük	KOBİ	Büyük
Avusturya	225	10	Küçük	78	142	-9	10
Belçika	545	6	Mikro	94	114	16	28
Danimarka	180	9	Küçük	85	132	-18	25
Finlandiya	210	6	Büyük	75	136	-19	15
Fransa	2 490	7	Mikro	68	164	-17	15
Almanya	3 550	8	Büyük	101	99	-4	5
Yunanistan	800	2	Mikro	96	129	-1	3
İrlanda	95	10	Büyük	47	220	2	-1
İtalya	4 125	3	Mikro	89	146	-1	2
Lüksemburg	20	10	Küçük	103	93	2	-5
Hollanda	555	10	Küçük	90	117	1	-1
Portekiz	685	5	Küçük	85	157	0	0
İspanya	2 700	5	Mikro	70	218	-6	7
İsveç	270	8	Büyük	84	126	-5	5
İngiltere	3 490	6	Büyük	69	138	-11	7
Toplam AB	19 930	6	Mikro	78	143	-11	12
İzlanda	25	4	Büyük	23	186	-54	8
Lihtenştayn	3	6	Mikro	89	133	0	0
Norveç	175	6	Küçük	73	164	-12	13
İsviçre	320	8	Küçük	72	157	-10	9
Toplam AB Olmayan	525	7	Küçük	69	166	-14	12
Avrupa 19	20 455	6	Mikro	78	144	-11	12

Kaynak: European Commission, SMEs in Europa, Including a First glance...a.g.e., s.17

(*) Baskın (Hakim) Ölçek: İstihdamın büyük kısmını sağlayan işletme ölçeğidir.

(**) Nisbi İşgücü Verimliliği: İstihdam edilen kişi başına yaratılan katma değer

(***) Nisbi Karlılık Oranı: Kişi başına katma değer açısından işletmeler ile sektör ortalaması arasındaki fark.

Ülkeler arasında ortalama işletme ölçeğinin farklı olmasının önemli bir nedeni, kişi başına düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıladır: Bu oran ne kadar yüksekse işletme

ölçeği de o kadar büyümektedir.⁷⁵ Özellikle perakende ve hizmetler sektöründe nüfus yoğunluğu ortalama işletme ölçeğini pozitif yönde etkilemektedir. Çünkü; bu endüstrilerde piyasa alanı çok büyüktür ve yüksek nüfus yoğunluğu bu bölgelerde yüksek tüketici grubu demektir. Bu durum, örneğin Hollanda da bu sektörlerde büyük ölçekli işletmelerin hakim olmasını sağlamıştır.⁷⁶

Tablo-14’de görüldüğü gibi hem işgücü verimliliği hem de karlılık oranları KOBİ’lerde oldukça düşüktür. Ülke bazında işgücü verimliliğine baktığımızda sadece Almanya ve Lüksemburg’da bu oran ortalamanın üstündedir. Belçika, İrlanda Lüksemburg ve Hollanda da KOBİ’ler ile büyük işletmeler arasındaki karlılık oranı birbirine yakındır. Fakat bu fark sadece Belçika’da çok azalmıştır.

Avrupa-19 ülkelerinde İşgücü verimliliği ve karlılık açısından KOBİ’ler ile büyük işletmeler arasındaki bu derece önemli fark bu işletmelerin ülkeler arasındaki dağılımının farklı olması sonucunda değil daha çok KOBİ’ler ve büyük işletmelerdeki endüstri yapısının farklı olmasından kaynaklanmaktadır.⁷⁷

“Baskın İşletme Ölçeği”, en fazla istihdam sağlayan işletme ölçeği anlamında kullanılmaktadır.Tablo-14’de Baskın İşletme Ölçeği sütununda, ülkelerdeki istihdamın büyük bölümünü sağlayan işletme ölçekleri belirtilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi Belçika, Fransa, Yunanistan, İtalya, İspanya, Lihtenştayn’da baskın olan mikro işletmelerdir. Avusturya, Danimarka, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, Norveç, İsviçre gibi ülkelerde ise istihdamın büyük kısmı büyük ölçekli işletmeler tarafından sağlanmaktadır.Finlandiya, Almanya, İsveç, İngiltere, İzlanda’da ise baskın işletme ölçeği küçük işletmelerdir.

5.Avrupa Birliği ve Aday Ülkelerdeki KOBİ’lerin Karşılaştırılması

Aday Ülke ekonomilerinin gelişmesi Avrupa-19 ülkelerindeki ekonominin gelişmesi açısından çok önemlidir. Özellikle bu karşılaştırmayı yaparken, Aday Ülkelerin ekonomik yapısının Avrupa Birliği ekonomisinin yapısına uygun bir hale gelmesi için hala yapılması gereken şeylerin olduğunu belirtmek gerekir. Aday ülkeleri iki ülke grubu şeklinde ayırabiliriz. Birinci grup ülkeler Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri (Central and Eastern European Countries-CEECs) ikinci grup ülkeler ise Akdeniz Ülkeleri (Kıbrıs, Malta, Türkiye).⁷⁸

⁷⁵Bknz. Martin Carce, Andre Van Stel, Roy Thurik, Sander Wennekers, **Business Ownership and Ekonomik Growth: An emprical Investtigation**, EIM, Research Report , No:9809/E

⁷⁶European Commission, **SMEs in Europa, İncluding a First glance.....A.g.e.,s.17**

⁷⁷ A.g.e.,s.17

⁷⁸ A.g.e.,s.14

Avrupa Topluluğun işletmelere yönelik hazırladığı bir raporunda, 1988 yılı itibariyle, Avrupa Topluluğu ülkelerinde üç kişiden ikisi KOBİ'lerde istihdam edilirken aynı dönemde Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri'nde ise beş kişiden biri KOBİ'lerde istihdam edilmekteydi.⁷⁹

1990'lı yılların başında, Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri ekonomik ve sosyal alanda önemli yapısal değişiklikler geçirdiler. Başta, Komünizmin 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında yıkılmasıyla beraber KOBİ'lere yönelik politikalar oluşturulması bölgede iktidara gelen tüm hükümetlerin temel ilgi alanlarından biri olmuştur. Birçok KOBİ, çok sayıda olan ve verimsiz bir şekilde çalışan devlete ait işletmelerin dönüştürülmesi ve perakende gibi küçük üniteler halinde özelleştirilmeleri sırasında kurulmuştur. Ayrıca, özel sektördeki birtakım basit değişimler sonucunda da KOBİ'ler ortaya çıkmıştır. Bu ülke ekonomilerinde KOBİ'lerin önemi özellikle 1980'lerde ortaya çıkmıştır.⁸⁰

Akdeniz Ülkeleri olarak adlandırılan ikinci grup ülkelerin ekonomik yapıları ise tarihsel olarak Avrupa-19 ülkeleriyle aynı çizgide seyretmiştir.

İlk olarak, Aday Ülkelerde son zamanlara kadar da bu konuyla ilgili olarak sağlıklı bir veri bulunmamasına karşılık bu bölümdeki analizler söz konusu ülkelerde, toplam işletme sayısı, işletme ölçeği, istihdam yapısı konusunda yapılan tahmini veriler dikkate alınarak yapılmıştır. Bu tahmini veriler 1995-1999 dönemini kapsamıştır.

Tablo-15:Avrupa-19 ve Aday Ülkelerde İşletme Yapılarının Karşılaştırılması,1999

	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler				Büyük İşletmeler	
	Mikro	Küçük	Orta	Toplam	Büyük	Toplam
Aday Ülkeler						
Toplam İşletmeler (1000)	5 540	205	45	5 795	10	5 805
Toplam İstihdam (1000)	11 760	4 430	4 890	21 075	8 210	29 290
Ortalama İstihdam/Toplam İstihdam (%)	2	21	107	4	837	5
Egemen Ölçek						Mikro
Avrupa-19						
Toplam İşletme (1000)	18 710	1 185	165	20 060	40	20 100
Toplam İstihdam (1000)	41 040	22 755	15 765	79 555	40 445	120 000
Ortalama İstihdam/Toplam İstihdam (%)	2	19	94	4	1 019	6
Egemen Ölçek						Mikro

Kaynak: European Commission, SMEs in Europa, Including a First glance.....a.g.e., s.15

⁷⁹ Zoltan Roman, "Strengths and Weaknesses of the SME Sector in the Central-Eastern European Economies", SMEs Toward 2000, ed. by Chakradhari Agrawal, China: WASME Publication, 1993, p.249

⁸⁰ A.g.e.,s.14

Tablo-15’de Avrupa-19 Ülkelerinde ve Aday Ülkelerdeki işletme yapılarının karşılaştırılması gösterilmektedir. Tabloda görüldüğü gibi Aday Ülkelerde yaklaşık olarak 6 milyon işletme olduğu tahmin edilmektedir. Bu işletmelerde istihdam edilen kişilerin sayısı 30 Milyon civarındadır. Avrupa-19 ülkelerinde olduğu gibi Aday Ülkelerde de işletmelerin çoğu mikro ölçeklidir. Avrupa-19 ülkelerinde istihdamın % 66’sını KOBİ’ler sağlarken, Aday Ülkelerde ise toplam istihdamın % 72’si KOBİ’ler tarafından sağlanmaktadır. Bu farklılık mikro işletmelerde toplanmıştır. Mikro işletmeler Aday Ülkelerde toplam istihdamın % 40’ını sağlarken, Avrupa-19 ülkelerinde ise bu oran % 34’dir.

Tablo-16’da Avrupa-19’da ve Aday Ülkelerde işletme başına düşen ortalama istihdam sayısı verilmektedir. Tabloda Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri’nde özellikle Baltık Ülkelerinde işletme başına düşen ortalama istihdam sayısı Avrupa-19 ve Aday Ülkelerin ortalamasının çok üstünde olduğu görülmektedir. Kıbrıs, Malta ve Türkiye’den oluşan Akdeniz Ülkelerinde oluşan ikinci grup Aday Ülkelerde işletme başına düşen ortalama istihdam sayısının dağılımı ise Avrupa Birliği’nin güneyindeki ülkelere (Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz) benzemektedir. Bu iki grupta egemen olan işletmeler KOBİ’lerdir.

Tablo-16:Avrupa 19 ve Aday Ülkelerde 1995-1999 arasında Ortalama İşletme Ölçeği (İşletme Başına Düşen Ortalama Kişi Sayısı)

	1995	1999	Değişiklik 1995-1999
Bulgaristan	9	8	-0
Kıbrıs	4	4	-0
Çek Cumhuriyeti	6	5	-2
Estonya	12	9	-2
Macaristan	9	4	-5
Latvia	17	15	-2
Litvanya	11	11	-1
Malta	4	4	0
Polonya	5	5	-0
Romanya	3	6	2
Slovakya Cumhuriyeti	8	8	-0
Slovenya	6	6	-0
Türkiye	4	4	0
Bütün Aday Ülkeler	6	5	-1
Avrupa 19	6	6	0

Kaynak : European Commission, SMEs in Europa, Including a First glance.....a.g.e., s.15

Tablo-16’da dikkat çeken diğer bir nokta da 1995 yılında işletme başına düşen ortalama istihdam sayısı, 1995 yılında Aday Ülkelerde, Avrupa-19 ülkelerinin üstünde iken 1999 yılında bu sayı düşmesidir. Türkiye, Kıbrıs ve Malta gibi ülkelerde ise sabit kalmıştır.

Genelde Batı Avrupa ülkelerinde işletme ölçeği ile kişi başına düşen GSYİH arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna rağmen Aday Ülkelerde kişi başına düşen GSYİH oranlarında meydana gelen önemli bir artış olduğunu ve bunun sonucunda işletme ölçeğinin Avrupa-19 ülkelerine benzer bir yapıya girdiğini söylemek zordur. Çünkü Baltık Ülkelerinde ve Macaristan'da kişi başına düşen GSYİH oranlarında önemli bir artış olmasına karşılık bu ülkelerde ortalama işletme ölçeği aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi (işletme başına düşen ortalama istihdam sayısı) azalmıştır. Bu ülkelerdeki işletme ölçeklerinin düşmesinin ana nedeni bu ülkelerdeki ekonomik yapıda meydana gelen değişikliklerdir. Burada üç önemli faktörün etkili olduğunu söyleyebiliriz.⁸¹

- Kamu ve Özel işletmelerin yeniden yapılanması,
- İşyeri açmayı kolaylaştıracak kurumsal mekanizmadaki değişiklikler,
- Hizmet sektöründe artış.

Aday ülkeler arasında işgücü piyasasının gelişimi çok farklı olmuştur. 2000 yılında Bulgaristan, Litvanya ve Sloveky'a'da istihdam alanında önemli azalmalar olurken, Kıbrıs, Macaristan, Malta ve Slovenya gibi ülkelerde ise istihdam artışı olmuştur. Sonuç olarak, Aday Ülkelerde işsizlik oranları % 3 (Kıbrıs'ta) ile % 20 (Slovakya) arasında değişmektedir.⁸²

Tablo-17: İşletme Büyüklüğüne Göre Avrupa-19 ve Aday Ülkelerde İstihdamdaki Büyüme Oranlarında Meydana Gelen Yıllık Ortalama Değişim(1995-1999),(%)

İşletme Ölçeği	Avrupa-19	Aday Ülkeler
KOBİ		
-Mikro	1.3	2.8
-Küçük	1.0	3.6
-Orta	0.7	7.8
- KOBİ Toplam	1.1	4.0
Büyük	0.7	-12.5
Toplam	1.0	-2.2

Kaynak: European Commission, SMEs in Europa, Including a First glance.....a.g.e., s.27

⁸¹ a.g.e, s.16

⁸² Bknz. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europa, in European Economy, Supplement C, Economic Reform Monitor No: 2-April 2001, European Commission, DG for Economic and Financial Affairs.

Mevcut verilerle oluşturulan yukarıdaki Tablo-17'de görüldüğü gibi Aday Ülkelerde 1990'lı yılların ikinci yarısında KOBİ'lerin sağladığı istihdam sayısında önemli artışlar olmuştur. Ancak toplam olarak baktığımızda bu artışlar büyük işletmelerde meydana gelen önemli işgücü kayıplarını telafi edecek düzeyde değildir. Bu durumu açıklayan iki faktör vardır: Birincisi, büyük işletmelerde istihdamın azalması ikincisi ise büyük işletmelerin sayısının azalması ve bunların yerini KOBİ'lerin doldurması.

6.Sektörlere Göre KOBİ'lerin Yapısal Durumu

Avrupa-19 ülkelerinde KOBİ'lerin sektörlere göre yapısal durumuna ilişkin bilgiler Tablo-18'de verilmiştir.

Tablo-18: Birincil olmayan (Tarım, Balıkçılık, Madencilik) olmayan Özel Sektör İşletmelerinde Ölçeksel Yapı, 2000

Sektörler	İşletme sayıları (1000)	İşletme Başına Düşen Çalışan Sayısı	Hakim Ölçek Büyüklüğü	KOBİ'lerin Nisbi İş gücü Verimliliği	KOBİ'lerin Nisbi Karlılığı
Toplam	20 445	6	Mikro	78	-11
İstihraç(Enerji Dahil)	50	36	Büyük	135	11
İmalat Sanayi	2 115	14	Büyük	90	-6
İnşaat	2 745	4	Mikro	96	0
Toptancı	1 530	5	Küçük	101	0
Perakende	4.160	4	Mikro	104	-2
Taşıma, İletişim	1 165	8	Büyük	82	-9
Üretim Hizmetleri	4 445	5	Büyük	67	-11
Kişisel Hizmetler	4 245	5	Mikro	85	-1

Kaynak : European Commission, SMEs in Europa, Including a First glance.....a.g.e., s. 31-33

Tablo-18'de görüldüğü gibi, **İstihraç** (enerji dahil) sektöründe büyük ölçekli işletmeler hakim durumdadırlar. Toplam 50.000 işletmenin her biri ortalama 36 kişiye istihdam sağlamaktadırlar. Bu sektörün Avrupa-19 ülkelerinde toplam istihdama katkısı sadece % 1 civarındadır. Büyük ölçekli işletme özeliği gösteren ve daha çok sermaye yoğun bir yapıya sahip olan istihraç sektörü enerji, elektrik, gaz ve su gibi alanları kapsamaktadır. Geriye kalan ve bu sektördeki işletmelerin yarısını oluşturan diğer alanlarda ise KOBİ'ler belirleyici konumdadır.

Avrupa-19 ülkelerinde 2.1 milyon işletme ile toplam istihdamın yaklaşık % 24'ünü karşılayan **imalat sanayi** de istihraç sektörü gibi büyük ölçekli işletmelerin hakim olduğu bir yapı arz etmektedir. Bu sektördeki iş kollarında önemli farklılıklar

vardır. Tekstil ve tekstil ürünleri, deri ve deri ürünleri, orman ve orman ürünleri, yayıncılık gibi daha geleneksel sektörlerde küçük ölçekli işletmeler hakim iken tütün, petrol ve kimya sanayi ve metalürjiye dayalı ve daha çok sermaye yoğun olan sanayilerde ise hakim olan ölçek büyük ölçekli işletmelerdir. Burada KOBİ'lerde karlılık ve işgücü verimliliği ortalamanın altındadır.

İnşaat sektörü, 2.75 milyon işletme ile (toplam işletmelerin % 13'ü) 11 milyondan fazla kişiye (toplam istihdamın % 9) istihdam sağlayan küçük ölçekli bir yapı arz etmektedir. İşletme başına ortalama 4 çalışan düşmektedir. Burada KOBİ'ler ve büyük işletmeler arasında işgücü verimliliği ve karlılık açısından önemli bir farklılık yoktur.

Toptan ticaret sektörü, 1.5 milyonun üstünde işletme sayısı ile 7.5 milyon kişiye istihdam sağlamaktadır. Bu sektörde de KOBİ'ler ile büyük işletmeler arasında işgücü verimliliği ve karlılık açısından önemli bir farklılık yoktur.

Perakende ticaret sektörü (motorlu araç tamiri ve satışı dahil), işletme sayısı açısından en büyük sektörlerden biri durumundadır. Toplam işletmelerin % 20'ni oluşturmaktadır. Ancak, işletme başına düşen ortalama kişi sayısı oldukça düşüktür. Bu sektör, toplam istihdamın sadece % 14'ünü karşılamaktadır. KOBİ'ler ve büyük işletmeler işgücü verimliliği ve karlılık açısından aynı performansı göstermektedirler.

Ulaşım ve iletişim sektörü görece olarak büyük ölçekli bir yapı arz etmektedir. Ortalama çalışan sayısı 8'dir. Bu sektörde yer alan iş kolları arasında işletme ölçeği bakımından önemli farklılıklar vardır. Örneğin kara taşımacılığında ortalama 5 kişi çalışırken, hava taşımacılığında 100'den fazla kişi çalışmaktadır. Genelde işgücü verimliliği ve karlılık açısından KOBİ'ler ile büyük işletmeler arasında çok az fark vardır.

Üretim hizmetleri sektöründe, işletme sayısı açısından en büyük sektördür. Ortalama çalışan sayısı 5'dir. Ancak bu sektör büyük işletmeler egemendir. Burada iki farklı yapı bulunmaktadır.

- Finansman faaliyetleri alanında büyük işletmeler hakim durumdadırlar. Ancak bu iş kolunda KOBİ'ler işgücü verimliliği ve karlılık açısından çok iyi durumdadırlar.
- Emlak alım satımı, ticari hizmetler gibi iş kollarında ise küçük ölçekli işletmeler hakim durumdadırlar. Burada KOBİ'ler işgücü verimliliği ve karlılık açısından büyük işletmelerin gerisindedirler.

Kişisel hizmetler sektörü, işletme sayısı açısından büyük bir sektör konumundadır. Bu kesimde 4.245 milyon işletme faaliyet göstermektedir. Ancak bu ağırlığına karşın daha çok küçük işletmelerin faaliyete bulunmasından dolayı istihdama olan katkısı azdır. Sektörü belirleyen işletme ölçeği mikro işletmedir. İşgücü verimliliği ve karlılık açısından ise büyük işletmeler daha iyi durumdadırlar.

B.AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KOBİ'LERİN FİNANSAL DURUMU

1.Avrupa Birliğinde KOBİ'lerin Finansal Sorunları

Finansman sorunu, KOBİ'lerin piyasa paylarını korumada ve dışa açılmada karşılaştıkları en önemli sorundur. Bu nedenle KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması için gerek Birlik düzeyinde gerekse Üye Ülkeler düzeyinde çeşitli politikalar belirlenmekte ve uygulamaya konmaktadır.

OECD tarafından yapılan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Globalizasyonu" konulu araştırmada, finansmanın KOBİ'lerin globalleşmesinde ülkeden ülkeye, firmadan firmaya değişik oranlarda olmak üzere en büyük engel olduğu ortaya çıkmıştır.⁸³

Avrupa KOBİ Araştırma Ağı (ENSR) tarafından 1999 yılında yapılan bir araştırmada KOBİ'lerin performanslarını etkileyen başlıca faktörlerin tespitine çalışılmıştır. Araştırma sonucunda KOBİ'lerin performansını etkileyen başlıca faktörlerin dağılımı Tablo-19'da verilmiştir.

Tablo-19: Avrupa-19'da İşletme Büyüklüğüne Göre İşletmelerin Performansını Etkileyen Başlıca Sorunlar (%)

Sorunlar	Çalışan Sayısı				
	0	1-9	10-49	50-249	Toplam
Nitelikli eleman eksikliği	4	13	17	23	9
Finans bulma	16	12	14	8	14
Yeni teknoloji uygulamaları	4	4	4	5	4
Üretim organizasyonun değiştirilmesi	1	1	3	4	1
Kalite güvencesi	1	2	3	3	2
İdari düzenlemeler	10	12	15	15	11
Altyapı eksiklikleri	3	4	5	4	3
EURO'ya geçiş	0	1	1	1	1
Hiçbiri	31	30	22	23	30
Sorun Yok	27	19	16	15	23
Toplam	2	1	1	0	1

Kaynak:European Commission, The European Observatory for SMS, Sixth Report...a.g.e.,s.124

Tablo-20'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan işletmelerin büyük çoğunluğu finansman bulma konusunda sıkıntıları olduğunu belirtmişlerdir. Nitelikli eleman eksikliği ve idari düzenlemeler diğer iki önemli sorun kaynağı olarak belirtilmiştir.

⁸³ Küçükçolak, A.g.e.,s.39

Tablo-20:Avrupa-19 ülkelerinde İşletme Ölçeğine Göre Finans Bulma Sorunun Önem Derecesi

Çalışan Sayısı (1)	Finans Bulma Sorunlarının Önem Derecesi (2)	Finans Bulma Sorunu (%) (3)	Diğer Sorunlar (%) (4)	Nisbi olarak Finansman Sorunu (%) (5)=(3)/(3+4)
0	1	16	55	23
1-9	2	12	68	15
10-49	3	14	69	17
50-249	3	8	77	10
Toplam	1	14	61	19

Kaynak: European Commission, The European Observatory for SMS, Sixth Report..., a.g.e.,152

Avrupa-19 ülkelerinde işletme ölçeğine göre finans bulma sorunun önem derecesi Tablo-20’de gösterilmektedir.

Tablo-24’de iki önemli nokta göze çarpmaktadır.

1. Finans bulma sorununun önem derecesi ile işletme ölçeği arasında negatif yönlü bir ilişki görülmektedir. İşletme ölçeği küçüldükçe finans bulma sorunu daha önemli hale gelmektedir.
2. Nisbi olarak finans bulma sorunu, orta ölçekli işletmelerde mikro ve küçük işletmelere göre daha azdır.

Yukarıdaki faktörlerin işletmeler açısından önem derecesini belirlemek amacıyla yapılan araştırmalarda ilginç sonuçlar elde edilmiştir.Araştırma kapsamındaki Avrupa-19 ülkelerindeki işletmelerde yapılan araştırma sonuçlarına göre finans bulma tüm sorunlar içinde;

- İngiltere, Danimarka, Yunanistan, İtalya, İspanya, Norveç ve İsveç- birinci sırada,
- Almanya, Fransa, Portekiz,İzlanda, Finlandiya ve İsviçre- ikinci sırada,
- Beş ülkede-Hollanda, Belçika, Avusturya, Lüksemburg ve Lihtenştayn- üçüncü sırada
- İrlanda- ise dördüncü sırada

yer almaktadır.⁸⁴

Avrupa Birliğinde KOBİ’lerin finansman ihtiyaçlarını karşılayacak kaynaklar çeşitlilik göstermekte ve işletmenin içinde bulunduğu gelişim evresine göre kullanılan bu kaynaklar değişmektedir. İşletmenin kuruluş ve başlangıç evrelerinde bireysel

⁸⁴Bknz. European Commission, The European Observatory for SMS, Sixth Report..., a.g.e.,151’deki tabloya

birikimler, tanıdık yardımları, kamu fonları ve bölgesel gelişmeyi destekleyen kurumlar önemli finans kaynaklarını oluşturmaktadırlar. Ancak bankaların KOBİ bölümleri de kuruluş sermayesi sağlamaktadır. Genişleme evresini yaşayan KOBİ'ler için bireysel birikimler ve tanıdık yardımları ile bölgesel destekler önemini kaybederken, kurumsal yatırımcılar ve borsa yeni finansman araçları olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmenin dağıtılmayan karları da, büyüme döneminden itibaren KOBİ'ler için finans kaynağı haline gelmektedir.⁸⁵

Genelde, işletmelerin dışarıda fon bulmak için başvurdukları en önemli kaynak banka kredileridir. Bankalar işletmelere üç tür kredi sağlarlar.⁸⁶

1. Uzun vadeli yatırım kredisi,
2. İşletme sermayesi kredisi,
3. Karşılıksız çek gibi durumlarda acil kredi kolaylıkları.

Müşteri kesimine göre Avrupa'daki bankalar iki kısma ayrılmaktadır: Biri daha çok bireylere kredi sağlayan ve pratikte ise çok küçük işletmelere kredi sağlayan küçük bankalar, ikincisi ise şirketlere kredi sağlayan büyük bankalar.⁸⁷

Yapılan araştırmalar, işletmelerin finansman sorunlarının ve bu sorunu çözmek için tercih ettikleri kaynakların işletme büyüklüğüne göre değişiklik gösterdiğini ortaya koymuştur. AB'de mikro ve küçük işletmelerin banka kredisi kullanım oranları ülkelere göre önemli değişiklikler göstermektedir. AB üyesi ülkelerde banka kredisi kullanan mikro işletmelerin oranı % 29 ile % 77, küçük işletmelerin oranı ise % 37 ile % 73 arasında değişmektedir. Genelde, küçük işletmelerin mikro işletmelere göre daha fazla banka kredisi kullandığı söylenebilir.⁸⁸

2. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lerle İlgili Finansal Sorunların Çözümüne Yönelik Politikalar

Hızla küreselleşen, uluslar arası alana açılan başarılı modellerin, yeni üretim ve yönetim tekniklerine ve teknolojik gelişmelere hızla uyum gösteren esnek ve yeniliklere açık küçük ve orta ölçekli işletmelere sahip olan ülkeler olduğu gözlenmektedir. Özellikle Japonya, pasifik ülkeleri ve bir ölçüde ABD'nin değişen dünya koşullarına Avrupa ülkelerine oranla daha hızlı uyum göstermesini büyük ölçüde küçük işletmelerin varlığına bağlayan görüşler gittikçe yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle, AB özellikle küçük işletmelerin teşviki konusuna önem vermektedir.

Avrupa Birliği'nde gerek birlik gerekse üye ülkelerin ekonomisinde büyük önem taşıyan KOBİ'lerin finansal sorunun çözümü için çalışmalar yürütülmektedir. Bu

⁸⁵ Demirci ve diğerleri., s.127

⁸⁶ European Commission, The European Observatory for SMS, Sixth Report....., A.g.e.,s.152

⁸⁷ A.g.e.,s.153

⁸⁸ Demirci ve Diğerleri, A.g.e.,s.130

çalışmalar, Birliğin temel politikalarından biri olan, “finans ortamının KOBİ’ler için elverişli hale getirilmesi” ekseninde şekillenmektedir. Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinden açıklanan “KOBİ’ler için Bütünleştirilmiş Program”ın temel amaçlarından birisi de KOBİ’lerin finansal sorunlarının çözümüdür.

AB’nin, KOBİ’lerin finansal ortamlarının iyileştirilmesi kapsamında yürüttüğü çalışmalardan başlıcaları aşağıda açıklanmıştır.⁸⁹

- a. Kredi Kolaylıklarının iyileştirilmesi,
- b. Özel finans alanlarının geliştirilmesi,
- c. Geç ödeme düzenlemeleri,
- d. Yenilikler için finansman bulma,
- e. Sermaye piyasasına erişim,
- f. KOBİ’lerin Euro’ya hazırlanması,
- g. Sınırötesi işbirliğinin geliştirilmesi,
- h. İnternet ve elektronik ticaretin yaygınlaştırılması.

a.Kredi Kolaylıkların İyileştirilmesi

KOBİ’lerin finansman ihtiyaçlarını karşılamada en sık başvurdukları yollardan biri kredilerdir. Ancak; KOBİ’ler uygun kredi bulma konusunda problemlerle karşılaşmaktadırlar KOBİ’lerin bu konuda karşılaştıkları problemlerin başlıcaları aşağıda sıralanmıştır:

- Sabit faiz oranlı krediler yerine değişken faiz oranlarına bağlı kalmaları,
- Uygun faiz oranlı kredi bulma güçlüğü,
- Öz sermaye yerine borçlanmayla finansman sağlama alışkanlığı,
- İşletmelerin, belirsizliğin daha yoğun olduğu ilk dönemlerinde Küçük Girişimci Sermayesi’ne erişme güçlüğü,
- Alacaklarını zamanında tahsil edememeleri nedeniyle çekilen nakit yetersizliği,
- Başarılı mali yönetim için gereken bilgi, deneyim ve destek eksikliği.

Kredi bulma konusunda gerek bankalar gerekse KOBİ’ler uygulamakta olan finans sisteminden ve ilişkilerden memnun değildirler. KOBİ’lerin bankalardan risk almaktan kaçınmamaları ve tarifeleri düşük tutmalarına dair beklentileri ile bankaların maliyetlerini kısma ve risk azaltma ihtiyaçları birbiriyle uyuşmamaktadır. Başta bankalar olmak üzere diğer finans kuruluşları ile KOBİ’ler arasında yaşanan iletişim ve işbirliği eksikliği sorununu çözümüne yönelik olarak, Birlik düzeyinde bazı çalışmalar yürütülmektedir. Bunlardan biri de Avrupa Komisyonunun Yuvarlak Masa (Round Table) uygulamasıdır.

⁸⁹ A.g.c., s, 137

Bu toplantılara, KOBİ'lerin finansmanı ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili görülen bütün taraflar katılmaktadır. Toplantılara KOBİ kurumları, ticaret, kooperatif ve tasarruf bankaları, kamu fon kuruluşları, diğer bankalar ve ilgili diğer kurum temsilcileri temsil edilmektedir. Yuvarlak Masa Toplantılarında finans kuruluşları ile KOBİ'ler arasındaki sorunlar tartışılmakta, örnekler üzerinde çalışılmakta ve tarafların şikayetleri dinlenmektedir. Böylece tarafların işbirliği içinde sorunları tartışmaları, ortak çözüm yolları bulmaları ve uygulama konusunda uzlaşma sağlamaları mümkün olabilmektedir

b. Özel Finans araçlarının geliştirilmesi

AB düzeyinde yapılan bir diğer çalışma ise, KOBİ'lere yönelik özel finans araçları geliştirilmesidir. Bu yolla KOBİ'lere, içinde buldukları koşullar dikkate alınarak, daha uygun finans araçlarının ve imkanlarının sunulması amaçlanmaktadır. KOBİ'ler, çoğunlukla büyük ölçekli işletmeler hedef alınarak geliştirilen finans araçlarını kullanmak durumunda kalmaktadırlar. Kendi gerçeklerine ve koşullarına uygun olmayan bu finans araçlarını kullanmayı isteseler dahi, öngörülen karmaşık, baş edilmesi güç ve masraflı prosedürleri yerine getirmede ciddi güçlükler yaşamaktadırlar.

KOBİ'lerin aleyhine işleyen bu sistemin iyileştirilmesi için bazı özel finans araçları geliştirilmektedir. Bunların başlıcaları;

- Küçük girişimci sermayesi,
- Karşılıklı teminat,
- Mali kiralama,
- Uzun vadeli kredi bulma kolaylıkları,
- Borç satın alımı,
- İş melekleri,
- KOBİ'ler için bonolar,
- KOBİ yatırım acenteleri,

sayılabilir. Bu finans araçlarının her biriyle ilgili gerek Birlik gerek üye ülkelerde değişik çalışmalar yürütülmektedir.

c. Geç Ödeme Düzenlemeleri

Geç ödeme sorunu, KOBİ'lerin gelişiminde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu sorunun üstesinden gelinmesine yönelik olarak Avrupa Komisyonu, uygulanabilir ölçütler belirlemiştir. Komisyon, Üye Ülkelerin bu konuda etkili eylemlerde ve ödeme dönemleriyle ilgili yasal düzenlemelerde bulunmasını beklemektedir.

Avrupa Birliği'ndeki KOBİ'ler için oluşturulan ve 1997-2000 döneminde uygulanan 3. Çok Yıllık Programı'nda, geç ödemelerle mücadele konusunda KOBİ yöneticilerinin "nakit-akışı yönetimi" eğitimine ilişkin proje tekliflerine yer verilmiştir.

Ancak, bu konuda eğitimden ziyade yasal çabaların etkili olabileceği düşüncesi oldukça yaygın olduğundan, maliyetli ve sonuçta yeterli fayda sağlamayacağı düşünülen eğitim programlarının yaygın bir şekilde uygulanmadığı görülmektedir. Hatta nakit akışı yönetimi eğitim programları yerine, geç ödeme sorununun yaşandığı ülkedeki faaliyetlerin ayrı olarak değerlendirilmesi ve o ülke eğitim programlarının incelenmesi vb. çalışmaların fayda-maliyet karşılaştırması bakımından daha uygun olduğunu savunan uzmanlar da bulunmaktadır.

d. Yenilikler İçin Finansman Bulma

Avrupa Komisyonu'nun yeni işletmeler politikası, yeniliklere yönelik girişimleri desteklemeyi amaçlamaktadır. Komisyon, işletmelerin öz kaynak bulmaları konusuna öncelik vermektedir. Öz kaynak problemini çözen işletmelerin, kredi bulma konusunda öncelik vermektedir. Öz kaynak problemini çözen işletmelerin, kredi bulma konusunda da şanslarının artacağı düşünülmektedir.

Bu yöndeki çalışmalar, yeni girişimcileri destekleyen finans kolaylıklar, özellikle de Küçük Girişimci Sermayesi (Ventura Capital) üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Küçük Girişimci Sermayesi, büyüme potansiyeli olan, ve genelde ileri teknoloji alanında ve hisse senedi piyasasına kayıtlı olmayan şirketlere sağlanan dış kaynaklı öz sermaye olarak tanımlanmaktadır.⁹⁰ Öz kaynak yatırımı, işletmenin kuruluş, ilk gelişme ve genişleme dönemlerine yöneliktir ve temel amacı büyüme olan şirketin pazar değerini yükseltmektir.

Yeni ve büyüyen KOBİ'lerin Küçük Girişimci Sermaye talepleri son 10-15 yıl hızlı bir şekilde artmıştır. Bir çok işletme kendi iç finansman düzeyleri ve kapasiteleri ile hızlı bir şekilde büyüdüler. Ancak bu bir çok işletme için yeterli düzeyde değildi. İşletmeler küreselleşmenin sonucunda artan rekabet, hızlı teknolojik gelişmeler, artan yenilik ihtiyaçları vb. nedenlerden dolayı kalkınma yatırımlarını artırma baskısı altına girdiler. Sonuç olarak, kendi iç finans kaynaklarıyla bu gereksinimleri karşılamak oldukça zordu. Bu nedenle de işletmeler dış kaynaklara yöneldiler.⁹¹

Yenilikçi işletmelerin sayısındaki artış ve bunların Küçük Girişimci Sermayesini finans kaynağı olarak başvurmaları bu finansman aracının gelişmesini sağlamıştır. Avrupa Küçük Girişimci Sermayesi Birliği (European Venture Capital Association-EVCA)'nın yaptığı araştırmaya göre son beş yılda yüksek teknoloji kullanan şirketlerin yatırımlarında artış olmuştur. Bu artış 1993-1997 yılları arasında üç kat artmıştır. Teknoloji alanındaki yatırımlarda 1997 yılında % 71, 1998 yılında ise % 75 oranında

⁹⁰ Euro Info Centre, *Improving SMEs access to Finance*, March 2000, s.3

⁹¹ A.g.e.,s.5

artış olmuştur. 1997 yılında Yeni Kurulan İşletmeler'in (Early Stage Enterprises) yaptığı yatırımlarda % 60 oranında artış olmuştur.⁹²

Yenilikçi İşletmelerin sayısında meydana gelen artışa rağmen Küçük Girişimci Sermayesi ile finanse edilen işletme sayısı çok azdır. Gerçekten, Küçük Girişimci Sermayesi fonları yenilikçi işletmelerin kullandığı fonların çok az kısmını finanse etmektedir. Küçük Girişimci Sermayesinin Avrupa'da en çok geliştiği ülke İngiltere'dir. Avrupa'daki KOBİ'lerin 1987-1989 yılları arasında kullandığı fonların sadece % 2,9'u Küçük Girişimci Sermayesi şeklindedir.⁹³

Bu fon kaynağının gelişmemesi, hem arz tarafından hem de talep tarafından kaynaklanan nedenleri vardır. Genelde girişimcilerin kendi işlerinin kontrollerini kaybetme korkusu ve bu fonların çok iyi hazırlanmış projelere karşılık fazla faydası olamayacağı konusundaki endişeleri bulunurken işin arz tarafı ise aksine genelde iyi projelerin olmamsından şikayetçidirler.⁹⁴

e.Sermaye Piyasasına Erişim

Menkul kıymet piyasaları, özellikle hızla büyüyen, yenilikçi işletmelere, şirket hisselerinin yatırımcılara satılması yoluyla, büyük miktarlarda uzun vadeli sermaye sağlamaktadır. Şirketin hisseleri, halka arz yoluyla satışa sunulmaktadır. Halka arz, hızla büyümekte olan şirketlerin çoğu için finansman sağlamanın en uygun yollarından biri olmakla birlikte, girişimcinin şirket üzerindeki kontrolünün azalması sonucunu da doğurmaktadır.

KOBİ'lerin finansal ortamlarının iyileştirilmesi amacıyla kurulan Menkul Kıymetler Borsalarının en önemlileri 1995 yılında Londra Borsası tarafından kurulan Alternatif Yatırım Piyasası (Alternative Investment Market-AIM), Fransa'da 1996 yılında kurulan Yeni Pazar (Le Nouveau Marche), ABD'deki NASDAQ'ın Avrupadaki alternatifi olarak 1997 yılında kurulan EASDAQ ve 1996-1997 yıllarında bazı Avrupa ülkelerinin borsaları tarafından kurulan ve bir piyasalar ağı olan Euro NM (European New Market)'dir.

Euro NM, yüksek büyüme potansiyeli olan küçük şirketler için kurulu olduğu ülke veya faaliyet gösterdiği sektöre bakılmaksızın oluşturulmuş organize bir Pan Avrupa piyasasıdır. Euro NM, 4 Borsanın bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Fransa'da Le Nouveau Marche, Mart 1996'da Belçika, Almanya ve Hollanda'da ise yeni Pazarlar, Mart 1997'de faaliyete geçmiştir. Her biri aynı amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak kurulan söz konusu pazarlar kendi ülkelerindeki yerel piyasadaki temsil boyutlarına Avrupa boyutunu da kazandırmak ve güçlerini bir araya getirmek için

⁹² European Commission, The European Observatory for SMS, Sixth Report..., A.g.e.,s.163

⁹³ A.g.e.,s.164

⁹⁴ A.g.e.,s.164

Avrupa çapında bir ağ kurarak organize bir piyasanın kurulmasını ve desteklemesini sağlamışlardır. Daha sonra gruba 1999 yılında oluşturulan İtalya Yeni Pazarı (Nuovo Mercato) girmiştir.⁹⁵

Euro NM'e üye borsaların kendi yerel piyasalarında işlem gören tüm şirketler, uluslararası yatırımcılara erişimi sağlayan teşvik faaliyetlerinden yararlanabilmektedirler. Euro NM, bilgi dağıtım şirketlerini destekleyerek üyesi olan piyasaların global bilgi dağıtımını geliştirmek, böylece tüm dünya çapında yatırımcıların tek elden erişim sağlayacağı Euro NM ağı aracılığıyla kote olan tüm şirketlerin piyasa bilgilerine ulaşmalarını amaçlamaktadır.

Girişimler için finansal ortamın geliştirilmesi için Üçüncü Çok Yıllık KOBİ Programı kapsamında belirtilen A&F, B&Joint European Ventures (JEV) ,C, D, E olarak sınıflandırılan amaçlar doğrultusunda yapılan harcamalar Tablo-21'de gösterilmiştir.

Tablo-21: Finansal Ortamın Geliştirilmesi Amacıyla Yapılan Harcamalar

Amaçlar	Hedef	1997 Yılı harcamaları (ECU)	1998 yılı harcamaları (ECU)	Toplam (ECU)
B	Kredi ve risk sermayesi kaynaklarına erişim	196.051	331.200	527.251
B	Geç ödemeler	43.100	0	43.100
B	Özel finans araçlarının geliştirilmesi	66.200	348.623	414.823
JEV	JEV-Avrupa Yatırım Ortaklıkları	5.000.000	0	5.000.000
Toplam	B + JEV (Avrupa Yatırım Ortaklıkları)	5.305.351	679.823	5.985.174

Kaynak: European Commission, Report on the Evaluation of 3rd Multiannual Programme for SMEs in European Union(1997-2000), COM (99) 319, Brussels, 29.06.1999, s.16

f.KOBİ'lerin EURO'ya Hazırlanması

Avrupa Birliği'nin yürüttüğü temel politikalardan birisi de işletmelerin EURO'ya hazırlanmasıdır. KOBİ'ler de bu konuda üzerinde durulan gruplar arasındadır. Birliğin işletmeler politikası çerçevesinde, ticari kurtuluşlarla, Avrupa Birliği Merkezleriyle (Euro Info Centers-EIC) ve bankalarla yapılan tüm görüşmelerde EURO konusu gündeme alınmakta, bu konuda sürekli bir bilgi akışının temin edilmesi için özel gruplar oluşturulmaktadır.

⁹⁵ A.g.e.,s.28

EURO konusu Üçüncü Çok Yıllık KOBİ Programının bir devamı niteliğinde olan ve 2001-2005 dönemini kapsayan Çok Yıllık Programda da yer almaktadır. Bu programda da KOBİ'lerin EURO'yu kullanmalarının takibi ve kolaylaştırılmasına ilişkin tedbirler öngörülmektedir. Program bütçesinde KOBİ'ler için finansal ortamın geliştirilmesi amacıyla yapılan harcamalar kısmında sadece bu amaçla 1.000.000 ECU'luk bir bütçe ayrılmıştır.⁹⁶

g.Sınırötesi İşbirliğinin Geliştirilmesi

Dünya ticaretinin serbestleşmesindeki artışla iş hacminin genişlemesi, ekonomik büyüme ve istihdamdaki artış arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Girişimlerin ülke sınırlarının aşması ve işletmelerin üzerindeki rekabet baskısının artması, yeni fırsatları da beraberinde getirmektedir. Ekonomik büyüme ve küresel rekabet sebebiyle oluşan fırsatlardan, KOBİ'lerin maksimum düzeyde yararlanması için pek çok çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalar KOBİ'lerin kredi, öz kaynak ve yatırım ortaklıkları kurma imkanlarını arttırmaktadır.

Avrupa Komisyonunun bu konudaki çalışmaları, KOBİ'lerin ulus-ötesi işlemlerini kolaylaştırmayı, daha hızlı ve güvenilir kaynak bulma kolaylıkları sağlayarak, maliyetlerini düşürmeyi amaçlamaktadır. Komisyon ayrıca çıkardığı bir direktif ile üye ülkeleri, çok uluslu anlaşmazlıkların çözümü için gerekli prosedürleri oluşturmaya zorlamaktadır.

KOBİ'lerin ulus-ötesi işbirlikleri, herhangi bir işbirliği durumunda söz konusu olan uygun ortak bulma, katılım oranlarının belirlenmesi, ortaklar arasında iletişim eksikliği gibi sorunların yanında; nakliye, ulaşım, pazarlama, destek hizmetleri giderlerinin artması ve KOBİ'lerin bağımsızlığının azalması sonuçlarını da doğurmaktadır. Bu nedenle son yıllarda KOBİ'lerin ulus-ötesi işbirliği çabalarının desteklenmesi için danışmanlık ve yönlendirme amaçlı çalışmalar yoğunluk kazanmıştır.

h.İnternet ve Elektronik Ticaretin Yaygınlaştırılması

Günümüzde Avrupa ülkelerindeki işletmelerin büyük bir kısmı elektronik ticaret vasıtasıyla uluslararası pazarlara ulaşabilmektedirler. İnternetin kullanılması, işletmeler arası iletişimin sağlanmasına ve işbirliğinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu durum eskiden sadece büyük işletmelerin ulaşabildiği uluslararası pazarlara KOBİ'lerin de büyük maliyetlere katlanmadan girebilmesine imkan sağlamıştır.

⁹⁶ Commission Of European Communities, Communication From The Commission, Challenges For Enterprise Policy In The Knowledge-Driven Economy Proposal For a Council Decision On a Multiannual Programme For Enterprise And Entrepreneurship (2001-2005) , COM(2000) 256 Final/2, Brussels, 11.5.2000, s. 30

Avrupa Birliği'nde elektronik ticaretle ilgili ana temalar şöyledir.⁹⁷

- AB'de KOBİ'lerin %42'si internete bağlıdır.
- AB'de KOBİ'lerin % 20'den fazlası interneti daha çok ürün ve hizmetleri hakkında tanıtıcı bilgiler vermek için kullanırken, yaklaşık %10'u sipariş almak için kullanmaktadır.
- KOBİ'lerin ürün ve hizmetlerini internet üzerinde pazarlama oranı % 7 civarındadır. Bu konuda en aktif olan ülkeler sırasıyla İsveç ve Almanya'dır. Bu ülkeleri Avusturya ve İzlanda takip etmektedir.
- KOBİ'ler, elektronik ticaret kullanarak satış organizasyonunu buna uygun olarak yeniden yapılandırılarak, büyük satış organizasyonlarına gerek kalmadan bu satış organizasyonların sağladığı avantajlardan daha büyük avantajlar elde edebilmektedirler. Ancak bu tür yeniden yapılanmalar özellikle nitelikli eleman temini gibi birtakım ek maliyetler de getirmektedir.
- Elektronik ticaret kullanan KOBİ'ler kullanmayanlara göre daha fazla ihracat yapmaktadır.
- KOBİ'ler elektronik ticaret vasıtasıyla yeni satış büroları açmasına gerek kalmadan daha büyük pazarlara ulaşabilirler.
- Büyük KOBİ'ler küçüklere oranla daha çok internet kullanmaktadırlar. Bu büyük KOBİ'ler interneti daha çok ürünlerini ve hizmetlerini tanıtmak ve sipariş almak için kullanmaktadırlar.
- Finlandiya, İtalya ve Portekiz de KOBİ'lerin uluslararası ticaret hakkında bilgilendirilmesi için destek programları başlatılmıştır.

KOBİ'lerin internet kullanımı ve elektronik ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmalarını sağlamak amacıyla desteklenmesi konusu bir çok programlarda Birlik politikasının ana konusu olmuştur. KOBİ'lerin elektronik ticaret imkanlarından daha fazla yararlanması konusu Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve 2001-2005 dönemini kapsayan "İşletmeler ve Girişimcilik Çok Yıllık Programı"nda yer almaktadır. Bu program çerçevesinde Birliğin yardım programlarından işletmelerin daha kolay yararlandırılmaları ve koordinasyonun sağlanması amacı doğrultusunda 93.900.000 ECU kaynak ayrılmıştır.⁹⁸

⁹⁷ A.g.e.,s.20, 169

⁹⁸ Commission Of European Communities, Communication From The Commission, Challenges For Enterprise Policy In The Knowledge-Driven Economy ....., A.g.e.,s. 31

3.Avrupa Birliği'nde KOBİ'lerin Finansal Durumlarının Geliştirilmesi Kapsamında Etkinlik Gösteren Kurumlar

Birlik bünyesinde KOBİ'lere, finansal araçlara veya uzmanlık alanı KOBİ'ler olan yatırım fonlarına sağlanan finansman arzının artırılması amacıyla yönelik araçların büyük bölümü Avrupa Yatırım Bankası (AYB), Avrupa Yatırım Fonu (AYF) ve Avrupa Komisyonu tarafından yönetilmektedir. Aşağıda, AB'nin KOBİ'lere yönelik finansal çalışmalarından sorumlu bu kuruluşlar kısaca tanıtılacaktır.

a.Avrupa Yatırım Bankası(AYB)

Avrupa Yatırım Bankası, kar amacı gütmeyen ve kaynaklarını Topluluk bütçesinden sağlamayan, özerk bir finansal kuruluştur. AYB'nin amacı, uzun vadeli kredilerle yatırımlara finansal destek sağlayarak AB'nin dengeli olarak gelişmesine katkıda bulunmaktır. AYB'nin politikaları sadece birlik içinde değil birlik dışındaki ülkelere yönelik de yapılmaktadır. AYB dünya çapında 120'den fazla ülkede, birliğin kalkınma ve işbirliği politikalarını desteklemektedir. AYB'nin çalışmaları, özellikle bankalarla işbirliği ve diğer destek kuruluşları üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁹⁹

AYB'nin destek araçları şunlardır:¹⁰⁰

- Global Krediler (KOBİ'lerin finansmanına yönelik),
- Bireysel Krediler (Kamu ve özel sektördeki büyük şirketlerin büyük çaplı projelerin finansmanına yönelik),
- Garantiler,
- Avrupa Birliğinde yatırımların teşvikine yönelik yeni topluluk araçları

1990-1998 yılları arasında yaklaşık 42.000 KOBİ, toplam 11 Milyar ECU'yu aşan kaynağı AYB'nin küresel kredileri kapsamında kullanmıştır. Bu miktar AYB'nin bu yıllarda sanayi ve hizmetlere sağladığı toplam finansmanın yaklaşık % 45'ine denk gelmektedir. Bu dönemde kredilerden yararlanan 42.000 KOBİ'nin, % 80'den fazlası 50'den az, % 97'si ise 250'den az çalışanı bulunan işletmelerdir.¹⁰¹

b.Avrupa Yatırım Fonu(AYF)

⁹⁹ Euro Info Centre, A.g.e.,s.15

¹⁰⁰ A.g.e.,s.15

¹⁰¹ Demirci ve Diğerleri, A.g.e.,s.147

Avrupa Yatırım Fonu (The European Investment Fund-EIF); Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Komisyonu ve 15 üye ülkeden 76 finansal kuruluşun Haziran 1994 tarihinde oluşturdukları özerk bir finans kurumudur.¹⁰²

AYF, başlıca iki alana orta ve uzun vadeli finansman sağlamaktadır: KOBİ'ler ve Avrupa Ötesi Ağlar (Trans European Networks).

AYF, borç veren, sübvansiyon sağlayan veya yöneten bir kuruluş değildir. Bunların yerine EIF;

- Yaygın bir finansal araçlar kapsamında kredi finansmanlarına garanti sağlamaktadır.,
- Küçük girişimci sermayesi fonlarına yatırım yapmaktadır.

Kendi kaynakları ile yaptığı bu faaliyetler dışında AYF, Avrupa Birliği ve AYB tarafından oluşturulan programları da yönetmektedir. AYF, Avrupa Birliği'ndeki diğer finans kuruluşları ve araçlarıyla koordinasyon içinde ve ticari bir temelde hareket etmektedir. Bankacılık sektörünün risklerini paylaşarak, bu sektörü tamamlamaktadır.¹⁰³

c. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu, KOBİ'lerle ilgili birçok programın uygulanmasında ve buna yönelik politikalar geliştirilmesinde sorumludur. 1997-2000 dönemini kapsayan AB'deki KOBİ'ler için Üçüncü Çok Yıllık Programda işletmeler için finansal durumun iyileştirilmesine yönelik politikalar arasında özellikle aşağıda belirtilen dört tanesinin üzerinde durulmuştur.¹⁰⁴

- Aday Ülkeler için KOBİ-Bankacılar için Yuvarlak Masa Uygulaması,
- Başarılı örneklerin tespiti ve deneyimlerin paylaşımı,
- İşletmelerin EURO'yu kullanmalarının takibi ve gerekli kolaylık ve düzeltme çalışmaları,
- Küçük ve mikro işletmeler için kredi garantisi,
- ETF risk ve başlangıç sermayesi uygulamaları

Bu çerçeve içerisinde, Komisyon CREA, İş Melekleri Ağı, Karşılıklı Garanti Şirketleri gibi bazı teşvikleri yürürlüğe koymuştur.

Komisyon KOBİ yatırımlarına yönelik olarak geliştirdiği en önemli araçlardan biri de KOBİ'lerin yeni iş alanlarının yaratılması ve geliştirilmesini sağlayacak finansal önlemlerin yer aldığı "Büyüme ve İstihdam Teşviği-Growth and Employment Initiative" programıdır. Buna yönelik olarak üç özel program oluşturulmuştur. Birincisi,

¹⁰² Euro Info Centre, Improving SMEs access to .....,A.g.e.,s.17

¹⁰³ A.g.e.,s.17

¹⁰⁴ Commission Of European Communities, Communication From The Commission, Challenges For Enterprise Policy In The Knowledge-Driven Economy....A.g.e.,s.3.

AYB tarafından yönetilen ve bir risk sermayesi teşviği olan “ ETF-Yeni Başlayanlar: ETF-Start-up” programı, ikincisi “Avrupa Yatırım Ortaklıkları (Joint European Ventures-JEV ” ve üçüncüsü AYF tarafından yönetilen “KOBİ Garanti Kolaylıkları-SME Guarantee Facility” programıdır. Bu programlar için 1998-2000 dönemi için toplam 420 Milyon ECU ayrılmıştır.

C.AVRUPA BİRLİĞİNDE KOBİ'LERE SAĞLANAN DEVLET YARDIMLARI VE UYGULAMA YÖNTEMLERİ

1.Avrupa Birliğinde Uygulanan Genel Yardım Sistemi

Devlet yardımı kavramı, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen nakdi veya nakit olmayan destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanır. Tanımdan anlaşılacağı üzere, ekonomik desteklerin temelinde, kaynakların ülke ekonomisi açısından daha yararlı olduğu kabul edilen alanlara yönlendirilmesi söz konusudur.Burada en önemli husus, destekler ile ulaşılmak istenilen hedeflerin neler olduğudur. Devlet yardımları ile amaçlanan temel hedef, yatırımların belirlenen hedefler çerçevesinde artırılması, büyümenin sağlanması ve istihdamın artırılması, genel anlamda milli gelirin artırılmasıdır.¹⁰⁵

Serbest ve adil rekabet prensiplerine dayalı olan piyasa ekonomilerinde devlet yardımları her ne kadar haksız rekabete yol açan bir mekanizma olarak görülse de, günümüzde giderek yoğunlaşan rekabet ortamında devlet yardımlarının niteliği ve çeşitliliği de artan bir önem kazanmaktadır. Bu nokta da her ne kadar uluslararası anlaşmalarda temel prensip olarak devlet yardımlarına olumlu yaklaşılsa da kurallara bağlı kalmak kaydıyla devlet yardımları en gelişmiş ülke ekonomilerinde başta olmak üzere tüm ekonomilerde uygulanmaktadır. Devlet yardımlarına ilişkin ülkeleri ilgilendiren en önemli uluslararası düzenleme GATT tarafından belirlenen kurallardır.

Kısaca GATT devlet yardımlarını üç ana kategoriye ayırmıştır. Birincisi, ihracat potansiyelini ilgilendiren ve ithal malı yerine yerli malı kullanımı destekleyen uygulamaları “yasaklanmış sübvansiyon” olarak tanımlamıştır. İkincisi, yasaklanmış olmakla birlikte diğer üye devletlerin çıkarlarını olumsuz olarak etkilemeyecek koşula bağlanan sübvansiyonları “karşı önlem alınabilir sübvansiyon” olarak kabul edilmiştir. Üçüncüsü de, AR-GE, KOBİ, çevre destekleri, spesifik olmayan bölgesel gelişme yardımları “karşı önlem alınmasını gerektirmeyen sübvansiyon” olarak tanımlamıştır.¹⁰⁶ AB'nin devlet yardımları konusundaki uygulamaları bu temelde yürütülmektedir.

¹⁰⁵ DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Politikaları A.g.e.,s.141

¹⁰⁶ Dilik, Duran, a.g.m, s.67

İşletmelere yapılan tüm finansal yardımların rekabet durumunu bir ölçüde etkileyeceği açık olmakla birlikte, yapılan bazı yardımların ticaret ve rekabette algılanabilir bir etkisi olmayacaktır. Bunlar çok küçük miktarlarda sağlanan yardımlardır ki, yalnızca KOBİ'lerle sınırlı değildir ve Avrupa Birliği'nde yerel otoriteler tarafından da uygulanabilir. Bu çerçevede yasaklı yardımlar kapsamında olmadığı kabul edilen "De Minimis" miktarı, herhangi bir firma için üç yıllık bir sürede beyan edilen harcama için (örneğin; eğitim yardımı) 100.000 ECU olarak tespit edilmiştir. Bu yardımların komisyona bildirme zorunluluğu yoktur. Firmanın başka bir programdan aynı tür harcama için aldığı yardımın 10.000 ECU sınırını aşmaması gerekir.¹⁰⁷

AB'de verilen devlet yardımlarının en önemli amaçlarından biri yardımı alan işletmenin yatırım ve iş olanağının artırılmasıdır. İşletmenin herhangi bir gelişim aşamasında verilebilen bu yardımlarda süreklilik yoktur. Amaç; işletmenin rekabet edebilir konuma gelebilmesine imkan sağlamaktır.

2.Devlet Yardımlarının Mali Boyutu

AB üyesi ülkeleri, yılda 90 Milyar ECU civarındaki bir kaynağı devlet yardımı olarak kullanılmaktadır. İki Almanya'nın birleşmesi üzerine, bu ülkenin yeni eyaletlerine sağladığı devlet yardımlarını artırması sebebiyle, sözü edilen miktar 1994 yılında 100 Milyar ECU'yu geçmiştir. Daha sonraki yıllarda Almanya'nın devlet yardımlarını kademeli olarak azalttığı Tablo-22'de görülmektedir.

Tablo-22: AB ülkelerinde Devlet Yardımları(Milyon ECU)

ÜLKELER	Yıllar				
	1994	1995	1996	1997	1998
Avusturya		1.146,1	1.146,6	1.227,0	1.184,5
Belçika	2.604,6	2.585,6	2.546,3	2.186,9	2.861,9
Danimarka	1.331,3	1.260,7	1.436,6	1.315,5	1.315,1
Almanya	43.022,3	33.250,2	28.829,4	27.157,2	24.437,3
Yunanistan	1.209,1	1.504,6	1.374,6	1.478,5	1.065,0
İspanya	4.417,0	6.097,4	5.026,1	4.597,6	4.502,4
Finlandiya		532,7	443,0	533,4	522,3
Fransa	13.299,2	12.948,8	12.991,0	15.245,0	13.424,0
İrlanda	465,2	486,1	532,4	628,1	903,7
İtalya	17.257,0	19.198,8	17.556,2	15.076,3	14.925,9
Lüksemburg	247,7	77,3	69,8	59,9	105,7
Hollanda	1.765,2	1.843,1	2.254,3	1.415,8	2.219,7

¹⁰⁷ M.Cevdet Baykal, "KOBİ'lerde Yapısal Düzenlemeler", Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler, İstanbul: Türkiye-Avrupa Birliği Derneği İstanbul Şubesi Yayını, Yayın No:6, 2000, s.10

Portekiz	1.263,9	970,3	1.235,8	1.808,9	1.368,8
İsveç		2.074,8	1.797,0	1.328,8	1.531,0
İngiltere	3.988,3	6.517,0	6.928,2	5.150,8	5.563,8
AB 15 (Toplam)	103.086,6	103.727,5	98.836,6	91.977,7	88.565,6

Kaynak: Demirci ve Diğerleri, a.g.e., s.199

Almanya'nın özel durumu dikkate alınmadan, AB ülkelerindeki devlet yardımlarının 1994-1998 arasında % 16'lık azalma ile 103 Milyar ECU'dan 89 Milyar ECU'ya düştüğü şeklinde yapılacak yorumlar yanıltıcı olabilir. Almanya dışındaki AB ülkelerinin sağladığı devlet yardımı, 1994 yılında 60 Milyar ECU, 1998 yılında ise 64 Milyar ECU'dur. 1998 verilerinde Birliğe katılan ve yılda 3 Milyar ECU civarında devlet yardımı sağlayan üç ülkenin de dahil edildiği dikkate alındığında kayda değer bir değişiminin olmadığı söylenebilir.

AB'de devlet yardımlarının uygulama alanları; imalat sanayinde, tarımda, balıkçılıkta, kömür madenciliğinde, ulaşımda, finansal servislerde, turizm, basın ve kültür hizmetlerinde, istihdamda, eğitimde ve diğer servislerde gerçekleştirilmektedir.¹⁰⁸

Aşağıda Tablo-23'de 1994-1996 ve 1996-1998 yılları arasında gerçekleştirilen devlet yardımları gösterilmektedir. Tablo-23'ü incelediğimizde, en yüksek devlet yardımlarının imalat sanayi ve ulaşım sektöründe gerçekleştirildiği, tarım ve madencilğe verilen açık desteğin de önemli oranda devam ettiği görülmektedir.

Tablo-23: A.B'de 1994-1996 ve 1996-1998 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Devlet Yardımları

	Yıllık Ortalama Yardım Miktarı (Milyon ECU)	Yıllık Ortalama Yardım Miktarı (Milyon ECU)
	1994-1996 Dönemi	1996-1998 Dönemi
Toplam Devlet Yardımları	104.215	93.127
İmalat sanayi	38.531	32.639
Tarım	14.515	13.339
Balıkçılık	294	*260
Kömür Madenciliği	9.079	**7.227
Ulaşım	36.666	32.193
Finansal Servisler	1.959	3.283
Turizm	316	229
Basın ve Kültür Hizmetleri	636	748
İstihdam	1.104	1.416
Eğitim	844	900
Diğer Servisler	272	892

Kaynak: Söğüt, a.g.e., s.14

¹⁰⁸ M.Atila Söğüt, *Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları*, Ankara: KOSGEB Yayını, Eylül 2000, s.14

*1998 toplamı kısmen tahmini.

** 1997 ve 1998 dönemlerinde Fransa'nın kömür madenciliğine verdiği destekleri kapsamaz.

1998 yılında, AB'de kişi başına düşen devlet yardımı 237 ECU'dur. Bu miktarı en yüksek tutan ülkeler Almanya, Belçika ve İtalya, en düşük tutan ülkeler ise İngiltere, Finlandiya ve Yunanistan'dır. Devlet yardımlarının GSMH içindeki oranlarına baktığımızda; AB ülkeleri 1994-1998 döneminde GSMH'nin % 1,97 ile % 0,47'si arasında değişen oranda tarım dışı sektörler için devlet yardımı olarak kullanmışlardır. 1996-1998 döneminde bu yardımların GSMH içindeki oranı ise % 1,12'dir. AB ülkelerinin GSMH'lerinden devlet yardımına ayırdıkları pay 1981-1986 dönemi ortalaması ise % 3'tür. Devlet yardımlarının GSMH içindeki payında bu azalmanın nedenleri şöyle sıralanabilir:¹⁰⁹

- Devlet yardımlarına getirilen sınırlamalar,
- GSMH'nin artması (Yardım miktarı aynı olsa da, GSMH'deki artış sebebiyle oran düşmektedir),
- Devlet yardımlarının amacına ulaşması (Devlet yardımlarındaki amaç, işletmeleri bu yardıma ihtiyaç duymayacak şekilde güçlendirmektir. Bunun gerçekleşme ölçüsünde devlet yardımlarının azalması doğaldır.

3.Devlet Yardımlarında Gelişme Bölgeleri, Yardım Grupları ve Kullanılan Araçlar

Devlet yardımlarının yöresel olarak uygulanması AB'de iki Bölgesel kategoride değerlendirilmektedir.¹¹⁰

- 1.Gurup Bölgeler,
- 2.Gurup Bölgeler.

1.Gurup Bölgeler: Belirli bir bölgede yaşam koşullarının aşırı düşük oluşu, veya ciddi işsizlik sorunları ile karşılaşılması nedeniyle geliştirilen yardımlardır.

2.Gurup Bölgeler: Belirli ekonomik aktiviteleri belirli bölgelerde geliştirebilmek için uygulanan ve diğer üye ülkelerin ekonomik çıkarlarını olumsuz yönde etkilemeyen yardımlar.

Bölgesel Geliştirme Yardımları; bölgesel sorunların çözümü ve gelişimin sağlanabilmesi için yeni yatırımların desteklenmesi ve nadiren, işletme giderlerine katkı şeklinde gerçekleştirilmektedir. 1.Gurup bölgelerde, bölgede Kişi Başına Düşen Brüt Milli Gelir (Kişi Başına Düşen Brüt Milli Gelir= Gayri Safi Brüt Milli Hasıla/Nüfus) AB ortalamasının % 75'inin altında olması yardımlar için yeterli olurken, 2.Gurup

¹⁰⁹ Demirci ve Diğerleri, A.g.e.,s.202

¹¹⁰ Söğüt, A.g.e.,s.22

Bölgeler de üye ülkelerin kendi ortalama değerlerinin altındaki bölgelere yönelik yardım programları yer alabilir. 2.Gurup bölgelerde yer alan işletmelere yönelik yardımlar için üye ülkeler bu bölgelerde kendi kriterlerini uygulayıp, diğer ülkeler ile ilgili anlaşmazlıklarda bu kriterleri uyguladıkları savunmasını geliştirmektedirler.¹¹¹

AB'deki devlet yardımları;

- Nakdi Yardımlar (A Gurubu yardımlar)
- Devletin öz sermayeye hisse senedi alımı yoluyla katılımı (B gurubu Yardımlar),
- İyileştirilmiş Krediler(C Gurubu Yardımlar),
- Devlet Garantileri (D Gurubu Yardımlar)

olmak üzere dört grupta toplanmaktadır.AB ülkelerindeki devlet yardımlarında kullanılan araçlar ve gruplara göre dağılımı Tablo-24'de verilmiştir.

Tablo-24:AB'de Devlet Yardımlarında Kullanılan Araçlar ve Yardım Grupları

Gurup A : Bu guruptan faydalananlara direk olarak aktarılan yardımları guruplayabiliriz.Diğer bir deyimle yardımın miktarı, nakit değerine eşittir. Bu gurupta yer alan Yardımları da yardımın bütçeden yapılan hibeler A1, vergi, sosyal güvenlik giderlerinden yapılan yardımlar A2 şeklinde ikiye ayrılmaktadır.
A1 ve A2 grubundaki araçlar; <ul style="list-style-type: none">
- Hibeler
- İşletmelere direk olarak uygulanan faiz indirimleri,
- Vergi kredileri veya vergi ile ilgili direk yardımlar(verginin tahakkuk etmesinden önce verilen ve verilen yardımın oluşacak vergiden fazla olma durumunda kalan kısmı sonradan geri alınan yardımlar),
- Sosyal güvenlik giderlerine yapılan katkılar,
- Kamuya ait bir arazinin piyasa fiyatlarının altında bir işletmeye satışı veya tahsisinin parasal değeri
Gurup B: Kamunun ortaklık yolu ile gerçekleştirdiği her türlü mali kaynaklar
Gurup C: Zaman içinde uygun şartlarda geri ödenecek ancak verildiği dönem için işletmelere finansal kaynak ve avantaj sağlayacağı destekler.Kamunun uygun koşullarda sağladığı krediler C1 (genelde, düşük faiz oranı veya faizsiz krediler) ve Vergilerin faizsiz olarak ertelenmesi C2 olmak üzere iki guruba ayrılmaktadır.
C1 ve C2 gurubundaki araçlar; <ul style="list-style-type: none">
- Kamu kaynakları veya özel fonlardan sağlanan düşük faiz oranlı krediler
- Projelere katılım ve destek amaçlı fonlar,
- Projenin başarılı olması durumunda geri ödenecek krediler,
- Vergi ertelemeleri.
Gurup D: İşletmelerin kredi taleplerinin karşılanmasında verilen garantiler. Kredi

¹¹¹ Söğüt, A.g.e.,s.22

garanti fonları aracılığı ile gerçekleştirilen bu desteklerde temel amaç fon maliyetlerinin düşürülerek destek sağlanmasıdır. Uygulama sırasında ortaya çıkacak kredi batıkları da (batan kefaletin hibeye dönüşmesi) değerlendirilebilir.

Kaynak: DPT:VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Komisyonu KOBİ....., a.g.e., s.28

AB ülkelerindeki devlet yardımlarının % 80'ini nakdi yardımlar, oluşturmaktadır. Bu oran 15 ülkenin 9'unda % 90 ve daha yukarıdır. Sözü edilen oran 3 ülkede % 95'in üzerindedir. Bu oranın en düşük olduğu ülkeler Almanya (%67) ve Fransa (%70)'dir. Ayrıca, hibe (A1) şeklinde nakdi yardımların, vergi muafiyeti (A2) şeklinde sağlanan dolaylı yardımların iki katından daha fazla olduğu da görülmektedir. Kısaca, AB ülkelerindeki devlet yardımlarında hibelerin esas alındığı söylenebilir.¹¹²

A1 ve C1 farklı oranlarda da olsa tüm ülkelerde kullanılan yardım araçlarıdır. Buna karşın vergi ertelemeleri sadece üç (Almanya, Fransa ve İngiltere) ülkede kullanılmaktadır. Ancak, bu üç ülkede AB nüfusunun büyük çoğunluğunun yaşadığı dikkate alınması gerekir. Yunanistan sadece iki yardım aracı (A1 ve C1) kullanılırken, Almanya ve Fransa yardım araçlarının tümünü kullanmaktadır.

Devlet yardımlarında uygulanan yöntemlerden biri de Yatay kurallar ve Sektörel kurallar olarak verilen yardımlardır.¹¹³

Devlet Yardımlarında Yatay Kurallar (Sanayi Sektörleri Arası Kurallar):

Bir bölgede veya sanayiinin genelinde uygulanan yardımlardır. Bunlar;

- Küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik devlet yardımları,
- Araştırma ve geliştirme yardımları,
- Çevre korumaya yönelik yardımlar,
- Enerji tasarrufu,
- Zor durumda olan veya yeniden yapılandırmaya yönelik yardımlar,
- İstihdam yardımları,
- Yoksul kırsal bölgeleri geliştirmeye yönelik yardımlar,
- Eğitim yardımları.

Sektörel Kurallar: Aşırı kapasite veya hassasiyetleri sebebiyle, ekonomik kriz oluşturma riski yüksek sektörler AB tarafından sürekli gözetim altında bulundurulmaktadır. Bunlar;

- Kömür,
- Demir-Çelik Sektörü,
- Sentetik Fiberler,
- Taşıt araçları Sanayi,
- Gemi İmalatıdır.

¹¹² DPT:VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Politikaları, A.g.e.,s.109

¹¹³ Söğüt, A.g.e.,s.24

Bölgesel yardım ile sektörel yardım arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Komisyon bölgesel yardım projelerini onaylarken yardımın bölgesel sorundan AB çapında daha ciddi sektörel problem yaratacak şekilde, sektörel kapasite fazlasına yol açmaması kriterini uygulamaktadır.¹¹⁴

Avrupa Birliği'nde 1996-1998 yılları arasında ortalama olarak devlet yardımlarının sektörel ve fonksiyonel dağılımını incelediğimizde Devlet yardımlarının ağırlıkla Bölgesel Yardım Programları yöntemi ile gerçekleştirildiğini (Toplam yardımın % 57'si, 1992-1994 döneminde bu oran % 47 idi.) görmekteyiz. Almanya'nın Doğu Almanya'yı kalkındırmak amacıyla yıllık ortalama 3.514 Milyon ECU'luk yardımı Özelleştirme İdaresi eliyle bu guruptan gerçekleştirdiği özellikle göz önüne alınması gerekmektedir. Yardım oranlarında ikinci önemli gurup Yatay Amaçlı Destekler gurubu olup (%35), bu gurupta da en önemli destek araçları, AR-GE ve KOBİ yardımlarıdır.¹¹⁵

Bütün bu yardım ve destek politikaları incelediğimizde, gerek Birlik düzeyinde gerekse Üye Ülkeler düzeyinde KOBİ'lere büyük önem verilmekte, onların problemlerinin çözümüne yönelik politikalar oluşturulmakta ve bunlar kararlılıkla uygulanmaktadır.

D.KOBİ'lere Sunulan Destek Hizmetleri

AB'nin uyguladığı sanayi politikası üç temel unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi yüksek teknolojiye dayanan ve gelecekte büyük oranda istihdam yaratabilecek sanayi dallarının geliştirilmesidir. İkinci temel unsur geleneksel sanayi sektörlerinin desteklenmesine yöneliktir. Toplam istihdamın 2/3'ünü oluşturan bu sanayi dalları tekstil, demir-çelik, gemi yapımı ve petro-kimya gibi geleneksel sektörlerden oluşmaktadır. AB'nin sanayi politikasının üçüncü unsuru ise KOBİ'lere dayanır. İşsizliğin azaltılması ve girişimciliğin AB bazında yaygınlaşması amacıyla KOBİ'lere sanayi politikaları içerisinde ayrı yer verilmekte ve çeşitli destekleme politikalarıyla da teşvikleri sağlanmaktadır.¹¹⁶

AB'de KOBİ'lere yönelik destekler, gerek Birlik düzeyinde gerekse üye ülkelerde öncelikli ve ayrıcalıklı bir yer teşkil etmektedir. AB özellikle büyüme, rekabet ve istihdam üzerinde önemle durduğundan, KOBİ'lerin büyüme, rekabet gücü ve istihdama yaptıkları katkıların en yüksek düzeye çıkarılabilmesi için üye devletler ile birlikte, KOBİ'ler yararına olan politikalarını güçlendirmeye ve kordine etmeye

¹¹⁴ DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Politikaları ....., A.g.e.,s.160

¹¹⁵ Söğüt, A.g.e.,s.29

¹¹⁶ Nazan Yelikalın, Meliha Ener, "KOBİ'lerin Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Karşılaştıkları Teknolojik Sorunlar, LOrta Anadolu Kongresi, "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları", Ankara: KOSGEB Yayınları, Ekim 2001, s.228

çalışmaktadır. Bu bağlamda, üye devletler ve Birlik KOBİ'lerin potansiyelini bir dizi önlemlerle desteklemeye çalışmaktadır.

Bu çerçevede Avrupa Birliğinin KOBİ'lere sunduğu bazı destek hizmetleri aşağıda ele alınmıştır.¹¹⁷

1. Teknoloji Konusunda Destekleme

Avrupa Birliği Komisyonu tarafından onaylanan, üye ülkelerin KOBİ'lere yapacağı yardım türleri arasında teknolojik yardım da yer almaktadır. Teknolojik ve mali açıdan, içerdikleri yüksek risk nedeniyle, hükümet desteği almaksızın yürütülmeyecek, KOBİ'lerce girilen yenilik projelerine (yeni ürünlerin veya üretim sürecinin geliştirilmesi, ya da var olan ürünlerin veya süreçlerin radikal biçimde yenilenmesi) yardım sağlanması amaçlanmaktadır.¹¹⁸

AB, 1997-2000 dönemine ilişkin KOBİ perspektifini Entegre Program-1996 ile çizmiştir. Bu program, Birlik içindeki tüm KOBİ faaliyetlerini bir araya getirip, bu faaliyetlerin etkinliğini artırmayı amaçlaması açısından önem taşımaktadır. Program çerçevesinde KOBİ teşvikleri, oldukça kapsamlı ve etkin bir şekilde ele alınmaya çalışılmaktadır. AB'nin Entegre Program-1996 çerçevesinde üzerinde önemle durduğu programlar arasında teknolojiye erişim, teknoloji transferi ve teknoloji geliştirme programlarının yeri büyüktür. KOBİ'leri teknolojik gelişmelere kolaylıkla ulaştırarak rekabet güçlerini geliştirmeyi amaçlayan bu programlar arasında; EUROMANAGEMENT(Ar-Ge Denetimleri), VALUE (KOBİ İhaleleri), SPRINT (Teknolojinin Finansmanı), CRAFT (Teknoloji Araştırmalarında İşbirliği Eylemi), BRITE-EURAM (Fizibilite İhaleleri Programı), TELEMATIQUE, RACE, ve ESPRIT yer almaktadır.¹¹⁹

2. Eğitim Konusunda Destekleme

Birlik üye ülkelerin KOBİ'leri yönlendirme ve destekleme faaliyetleri içerisinde eğitim ve danışmanlık hizmetlerine de özel bir önem vermektedir. KOBİ'lere yönelik olan eğitim faaliyetlerindeki temel amaç, bu işletmelerin yöneticilerinin teknolojik gelişmelere kolay bir şekilde uyumunu sağlamaktır.¹²⁰

¹¹⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Meral Sayın, Mustafa Akan Fazhoğlu, *Avrupa Birliği'nde KOBİ Destekleme Programları ve Teşvik Araçları*, KOSGEB Yayın, Ankara, Şubat 1997, s.1

¹¹⁸ Akan Murat, *AT'da Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Türkiye*, Ankara: İKV Yayını, Yayın No:57, 1988, s.65

¹¹⁹ Geniş bilgi için bkz. Murat Çetin, "Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik Teknoloji Politikaları", http://www.dtm.gov.tr/cad/DTDERGI/ekim2000/avrupa_birligi.htm

¹²⁰ Akan, A.g.e.,s.43

Yeni teknolojilerin üretilmesi ve bu teknolojilerin izlenerek üretim sistemlerine uyarlanması sadece mali değil, vasıflı insan kaynaklarını da gerekli kılmaktadır. AB’de uygulamaya koyulan programlarla sadece eğitimin yenilikçi faaliyetlere katkı sağlaması değil, aynı zamanda mesleki alanda entegrasyonu kolaylaştırması ve her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırılması da amaçlanmamaktadır. Bu alanda yürütülen programlardan en önemlileri Leonardo da Vinci, EQUAL ve Yönetici Eğitimidir.¹²¹

3. Pazarlama ve Reklam Destekleri

Birliğin bu kapsamdaki temel hedefi, AB içi ve dışında yer alan üreticiler arasında yasal bir rekabet ortamını sağlamak ve dünya piyasalarındaki Birlik sanayiinin varlığını geliştirmektir. Bu çerçevede Birlik ihracatçıların üçüncü ülke piyasalarında karşılaşabilecekleri engellerin belirlenmesi, ihracat imkanlarının geliştirilmesine yönelik çabaların desteklenmesi, dumping uygulamalarına karşı gerekli tedbirlerin alınması ve üçüncü ülke menşeli taklit mallara karşı gerekli tedbirlerin alınması yollarına gidilmektedir. Bu konuyla ilgili verilen destek programları; BIC-EBN, ECIP, EIC, EUROPARTENARIAT, EXPROM, INTERPRISE, PHARE, PME, TACIS¹²²

4. Bilgi Sağlama ve İletişim Konusundaki Destekleme

KOBİ’ler genellikle, kendi girişimleriyle yeni pazarlara açılma imkanı sağlayacak olan bazı stratejik verilere ulaşma veya Birlik tarafından sağlanan finansman kaynaklarından faydalanma imkanına sahip değillerdir. Bu hususlar dikkate alınarak AB, işletmeler arasında daha iyi iletişim imkanları sağlamaya yönelmiş ve bu çerçevede;

- KOBİ’leri Birlik faaliyetleri ve programlarına ilişkin bilgiler vererek destek sağlayan, **Avrupa Birliği Merkezleri,**
- İşletmeler arasında ortaklıkların oluşturulabilmesini teminen, hızlı ve güvenli iletişim sağlamak amacıyla, **İşletmeler Arası İşbirliği Ağı,**
- Nispeten geri kalmış bölgelerde bulunan işletmeler ile diğer üye ülkeler veya üçüncü ülkelerin işletmeleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini amaçlayan, **Europartenariat,**
- Uluslar-ötesi işbirliğinin geliştirilmesini amaçlayan, **İşletmeler Arası Yakınlaşma Bürosu,**
- İşletmeler arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik yerel, bölgesel veya ulusal faaliyetlerin desteklenmesini amaçlayan, **Avrupa İşletmeler Merkezi,**

¹²¹ AB KOBİ Destek Politikası, “Ekonomik Büyümenin Motoru”, <http://www.deltur.ccc.eu.int/abkobi.rtf>

¹²² Demirci ve Diğerleri, A.g.e., s.221-222

oluşturulmuştur¹²³.

5.Yenilik ve AR-GE Konusunda Destekleme

KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması araştırma ve teknolojik gelişme alanında da bazı düzenlemeleri gerekli kılmakta; ancak KOBİ'lerin araştırma ve yeni teknolojiler konusundaki gelişmelerden haberdar olmalarını, teknik kapasitelerini güçlendirmelerini ve yenilikçi faaliyetlere yönelmelerini sağlayacak bir ortamın oluşturulması tek başına yeterli olmamaktadır. Bu gelişmelerden somut sonuç alınabilmesi ancak gerekli bilgi, beceri ve deneyime sahip yetişmiş insan gücü ile mümkün olabilmektedir. Bu çerçevede AB'deki mesleki eğitim konusunda da ayrı bir önem verilmekte ve bu bağlamda Birlik çeşitli program ve faaliyetler ile mesleki eğitim konusunda destek sağlamaktadır. Yenilik ve AR-GE konusunda verilen en önemli destek programları arasında Standardizasyon Normapme, Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programı, Yenilikçi Faaliyetler ve KOBİ Programını gösterebiliriz.¹²⁴

6.Çevre Koruma Kapsamında verilen Destekler

Bu kapsamda, Birliğin çevre politikalarını uygulamaya konulması amacıyla işletmelere destek sağlanmakta ve çevre korunmasına ilişkin araştırma-geliştirme çalışmaları desteklenmektedir.

Çevre koruma kapsamında verilen destek programları, ENVIRONMENT ET CLIMATE, LIFE, RETEX, THERMIE II Programlarıdır.

7.Enerji Konusunda Verilen Destekler

Bu çerçevede, ticari dengenin geliştirilmesi, çevre kirliliğinin azaltılması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, rekabet imkanlarının geliştirilmesi hedeflerine ulaşmak amacıyla Birlik, bu yöndeki tüm faaliyetlere destek sağlamaktadır. Bu kapsamda verilen destek programları THERMIE ve Nükleer olmayan Enerji türleri için Ar-Ge Programıdır.¹²⁵

¹²³ Demirci ve Diğerleri, A.g.e.,s.220

¹²⁴ AB KOBİ Destek Politikası, "Ekonomik Büyümenin Motoru", <http://www.deltur.ccc.eu.int/abkobi.rtf>

¹²⁵ Sayın, Fazlıoğlu, A.g.e.,s59

ILAVRUPA BİRLİĞİNİN KOBİ POLİTİKASINDA YENİ YAKLAŞIMLAR VE BİRLİĞİN KOBİ'LER İÇİN OLUŞTURDUĞU ÖZEL PROGRAMLAR

A.GENEL ÇERÇEVE

Avrupa Birliği'nin, rekabet gücü yüksek ve bilgi tabanlı güçlü bir ekonomi haline gelmesi için başlatılan yeniden yapılandırma çalışmaları kapsamında küçük ve orta ölçekli işletmelere ilişkin çalışmalar büyük önem taşımaktadır. AB'nin KOBİ'lere yönelik yeni politikaları, kalıcı ve sürekli büyüme ihtiyacı ile işsizliği azaltma temelinde şekillenmektedir. Yeni istihdam alanları yaratma kapasitesi ile girişimcilik ve yenilikçilik konularında sahip oldukları potansiyel, KOBİ'lere yönelik politikaların gerçekleştirilmesinde temel rol oynamaktadır.

KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal gelişmelere olan katkılarının son yıllarda gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde dikkatlerin bu kesim üzerine yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu ilgi, KOBİ'lerin sorunlarının çözümüne ilişkin çeşitli politikaların geliştirilmesi ve önlemlerin alınması sonucunu doğurmuştur.

Roma Antlaşmasında, Avrupa şirket politikası konusunda hemen hemen hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Neredeyse 45 yıl sonra, Avrupa Komisyonu, nihayet Komisyoner Erkki Liikanen başkanlığında bir İşletmeler Genel Müdürlüğü (DGE) (Eski adıyla DG XIII), kurmayı başarmıştır. DGE, kendi hedef ve kaynakları anlamında bazı büyük çaplı programlardan sorumludur ve böylece KOBİ'leri etkileyen Avrupa yönetmeliklerinin koordinasyon sorumluluğu da bu departmana verilmiştir. Bu departman, tüm AB programlarının KOBİ'lerin özel gereksinimlerine uygun dizayn edilmesi ve bu amaçla dizayn edilen hükümlerin uygulanmasını sağlayacak bir KOBİ Gözlem Evi tarafından desteklenmektedir.¹²⁶

1993-1996 yılları arasında KOBİ'ler Avrupa'da gerek düşünce gerekse eylem bazında radikal bir şekilde yeni bir yer edindi. Bu değişim, 90'lı yılların başındaki istihdam krizine denk geldi. Komisyonun 1993 yılındaki "Büyüme, Rekabet Edebilirlik ve İstihdam" başlıklı Beyaz Raporunda, KOBİ'lerin Avrupa ekonomisinin dünyadaki yeni ekonomiye adapte edilmesini ve yeni iş imkanlarını yaratma olgusunu hızlandıracağı görüşüne yer verildi. Daha sonraki süreçte Avrupa Konseyince alınan kararlar doğrultusunda Komisyon, bir dizi kararla sonuçlanan çeşitli başlıklar altında görüşmeler ve çalışmalar yürüttü.

Bunlar arasında en önemli olanlardan biri KOBİ'lerin oluşumu, transferi ve büyümesini teşvik etmeyi amaçlayan pratik önlemlerin uygulamaya konmasında

¹²⁶ Gaye Yılmaz (çev), "ETUC Neden KOBİ'lerle ilgili Bir Çalışma Yapıyor"
<http://sendika.org/belgeler/etuc-kobi/bolumu.html>

Avrupa Birliği, Devletler ve Bölgelerle arasında işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan 1995 Madrid zirversidir.

AB üyesi lkeler KOBİ'lere bakış aalarında birliktelik sağlamak amacıyla 19-20 Haziran 2000 tarihlerinde gerçekleştirdikleri Fiera Zirvesi sonucunda bir sözleşme yayınlamışlardır. ye lkelerin KOBİ politikalarını oluşturmalarında anayasa niteliği taşıyan sözleşme ile küçük işletmelerin ihtiyaçları gözönünde bulundurulacak aşağda belirtilen 10 temel alanda alıřılacakđ belirtilmiştir.¹²⁷

- Girişimciliğin eğitimi ve ğretimi,
- İş kurmanın daha ucuz ve daha hızlı hale getirilmesi,
- Yasaların ve Mevzuat düzenlemelerinin daha iyi bir şekilde yapılması,
- Ustalık eğitiminin gerçekleştirilmesi,
- Elektronik ortamda anında (on-line) işlem imkanının gerçekleştirilmesi,
- Tek pazarın ötesinde daha fazla yapılabilecek olanlar,
- Vergilendirme ve finansal konular,
- Küçük işletmelerin teknolojik kapasitesinin desteklenmesi,
- Başarılı e-ticaret modelleri ve üst sınıf küçük işletmelerin desteklenmesi,
- AB ve ulusal platformlarda KOBİ'lerin daha etkin ve daha güçlü temsili.

Mart 2000 Lizbon zirvesinde Avrupa Konseyi, ekonomik reformlar, sosyal politikalar ve istihdama yönelik önemli kararlar almıştır. Bu erevede Avrupa Birliği'nin 2010 yılına kadar yeterli bir sürdürülebilir ekonomik büyüme, daha fazla istihdam alanlarının yaratılması ve büyük sosyal değişmelerle dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi haline getirilmesi amaçlanmıştır. Avrupa Konseyi, 2001 yılında sürdürülebilir kalkınma için bir strateji benimsedi ve Lizbon stratejisine bir çevresel ortam ilave edildi. Konsey 2010 yılına kadar 15 milyon yeni istihdam alanı yaratılması amacıyla ekonomide radikal değişikliklere gidileceğini kabul etmiştir.¹²⁸

Avrupa Konseyi, 2002 Barselona zirvesinde Komisyonun "Girişimcilik zerine Yeşil Kitap"ta temsil edilen görüşlerini kabul etti. Bu zirvede, özellikle, yatırımların artırılması, bilgi aracılığı ile istihdamın ve büyümenin sağlanması, yenilikçilik ve iş dinamizmi konularına değinilmiş, daha sonra bu konular ve girişimciliğin nemi Komisyonun 2003 Bahar raporunda yeniden vurgulanmıştır.¹²⁹

¹²⁷ European Commission, *Green Paper Entrepreneurship in Europa*, Brussels, 21.01.2003, s.5

¹²⁸ European Commission, *Green Paper.....*, A.g.e.,s.4

¹²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Communication from the Commission, Chosing to Grow: Knowledge, Innovation and Jobs in a Cohesive society, Report to the Spring European Council, 21 March 2003 on the Lisbon Strategy of Economic, Social and Environmental Renewal*, COM(2003) 5, Brussels, 14.01.2003

B.KOBİ'ler için Bütünleştirilmiş Program (Entegre Program)

Avrupa Birliği ve üye ülkelerde KOBİ'lere yönelik programlar ve çalışmalar 1994 yılına kadar kısmen dağınık ve parçalı bir yapı göstermiştir. Gerek Birlik gerekse üye ülkelerde bu kesimin desteklenmesi ve geliştirilmesine yönelik programların, daha derli toplu ve uyum içinde uygulanması amacıyla bir çerçeve içinde toplanmasına karar verilmiştir. Böylece, uygulanan programlardan daha kısa zamanda etkili ve kesin sonuçların alınması hedeflenmiştir.

1994 yılında hazırlanan ve uygulamaya konulan "KOBİ'ler için Bütünleştirilmiş Program" bu yöndeki ilk girişimdir. Bu program ile gerek üye ülkelerde ve gerekse Birlik düzeyinde KOBİ'lerin desteklenmesi amacıyla yürütülen bütün program ve girişimler, bir bütünlük içinde ele alınmakta, birbiriyle uyumlu ve birbirlerini destekleyecek biçimde yapılandırılmaktadır.

İlki 1994 yılında kabul edilen Entegre Program 1996 yılında yeniden ele alınarak zenginleştirilmiş, öngörülen tedbirlere yeni boyutlar eklenmiştir.

Bu öncelikler ve amaçlar aşağıdaki hedeflerle ilgili belirlenmiştir.¹³⁰

1. İşletmelerin tabi olduğu idari ve düzenleyici ortamın basitleştirilmesi ve iyileştirilmesi,
2. Finansman ve vergi ortamının işletmeler için daha uygun hale getirilmesi,
3. Özellikle daha iyi bilgi hizmetleri yoluyla KOBİ'lerin stratejilerini Avrupalılaştırmalarına ve uluslararasılaştırmalarına yardımcı olunması,
4. KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması ve araştırma, yenilik, bilgi teknolojileri ve eğitimden daha çok yararlanmalarının sağlanması,
5. Girişimciliğin teşvik ve özel hedef gruplarının desteklenmesi

Bu hedeflere ulaşılması için Entegre Program'da, KOBİ'lerin gelişimi ile ilgili bütün taraflar arasında daha yakın bir ortaklığın parçası olarak üç tür eylem öngörülmektedir.¹³¹

1. Çok Yıllık İşletme Programları çerçevesinde gerçekleştirilen eylemler,
2. Üye Devletlerle koordine eylem,
3. Avrupa Birliğinin katkıları ile diğer AB politikaları çerçevesinde geliştirilen önlemler (örneğin Yapısal Fonlar, Araştırma ve Teknoloji Geliştirme çalışmaları, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Yatırım Fonu).

Çok Yıllık Program kapsamındaki eylemlere ileride değinilecektir. Bunun dışında kalan eylemler aşağıda belirtildiği gibidir

¹³⁰ Sayın, Fazlıoğlu, A.g.e.,s.5

¹³¹ A.g.e.,s. 5

1.Koordine Eylemler: KOBİ'lerin bilgi toplumundan yararlanması, girişimcilik forumu, zanaat sektörü ve küçük işletmeler forumu, ticaret forumu.

2.Diğer Topluluk Politikaları Çerçevesindeki Eylemler: İç Pazar Mevzuatının Basitleştirilmesi (SLIM), İstihdam İçin Kredi Garantileri (ELISE), KOBİ'ler için Avrupa Yatırım Fonu desteği, EURO'nun tedavüle sokulması, AB içindeki uluslar-ötesi yatırımlar için araçlar, uluslar arası işbirliği için destek, KOBİ'lerde yenilikçi uygulamalar, piyasaya yönelik teknolojilerin geliştirilmesi.

C.ÇOK YILLIK KOBİ PROGRAMLARI

Avrupa Birliği'nde bu konuda uygulanan Çok Yıllık KOBİ Programlarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmektedir. Aşağıda önce 1997-2000 döneminde uygulanan ve sona eren Üçüncü Çok Yıllık KOBİ Programı, daha sonra da bu programın devamı niteliğinde olan 2001-2005 yıllarını kapsayan Yeni Çok Yıllık Programa ilişkin bilgiler yer almaktadır.

1.Üçüncü Çok Yıllık KOBİ Programı (1997-2000)

Avrupa Birliği'nde KOBİ politikası çerçevesinde yürütülecek eylemlerin hukuki ve bütçe temelini oluşturan “**üçüncü çok yıllık program**”, KOBİ'lerin uluslararasılaştırılması için istihdam yaratma potansiyellerinin tam olarak kullanılmasına yardımcı olacak destek eylemlerin uygulamaya konmasını öngörmektedir. Bu kapsamda aşağıda belirtilen hususlar hedeflenerek programların uygulamaya konması planlanmıştır.¹³²

- Avrupa Birliği Merkezleri'nin (EIC) “İlk Durak Birimleri” olarak geliştirilmesi yoluyla KOBİ'leri ilgilendiren bütün Topluluk programlarına erişimin kolaylaştırılması,
- Özellikle işletme etki değerlendirme sistemine maliyet-yarar unsurunun katılması yoluyla idari basitleştirme çabalarının güçlendirilmesi,
- Karar verme sürecine KOBİ Örgütlerinin daha iyi katılımının sağlanması,
- KOBİ'lerin uluslar arası piyasalarda ticaret yapmasının, özellikle ağ kurma olanaklarının ve piyasa bilgilerine erişimin geliştirilmesi yoluyla teşviki ve desteklenmesi,
- KOBİ'lerin teknolojik uyumunun ve girişimcilik eğitimine daha iyi teşvik edilmesi için yeni yöntemlerin belirlenmesi,
- KOBİ'lerin mali ortamının geliştirilmesi (kredilere erişim, KOBİ'ler için ikincil piyasalar, geç ödeme, faktoring ve kredi sigortası vb.),

¹³² Sayın, Fazlıoğlu, A.g.c.,s.7

- Kadın ve genç girişimciler ile azınlık gruplarının sahip olduğu işletmelerin teşviki,
- Yeni bir girişimcilik ruhunun teşviki,
- Çevre ve sürdürülebilir gelişme boyutunun AB İşletme Politikası'na katılması.

1997-2000 dönemini kapsayan Üçüncü Çok Yıllık KOBİ Programı kapsamında KOBİ'lerin desteklenmesi amacıyla belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi için ayrılan bütçe 127 Milyon ECU olarak belirlenmiştir.¹³³

2.Çok Yıllık İşletme ve Girişimcilik Programı (2001-2005)¹³⁴

AB Komisyonu Feira zirvesinde belirlenen hedeflere ulaşabilmek amacıyla 4.Çok Yıllık KOBİ Programını geliştirmiştir.2001-2005 yıllarını kapsayacak 4.Çok Yıllık Programıyla ilgili Komisyon kararı 29.12.2000 tarih ve L333 sayılı AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Birliği, 2005'e kadar Girişimci Avrupa projesini gerçekleştirmek için, bilgi tabanlı ekonomiye yönelik işletme politikasını harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Çok yıllık işletmeler ve girişimcilik programı altında, beş yıllık süre içerisinde belirlenen hedeflere yönelik bir çok politika alanları oluşturulmuştur. Program çerçevesinde yapılan çalışmalarda Girişimci Avrupa fikrinin başarılı olmasında temel bir rol oynayan KOBİ'lere önemli bir yer verilmektedir.

Komisyon Üye ülkeler ve iş toplulukları ile yaptıkları müzakereler temelinde Çok Yıllık program için 5 hedef belirlemiştir. İşletme politikaları çerçevesinde KOBİ'lere yönelik özel programlar öngörülmüştür.

Yeni politikalar oluşturma, finansal araçların ve bilgi destekli hizmetlerin geliştirilmesi 4.çok yıllık işletmeler ve girişimcilik programında temel alanlar olarak ele alınmıştır. Politikalar, yeni BEST Prosedürü (benchmarking, ortak eylemler, yeniden gözden geçirme, seminerler, konferanslar, deneyim ve pratiklerin değişimi) tarafından şekillenmektedir. Bu, istatistiki çalışma ve analizler (gösterge oluşturmak ve politika geliştirme) ile çalışma ve raporlar (KOBİ'ler için Avrupa Gözlemevi gibi) ile desteklenmektedir.

2001-2005 Çok Yıllık İşletme ve Girişimcilik Programı, 1997-2000 döneminde uygulanan Üçüncü Çok Yıllık KOBİ Programının tecrübeleri üzerine inşa edilmiş

¹³³ Bu program kapsamında KOBİ'lerin desteklenmesi amacıyla belirlenen amaçlar ve bunlara ilişkin eylemler için yapılan harcamalar için bkz European Commission, Report on the Evaluation of 3rd Multiannual.....A.g.e.,s.16-17.

¹³⁴ Bu başlık altında verilen bilgiler, Commission Of European Communities, Communication From The Commission, Challenges For Enterprise Policy In The Knowledge-Driven Economy....., kaynağından alınmıştır.

bağımsız bir programdır. Temel amaç, “Girişimci Avrupa” projesine katkıda bulunmaktır.

Nisan 1999’ da üçüncü çok yıllık programın 1997, 1998, ve 1999 yılının ilk dönemlerinin değerlendirilmesi yapılarak, Komisyona bir rapor şeklinde sunulmuştur. Raporda politika geliştirmeye yönelik yeterli kaynak ayrılmadığı ve bunun öncelikli konular arasında olması gerektiği belirtilmiştir. Ortak eylemler, Bankacıların Yuvarlak Masa Toplantıları ve BEST uygulamalarının başarılı olduğu ve bunlara yönelik politikaların daha fazla geliştirilmesi gerektiği, ancak program politika geliştirmeye yönelik olarak oldukça küçük pilot projeler ve eylemler ile sınırlı katkı sağladığı, Avrupa Bilgi Merkezlerinin hem niceliksel hem de niteliksel olarak yüksek ses getirdiği ve bunların Ulusal KOBİ Destek Kurumlarıyla entegrasyonun sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Komisyon. Üye Ülkelerle, Üçüncü Çok Yıllık KOBİ Programını uygulayan yöneticiler ve Avrupa’daki iş çevreleri ile görüşerek Çok Yıllık İşletme ve Girişimcilik Programını hazırlamıştır.

2001-2005 Çok Yıllık İşletmeler ve Girişimcilik Programının temel hedefleri 5 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

- Müşteri eksanlı ve yüksek servis kültürü temeline dayalı, değerli ve üretken bir yaşam becerisi olarak girişimciliğin desteklenmesi,
- Sürdürülebilir bir kalkınma için idari ve iş düzenlemelerin araştırma, yenilik ve girişimciliği geliştirici şekilde düzenlenmesi,
- KOBİ'lere yönelik finansal ortamın geliştirilmesi,
- Bilgi tabanlı ekonomide KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması,
- İşletmelere yönelik iş ortamını destekleyici bilgi ağı ve servislerin temini ve koordinasyonunu sağlanmasıdır.

Çok Yıllık İşletme ve Girişimcilik programı kapsamında yapılacak eylemler aşağıda belirtilen başlıklar altında toplanmıştır:

1. Başarılı deneyimlerin belirlenmesi, değişimi ve uygulaması aracılığı ile politika geliştirilmesinin desteklenmesi,
2. KOBİ'lerin ihtiyaçlarının tümüyle göz önünde bulundurulmasının sağlanması,
3. İşletmelerin özellikle KOBİ'lerin ihtiyaçlarını teknik ve istatistiki olarak anlamaya yönelik politikaların geliştirilmesi,
4. Yukarıdaki eylemleri desteklemek için yapılan diğer bilgilendirme ve çalışmaların dağıtılıp yayılması çalışmaları,
5. KOBİ'lere bilgi desteğinin sağlanması.

Üçüncü çok Yıllık KOBİ programı ile 2001-2005 Çok Yıllık İşletmeler ve Girişimcilik Programını karşılaştırdığımızda ilki sadece KOBİ'lere yönelik hazırlanmış bir program iken ikincisi yalnız KOBİ'ler için olmayıp KOBİ ağırlıklı bir program niteliğindedir. Amaçlar açısından baktığımızda bunların birbirinin devamı niteliğinde olduğu ancak 2001-2005 Çok Yıllık İşletmeler ve Girişimcilik Programında daha çok girişimciliğin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. 4. Çok Yıllık İşletme ve Girişimcilik Programına ayrılan kaynak yaklaşık 230 Milyon ECU'dur.¹³⁵

Üçüncü Çok Yıllık KOBİ Programı ile 2001-2005 Çok Yıllık İşletmeler ve Girişimcilik Programı arasında çok yakın bir benzeşme görülmektedir. Uygulanan araçlarda farklılık olmasına karşılık ana hedefler hemen hemen aynıdır. Bu benzeşme, AB'nin KOBİ'lere yönelik özel programlarının ve izlediği politikalarının ana ekseninin az çok oluşturulmuş olduğunu göstermektedir.

---

¹³⁵ Bu Program kapsamında öngörülen hedefler ve ayrılan bütçeye ilişkin bilgiler Commission Of European Communities, *Communication From The Commission, Challenges For Enterprise Policy In The Knowledge-Driven Economy...* a.g.e., s.3-4'e bakınız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER

1.TÜRKİYE'DE KOBİ'LER

A.TÜRKİYE'DE UYGULANAN KOBİ POLİTİKALARINA GENEL BİR BAKIŞ VE KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında özel girişimcilige dayalı liberal iktisadi gelişme politikası izlenmiştir. Özel kesim özendirici ve korumacı tedbirlerle desteklenmiş, sanayileşmede baş rol özel kesime verilmiştir. Devletin iktisadi hayata katılımı ve müdahalesi bu dönemde nispeten sınırlı kalmıştır. Devlet daha çok fiziki ve kurumsal alt yapıyı oluşturmaya çalışmıştır. Piyasa ekonomisinin çalışması için gerekli kurumlar tesis edilmiş ve hukuk sistemi bu doğrultuda yenilenmiştir.¹³⁶

Ancak, Türkiye 1930'lara gelindiğinde, özel teşebbüse dayalı sanayileşmenin beklenen ölçüde gelişmediği görülmüştür. Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun uygun hükümlerine rağmen, sınıai yatırımlar ne miktar, ne de çeşit olarak istenen düzeye çıkarılamamış ve sanayi, Cumhuriyetin ilk on yıllık döneminde uygulanan ekonomik politikanın en az başarılı olduğu kesim olmuştur. Özellikle 1929-30 Dünya İktisadi Krizi pek çok ülkede fiyatların düşmesine, stokların artmasına, üretim kapasitelerinin gerilemesine ve büyük bir işsizliğe neden olmuştur. Tüm bu durumlar karşısında, kalkınmayı hızlandıracak ve sanayileşmeyi mümkün kılacak yatırımların bizzat devlet tarafından yapılması adeta bir zorunluluk olmuştur.¹³⁷

Bundan da anlaşılacaktır ki 1923'lerde ülkemizce benimsenen ekonomik sistem anlayışındaki "Pasif devlet" yaklaşımı, 1930'larda yerini "aktif devlet" yaklaşımına bırakmıştır. Bu yaklaşımın ilkinde, özel sektör ve özellikle henüz sanayileşmenin başlangıcında olduğundan, küçük ve orta boy firmaların kurulup geliştirilmesi en ön planda tutulan bir konu iken, ikinci yaklaşımda maalesef bu kez KİT'ler yapısı altında dönemin koşullarına göre ileri teknolojilere dayalı, büyük işletmeler hatta devlet işletmeleri ön plana geçmiştir.¹³⁸

1950 öncesi dönemde KOBİ'ler, çok küçük ve yetersiz işletme sermayesiyle kurulmuş, daha çok kendi mesleklerini aile bireyleri veya usta-çırak ilişkisiyle çalıştırdıkları işçilerle yürütmeye çalışan, aldıkları siparişlere göre üretim yapan ve daha çok gıda ve tekstil sektörlerinde yer alan işletmelerden oluşan bir nitelik taşımaktadır. Bu dönemde KOBİ'ler kapalı bir ekonomi içerisinde bölgesel düzeyde faaliyetlerini sürmek zorunda kalmışlardır.

¹³⁶ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi*, 7.Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa, Mart 2002, A.g.e.,s.55

¹³⁷ Yalçın Acar, *Tarihsel Açıdan Türkiye Ekonomisi ve İzlenen İktisadi Politikalar*, IV.Baskı, U.Ü.Basımevi, Bursa, 1997, s. 43-44

¹³⁸ İlhan Uludağ, Vildan Serin, *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler)*, İstanbul: İTO Yayını, s.38

1950 sonrasında KOBİ'leri güçlendirmeye yönelik bir takım çalışmalar yapılmış olsa da önceki yapılarında ciddi değişiklikler olmamıştır.

1963 yılından beri her beş yılda bir hazırlanmakta olan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, küçük sanayi konusu çeşitli vesilelerle ve değişik açılardan ele alınmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963- 1967) küçük sanayici, esnaf ve sanatkarların sorunları tespit edilerek bu sorunlarla ilgilenecek ve çözüm önerileri üretecek merkezi bir örgütün kurulması öngörülmüştür. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1968-1972), küçük sanayiye ilişkin gerçekleştirilen en önemli husus birinci planda faaliyete geçmesi beklenen KÜSGEM'in (Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi) ikinci dönem başlarında Gaziantep'te faaliyete geçmesidir. Bu teşkilat daha sonra kurulan KÜSGET'in çekirdeğini oluşturmuştur.

Ülkemizde son olarak hazırlanan VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planda(2001-2005 , KOBİ'lerin rekabet gücünün geliştirilmesi için, teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sağlanması, finansman kaynak ve araçlarının geliştirilmesi, ana- yan sanayi bütünleşmesi, ortak pazarlama örgütlerinin yaygınlaştırılması, işletmeler arası işbirliği ve elektronik ticaret imkanlarının artırılmasının desteklenmesi öngörülmektedir.¹³⁹

Ülkemizdeki Kalkınma Plan ilkeleri ve politika kararları incelendiğinde geçmiş plan dönemlerinden öngörülen ilkelere çok fazla ayırım göstermedikleri gözlemlenmektedir. Planlarda KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunların büyük bir kısmına değinilmekte ve bu sorunların giderilmesi için çözüm önerileri getirilmektedir. Ancak aynı sorunların günümüze kadar devam ettiğini düşündüğümüzde, geliştirilen tedbirlerin etkili olmadığı veya etkin bir şekilde uygulanmadığını söyleyebiliriz.Kararlarda göze çarpan en önemli husus, eğitim, organizasyon ve verimlilik konularına ağırlıklı olarak yer verilmesidir. KOBİ'lerin ölçek ekonomilerinde yararlanabilmeleri için birlikler şeklinde teşkilatlandırmaları konusu üzerinde hassasiyetle durulması gerekli bir tedbir olarak önem taşımaktadır.

Ülkemiz açısından genel bir değerlendirme yapılacak olursa küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülkemizin gerek sosyal gerekse ekonomik dokusunda önemli bir yer işgal ettiği Taablo-25'de açık bir şekilde görülmektedir.

¹³⁹ DPT: Uzun Vadeli Gelişiminin (2001-2023) ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının (2001-2005) Temel Amaçları ve Stratejisi, Ankara: DPT Yayını, 2000, s.14

Tablo-25: İmalat Sanayiinde Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerinin Ölçeksel Dağılımı

		1-9	10-24	25-49	50-99	100-150	151-200	201-250	251-500	501+	Toplam
1992	İşyeri sayısı	94,35	2,07	1,96	0,71	0,29	0,14	0,09	0,23	0,17	100,00
	İstihdam	34,69	3,60	8,05	6,45	4,55	3,21	2,78	10,55	26,13	100,00
	Katma Değer	7,37	1,61	4,82	5,46	4,49	3,45	3,80	18,00	51,02	100,00
1993	İşyeri sayısı	94,71	1,75	1,89	0,70	0,29	0,15	0,09	0,24	0,16	100,00
	İstihdam	34,20	3,16	8,11	6,56	4,78	3,53	2,84	11,25	25,57	100,00
	Katma Değer	6,94	1,57	4,69	5,46	4,87	4,23	3,98	18,71	49,54	100,00
1994	İşyeri sayısı	94,89	1,63	1,86	0,69	0,30	0,15	0,09	0,22	0,17	100,00
	İstihdam	35,20	3,02	8,07	6,58	4,98	3,56	2,88	10,53	25,17	100,00
	Katma Değer	5,71	1,47	5,07	6,18	5,25	4,32	3,83	20,01	48,16	100,00
1995	İşyeri sayısı	94,88	1,76	1,80	0,67	0,29	0,14	0,08	0,22	0,16	100,00
	İstihdam	35,10	3,10	8,05	6,60	4,98	3,55	2,87	10,55	25,20	100,00
	Katma Değer	7,20	1,46	5,03	6,10	5,10	4,30	3,81	20,00	47,00	100,00
1996	İşyeri sayısı	94,75	1,91	1,75	0,66	0,32	0,13	0,07	0,24	0,17	100,00
	İstihdam	33,75	3,91	8,06	6,70	5,01	3,58	2,88	10,54	25,57	100,00
	Katma Değer	6,60	1,50	5,05	6,20	5,20	4,20	3,82	19,00	48,43	100,00
1997	İşyeri sayısı	94,41	1,89	1,87	0,83	0,32	0,18	0,09	0,23	0,18	100,00
	İstihdam	32,40	3,90	8,10	6,90	4,99	3,59	2,89	10,59	26,64	100,00
	Katma Değer	6,50	1,49	5,03	6,10	5,20	4,28	3,80	19,60	48,00	100,00

Kaynak: KOSGEB, D.İ.E,1992 yılı genel sanayi ve işyeri sayımı, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, <http://www.kosgeb.gov.tr/kos.htm>

Tablo 25'deki verilere baktığımızda; küçük ve orta ölçekli işletmeler;

- İmalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99.5'ini
- İmalat sanayiindeki istihdamın % 61.1'ini

- İmalat sanayinde yaratılan katma değerin % 27.3'ünü oluşturduğunu gormekteyiz.

Özetle, küçük ve orta boy işletmeler her dönemde ülkemiz ekonomisinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Ülkemizin sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli işlevleri yerine getiren ve bu özelliğini günümüzde de büyük ölçüde sürdüren küçük işletmelerin sisteme olan katkılarını göz ardı etmek oldukça zordur.

1. Makro Ekonomik Veriler

Makro ekonomik veriler, ekonomik ortamın KOBİ'lerin gelişimine uygunluk derecelerinin bilinmesinde temel göstergeler olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeple Türkiye'nin makro ekonomik verilerin KOBİ'ler açısından incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000), yapısal değişim projelerinin hayata geçirilmesi ile bir büyüme ortamının sağlanması kamu finansman dengesinde sağlanacak iyileşmeyle kamu kesiminin mali piyasalar üzerindeki yükünün azaltılarak reel faizlerin düşürülmesi ve özel kesim yatırımlarının canlandırılması öngörülmüştür. Bu çerçevede yıllık ortalama artış hızının Gayri Safi Yurt içi Hasıla (GSYİH)'da 5,0-6,6; Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'da ise % 5,5-7,1 aralığında gerçekleşeceği tahmininde bulunulmuştur.¹⁴⁰

Yedinci planın ilk yılında (1996-1997), plan hedefleri aşılarak GSMH büyüme hızı yıllık ortalaması % 7,7 olmuştur. Ancak bu dönemde enflasyon % 70'lerden % 90'lara yükselmiştir.

Tablo 26'da görüldüğü gibi, 1998 yılından itibaren GSMH artış hızı yavaşlarken, enflasyon düşmeye başlamıştır. GSMH artış hızı 1998'de 3,9' gerilemiş, 1999 yılında ise % 6,1 oranında bir daralma olurken, enflasyonda % 70'nin altına düşmüştür. Böylece 1996-1999 döneminde GSMH artış hızı % 3,1 olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılı başından itibaren Türkiye, makro ekonomik dengeleri iyileştirmeyi amaçlayan üç yıllık bir istikrar programını uygulamaya koymuştur. Program uygulama döneminde (2000-2002) GSMH'nın yılda ortalama 6,3 büyümesi ve enflasyonunda tek haneli rakamlara düşmesi öngörülmüştür. Program etkisini göstermiş, Ocak-Ekim 2000 döneminde GSMH artış oranı % 5,2'ye yükselirken, enflasyon (tüketici fiyatlarıyla) % 44.4'e düşmüştür.

Yüksek enflasyon ve daralmanın, KOBİ'lerin gelişmesi üzerinde olumsuz etkileri olacağına kesin gözüyle bakılmaktadır. GSYİH'daki büyüme hızı ile yeni kurulan şirket sayıları arasındaki paralellik, bu yorumu güçlendirmektedir.¹⁴¹

¹⁴⁰ DPT, Uzun Vadeli Gelişimin (2001-2023) ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma..., A.g.e.,s.3

¹⁴¹ Demirci ve Diğerleri, a.g.e, s.115

İthalat ve ihracat miktarlarının yükselmesi, KOBİ'lerin gelişimini olumlu yönde etkileyen diğer bir faktördür. AB ülkeleri 1993- 2000 döneminde ihracat ve ithalatlarını yıllık ortalama % 6,5 artırmışlardır. Türkiye'de ise son dört yılda ihracatın durgunlaştığı, ithalata gözlenen artışın daha ziyade tüketim mallarında gerçekleştiği, sermaye mallarının ithalatında gelişme olmadığı görülmektedir. İhracatın GSMH' ya oranı AB ülkelerinde ortalama % 16 civarında iken, Türkiye'de bu oran % 14 civarındadır.

1993- 2000 döneminde AB ülkelerindeki özel sektör harcamalarındaki ortalama yıllık değişim % 2,2 iken, bu oran kamu harcamalarında % 1,1 olmuştur. Türkiye'de ise 1993- 1999 döneminde (1987 sabit fiyatlarıyla) % 13 artarken, bu artış kamu harcamalarında % 31 olmuştur. Başka bir ifadeyle, Türkiye ve AB'de gözlenen kamu ve özel sektör harcamalarındaki artış eğilimlerinin birbirinin tam tersi olduğu söylenebilir.¹⁴²

Tablo 27'de İmalat sanayiindeki kapasite kullanım oranlarındaki düşme eğilimi de KOBİ'ler için bir olumsuz olarak görülebilir.

Tablo- 27: Türkiye'de Bazı Makro Ekonomik Göstergeler

GÖSTERGELER	YILLAR			
	1998	1999	2000	2001
GSYİH büyüme hızı (%)	3.1	-4,7	7,4	-7,5*
GSMH büyüme hızı (%)	3.9	-6,1	6,3	-8,5*
Enflasyon (Tüketici fiyatlarıyla)	69.7	68,8	39,0	68,5
Enflasyon (Toptan eşya fiyatlarıyla)	54,3	62,9	32,7	88,6
İthalat (Ocak-Ekim-milyon \$)	38.540	32.389	43.703	33.743
İhracat (Ocak-Ekim-milyon \$)	22.482	21.908	22.787	25.760
Sermaye malları ithalatı (Ocak-Ekim-milyon\$)	8.719	6.835	9.115	5.810
Yeni Kurulan Şirket sayısı (Anonim+Limitet, Adet)	55.199	25.681	31.916	28.704
İmalat sanayii üretim endeksi (1997:100)(% değişme) ⁽¹⁾	0.8	-6,6	6,7	-9,7
İmalat sanayi kapasite kullanım oranı(%)	79,0	73,2	76,1	71,7

Kaynak: DPT, **Temel Ekonomik Göstergeler**, Ankara: DPT Yayını, Aralık 2001, s.3 ve s.11'deki bilgilere göre düzenlenmiştir.

(1) : Bir önceki yılın aynı dönemine göre

* Ocak-Ekim dönemi

¹⁴² A.g.e.,s. 115

2.Katma Değer Açısından KOBİ'lerin Yeri

Tablo-28'de imalat sanayinde işletme büyüklüğüne göre yaratılan katma değer dağılımı gösterilmiştir.

Tablo-28: İmalat Sanayinde İşletme Büyüklüğüne Göre Yaratılan Katma Değerin Dağılımı

Ölçek		1-9	10-49	50-99	100+	Toplam
Yıllar						
1970	Bin TL	3.650.000	2.448.314	1.579.563	24.514.313	28.699.005
	%	12,7	8,5	5,5	85,4	100
1980	Bin TL	107.135.689	77.020.831	56.378.909	690.560.088	931.095.017
	%	11,5	8,2	6	74,1	100
1985	Bin TL	842.230.510	471.701.310	315.858.257	2.653.996.686	4.283.786.773
	%	19,6	11	7,3	61,9	100
1992	Bin TL	19.722.612	17.191.894	14.604.858	216.135.370	267.654.734
	%	7,3	6,4	5,4	80,7	100
1993	Bin TL	33.742.359	30.437.087	26.552.228	395.323.350	486.055.024
	%	6,9	6,2	5,4	81,3	100
1994	Bin TL	55.188.862	74.977.403	59.716.523	786.566.316	976.449.100
	%	5,6	7,6	6,1	80,5	100

Kaynak: DİE: 1970, 1980,1985,1992,1993, 1994 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı verilerine göre düzenlenmiştir.

Tablo-28'in incelenmesi sonucunda, 1970-1994 yılları arasındaki imalat sanayinde yaratılan katma değerde küçük ve orta boy işletmelerin payının çok düşük olduğu görülmektedir.1970'de çok küçük işletmeler (1-9) , toplam imalat sanayi içinde % 12,7, 1980'de % 11,5 ve 1985'de % 19,6 olan payları , 1992'de % 7,3, 1993'de % 6,9 ve 1994'de % 5,6'düşmüştür.1985 yılında toplam katma değer içinde büyük işletmelerin payı düşmüş olsa da genel olarak büyük işletmelerin yaratılan katma değer içindeki payı oldukça yüksek görülmektedir.

KOBİ'lerin (1-99), yaratılan katma değerde, 1970 yılında % 26,7, 1980 yılında % 25,7 ve 1985 yılında da % 37,9 olan payları 1992 yılında % 19,1'e 1993 yılında ise % 18,5'e gerilemiştir. 1994 yılında bir önceki yıla göre % 0,8'lik bir artış olmuştur. Aynı dönem içinde büyük işletmelerin yaratılan katma değer içindeki payları 1970 yılında % 85,5 iken 1980 yılında % 74,1'e 1985 yılında % 61,9'agerilemiştir. 1992 yılında bu oran % 80,7'ye, 1993 yılında % 81,3'e yükselmiş 1994 yılında ise % 80,5'e yükselmiştir.

Ancak, işyeri sayısına oranla yaratıkları katma değer payının düşük olması her durumda küçük işletmelerin verimsiz olduklarının sonucu değildir. Yeni üretim teknolojisi kullanan, büyüklüğün sağladığı yararlarla daha düşük maliyetlerle yığın üretim yapan büyük işletmelerin yaratıkları katma değerini küçüklerine oranla daha yüksek olması doğaldır. Buna karşın, “işgücü yoğun” üretim teknolojisi kullanan ve küçük miktarlarda üretim yapan küçük işletmelerin, işyeri sayısı olarak, imalat sektörü içerisindeki payı daha büyük olmasına karşın, katma değerdeki payı daha düşük olmaktadır.¹⁴³

Tablo-29’da yer alan veriler, Türkiye’deki bazı ön yargıları sarsacak mahiyettedir. Genelde İşletme büyüdükçe kişi başına katma değer çok daha fazla yükseleceğine inanılır. Ancak Avrupa 19 ülkelerinden AB üyesi olmayanlarda, mikro işletmelerdeki kişi başına katma değer yüksekliği dikkat çekmektedir. Büyük ve mikro işletmelerdeki kişi başına katma değer, AB üyesi ülkelerde üç kat iken, bu oran sözü edilen ülkelerde 1,5 kat, Türkiye’de ise dokuz kattır. AB üyesi ülkelerde küçük işletmelerdeki kişi başına katma değer, mikro işletmelerdekini iki katından azdır. Ancak, Türkiye’de üç katından daha fazladır. Orta ve büyük işletmelerin aynı kritere göre karşılaştırılmasından da ilginç sonuçlar çıkmaktadır. Avrupa’da orta ve büyük işletmelerde kişi başına katma değer birbirine yakındır. Türkiye’de ise büyük ölçekli işletmelerde çalışanların iki katı civarındadır.¹⁴⁴

Tablo-29: İşletme Büyüklüğüne Göre , AB ve Türkiye’de Kişi Başına Katma Değerdeki Farklılıklar

İşletme Büyüklüğü	Avrupa			Türkiye
	Avrupa 15	İzlanda, Lihtenştayn, Norveç, İsveç	Avrupa 19	
Mikro (1-9)	30	55	30	30
Küçük (10-49)	50	50	50	92
Orta (50-250)	95	60	90	141
Büyük (250+)	90	85	90	278

Kaynak: Demirci ve Diğerleri, a.g.e., s.117

Not 1: AB 15 ve Türkiye’deki mikro işletmelerin kişi başına katma değeri 30 birim olarak alınmış, diğer işletme büyüklüklerindeki kişi başına katma değerler buna oranlanarak bulunmuştur

Not 2: Avrupa Birliğine ilişkin veriler tüm KOBİ’leri, Türkiye’ye ilişkin veriler ise sadece imalat sanayiine ilişkin verileri kapsamaktadır.

3. İşyeri Sayıları Açısından KOBİ’ler

Geçmiş yıllarda Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen sanayi ve işyeri sayımlarına ilişkin veriler incelendiğinde Türkiye’de imalat, ticaret ve hizmet sektörlerinde küçük işletmelerin ezici bir çoğunluğa sahip buldukları görülür. Özellikle işletme sayısı ve

¹⁴³ Alpugan, A.g.e.,s.18

¹⁴⁴ Demirci ve Diğerleri, A.g.e.,s.117

istihdam baz alındığında bu üstünlük daha belirgin bir şekilde fark edilmektedir. 1964 ve 1970 yılı sayımlarında küçük ticaret işlemlerine ilişkin değerler örnekleme yöntemiyle saptandığından eldeki veriler kesin değildir. Bununla beraber, yinede bu sektördeki işletmelerin büyük çoğunluğunu küçük işletmelerin oluşturduğu bilinen bir gerçektir. 1964 sayımında küçük ticari işletmelerin toplamı 153.852 olarak saptanmıştır. Sayımlarda imalat sektörü için kabul edilen işçi sayısı asıl tutulduğunda, 1964 yılında imalat sektöründeki toplam 160.587 işletmenin yalnızca 3521'i on ve yukarı işçi çalıştırmıştır. Böylece, 1964 yılında toplam sanayi (imalat) işletmelerinin % 97,70'ini küçük işletmeler oluşturmuştur.¹⁴⁵

Tablo-30: İmalat Sanayiinde İşyeri Büyüklüklerine Göre İşletme Sayılarında Meydana Gelen Gelişmeler

Yıllar	Ölçek	1-9	10-49	50-99	100+	Toplam
		Sayı	170.123	3.391	604	825
	%	97,2	1,9	0,3	0,4	100
1980	Sayı	177.159	6.573	927	1.194	185.853
	%	95,3	3,5	0,4	0,6	100
1985	Sayı	183,6	8.033	1.128	1.483	193.750
	%	94,5	4,1	0,5	0,7	100
1992	Sayı	186.897	7.970	1.404	1.825	198.096
	%	94,3	4	0,7	0,9	100
1993	Sayı	189.268	7.281	1.408	1.876	199.833
	%	94,7	3,6	0,7	0,9	100
1994	Sayı	188.138	6.914	1.364	1.848	198.264
	%	94,8	3,4	0,6	0,9	100

Kaynak: DİE: 1970, 1980, 1985, 1992, 1993, 1994 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı verilerinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablo-30'u incelediğimizde şu sonuçlara varabiliriz:

- Küçük ve orta boy işletmeler imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99'unu oluşturmaktadır. Bu da ülkemizde küçük işletmelerin ülke ekonomisi ve sosyal hayata taşıdıkları önemi açık bir şekilde göstermektedir.
- 1970 ve 1985 yılları arasında imalat sanayiinde mikro işletmelerin (1-9) sayısında oransal bazda azalma olmuş, küçük işletmelerin (10-49) sayısında önemli bir artış olmuştur. 1985 yılından sonra mikro işletmelerin (1-9) oranında önemli bir değişme olmamış % 94 civarında yatay bir seyir izlemiştir. Bu durum bize Türkiye'de imalat sanayiinin çok küçük ölçekte üretim yaptığını göstermektedir.
- Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 24 yılda (1970-1994) imalat sanayiindeki işletme sayısı % 12' lık artışla 174.943'den 198.264'e yükselmiştir. Artış oranı

¹⁴⁵ Alpugan, A.g.e.,s.17

mikro işletmelerde % 9, küçük işletmelerde % 102, orta işletmelerde % 124, büyük işletmelerde ise % 123 olmuştur.

4.İstihdam Açısından KOBİ'ler

Küçük işletmeler teknolojiye ortaya çıkan yeniliklere, konjonktürdeki değişikliklere daha çabuk ayak uydurabilirler. Bu nedenle bu işletmeler ortaya çıkabilecek olumsuz durumları daha az etkilenecek geçiştirebilirler. Küçük işletmeler bu niteliğin kendine sağladığı esneklik dolayısıyla devamlı bir istihdam kaynağı olabilirler.¹⁴⁶

1992 genel Sanayi ve İşyeri Sayımı sonuçlarına göre Türkiye'deki toplam istihdamın % 72,5'ini mikro ve küçük işletmeler sağlamaktadır. Bu oranın AB ülkeleri ortalaması % 52,7'dir. Mikro işletmeler Türkiye'de istihdamın % 61,5'ini sağlarken, bu oranının AB ortalaması % 33,92'dur. Kısaca Türkiye'deki işletmelerde baskın ölçeğin mikro işletmeler olduğu görülmektedir. Bu özelliği açısından Türkiye, Fransa, İtalya , Yunanistan ve İspanya ile aynı grupta değerlendirilebilir.

Tablo-31:İmalat Sanayiinde İşletme Büyüklüğüne Göre İstihdam, 1992

Yıllar	Ölçek	1-9	10-49	50-99	100+	Toplam
		Sayı	324.908	41.68.	41.971	396.804
1970	%	38,8	8,5	5	47,5	100
1980	Sayı	493.666	134.737	63.852	596.984	1.289.239
	%	38,6	10,4	4,9	46,3	100
1985	Sayı	526.436	169.610	78.531	688.567	1.463.144
	%	36	11,5	5,5	47	100
1992	Sayı	523.103	175.646	97.208	712.068	1.508.025
	%	34,6	11,6	6,4	47,4	100
1993	Sayı	509.014	167.729	97.587	714.149	1.488.479
	%	34,1	11,2	6,5	47,9	100
1994	Sayı	508.759	160.376	95.174	681.363	1.445.672
	%	35,1	11,1	6,5	47,1	99,8
1996	Sayı	526.850	165.835	107.824	760.398	1.560.907
	%	33,8	10,6	6,9	48,7	100
1997	Sayı	546.452	173.559	125.775	837.742	1.683.528
	%	32,5	10,3	7,5	49,7	100
1998	Sayı	541.307	193.220	140.453	870.526	1.745.506
	%	31,0	11,1	8,0	49,9	100
1999	Sayı	545.373	180.036	126.639	805688	1.657.736
	%	32,9	10,9	7,6	48,6	100

Kaynak: DİE : 1970,1980,1992,1993,1994 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımları ile Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar (2002) verilerinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

¹⁴⁶ Alpugan, A.g.e.,s.14

Tablo-31’de Türkiye’de imalat sanayiinde çalışan işletmelerin ölçek büyüklüklerine göre çeşitli yıllara ait istihdam dağılımı gösterilmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi, mikro işletmelerde (1-9) istihdam edilen personel sayısında 1970 ve 1980 yılı arasında mutlak bir artış olduğu görülmekte fakat bu grubun toplam istihdam içindeki payı 1970 yılında % 38,2 ve 1985 yılında % 36’a inmiş, 1992 yılında bu grubun istihdam edilen personel sayısında mutlak bir azalma olmuş ve toplam istihdam içindeki payı % 34,6’a inmiştir. Bu oran, 1996 yılında % 33,8’e, 1997 yılında % 32,5’e 1998 yılında ise % 31,0’e düşmüştür. 1999 yılında ise % 32,9’a yükselmiştir. Bu işletmelerin daha çok emek-yoğun teknolojiler kullandıkları düşünüldüğünde istihdam oranında bir azalma olması olumsuz bir gelişme olarak yorumlanabilir.

Küçük işletmelerin (10-49) durumuna baktığımızda hem istihdam edilen personel hem de istihdam payının artıyor olması bu olumsuz gelişmenin yükünü hafifletmektedir. Bu gruba giren işletmelerin mikro işletmeler grubundan (1-9), küçük işletmeler (10-49) grubuna geçmekle başarılarını kanıtlamış işletmeler olarak değerlendirilebilir Küçük işletmelerin (10-49) istihdamdaki payı, 1970’de % 8,5 iken 1999 yılında % 10,9’a yükselmiştir. Aynı değerlendirmeyi orta ölçekli işletmeler grubu içinde yapabiliriz. Zira 1970’de istihdamdaki payları % 5 civarında olan bu grup işletmelerin, 1999 yılına gelindiğinde istihdamdaki payları % 7,6’a yükselmiştir. Sonuç olarak, 1970 ve 1999 yılları arasında küçük işletmeler (10-49) ve orta ölçekli işletmeler (50-99) önemli gelişme göstermişlerdir.

Yine tablo-31’de görüldüğü gibi 1970-1999 yılları arasında büyük ölçekli işletmelerin (100+) istihdamdaki payları mutlak değer olarak artmıştır. Bu grubun istihdam içindeki payı 1970 yılında % 47,5’iken 1999 yılında % 48,6’a yükselmiştir.

Sonuç olarak 1999 yılında mikro işletmelerin istihdamdaki payı,% 32,9, küçük işletmelerin payı %10,9, Büyük işletmelerin payı % 48,6’dır. Bu durum 1999 yılı itibariyle imalat sanayiinde istihdamın büyük kısmını mikro ve büyük ölçekli işletmelerin sağladığını görmekteyiz.

5.KOBİ’lerin Yapısı

Türkiye’de işletme başına düşen ortalama istihdam 3 kişidir. Bu sayı iktisadi faaliyet kollarına göre 2-9 arasında değişmektedir. AB ülkeleri içinde işletmelerdeki ortalama istihdamın 3 olduğu tek ülke Yunanistan’dır. Bu sayı diğer AB ülkelerinde 4-14 arasında değişmektedir.

Tablo-32: İşletme Sayıları, İstihdam ve İşletmelerde Ortalama İstihdam, 1992

İktisadi faaliyet kodu	Kriter	İşletme Büyüklüğü			
		Toplam	Mikro	Küçük	Mikro+küçük
İnşaat	İşyeri Sayısı	12.454	10.940	1.260	12.200
	%	100,0	87,9	10,1	98,0
	İstihdam	110.571	32.124	22.643	54.767
	%	100,0	29,0	20,5	49,5
Ticaret	İşyeri Sayısı	617.452	610.55	6.02	615.57
	%	100,0	98,9	1,0	99,9
	İstihdam	1.38.50	1.97.62	101.45	1.99.07
	%	100,0	88,6	8,2	96,8
Otel,motel,pansiyon, vb. konaklama yerleri	İşyeri Sayısı	6.16	5.39	801	6.40
	%	100,0	84,5	12,7	97,2
	İstihdam	56.262	17.811	15.605	33.416
	%	100	31,7	27,7	59,4
Lokanta,kahvehane, bar, vb. yeme içme yerleri	İşyeri Sayısı	110.826	109.058	1.737	110.795
	%	100,0	98,4	1,6	100,0
	İstihdam	269.554	241.529	25.657	267.186
	%	100,0	89,6	9,5	99,1
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	İşyeri Sayısı	14.252	13.099	1.024	14.123
	%	100,0	91,9	7,2	99,1
	İstihdam	69.815	34.349	18.517	52.866
	%	100,0	49,2	26,5	75,7
Hizmet	İşyeri Sayısı	113.026	110.912	1.883	112.795
	%	100,0	98,1	1,7	99,8
	İstihdam	266.812	209.826	30.727	240.553
	%	100,0	78,7	11,5	90,2
İmalat Sanayi	İşyeri Sayısı	196.664	185.458	7.973	193.431
	%	100,0	94,3	4,1	98,4
	İstihdam	1.528.830	543.279	175.695	718.974
	%	100,0	35,5	11,5	47,0
Toplam	İşyeri Sayısı	1.070.990	1.045.561	20.980	1.066.541
	%	100,0	97,6	2,0	99,6
	İstihdam	3.539.744	2.176.180	390.689	2.566.869
	%	100,0	61,5	11,0	72,5

Kaynak: Demirci ve Diğerleri, a.g.e., s.122

Tablo-32’de görüldüğü gibi, ticaret sektöründe, otel, motel, pansiyon, vb. konaklama yerlerinde, lokanta, kahvehane, bar, vb. yeme-içme yerlerinde ve hizmet sektöründe mikro ve küçük işletme sayısının toplam içerisindeki oranı % 99’un üzerindedir. Bu işletmeler ticaret sektöründe, lokanta, kahvehane, bar, vb. yeme-içme yerlerinde ve hizmet sektöründe istihdamın % 90’ından fazlasını sağlamaktadırlar. Mikro işletmelerin tek başlarına

istihdamdaki paylarına baktığımızda, üç iktisadi faaliyet kolundaki payları % 80'nin üzerindedir. Bu bilgiler bize mikro işletmelerin Türkiye'de uzun süre egemen işletme ölçeği olarak kalacağını göstermektedir.

Tablo-33: Türkiye İmalat Sanayinde Sektörel Yapı ve Ölçeklere Göre İstihdamın Dağılımı

Ölçek Sektörler	1-9		10-49		50-99		100+	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
31.Gıda, İçki ve Tütün Sanayi	89.593	17,6	26.501	16,5	13.936	14,6	128.474	18
32.Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi	123.942	24,3	46.272	28,8	31.873	33,4	211.004	30
33.Orman ürünleri ve Mobilya	114.339	22,4	6.871	4,2	2.971	3,1	11.104	1,6
34.Kağıt-Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi	15.381	3	6.098	3,8	2.986	3,1	24.666	3,6
35.Kimya, Petrol, Kömür Kauçuk ve Plastik Ürünleri Sanayi	14.939	2,9	15.006	9,3	8.736	9,1	66.422	9,7
36.Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	18.514	3,6	14.308	8,9	7.949	8,3	42.791	6,2
37.Metal Ana Sanayi	6.277	1,2	5.489	3,4	3.834	4	53.998	7,9
38.Metal Eşya, Makine Teçhizatı, Ulaşım Araçları	119.887	23,5	38.107	23,7	21.463	22,5	140.440	20,6
39.Diğer İmalat Sanayi	5.897	1,1	1.724	1	1.426	1,4	2.464	0,4
Toplam	508.759	100	160.376	100	97.587	100	681.363	100

Kaynak: DİE 1994 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı Anketinde ve Küçük Sanayi Anketinden Düzenlenmiştir.

Türk imalat sanayinde sektörel bazda küçük ve orta boy işletmelerin durumlarını analiz etmemize yardımcı olacak olan Tablo 33'ü incelememiz sonucunda şu sonuçlara ulaştığımızı:

- 1-9 işçi çalıştıran işletmeler en yoğun olarak % 24,3' lük bir oranla dokuma, giyim eşyası ve deri sanayinde bulunmakta, ardından % 23,5'lik bir oranla metal eşya sanayi ve % 22,4' lik bir oranla orman ürünleri ve mobilya sanayi gelmektedir.

- 10-49 işçi çalıştıran işletmelerde % 28,8'lik oranla dokuma, giyim eşyası ve deri sanayi birinci sırada yer almaktadır. % 23,7' lik bir payla metal eşya sanayi ikinci sırada yer almaktadır. Bu grupta en yoğun olarak bulunan üçüncü sektör ise %17,6'lık bir payla gıda, içki ve tütün sanayidir.
- 50-99 kişi çalışan olan işletmelerde istihdamın en yoğun olduğu alan % 33,4'lük bir payla dokuma, giyim eşyası ve deri sanayidir. ikinci sırada % 22,5' lik bir payla metal eşya sanayi, üçüncü sırada ise % 14,6'lık bir payla gıda, içki ve tütün sanayi yer almaktadır.
- 100+ çalışan olan büyük işletmelerde istihdamın dağılımına baktığımızda %30'lık payla dokuma, giyim eşyası ve deri sanayi ilk sırada yer almakta, % 20,6'lık payla metal eşya sanayi ikinci sırada yer almaktadır. üçüncü sırada ise % 18'lik payla gıda, içki ve tütün sanayi yer almaktadır.

Yukarıda yapmış olduğumuz analiz çerçevesinde tüm gruplamalar içerisinde en ağırlıklı sektörün, dokuma, giyim eşyası ve deri sanayi olduğu görülmektedir. Kısaca tekstil olarak da adlandırdığımız bu sektör, Türk ekonomisinin motoru, itici gücü olma özelliği taşımaktadır.

B. TÜRKİYE'DE KOBİLERİN TEMEL SORUNLARI

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunları sektörlerle, bölgelere ve illere göre değiştiği halde, yine de genelde bir benzerlik göstermektedir.

Bu işletmelerin sorunları değişik açılardan gruplandırılabilir. Ülkemizde konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda KOBİ'lerin sorunları değişik başlıklar altında sınıflandırılmasına rağmen genelde benzerlik göstermektedirler. Örneğin, DPT'nin VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Komisyonu KOBİ İhtisas Alt Komisyonu Raporu' nda KOBİ'lerin sorunları; altyapı sorunları, finansman sorunları, teknoloji sorunları pazarlama sorunları, üretim ve eğitim sorunları şeklinde ele alınmıştır.¹⁴⁷

Yine TÜGİAD'ın 1995 yılında yaptığı ve sonuçları "2000'li Yıllara Doğru Giderken Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: KOBİ'ler" olarak yayınladığı bir araştırmasında, KOBİ'lerin sorunlarını istihdam sorunu, girdi temini sorunu, üretime ilişkin sorunlar, pazarlamaya ilişkin sorunlar, ihracat sorunları, finansmana ilişkin sorunlar, mevzuata ilişkin sorunlar, teşviklerle ilgili sorunlar olarak ele alınırken, TOBB adına yapılan bir araştırmada KOBİ'lerin mevcut sorunları, yönetim ve personel sorunları, teknoloji sorunu ve pazarlama sorunu başlıkları altında incelenmiştir.¹⁴⁸

Türkiye Esnaf-Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü (TES-AR) tarafından hazırlanan bir kitapta ise KOBİ'lerin sorunları 8 başlık altında ele alınmıştır. Bunlar; Kredi ve

¹⁴⁷ Bknz. DPT: VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Komisyonu ...A.g.c.,s.18-47

¹⁴⁸ Bknz., TÜGİAD, a.g.c.,s. 60-74

finansman yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, teknoloji yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, yetişmiş eleman teminindeki güçlüklerden kaynaklanan sorunlar, tedarik ve pazarlamadaki rekabet şartlarından kaynaklanan sorunlar, altyapı ve donanım yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, değişen ekonomik koşullardan ve işbirliğinin sağlanamamasından kaynaklanan sorunlar, mevzuattan ve bilgi noksanlığından kaynaklanan sorunlar ve diğer sorunlardır.¹⁴⁹

1.Finansman Sorunları

KOBİ'lerin sorunları içinde Finansman önemli bir yer tutmaktadır. Genelde KOBİ'ler buldukları ülkenin mevcut finans kaynaklarına ulaşma ve bu kaynaklardan yararlanma bakımından büyük ölçekli işletmelere göre daha dezavantajlı bir durumdadırlar. Ülkemizde de varolan finansal sistem, KOBİ'lerin aleyhine işlemekte, KOBİ'lerin dinamik yapısı ve gelişime potansiyeli önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin toplam kredi hacmi içindeki oranı oldukça düşük düzeydedir. AB ülkelerinde ortalama % 30 civarında olan, Japonya'da % 50 sınırını aşan KOBİ'lerin toplam kredi payı içindeki yeri, Türkiye'de % 3-5 dolaylarında seyretmiştir. Diğer yandan söz konusu kredi payının 1-5 personel çalıştıran mikro işletmeler grubunda % 1' in altına indiği; 1-9 personel çalıştıran çok küçük işletmeler grubunda ise ancak % 1-1,5 seviyesinde seyrettiği dikkate alındığında durumun ciddiyeti daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁰

Ülkemizde sayıları, milli hasılaya olan katkıları ve sağladıkları istihdam olanakları bakımından önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin toplam kredilerden aldığı payın bu kadar düşük olmasının en önemli sebebi KOBİ'lere yönelik olarak sadece Halk Bankasının uygun koşullarda kredi tahsis etmesi, bankaların kaynaklarının sınırlı ve kaynak maliyetlerinin yüksek oluşu ayrıca ülkemizdeki kredi şartlarının ağır ve kredilerin kısa vadeli olmasıdır.¹⁵¹

İSO tarafından 1991 yılında toplam 6500 işyerinde yapmış olduğu ankette işletmelerin büyüklüğüne göre finansman sorunları tespit edilmiştir. Anket sonuçlarına göre, her ölçekteki şirketlerin temel finansal sorunu kredi maliyeti yüksekliğidir. Aşağıdaki tabloda anket sonucunda belirlenen sorunlar ile dağılımları verilmektedir.

¹⁴⁹ Bknz. TES-AR, **Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB'den Beklentileri**, Ankara: TES-AR Yayını, 1994, s.12-19

¹⁵⁰ TOSYÖV, **KOBİ'ler ve Kredi Olanakları**, Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1996, s.3

¹⁵¹ Mevlüt Karabıçak, Nihat Altuntepe, "KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanı", **LOrta Anadolu Kongresi "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları"**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001, s.288

Tablo-34: Firma Büyüklüğüne Göre Finansal Sorunların Dağılımı (%)

Sorunlar	Küçük	Orta	Büyük
Kredi Bulamamak	12,43	10,82	-
Kredi Maliyetinin Yüksek Olması	25,99	30,22	32,23
Özkaynak Yaratamamak	18,64	15,49	18,91
İşletme Sermayesi İhtiyacı	23,45	20,34	24,37
Finansal Teşviklerin Azalması	9,89	10,82	11,80
Personel Tasarrufu	5,08	3,36	4,57
Yatırımlar	4,52	8,96	8,12

Kaynak: Küçükçolak, a.g.e., s.50

Tablo-34'de görüldüğü gibi, KOBİ'lerin yaklaşık % 30' u kredi maliyetlerinin yüksekliğinden, % 20'ye yaklaşan bir kısmı ise yeterli özkaynak yaratamamaktan şikayetçidir. Küçük ölçekli işletmelerin % 26'sı, orta ölçekli işletmelerin % 30'u, büyük ölçekli işletmelerin % 32'si kredi maliyetlerini yüksek bulmaktadır. Kredi maliyetlerinin büyük ölçekli işletmelerde KOBİ'lere göre daha yüksek görülmesi, KOBİ'lerin finansal kaynaklara ulaşmada zorluk çektikleri şeklinde yorumlayabiliriz.

TOBB tarafından imalat sanayiinde 20 ilde faaliyet gösteren, 1-99 işçi çalıştıran 512 işletmeyi kapsayan ve yüz yüze anket görüşmesi şeklinde gerçekleştiren araştırma sonuçları Tablo-35'de gösterilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre işletmelerin %71 gibi bir çoğunluğunun dış finansman (borç ya da kredi) kullanmadıklarını ifade etmektedirler. Dış finansman kullandığını belirten % 29'luk kesim ise aşağıdaki tabloda gösterilen finans kurumlarından kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunlar içinde banka kredisi kullananların oranı % 67 civarındadır. Kredi aldıkları bankalar içerisinde Halk Bankası % 25,5 ile ilk sırada yer almaktadır.

Tablo-35: KOB'lerin Dış Finansman Kaynakları

Kaynaklar	Sayı	Yüzde	Geçerli %
Ticari Bankalar	60	11,8	41,4
Halk Bankası	37	7,2	25,5
Eximbank	7	1,4	4,8
Kalkınma Bankası	1	0,2	0,7
Yurtdışı Finans Kurumları	3	0,6	2,1
Sınai Yatırım Kredisi Bankası	1	0,2	0,7
Leasing Kuruluşları	8	1,6	5,5
3.Kişiler	3	0,6	2,1
Kombinasyonlar	25	5,0	17,2
Kredi Kullanmayanlar	362*	71,4	-
Toplam	507	100	100

Kaynak: Halil Sanişlan, "İmalat Sanayiindeki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Durumu ve Sorunları", Dış Ticaret Dergisi, KOBİ Özel Sayısı, Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını, Ankara, Aralık 1996, s.36.

(*) Cevap vermeyen 3 işletme de kredi kullanmayanlar içinde sayılmıştır.

Tablo-35'de dikkat çeken başka nokta, finans kaynakları içerisinde Eximbank kredilerinin oranı % 7 civarında olmasıdır. Bu da KOBİ'lerin ihracat faaliyetlerinin yeteri kadar yaygınlaşmadığını göstermektedir. İşletmelerin dış finansman sağladıkları kaynaklar arasında Leasing kuruluşlarının da yer almaya başlaması önemli bir noktadır. Leasing faaliyetlerin % 5,5 gibi küçük bir oran olmasına karşılık bu kuruluşların yeni bir finans kaynağı olma yolunda önemli bir gelişim potansiyeli taşıdığını göstermektedir.

TOBB'un araştırmasında işletmelere dış finansman alırken karşılaştıkları güçlükler de sorulmuştur. KOBİ'ler arasında dış finansman kullanımı yaygın olmamasına karşın, kullanan işletmelerin %55'i bankalardan kredi alırken güçlüklerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Güçlük çekilen konular ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir¹⁵²

Tablo-36: KOBİ'lerin Kredi Almada Karşılaşılan Güçlükler

Güçlük Nedeni	Yüzde
Faizlerin Yüksekliği (1)	18,6
Kredinin Azlığı (2)	1,0
Teminat Gösterme Zorluğu (3)	2,9
Bürokratik İşlemlerin Fazlalığı (4)	5,9
Kombinasyonlar:	
(1+2)	5,9
(1+3)	13,7
(1+4)	12,7
(1+2+3)	6,9
(1+3+4)	9,8
(1+2+3+4)	10,8
(Diğerleri)	11,8
Toplam	100,0

Kaynak: Sariaslan, a.g.m., s.37

Tablo-36'ı incelediğimizde kredi alanların karşılaştıkları en önemli zorluklar, faizlerin yüksekliği ve kredi miktarının azlığıdır. Bunların hemen arkasında kredi karşılığında bankaların istediği teminat bulma zorluğudur.

Sonuç olarak, Ülkemizdeki KOBİ'ler sayıları ve istihdam olan katkıları açısından AB ülkelerine yakın, yatırım ve üretim bakımından AB ülkelerine yaklaşılmaya çalışmakta fakat ihracat ve kredi payları açısından çok gerilerde kalmaktadır. Ülkemizde KOBİ'ler, mevcut finansal kaynaklara ulaşmada da önemli problemlerle karşı karşıya bulunmaktadır. Dış finans kaynaklarının yetersizliği ve koşullarının bu kesim için elverişsiz olması (yüksek faiz oranları, finans kuruluşlarının teminat talepleri, bürokratik ve yorucu prosedür v.b.) sebebiyle, ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'lerin öz sermayeleriyle iş kurma ve yaşamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla; öz kaynakları son derece kısıtlı olan, kredilerden yararlanma

¹⁵² Sariaslan, a.g.m., s.37

imkanları da yok denecek kadar az olan KOBİ'lerimiz yeni teknolojileri takip etmekten ve uluslar arası alanda rekabet edebilecek üretimi gerçekleştirmekten yoksundurlar.

2.Pazarlama Sorunları

KOBİ'lerde pazarlama, üretime yön veren satış ve satış sonrası etkinlikleri kapsayan bir araç olarak değil, satışla eşanlamlı bir sözcük olarak kullanılmaktadırlar. Pazarlama ve satış kavramları birbirinden ayrılmalı "tüketici odaklı çalışma" üzerinde yoğunlaşmalıdır. Pazar gereği gibi araştırılıp, talep projeksiyonu yapılarak talep ve pazar koşullarındaki değişimler anında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla satış tahminleri geçmiş yıllardaki sezgi ve deneyimlere dayandırılarak yapılmamalı, pazar araştırmalarına dayandırılmalıdır. Oysa, İstanbul Sanayi Odası'na kayıtlı tekstil, kimya ve metal eşya sektörlerinde faaliyette bulunan KOBİ'lere ilişkin olarak yapılan anket çalışmasından elde edilen sonuçlarda KOBİ'ler hangi pazara ürün sunarlarsa sunsunlar çoğunlukla pazar araştırması yapmamaktadırlar. Bu nedenle KOBİ'ler pazarlardan oluşan değişimlerden zamanında haber olamamakta ve hata yapma olasılıkları artmaktadır. KOBİ'ler AR-GE faaliyetlerine önem vermemekte, çoğunlukla duruma göre benzer ürünleri taklit etme yolunu tercih etmektedirler. Sonuç olarak bilgi eksikliği plan yapmayı engellemekte, satışta zorluklara neden olmaktadır.¹⁵³

3.Üretim ve Hammadde Teminindeki Sorunlar

Bu başlık altındaki sorunları

- Üretim kapasitesi yetersizliği
- Teknolojik yetersizlik
- Pazar araştırması yapılmaması
- AR-GE faaliyetlerin eksikliği
- Kapasite belirlenmesindeki yanlışlıklar
- Hammadde, işletme malzemesi, vb tedarikindeki sorunlar
- Uluslararası kalite normlarında ürün üretememe
- Fason üretim planında karşılaşılan sorunlar
- Stoklama (depolama) sorunu

şeklinde sıralamak mümkündür¹⁵⁴.

KOBİ'lerde üretim ile ilgili sorunların başında tam kapasite ile çalışmama gelmektedir. Sorun sektörlerimize göre de değişim göstermemektedir. Değişik sektörlerde tam kapasite ile çalışmama nedenlerinin başında iç talep yetersizlikleri gelmektedir. Yüksek enflasyon, satın almak gücünü düşürmek yoluyla talepte düşüşe neden olmakta, dolayısıyla

¹⁵³ TÜGİAD, A.g.e.,s.66

¹⁵⁴ Mehmet Erkan, Ali Elcena, "Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Yeniden Yapılandırılması ve Bir Model Önerisi", I.Orta Anadolu Kongresi "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları", Ankara: KOSGEB Yayını, 2001,159

sermaye yetersizliği ortaya çıkmaktadır. İstikrarsız ekonomik ortam özellikle KOBİ'leri yaşama savaşına iterken, gerekli yatırımların yapılmasına da engel olmaktadır.¹⁵⁵

Üretimde karşılaşılan bir diğer sorun da teknolojiden kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki KOBİ'lerin karşılaştıkları teknolojik sorunları şu şekilde belirtebiliriz.¹⁵⁶

- KOBİ'lerin birçoğu teknolojik yenilikleri tek başlarına takip edebilecek düzeyde değildir. gerek yurt içinde gerekse yurt dışında gerçekleşen teknik ve ticari gelişmeleri izleyememektedirler.
- Genel olarak bakıldığında teknoloji düzeyleri düşüktür.
- Teknolojik açıdan yeterli olsalar da yetişmiş eleman sıkıntısı çekmektedirler. Bu durum mevcut teknolojiden maksimum düzeyde yararlanmalarına engel olmaktadır.
- Finansman sorunu ile karşı karşıya olan KOBİ'ler teknolojik alt yapılarını yenileyememektedirler. Bu nedenle dünya standartlarında üretim yapabilmeleri ve rekabet edebilmeleri güçleşmektedir.
- Genelde yurt dışından teknoloji ithal yoluyla makine ve teçhizat getirerek üretim yapılması da üretim maliyetini arttırmaktadır.

Teknolojik yenilikleri izleme açısından saptanan bir sorun, AR-GE çalışmalarının yetersizliği ve AR-GE birimini kullanarak bu birimleri kendi bünyelerinde bulundurma eksikliğidir. Yenilikleri izleme şekillerinin başında yurtdışındaki fuarlardan esinlenme şekli gelmektedir. Bunu yurtiçinde üretilen ürünlerden esinlenme izlemektedir. Patent, know-how ve lisans anlaşmaları tercihi oldukça düşük olup, kimya ve metal eşya sektörlerinde görülmektedir.¹⁵⁷

Öyle ki; KOBİ'ler finansal sorunlarının da etkisi ile hammadde alımı konusunda hem miktar olarak hem de fiyat olarak dezavantajlı şartlar altında kalmaktadırlar. Ayrıca ithalat imkanları azdır. Dolayısı ile varsa iç pazardaki üreticilere, yoksa ithalatçı ve araçlara kesin bir bağımlılıkları olduğu için hammadde ve ara malı girdilerinde fiyatlar üzerinde pazarlık imkanları dahi olamamaktadır. Sonuç olarak da küresel rekabet avantajlarından faydalanamamaktadırlar.

¹⁵⁵ TÜGİAD, A.g.e.s.61

¹⁵⁶ Nazan Yelkızan, Meliha Ezer, "KOBİ'lerin Avrupa Birliği'ne Entegrasyonu Sürecinde Karşılaştıkları Teknolojik Sorunlar", İktisat Anabilim Merkezi "KOBİ'lerin Finansmanı ve Pazarlama Sorunları", Ankara: KOSGEB Yayını, 2001, s.231

¹⁵⁶ TÜGİAD, A.g.e.s.65-66

¹⁵⁶ Yılmaz Samancı, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişiminde Sektörel Day Ticaret Şirketleri'nin Yeri Ve Önemi, (1990-2000 Türkiye Örneği), http://www.kobi-tr.com/iskogrobiko_koor.htm, s.31

¹⁵⁷ Özgen, Doğan, A.g.e.s.40

4.İşyeri Sorunları

Türkiye’de genellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler dağınık ve düzensiz bir biçimde yerleşmişlerdir ve çoğu yeterli alt yapıdan yoksun olarak çalışmaktadırlar.

KOBİ’lerin geliştirilmesi ve desteklenmesini sağlayıcı politikalardan önemli bir bölümünü de bu işletmelerin mekan/yerleşim sorunlarının giderilmesi oluşturmaktadır. Sanayi işletmelerinin düzenli ve planlı yerleşimlerinin sağlanması hem sanayi işletmelerini içsel gelişmeleri açısından hem de oluşabilecek çevre sorunlarının ve düzensiz kentleşmenin giderilmesi açılarından önem arz etmektedir. Sanayiinin planlı yerleşimini sağlamak ve sanayicilerin mekan sorunlarını gidermek amacıyla yüz yılı aşkın süredir dünya genelinde Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri uygulanmaktadır.¹⁵⁸

Ülkemizde düzenli bir sanayi yapısının oluşmasında bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasında ve kentlerin planlı gelişimine katkı sağlanmasında rol oynaması planlanan Organize Sanayi Bölgeleri bugün ulaştığı nokta da gerek kuruluş aşamasında gerekse bölgenin faaliyete geçişi sonrasında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların kaynağı kent planlama pratikleri ile Organize Sanayi Bölgeleri yer seçim ve planlama aşamaları arası kopukluk, hukuki düzenlemelerin yetersizliği, devlet desteğinin yetersizliği ve kaynakların atıl kalmasına ve israf edilmesine neden olan siyasi tercihlerdir.¹⁵⁹

KOBİ’lerin çağın şartlarına uygun, gelişme olanakları ve alt yapısı tamamlanmış işyerlerinin oluşmasında teşvik edici, yönlendirici çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Özellikle işyeri açılmasında ve kapatılmasında karşılaşılan bürokratik engeller hala devam etmektedir.

5.Eğitim Sorunları

İçinde bulunduğumuz ekonomik ve sosyal gelişme aşaması, bilgi toplumu olarak adlandırılmaktadır. Yeni gelişme aşamasının en önemli unsurlarından biri, beşeri sermaye veya bilgi işgücü olarak adlandırılan eğitilmiş işgücüdür. Yapılan araştırmalar, ülkemizdeki KOBİ’lerin yeteri kadar eğitilmiş işgücüne sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır. Türkiye’de KOBİ’lerde çalışan elemanların çoğu sadece çıraklık eğitimi almış bulunmaktadır. Çalışanların eğitimsiz olması KOBİ’lerde verimliliği düşürmektedir.¹⁶⁰

Oysa verimlilik artışı, büyük oranda eğitim ve teknolojik gelişmeleri takip etmeye bağlıdır. ABD’de 3.100 işyerinde yapılan bir araştırmaya göre; iş yerlerinde eğitim, öğretim

¹⁵⁸ DPT: VIII.. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Politikaları ...A.g.e.,s.97

¹⁵⁹ A.g.e.,s.100

¹⁶⁰ Hayriye Atik, Sevgi Sezer, “Avrupa Birliği’ne Entegrasyon Sürecinde KOBİ’lerin Sorunları: Kayseri ve Nevşehir Örneği”, I.Orta Anadolu Kongresi “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001, s.86

% 10 yükseldiğinde, verimliliğin % 8.6, teknolojiye % 10'luk bir gelişme sağlandığında ise verimliliğin % 5.34 arttığı belirlenmiştir.¹⁶¹

Türkiye’de KOBİ’lerin yönetim sorunlarının temelinde eğitimdeki eksiklikler yatmaktadır. KOBİ’lerde, yapıları gereği işletme fonksiyonları belirginleşmemiş, dolayısıyla satın alma, pazarlama, personel, üretim, yönetim faaliyetleri müteşebbislerin bilgi, beceri, eğitim ve şahsi yetenekleri ile orantılı olarak ve sınırlı kapasite ile yürütmek zorunda kalmıştır. Kişilerin bu fonksiyonlarda uzmanlaşması ise ancak eğitim ile sağlanabilecektir. Bu durum, KOBİ’lerin ekonomik ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmalarına, dolayısıyla verim düşüklüğü yanında kalite, standart ve sürüm bakımından da, iç ve dış pazarlarda rekabet şansları azaltmaktadır.¹⁶²

Mesleki eğitim açısından baktığımızda, Türkiye’de 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu küçük sanayide çalışanların eğitimini büyük ölçüde çözümlenmekle birlikte mesleki eğitim, teknik eğitim ve eğitimcilerin eğitimi konusunda yapılan faaliyetler sınırlı kalmaktadır.¹⁶³ Çıraklık ve Meslek Eğitimi konusunda yaklaşık dokuz yıllık bir uygulama geçiren 2089 sayılı kanunun aksayan yönlerini gidermek için çıkarılan 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki eğitimi Kanununun amaca ulaşması için gerekli dersane ve eğitici açığının kapatılması ve eğitimin teorik olmaktan çıkarılarak pratik yönden desteklenmesi suretiyle tüm ülke genelinde yaygınlaştırılması ve bu eğitimin tüm meslek dallarını kapsar hale getirilmesi doğru olacaktır.¹⁶⁴

6. Bürokrasi ve Mevzuat Sorunları

Küçük ve orta boy işletmelerin, Türkiye’deki çalışma mevzuatından, mesleki yasalardan, mahalli idarelerden, kamu görevlilerden kaynaklanan çok çeşitli sorunları mevcut bulunmaktadır.

KOBİ’ler gerek kuruluş gerekse de faaliyetleri sırasında, kamu kuruluşları ile olan ilişkilerinde bürokratik engellerle karşılaşmaktadırlar. KOBİ’lerle ilgilenen kamu kuruluşları arasında tam bir işbirliği ve koordinasyon sağlanamaması kavram kargaşasına, işlerin uzamasına ve sonuçta zaman ve para kaybına neden olmaktadır.¹⁶⁵

Ülkemizdeki küçük ölçekli işletme kurmayı düşünen bir girişimci, yapmayı planladığı işin niteliğine göre, yaklaşık altmış ayrı kamu kuruluşuna başvurmak ve istenilen belgeleri düzenlemek zorundadırlar. Kuracağı işletmenin işyerini kendi inşa etmeyi planlayan

¹⁶¹ Memiş Yılmam, “Rekabetin İstihdama Etkisi, Kobi Efor Dergisi, Sayı:39, Aralık 2002, s.45

¹⁶² KÜSGET, T.C.Sanayi ve Ticaret Bakanlığı I. Sanayi Şurası Küçük Sanayi Raporu, Ankara: KÜSGET Yayını, Eylül 1987, s.94

¹⁶³ Özgen, Doğan, A.g.e.,s.43

¹⁶⁴ A.Memduh Üreyen, “Türkiye’de Çalışma Mevzuatı ve Küçük ve Orta Boy Teşebbüslerin Mevzuat Sorunları”, Küçük ve Orta Boy İşletmelerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, Ankara: MPM Yayın, Yayın No:358, 1987, s.122

¹⁶⁵ a.g.c.,s.43

girişimci, mevcut bir işyerini kiralayan veya satın alan girişimciye oranla daha çok bürokratik işlemlerle karşılaşmakta ve sınırlı başlangıç sermayesi daha kuruluş aşamasında erozyona uğramaktadır. Küçük ve orta boy işletmenin kurulabilmesi için (kuruluş yerinin girişimci tarafından seçilip, işyerinin inşa edilmesi durumunda) başlangıçtan işletmenin açılışına kadar geçen sürede mevzuat gereği olarak yapılması gereken işlem sayısı (girişimciden istenilen belgelerin sayısı) 141 adettir. İstenilen belgelerin yanlış veya eksik doldurulması nedeniyle girişimcinin geri çevrilmesi durumunda, yapılması gereken işlem sayısı doğal olarak daha da artmaktadır.¹⁶⁶

Ülkemizde genelde, kanun, tüzük ve yönetmelikler küçük işletmeler tarafından anlaşılacak kadar karışıktır. Bundan dolayı bu işletmeler, örneğin vergi ödemelerinde, gecikme faizi ve cezaları ile karşılaşmakta ve bazı muafiyetlerden yararlanamamaktadır.

7.Dış Ticaret Sorunları

İhracat sektörü, ihracat yapacak firmanın pek çok bilgi birikimine sahip olması yanında onların rekabet edebilir mallar üretmesini de gerektirdiğinden bu sektörde küçük ve orta boy firmaların ancak geleneksel pazar ve alıcılara sahip olanları faaliyet gösterebilmektedir. Belki bu firmaların çok küçük bir yüzdesi, ihracat sektörüne girmeyi denemektedir. Kuşkusuz bu durum GSMH'nin en büyük payının dış ticaretten sağlandığı ülkelerde farklı bir görünüm almakta ve çok sayıda işletmelerin modern teknoloji içinde ihracata yönelik üretim yaptıkları görülmektedir.¹⁶⁷

İhracata yönelmiş firmaların ihracatlarını geliştirme kapsamında karşılaştıkları başlıca sorunlar arasında kalite kontrolü ve standardizasyon bulunmaktadır. Ayrıca fiyat maliyet ilişkisini doğru kuramamaları da bir sorun kaynağıdır. Temelde, ihracata KOBİ'lerin kronik sorunları, ihracat pazarlaması yönetimi düşüncesinin ve yaklaşımının uygulanamamasından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım kapsamında, ayrıca, ihracat pazarına ilişkin sorunlar ile finansal sorunların belirli derecede önem kazandığı belirtilmektedir.¹⁶⁸ KOBİ'lerin dışa açılmada karşılaştıkları engelleri çok geniş bir yelpaze içinde ele almak mümkün olmakla birlikte, üçlü bir sınıflama yapmak daha anlamlıdır. Buna göre sadece Türkiye'de değil dünyanın birçok yerinde KOBİ'lerin dış pazarlara açılma sürecinde karşılaştıkları sorunlar şunlardır.

- Üretim miktarının yetersizliği,
- İhracat finansmanındaki yetersizlik ve
- Uluslararası pazarlar konusundaki bilgi eksikliğidir.

¹⁶⁶ Oktay Alpugan, "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri", <http://www.tcsob.org.tr/oktay.htm>

¹⁶⁷ Uludağ, Scrin, a.g.e.,s.24

¹⁶⁸ Oktav ve Diğerleri, A.g.e.,s.29

Bunlara ilaveten ihracat işlemlerini yürütürken karşılaştıkları sorunları ve yöneticilerden kaynaklanan sorunları da ilave edebiliriz.¹⁶⁹

Türkiye’de KOBİ’ler açısından dış rekabette belirleyici olan temel unsurlar, finansman ve girdi maliyetleridir. Bu çerçevede ihracat performansını olumsuz etkileyen faktörler: Yüksek üretim maliyetleri, dış talep yetersizliği, düşük kaliteli mal üretimi, kredi elde etme güçlükleri, taşımacılıkta yaşanan güçlükler, ürün adaptasyonunda yaşanan güçlükler, yüksek ihracat vergileri ve piyasa organizasyonu yetersizlikleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁰

Ülkemizdeki KOBİ’lerin ihracat payı Birlik üyesi ülkelerin ihracat paylarının çok altındadır. Bu bize ülkemizdeki KOBİ’lerin birçoğu uluslar arası piyasalara hitap edecek düzeyde ürün üretmemekte, uluslar arası piyasalarda rekabet edememektedir. Ayrıca KOBİ’ler ihracat için gerekli formaliteleri yerine getirebilecek bilgiden ve bu işleri yapabilecek uzman elemandan yoksundur. Bu nedenle KOBİ’lerimizin ihracat payları son derece düşük düzeyde kalmaktadır.

İhracata ilişkin sorunları aşabilmenin en önemli yolu dış ticaret şirketlerinin yaygınlaştırılması ve çok iyi pazarlama organizasyonunun oluşturulmasıdır. Bu kuruluşta, şirket veya konsorsiyum şeklinde KOBİ’lerin kendi katılımının yanında KOSGEB ve dernek üyelerinin de olmasını gerektirmektedir. Bu konsorsiyumlar sonucunda iyi bir kalite kontrol, nitelikli eleman ve iyi bir ambalajlama organizasyonu elde edilebilecektir. Diğer üretici işletmelerde o konsorsiyumun standartlarında üretim yapma gayreti içerisine girecekler, tek başlarına yapamayacakları miktardaki üretimleri karşılayabilecekler, birçok pazara daha kolay girebileceklerdir.¹⁷¹

C. TÜRKİYE’DE KOBİ’LERİN FİNANSAL KAYNAKLARI

Türkiye’de KOBİ’lere finansman desteği sağlayan üç temel kaynak vardır. Bunlardan birincisi, iç ve dış kaynaklı banka kredileri, ikincisi leasing, factoring, risk sermayesi gibi yeni finans araçları, üçüncüsü ise devlet yardımları ve teşvikleridir. Aşağıda iç ve dış kaynaklı banka kredileri ve yeni finans araçlarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

1. Ülke İçi Kredi Kaynakları

KOBİ’lere finans imkanı sağlayan kuruluşların başında Türkiye Halk Bankası gelmektedir. Ayrıca diğer ticari bankalar da (Yapı Kredi Bankası, Vakıfbank, Eximbank vb.) KOBİ’lere kredi vermektedirler. Ancak bu bankalar, kredi koşullarını genellikle piyasaya göre

¹⁶⁹ <http://www.foreigntrade.gov.tr/cad/DTDERGI/ocak99/sektorel.htm>.

¹⁷⁰ Güven Delice, “KOBİ’lerin İhracata Yönlendirilmesinde Finansman Destekler: Türk Eximbank Kredileri Üzerine Bir Uygulama”, **LOrta Anadolu Kongresi “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001, s.270

¹⁷¹ TÜGİAD, a.g.e., s.69

belirlemektedirler. Bu sebeple, bir kamu bankası olan – miktar ve koşulları itibariyle istenilen düzeyde olmamakla birlikte- Türkiye Halk Bankası kadar bilinen ve yaygın bir finans kaynağı haline gelememişlerdir. Bu alanda Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası gibi devletin oluşturduğu destek unsurlarının bu işletmelere dağıtılmasında aracı rol oynayan bankalar da mevcuttur.

a. Türkiye Halk Bankası

Türkiye Büyük Millet Meclisinin beşinci dönem, üçüncü toplantısında Atatürk, küçük işletmelere ucuz kredi sağlayabilecek bir kuruluşun gerekli olduğunu söylemiştir. Bu toplantıdan sonra alınan kararla 1933 yılında 2284 sayılı kanunla Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. Ancak, banka 1938 yılında 3331 sayılı kanunla çalışmalarına başlamıştır. Kuruluş kanununda yalnızca halk sandıklarına kredi verebilen bankanın amaç ve görevlerini belirleyen maddesi 1950 yılında 5652 sayılı kanunla değiştirilerek şu şekilde ifade edilmiştir; “Halk Bankasının görevi, esnafın ve esnaf derneklerinin küçük sanat kooperatifleri gibi esnaf teşekküllerinin kredi gereksinimini karşılamak ve Halk sandıklarına kredi açmaktır. Banka diğer banka işlemlerini de yapabilir.” Ülkemizin ekonomik yapısında önemli rol oynayan esnaf, sanatkar ve küçük sanayiciye kredi yönünden yardımcı olan banka, kuruluşundan bu yana gelişmeler göstererek önemli işlevleri yerine getirmiştir. Bankanın belli başlı görevleri şunlardır:¹⁷²

1. Esnaf ve sanatkarların kooperatifler halinde örgütlenmelerine yardımcı olmak,
1. Esnaf ve sanatkarın kredi gereksinmelerini karşılamak,
2. sanatkar ve küçük sanayinin eğitimine yardımcı olmak,
3. Küçük işletmelerin üretimlerinin pazarlanmasını sağlamak amacıyla çalışmalar yapmak,
4. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı emrindeki küçük sanayi fonunun dağıtılmasında aracılık yapmak..

Halk Bankasında krediler 5 ayrı kredi birimi tarafından kullanılmaktadır. Kooperatif Kredileri Müdürlüğü, esnaf ve sanatkar kredi ve kefalet kooperatifleri aracılığıyla kullanılan krediler için kurulmuş bir seksiyondur. Sanayi Kredileri Müdürlüğü, banka kaynağından sanayicilere kullanılan krediler ile ilgili işlemleri yürütmektedir. Halk Bankası kendi kaynakları dışında belli programlar çerçevesinde iç ve dış fonlardan da kredi kullanmaktadır. İç fonlar, ağırlıklı olarak Hazine Müsteşarlığı, Eximbank, ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığından sağlanmakta iken, dış fonlara Almanya’daki KfW, Avrupa Yatırım Bankası ve İslam Kalkınma Bankasından temin edilen fonları örnek gösterebiliriz. Bu fonlardan kullanılan kredilerden sorumlu birim Fon Kredileri Müdürlüğüdür. Bu üç birim aracılığıyla kullanılan krediler, ihtisas kredileri olarak adlandırılmakta ve bankanın

¹⁷² Alpugan, A.g.e.,s.272

KOBİ'lere kullanılan krediler olarak kabul edilmektedir. Bu kredi sekiyonları dışında diğer kredilerden sorumlu Ticaret Krediler Müdürlüğü ve Bireysel Krediler Müdürlüğü bulunmaktadır.¹⁷³ Bu kredilerin verilış amacı ise şöyledir:¹⁷⁴

Kooperatif Kredileri: Esnaf Sanatkar Kredi Kefalet Kooperatifleri kanalıyla, esnaf ve sanatkarlar kesiminin finansman ihtiyaçlarının karşılanması ve ülke ekonomisine katkılarının artırılması amacıyla kullanılan kredilerdir.

Sanayi Kredileri: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere üretim artışı, standart ve kalite geliştirme, yeni teknoloji kullanılması, işletme büyümesi vb. alanların teşviki amacıyla verilmektedir.

Fon Kredileri: Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerindeki KOBİ'lere yatırım ve işletme kredisi şeklinde verilen kredilerdir.

Ticari Krediler: Ekonomiye yeni kaynaklar yaratılması amacıyla, mal ve hizmet üretiminin teşviki için verilen kredilerdir. İhracat kredileri, Eximbank kaynaklı krediler bu kapsamda sayılmaktadır.

Bireysel Krediler: Bankacılık sektöründeki rekabet ortamı içinde, müşteri portföyünü genişletmek amacıyla verilen perakende bankacılık hizmetleridir.

Tablo-37'de 1996-2000 yılları arasında Halk Bankası kredilerinin yukarıda belirtilen kredi türlerine göre dağılımı ve gelişimi gösterilmektedir.

Tablo-37: Halk Bankasının Toplam Kredilerinin Yıllara Göre Dağılımı

	1996	1997	1998	1999	2000
Kooperatif Kredileri	72.521	140.061	211.323	300.013	391.587
Sanayi kredileri	31.174	66.328	85.733	83.472	90.652
Fon kredileri	22.050	72.328	140.868	304.228	428.800
İhtisas kredileri toplamı	125.745	278.717	437.924	687.713	911.039
Ticari krediler	42.549	104.365	239.434	415.598	424.865
Bireysel krediler	8.375	19.561	32.858	58.492	110.964
Genel toplam	176.669	402.645	710.216	1.161.803	1.446.868

Kaynak: Yazman, Akpınar, a.g.e., s.319

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, 2000 yılı sonu itibariyle toplam kredileri 1.447 trilyona ulaşan Halk Bankasının ihtisas kredileri toplamı 911 trilyon olup, bunun 429 trilyonu fon kredileri, 391 trilyonu esnaf ve sanatkar kredi ve kefalet kooperatifleri aracılığıyla

¹⁷³ İrfan Yazman, Aişe Akpınar, *Esnaf-Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı(Türkiye-Avrupa Birliği Ülke Uygulamaları)*, Ankara: TESKOMB Yayını, Eylül 2001, s. 318

¹⁷⁴ Demirci ve Diğerleri, A.g.e.,s.172

kullandırılan krediler ve 91 trilyonu sanayi kredileridir. 2000 yılında toplam kredilerin % 63'ü ihtisas kredileri olarak kullanılmıştır. Bu oran, 1996 yılında % 71, 1997'de % 69, 1998'de % 62, 1999'da ise % 59'dur. İhtisas kredileri içinde fon kredilerin payı 1996'da % 18 iken 2000 yılında bu kredilerin oranı % 47'ye yükselmiştir. İhtisas kredileri toplamı içinde sanayi kredilerin oranı 1996 yılında % 26 iken 2000 yılında bu oran % 10'a düşmüştür. Kooperatif kredilerin oranı ise 1996 yılında %57 iken 2000 yılında % 43'e düşmüştür.

Türkiye Halk Bankasının KOBİ'lere sağladığı kredilerden bazıları şunlardır:¹⁷⁵.KOBİ Sanayi Kredisi,KOBİ İleri teknoloji Kredisi, Büyük Ölçekli Sanayi Kredisi, İş Makinaları Kredisi, Turizm Kredisi, Serbest Meslek Kredisi, Onarım Kredisi, Eximbank Sevk Öncesi Türk Lirası KOBİ ihracat Kredisi KSF-1 Özel Kredi Fonu KfW Teşvik Fonu KOBİ Teşvik Kredisi Fonu.

Yukarıda belirtilen kredilerin hemen tümünde gayri menkul ipoteği, ticari işletme rehni, banka teminat mektubu vb. teminatlar istenmektedir

b.Vakıfbank

Vakıfbank, ticari banka faaliyetlerine uygun olarak yatırım bankası faaliyetlerini de yürütmek üzere projeye dayalı orta ve uzun vadeli kredi taleplerini teknik, ekonomik ve mali açılardan değerlendirerek kredi tahsis etmektedir.Vakıf bank tarafından kullandırılan krediler üç çeşittir. Bunlar ticari krediler, Türk Eximbank kaynaklı kısa vadeli ihracat krediler ve orta ve uzun vadeli krediler olarak gruplandırılmaktadır.

Vakıfbank; özellikle ihracat yapan KOBİ' ler başta olmak üzere müşteri portföyünde KOBİ'lere ağırlık vermeyi hedeflemektedir. Vakıfbank'ın hedef aldığı KOBİ'leri 20-149 işçi çalıştıran ve özellikle ihracat yapan işletmeler oluşturmaktadır.

Vakıfbank ticari banka faaliyetlerinin yanısıra projeye dayalı kredi tahsis etmektedir. 1989 Yılında Türkiye ile Dünya Bankası arasında yapılan antlaşma gereği Dünya Bankası, KOBİ'lere kullandırılmak için Vakıfbank'a fon tahsis etmiştir. Vakıfbank ta bu fonun büyük kısmını kredi olarak tahsis etmiştir. Vakıfbank, küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Kredileri olarak tahsis ettiği kredileri imalat, onarım, madencilik, sınıai hizmet alanlarından birinde yeni yatırım ya da yenileme tevsii, modernizasyon yatırımları yapacak KOBİ'lere kullandırır.

Dünya Bankasının Vakıflar Bankası kanalından kullandığı kredi, "Yatırım, İhracat ve İşletme Kredisi" adı altında KOBİ'lerin kullanımına sunulmuştur. TL olarak kullandırılan krediler, 3 ay ile 2 yıl arasında değişen vadelerde ve değişen faiz oranlarında

¹⁷⁵ Bu ve Diğer kredilerin özellikleri için ayrıntılı bilgi için bkz.
<http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/finans/002-6.html>

kullandırılmaktadır. Döviz cinsinden kullandırılan krediler, 3 ay ile 5 yıl arasında ve 6 aylık döviz tevdiat hesabına verilen faizlerin ortalaması üzerinden verilir.¹⁷⁶

Vakıfbank ayrıca, İhracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması ve girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ile yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması, yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesi amacıyla Türk Eximbank'ca uygulanan çeşitli kredi programlarında, Türk Eximbank kaynaklı Sevk Öncesi Türk Lirası ve Döviz İhracat Kredilerinin kullanılmasına aracılık etmektedir.¹⁷⁷

Vakıfbank ayrıca, 24.12.1999 tarih ve 23916 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Tabii Afetten Zarar Gören Yatırımların Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Karar" ve 25.12.2000 tarih ve 24271 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Yarım Kalmış ve İşletme Sermayesi Yetersizliği nedeniyle İşletmeye geçememiş veya Kısmen İşletmeye Geçmiş Yatırımların Ekonomiye Kazandırılmasına Dair Karar" kapsamında tahsis edilen kamu kaynaklarının dağıtılmasında aracı banka olarak faaliyet göstermektedir.

c. Türk Eximbank Kredileri

Türkiye İhracat Kredisi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank), 1987 yılında, ihracatı teşvik politikasında özel bir öneme ve konuma sahip resmi destekli bir ihracat finansman kuruluşu olarak kurulmuştur. Banka ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyete bulunan girişimcileri gelişmiş ülkelerde uygulananlara paralel olarak kısa, orta, uzun vadeli nakdi ve gayri nakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir. KOBİ'lerin uluslararası alanda rekabet olanak ve düzeylerinin artırılması kapsamında önemli yer tutan ihracat kredileri Eximbank tarafından karşılanmaktadır.

Eximbank tarafından sağlanan finansman desteklerinden en önemlileri Sevk Öncesi İhracat Kredileri, Dış Ticaret Şirketleri Kredileri, Performans kredileri, Yurtdışı Mağazalara Yatırım Kredisi, Kısa Vadeli İhracat Alacakları İskonto Programı, Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı, Özellikli İhracat Kredisi ve Kredi Sigortası Programı, İhracata yönelik İthalatın Finansman Kredisi, İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi Programıdır.¹⁷⁸

Çeşitli yıllarda Eximbank tarafından kullandırılan kısa vadeli ihracat kredileri ve bunlardan KOBİ'lerin yararlanma durumları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹⁷⁶ TÜGİAD....A.g.e.,s. 14

¹⁷⁷ <http://www.vakifbank.com.tr/>

¹⁷⁸ Delice, a.g.m., s., 273

Tablo-38: Eximbank Tarfindan Kullandırılan Kısa Vadeli İhracat Kredileri Ve Bunlardan KOBİ'lerin Yararlanma Durumları (Milyon TL)

Yıllar	Kısa Vadeli İhracat Kredileri (Toplam)	KOBİ'lere Kullandırılan	(%)
1995	129.034.408	36.060.953	28
1996	247.120.301	79.134.561	32
1997	439.601.634	159.648.964	36
1998	842.196.792	309.666.405	37
1999	1.400.685.612	592.073.759	42
2000	2.067.541.747	798.301.554	39

Kaynak: Mustafa H. Çolakoğlu, **KOBİ Rehberi**, Ankara: KOSGEB Yayın, Ankara, 2002, s. 320

Tabloyu incelediğimizde, 1995 yılında toplam 129 trilyon TL tutarındaki Kısa Vadeli İhracat Kredisinin % 28'ini oluşturan 36 trilyon TL KOBİ'lere kullandırılırken, 2000 yılında 2.067 trilyon TL tutarındaki kredinin % 39'unu oluşturan 798 trilyon TL KOBİ'lere kullandırılmıştır. 1996 yılında toplam Kısa Vadeli İhracat Kredilerinin % 32'si, 1997'de % 36'sı, 1998'de %37'si 1999 yılında ise % 42 'si KOBİ'lere kullandırılmıştır.

d.Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Bankacılık sistemi içerisinde yer alan kalkınma ve yatırım bankaları, mevduat kabul edememekte, ulusal ve uluslararası kuruluşlardan elde ettikleri kaynakları değişik kredi programları çerçevesinde firmalara kullandırmaktadırlar.

Bugün faaliyete bulunan 19 kalkınma ve yatırım bankasından, biri kamu sermayeli olmak üzere, üçünün reel sektöre yönelik krediler kullandığını söyleyebiliriz. Bunlar Türkiye Kalkınma Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Sınai Yatırım Bankasıdır. İşletmelerin yatırımlarının finansmanında önemli bir fonksiyonu olan bu bankalar, ekonomideki genel olumsuzluklardan etkilenmekte, orta ve uzun vadeli kaynak teminindeki zorluklardan dolayı faaliyetleri sınırlı olmaktadır. Bu bankalar, Devletin teşvik programlarına aracılık etmekte, yine Dünya Bankası, Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların belli amaçlara tahsis ettikleri fonları, kredi olarak kullandırılmaktadırlar.¹⁷⁹

Kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinden KOBİ'lerin yararlanma düzeyini incelediğimizde oldukça düşük kaldığı görülmektedir.. KOBİ'lerin finansmanında ekonomide yaşanan genel olumsuzluklara ek olarak bankaların hedef kitle olarak orta ve büyük işletmeleri seçtiğini söyleyebiliriz. Örnek olarak,sadece anonim şirketlere kredi verebilen Türkiye Kalkınma Bankasını gösterebiliriz. Böylece KOBİ'lerin büyük kısmını oluşturan şahıs işletmeleri, bu bankanın kredilerinden faydalanamamaktadır. Bu bankaların KOBİ'lere

¹⁷⁹ Yazman , Akpınar, A.g.e.,s. 321

sunduğu en önemli hizmet, Devlet yardımlarının, iç ve dış kaynaklı fonların bu kesime dağıtımında aracılık rolü üstlenmeleridir.

2.Dış Kaynaklı Krediler

a.Avrupa Yatırım Bankası Kredileri

Gümrük Birliği öncesi dönemde Mali Protokoller kapsamında 1964-1979 yılları arasında Türkiye'ye 705 milyon Euro kredi sağlanmıştır. 1980 yılı sonrasında IV. Mali protokolün işlerlik kazanamaması ve Türkiye-AB arasında siyasi nedenlerden dolayı yaşanan soğukluk sonucunda kesintiye uğramıştır. AYB kredi imkanlarının yeniden Türkiye'ye açılması 1996 yılında Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliğinin tamamlanması ile mümkün olmuştur. 2000 yılında Türkiye'ye deprem zararlarını karşılamaya yönelik olarak oluşturulan 600 milyon Euro'luk TERRA paketinden 375 milyon EURO olmak üzere toplam 575 milyon Euro'luk kredi sağlanmıştır. 2001 yılında ise Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Vakıflar Bankası tarafından KOBİ'lere kullanılacak 125 milyon Euro tutarındaki Global Kredi paketinin sözleşmesi imzalanmıştır.¹⁸⁰

Bu 125 milyon Euro'luk global krediler, hazine garantisi altında, Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası ve Vakıfbank aracılığı ile Sanayi, tarımsal sanayi, hizmetler ve turizm sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lere kullanılacaktır. KOBİ'ler aracı bankalardan 7 yıl vadeli kredi alabilecekler. Kredinin ilk iki yılı geri ödemesiz olup sonraki 5 yılda geri ödeme tamamlanacak. Faizler bütün dönem boyunca sabit olarak alınabilecek veya üç ayda ayarlanmak üzere değişken olabilecek. Amaç KOBİ'lerin ihtiyaçları doğrultusunda yatırımlarını yapabilmelerine, yeni üretime geçip veya var olan üretimlerini artırmaya olanak tanımadır. Aracı bankalar kredi riskini azaltmak için bazı teminatlar da isteyebilmektedir.

Ancak krediden yararlanabilmesi için KOBİ olarak tanımlanan firmaların en son bilançolarındaki net sabit sermayesinin en fazla 75 milyon Euro ve çalıştırdıkları personel sayısının 500 kişiden az olması gerekmektedir. Emek yoğun sektörlerde faaliyet gösteren firmalar için çalışan sayısında esneklik gösterilebilmektedir. Yatırımların kişi başı gelir seviyesi Türkiye ortalamasının altında olan illerde ya da eğitim ve sağlık sektörlerinde gerçekleştirilmesi durumunda yatırımcının KOBİ niteliğine sahip olması şartı aranmamaktadır.¹⁸¹

AYB'nin geçmiş dönemlerde KOBİ'lere yönelik başka kredi programları da olmuştur. Bu kapsamda APEX I ve II operasyonlarından söz etmek mümkündür. 1997 ve 2000 yıllarında 50'şer milyon EURO'luk iki ayrı kredi paketi anlaşması imzalandı. İlk dilim çok hızlı bir şekilde kullanıldı. İlk dilim TSKB, SYB ve Halk Bankası aracılığı ile kullanıldı. İkinci dilim için teklifler kabul edildi. İkinci dilimden 21 şirket yararlanıyor. (

¹⁸⁰ Çolakoğlu, A.g.e.s.,161

¹⁸¹ Banu Bilen, "Avrupa Yatırım Bankasının Kredi İmkanları", Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Dış Ekonomik İşler Müdürlüğü, Ekim 2001, http://www.deltur.ccc.eu.int/guncel/ghaber21_01-10.html

ortalama kredi miktarı 2- 2,5 milyon Euro civarında, ancak daha küçük ve büyük dilimler de olabiliyor.) Bu paket de uzun vadeli (en az altı yıl vadeli) ve geri ödeme ikinci yılın sonra başlamak üzere kullanıldı.¹⁸²

AYB'nin diğer mevcut kredi programları ise şöyledir. AYB Sanayi Sektörü III Kredisi, AYB Deprem Kredisi, AYB Çevre Kredisidir.¹⁸³

Gümrük Birliği anlaşmasının imzalandığı 1996 yılından buyana genel olarak bakıldığında 2000 yılı dahil olmak üzere AB adaylarından Polonya'ya 2,7 milyar Euro, Çek Cumhuriyeti'ne 1,7 milyar Euro, Romanya'ya 1,9 milyar Euro AYB kredisi verilmiş, Türkiye'ye verilen kredi miktarı ise 1 milyar Euro ile sınırlı kalmıştır. Türkiye'nin 2000-2006 yılları arasında faydalanabileceği AYB kredi yetkileri şu şekilde özetlenebilir.¹⁸⁴

TERRA (Deprem Kredisi)	600.000.000	Euro	(2000-2003)
Avrupa – Akdeniz Ortaklığı	6.425.000.000	Euro	(2000-2006)
Yeni Kredi Paketi	450.000.000	Euro	(2000-2006)
Katılım Öncesi Paketi	8.500.000.000	Euro	(2000-2003)

b.Dünya Bankası Kredileri

Bu amaçla KOBİ'lere münhasır ilk kredi Dünya Bankası'ndan temin edilen 100 Milyon dolar tutarındaki İKüçük ve Orta Ölçekli Sanayiler Proje Kredisidir. Bu kredinin tamamı kullanılmış ve bunun devamı niteliğindeki 204.5 Milyon Dolar tutarındaki ikinci bir kredi de 1989 tarihinde kullanıma sunulmuştur. Ayrıca 1991 yılında sağlanan ve kullanımı bitmiş olan 200 milyon dolar tutarındaki Özel Yatırım Proje kredisi de KOBİ'lerin desteklenmesinde büyük rol oynamıştır. Krediler, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (SYKB), Vakıfbank, Halkbank, Eximbank ve bazı özel ticari bankalar aracılığı ile kullanılmıştır.¹⁸⁵

Dünya Bankası'ndan KOBİ'lere yönelik olarak 1989 yılında temin edilen bir diğer kredi ise 150 milyon Dolar tutarındaki Tarımsal Sanayi Projesi Kredisi'dir. Proje ile tarıma dayalı sanayi sektöründe özel sektörün üretim ve rekabet gücünün artırılması, kapasitenin genişletilmesi ve modernizasyonu amaçlanmıştır. Bu kredi, T.C. Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası, SYKB , TSKB tarafından kullanılmıştır.¹⁸⁶

Dünya Bankası ölçütlerine göre, krediden yararlanabilmek için modernizasyon, yenileme yatırımları gibi faaliyetlerde sabit yatırım tutarı küçük ölçekli işletmelerde 800 bin

¹⁸² http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/onlineyayinlar/guncel/Docs/ghaber21_01.pdf

¹⁸³ Bu krediler için ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.tskb.com.tr/basin_yeni/AYB_Kredileri.htm

¹⁸⁴ Bilen, a.g.m.

¹⁸⁵ Feza Üstünkaya, "KOBİ'lere Yönelik Dış Finansman Programları", *Dış Ticaret Dergisi*, KOBİ Özel Sayısı, Ankara: DTM Yayını, Aralık-1996, s.114

¹⁸⁶ a.g.m., s.114

Dolar eşdeğeri Türk Lirasını, orta ölçeklilerde ise 4 milyon doları aşmaması istenmektedir. Kredi küçük ve orta ölçekli sanayi kapsamına giren imalat, onarım, madencilik alanları, modernizasyon, yenileme ve darboğaza giderme yatırımları için verilmektedir. KOBİ'lerin bu kredilerden yararlanabilmeleri için, yatırımın en az % 50' sinin özkaynaklardan karşılanması gerekmektedir.¹⁸⁷

c.Asya Kalkınma Bankası Kredileri

Asya Kalkınma Bankası; Asya ve Pasifikte'ki fakirliğin azaltılması ve bölge ülkeleri arasında ekonomik mali işbirliğin özendirilmesi amacıyla 1966 yılında çokuluslu bir kalkınma finansmanı kurumudur.Asya Kalkınma Bankası(ADB), gelişmekte olan üye ülkelere ekonomik ve sosyal kalkınmaları için kredi vermektedir. Kalkınma proje ve programlarının planlanması ve yerine getirilmesi için teknik yardım sağlamakta, kalkınmaya yönelik kamu ve özel sermaye yatırımlarını kolaylaştırmakta ve teşvik etmektedir.Gelişmekte olan üye ülkelerin kalkınma politikalarının ve planlarının koordinasyonuna ilişkin yardım taleplerine yanıt vermektedir.ADB'ye Türkiye de üyedir. ADB, Türkiye'ye doğrudan kredi vermemekte, fakat Türk firmaları ADB'nin gelişmekte olan ülkelere verdiği kredilerin kullanılması sonucunda açılan ihalelere katılabilmektedirler.¹⁸⁸

d.Avrupa Topluluğu Yatırım Ortaklığı Programı (ECIP)

Avrupa Topluluğu Yatırım Ortaklığı (ECIP), 60 Asya, Latin Amerika, Akdeniz ve Güney Afrika ülkesinde, bu ülkelerin iktisadi kalkınmasına katkıda bulunan özel sektör ortak girişim yatırımlarının finansmanı amacını taşımaktadır. Programın öncelikli hedef grubu KOBİ'lerdir.¹⁸⁹

1988 yılında başlatılan. Programın yıllık 50 milyon ECU'luk bir bütçesi bulunmaktadır. Kurulduğundan bu yana ECIP, toplam 222 milyon ECU harcayarak 1933 projenin hayata geçirilmesine katkıda bulunmuştur. (1996 rakamları) Program her yıl 400 kadar projeyi desteklemektedir.¹⁹⁰

Yeni bir yatırım yapmayı düşünen ve AT veya Türkiye'de kayıtlı herhangi bir firma, muhtemel bir iş ortaklığı için bu programa başvurabilir. Yatırımın Türkiye'de olması kaydıyla, sanayi veya hizmet dahil hemen her sektör ECIP kapsamındadır. Başvurular AT tarafından seçilmiş finans kurumları aracılığıyla yapılmaktadır. Türkiye'de bu görevi 1990 yılından bu yana Euroturk Bank üstlenmiştir. Bu programdan yararlanmak isteyen KOBİ'ler bu bankaya doğrudan başvurabilmektedirler.

¹⁸⁷ TÜGİAD, A.g.e.,s.11

¹⁸⁸ <http://195.155.145.1/turkce/yayinlar/dibulten/2002/MAYIS.pdf>

¹⁸⁹ MÜSİAD-Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Avrupa Birliği'nde Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Destek Programı, Temmuz 1999, s.20

¹⁹⁰ <http://www.cbso.org.tr/TURKCE/abbulten/bul6.htm>

Türkiye, Brüksel'deki AT yetkilileri tarafından en aktif ECIP ülkeleri arasında sayılmaktadır. Mayıs 1995 itibarıyla Euroturk Bank aracılığıyla Türkiye'deki projeler için AT'ye yapılan başvuruların %90'a yakını (18 dosya) kabul edilmiş ve sağlanan kredilerin toplamı 2 milyon ECU'yü (yaklaşık 3.7 milyon Alman Markı) geçmiştir. Bu projelerin çok büyük bir kısmı 2. paket kapsamındadır. ECIP ile sağlanan dört değişik finansman paketi şöyledir:¹⁹¹

1. Paket : Muhtemel proje ve ortakların belirlenmesi
2. Paket : İş ortaklığının kurulmasından önceki faaliyetler
3. Paket : Sermaye katılımı
4. Paket : İnsan kaynaklarının geliştirilmesi

3.Yeni Finansal Araçlar

Küçük ve orta boy işletmelerin finans imkanlarının artırılması için Türkiye'de yeni finans araçları oluşturmaktadır. Kobi'ler de ülkemizde gerek hukuki açıdan gerekse uygulama yönüyle oluşmuş bulunan leasing, factoring gibi bu yeni finans araçlarından yararlanabilirler. KOBİ'lerin en önemli sorunlardan biri olan finans sorunun çözümünde ve finans kaynaklarına erişiminde söz konusu olan bu yeni finans araçlarının yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır. Bu finans araçlarından bazıları aşağıda açıklanmıştır.

a. Leasing (Finansal Kiralama)

Leasing, ülkemizde 1985 yılından itibaren uygulanmaya başlanan bir finansman yöntemidir. 1985 yılından çıkarılan 3226 sayılı Finansman Kiralama Kanunu ile leasing uygulamasında yasal esaslar oluşturulmuş ve özellikle bankalar kendi bünyelerinde leasing konusunda faaliyet gösteren şirketlerini oluşturmuşlardır. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının istatistiklerine göre Türkiye'de 93 finansal kiralama şirketi faaliyet göstermektedir.¹⁹²

Leasing, uygun kredi kaynakları ve sermaye piyasalarında ihraç olanakları sınırlı olan KOBİ'ler açısından, finansman kaynağı olan borcun konusunda para değil de başka bir iktisadi varlık olması ve kira sözleşmesi ile yükümlülük alması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca leasing işlemi KOBİ'lere, işlemlerin satın almaya göre daha kolay ve hızlı olması, defter kayıt işlemlerinin azalması ve deneyimli, bilgili kişilere kiralayan şirket ve kuruluş aracılığı ile daha kolay ulaşılması bakımlarından kolaylıklar sağlamaktadır.

¹⁹¹ <http://www.kosgeb.gov.tr/b5.htm>

¹⁹² Şaban Uzay, Ergün Küçük, "Leasing, Factoring ve Barter Finansman Tekniklerinden KOBİ'lerin Yararlanma Düzeylerinin Araştırılması: Kayseri Örneği" LOrta Anadolu Kongresi "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları", Ankara: KOSGEB Yayını, 2001, s.234

Ülkemizde, 1999 yılında yurt içi finansal kiralama işlemleri sektörel bazda sırasıyla; imalat makinaları (% 37), bilgisayar ve büro makinaları (% 32,2) ve kara nakil vasıtaları (% 10,2) üzerinde yoğunlaşmış olup, bu sektörleri gayrimenkuller (% 7,5), tıbbi cihazları (% 6,9), tekstil ve baskı makinaları (% 5) ile deniz ve ulaşım araçları (% 1,1) izlemektedir. Aynı yıl, yurt içi finansal kiralama işlemleri değer olarak 454.536 milyar TL.'na yükselmiş bulunmaktadır.¹⁹³

Sonuç olarak,1985 yılında Finansal Kiralama Kanununun çıkarılmasından sonra, bir çok finansal kiralama şirketi kurulmuş olmakla beraber bu yeni aracın KOBİ'lerin finansman sorununa çözüm getirdiğini söylemek mümkün görülmemektedir. Çünkü KOBİ'ler bu araçtan yararlanamamaktadırlar. Özellikle küçük işletmelerin böyle bir yöntemleri bilmemeleri, leasing şirketlerinin küçük çaplı kiralama ile uğraşmak istememeleri gibi kısmen aşılabilir engeller yanında, bu sonucun temel nedeni enflasyonist ortamın yarattığı belirsizlik durumudur. Leasing şirketleri genelde enflasyon sebebiyle kira ödemelerini kiralanana malın tüm bedelini ve şirketlerin karını da kapsayacak biçimde ilk iki yıla sıkıştırdıklarını ve Kiralama Kanununun öngördüğü minimum 4 yıllık sürenin geri kalan iki yılında ise sembolik kiralar aldığını göstermektedir. Bütün bu sebepler, bu yeni aracı KOBİ'ler için elverişli ve cazip olmaktan çıkarmaktadır.¹⁹⁴

b. Factoring

Vadeli satış yapan firmaların her türlü mal ve hizmet satışından doğan alacak haklarını factor adı verilen finansal kuruluşlara satmak suretiyle kısa vadeli kaynak sağladıkları bir finansman tekniğidir. Factoring, satıcı işletmenin senet kırdırmaya benzer biçimde alacaklarını bir defaya mahsus olarak, Factor'e devretmesinden farklı bir olaydır. Aynı zamanda bir finansal yönetim aracıdır. İşletmenin mevcut ve gelecekteki kredili satışlarıyla ilgili alacakları devredilmekte, factoring şirketi kredili satış işlemlerinin her aşamasında söz sahibi olmaktadır.¹⁹⁵

Factoring yöntemiyle ilgili olarak yapılan eleştirilerin başında, maliyetinin yüksekliği ve firmanın kredi değerliliğini etkilemesi gelmektedir. Factor kurumun, şirkete kredi sağlama dışında üstlendiği diğer hizmetler ve risk bu yöntemle kaynak sağlamanın maliyetini artırmaktadır. Bunun yanı sıra bir şirketin alacaklarını satarak finansman sağlaması, bazı firmalar tarafından şirketin riskli olduğu şeklinde yorumlanmakta ve bu şirkete kredili satış yapmaya yanaşılmaması sonucunu doğurmaktadır. Ancak bu sakıncalara rağmen özellikle

¹⁹³ Erkut Onursal, "Finansal Kiralama Yeterince Bilinmiyor", <http://www.foreigntrade.gov.tr/cad/DTDERGI/nisan2001/finansal.htm>

¹⁹⁴ Demirci ve Diğerler, A.g.c.,s.187

¹⁹⁵ Kemalettin Çonkar, Ali Fuat Kurt, "Kayseri'deki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Factoring'den Yararlanmaları Üzerine Bir Değerlendirme", I.Orta Anadolu Kongresi "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları", Ankara: KOSGEB Yayını, 2001, s.107

deneyim ve kalifiye eleman sıkıntısı çeken, uygun koşullarda kredi bulma ve alacaklarını yönetme zorluğu yaşayan küçük ve orta boy işletmeler için yeni bir finansman yöntemidir.¹⁹⁶

KOBİ'lerin factoring finansman yönteminden yararlanma durumu ve bu yöntemin uygulanmasında göze çarpan özellik ve sorunların belirlenmesine yönelik olarak Kayseri'deki küçük ve orta boy işletmelerde yapılan bir anket çalışmasına cevap veren KOBİ'lerde özellikle orta boy işletmelerde kurumsallaşma ve uzman profesyonel kadrolar kullanma yönünde olumlu bulgulara ulaşılmıştır. Buna karşılık, üstelik kredili satışların oldukça ağırlıklı olmasına karşılık, bu işletmelerin factoring'den yararlanma oranı % 10 gibi çok düşük bir oran ortaya çıkmıştır.¹⁹⁷

Ülkemizde factoringin yaygınlaşmamasının en önemli engellerden bazıları; firmaların bu konuyla ilgili bilgi eksikliği, Factoring maliyetinin yüksek olması, işletmelerin kaynak sağlamada karşılaştıkları zorluklar, firmalara duyulan güvensizlik vb. sayılabilir.

Bu yeni finans aracının, KOBİ'ler için finans sorunun çözümünde tercih edilen yaygın bir yöntem olarak kullanılabilmesi için öncelikli olarak maliyetlerinin düşürülmesi gerekir. Ayrıca factoring şirketlerinin bu konuyla ilgili olarak firmalar bazında tanıtıcı çalışmalar yapması gerekir.

c.Risk Sermayesi

Risk sermayesi, iyi bir iş kurma fikrine ve gerekli girişimcilik yeteneği ve bilgisine sahip ancak iş kurmak için gerekli sermayesi olmayan girişimcilere veya gelişme potansiyeli yüksek KOBİ'lere , projelerini gerçeğe dönüştürmek için gerekli finansmanı ortaklık yoluyla sağlayarak, KOBİ'lerin hem işletme hem de yatırım sermayesi ihtiyaçlarını karşılayan alternatif fonlama yöntemidir.¹⁹⁸

Ülkemizde risk sermayesi alanında çalışmalar özellikle 1980 yılından sonra zaman zaman hızlanarak sürdürülse de, genelde istenilen sonuçlara ulaşmamıştır. 1993 yılında SPK Kanunu'na dayandırılarak çıkarılan seri VIII, 21 sayılı "Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği" ile konu yasal düzenlemeye kavuşmuştur. Ancak tebliğin yürürlüğe girmesinden itibaren üç yılı aşkın süre içerisinde 1996 yılında sadece bir banka iştiraki şeklinde risk sermayesi yatırım ortaklığı kurulabilmiştir. 1998 yılında söz konusu tebliğde değişikliğe gidilerek, kurulacak şirketlerin kuruluş sermayesi 500 Milyar TL'ye çıkarılmış ve yatırım alanlarında esneklik getirilmiştir.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Demirci ve Diğerleri, A.g.c.,s.188

¹⁹⁷ Bknz. Çonkar, Kurt.

¹⁹⁸ Söğüt, a.g.m., s.102

¹⁹⁹ <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/finans/003d.html>

Türkiye’de risk sermayesi modeli yeterli olmasa da bir yasal düzenlemeye kavuşmuş olmakla birlikte henüz uygulamada başarılı bir sonuç elde edilmemiştir. Risk sermayesi yatırımlarının finansmanı için gerekli başlangıç sermayesinin temin edilmemesi bu sistemin çalıştırılmasını engellemektedir.²⁰⁰

Ülkemizde, risk sermayesine fon sağlayacak birey ve kuruluşlar açısından da sıkıntılar bulunmaktadır. Risk sermayesi sisteminin uzun vadeli olması, bu sıkıntıların temel kaynağını oluşturmaktadır. Türkiye’de kısa dönemlilik yaygınlaşmıştır. Bu bağlam da parasal ve finansal konular ön plana çıkarken, üretim, teknoloji, yatırım gibi reel ekonomiyle ilgili konular ikinci plana düşmüştür. Bu durumda tasarruf sahipleri 8-10 yıl vadeli yatırımlara yönelmemektedir. Ayrıca kamunun cari işlemler açığını kapatmak için kısa vadede yüksek faizlerle fon talebi söz konusudur. Bu durum kamu kesiminin fonlar üzerindeki baskısını artırmakta ve fonlar kamuya akmaktadır. Dolayısıyla bugünkü şartlarda risk sermayesi yatırımları için fon bulunması zorlaşmaktadır.²⁰¹

d.Sermaye Piyasaları

Bankacılık sektörünün KOBİ’lere kullandırıldığı kredi oranının düşük olması bunun yanında teminatların ağırlığı, kredilerin cazibesini azaltmaktadır. Bu sebeple KOBİ’lerin sermaye piyasasından kaynak bulmaları zorunlu bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun tüm dünyada ki en iyi örneği NASDAQ Borsasıdır. Bu borsa tamamen KOBİ’lere yönelik olarak elektronik ortamda işlem yapmaktadır. Bunun yanında Avrupa’da EASDAQ, Japonya’da JASDAQ, İngiltere’de Alternative Investment Market (AIM), Almanya’da Neu Markt, Fransa’da Nouveau Marche, Kanada’da Vancouver Borsası da küçük ve orta boy işletmelerin işlem yapmaları amacıyla kurulmuş diğer borsalardır.²⁰²

Ülkemizde KOBİ Borsasının kurulması ile ilgili faaliyetler sürerken, İMKB özellikle Gümrük Birliği ile beraber KOBİ’lerin karşılaşacakları yoğun rekabet karşısında finansman sıkıntılarını sermaye piyasası yoluyla giderebilmeleri için KOBİ’lerin işlem görebileceği Bölgesel Pazarlar ve Yeni Şirketler Pazarı oluşturmuştur.

2000 yılı sonu itibariyle, İMKB bünyesindeki 315 şirketin 37’i istihdam kıstasına göre KOBİ niteliğindedir. KOBİ’lerin borsaya açılmaları için İMKB’ce belirlenen şartlar NASDAQ ve EASDAQ borsasındaki şartlardan daha esnek yapı gösterdiği bilinmektedir.²⁰³

Ülkemiz ekonomisi için büyük önem taşıyan küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli sorunu finansmandır. Bankacılık sektörünün sağladığı finansal kaynaklar KOBİ’lerin gelişmesi ve büyümesi için yeterli değildir. KOBİ’lerin kullandıkları kredi, toplam kredi

²⁰⁰ Güler Aras, “KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Fon Sağlama Olanakları: Tezgahestü Piyasaları ve Risk Sermayesi Finansman Modeli”, *LOrta Anadolu Kongresi “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”*, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001, s.62

²⁰¹ Erkumay, A.g.e., s.20

²⁰² Söğüt, a.g.m., s.102

²⁰³ Söğüt, a.g.m., s.103

hacminin %4-5'i olup, maliyeti de yüksektir. KOBİ'lerin ülkemiz ekonomisindeki yeri ve önemi dikkate alındığında, finansman temininde yaşadıkları sorunların sermaye piyasaları aracılığıyla hafifletilmesi büyük önem taşımaktadır.

KOBİ'lerin halka açılması ve Borsa'da hisselerinin işlem görmesi için nitelik ve nicelik açısından birtakım kriterleri yerine getirmeleri gerekir. Ancak ülkemizde KOBİ'lerin bu şartları yerine getirme potansiyeline sahip olduğunu söylemek oldukça zordur. Kotasyon açısından baktığımızda, piyasaya girişte karlılık, belli bir faaliyet süresini tamamlamış olma, belli bir aktif büyüklüğüne sahip olma, en az belli oranının üzerinde hisseyi halka arz etme gibi şartların mevcudu, bunun yanında gözetim ve denetim için gerekli teknolojik alt yapı oluşturma maliyetinin oldukça yüksek olması, kayıt ücreti, tanıtım masrafları, ilan ve duyuru giderleri, satış komisyonu gibi maliyetler, KOBİ'lerin daha çok aile şirketleri şeklinde olmaları ve bu yolla şirketlerin kontrolünü kaybetme endişesi bunların kurumsallaşmalarına ve Borsa'dan yararlanmalarına engel olmaktadır.

e.Kredi Garanti Fonu

KOBİ'lerin sermaye piyasasından tahvil ihracı yoluyla doğrudan fon sağlamasında, ihraç edilecek tahvillerin talep yönünün artırılabilmesini teminen, bu tahvillerin anapara ve/veya asgari getirisine garantörlük yapmada kredi garanti fonunun etkili olabileceği savunulmaktadır. Dünyada benzeri görülen kredi garanti fonu, gelişme potansiyeli ve uygun yatırım projesi olan ancak ticari bankaların genelde gayrimenkul ipoteği biçiminde zorunlu kıldığı teminatı gösterme imkanı olmayan KOBİ'lere teminat (kefalet) hizmeti vererek bankalardan kredi almalarına yardımcı olan bir fon uygulamasıdır. Söz konusu fon, gerektiğinde işletmelerin varlıklarını ya da kimi zaman işletmenin projesini dahi teminat olarak kabul ederek, bir komisyon karşılığında bankaya bir garanti belgesi göndermekte ve verilecek kredinin geri dönüşünü belli oranda garanti etmektedir.²⁰⁴

Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş., Halk Bankası tarafından rekabete dayanıklı, istihdam ettiği personel sayısı 200'ü geçmeyen küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen kredinin %80'i oranında ve 400.000 DM karşılığı TL'yi geçmemek kaydıyla teminat vermektedir. Teminat verilmesinin diğer şartları TOBB veya TESK üyesi olmak, iyi bir işletme yönetimi, ciro, malvarlığı ve verimlilik, ikna edici ekonomik değeri olan bir projeyi finanse edecek olmak, yeterli özkaynak payına sahip olmak ve krediyi verecek banka nezdinde kredi liyakatine sahip olmaktır. Bu şartların varlığı uzman kadrolarca incelenmekte, şirket ortaklarının deneyimli uzmanlarından oluşan garanti onay komisyonlarının gözetilmekte ve karara bağlanmaktadır.

Temmuz 2002'de Türkiye Garanti Bankası A.Ş. ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu bankadan kullanacakları kredilere kefalet verebilmesine imkan getiren bir protokol imzalanmış, böylece çalışılan banka sayısı Türkiye Halk Bankası A.Ş. ile birlikte ikiye

²⁰⁴ Erkumay, A.g.e.,s.16

çıkılmıştır. Garanti Bankası ile söz konusu protokol kapsamında çalışılmaya başlanmıştır. Bunun yanında finansal kesimin tümüne açık bir garanti sistemi oluşturulması yönünde çalışmalar devam etmektedir.

Yıllar itibariyle verilen garantiler ise şöyledir.1998 yılında 146 adet kredi için 1.303 milyarlık,1999 yılında 229 kredi için 2.922 milyar, 2000 yılında 179 adet kredi için 4.329 milyarlık 2001 yılında 54 kredi için 2.242 milyarlık garanti/kefalet verilmiştir.²⁰⁵

2002 yılı içerisinde 67 firmanın kullandığı 93 kredi için 5.223 milyarlık garanti/kefalet verilmiştir. Bu garanti/kefaletlerin kredilerin kullandığı tarihteki kurlardan karşılığı 3.406.000.-EURO'dur. 2002 yılında ortalama garanti/kefalet tutarı 56 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılı sonunda KGF'nin kullandığı garanti/kefalet 1079 adette toplam 18.307 milyar TL'ye ulaşmıştır. 40 milyon EURO'yu aşan bu teminatlarla 631 adet firma 55 milyon EURO hacminde kredi kullanma imkanı bulmuştur.²⁰⁶

2002 yılı itibariyle, garantilerin sektörel dağılımına bakıldığında geçmiş yıllarda olduğu gibi imalat sektörü esas ağırlığı oluşturmaktadır. (Yüzde 94). Toplam kefalet tutarı içerisinde hizmetler sektörü yüzde 5, madencilik ise yüzde 1 pay almıştır. Alt sektörler itibariyle dağılımda gıda ve içki yüzde 18 ile ilk sırayı almıştır. Bunu, sırasıyla makine imalat (yüzde 15), demir dışı metaller (yüzde 10) ve dokuma giyim (yüzde 9) izlemektedir.²⁰⁷

D. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERE YÖNELİK DEVLET YARDIMLARI ve TEŞVİKLER

Günümüzde izlenen teşvik politikaları, ülkenin yapısında büyüme hızı, istihdam, fiyat istikrarı, dış ticaret ve cari işlemleri bilançolarında denge ve gelir dağılımlarına önemli etkileri olduğundan, hızla temel bir ekonomik araç vazifesini yüklenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerdeki, teşvik politikalarının işletilmesinin nedenleri vardır. Gelişmekte olan ülkelerde kalkınmayı finanse edecek petrol ve benzeri doğal kaynaklar yetersizdir. Tasarruf hacmi düşük seviyededir. Arzu edilen sanayi tesislerinin inşası için gerekli sermaye birikimi yetersizdir. Bu gibi sebeplerdendir ki, teşvikler bir çok ülkede kalkınmayı desteklemek için bir araç olarak kullanılmaktadır..²⁰⁸

Ülkemiz Dünya Ticaret Örgütü anlaşmasına imza koyması ve AB ile Gümrük Birliği anlaşmasını yapması nedeni ile uluslararası yükümlülükler altına girmiş ve bu verilen taahhütler paralelinde mevcut devlet yardımları sisteminde değişiklikler yapmıştır. Ülkemizde Gümrük Birliği ile beraber bölgesel yardımlara yönelik spesifik destekler yanında KOBİ, AR-

²⁰⁵ <http://www.kgf.com.tr/haberler.htm>

²⁰⁶ a.g.s.

²⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bknz. <http://www.kgf.com.tr/haberler.htm> sitesine

²⁰⁸ Mehmet Cavlı, *Yatırım Teşviklerin Tarihi Seyri ve Son On Yılın İstatistikleri*, Ankara: DPT Teşvik ve Uygulama Başkanlığı, Şubat 1991, s.3-4

GE ve çevre yatırımlarına yönelik destekler uygulamaya konulmuş, mevzuat uyum çalışmaları hızlandırılmıştır.

Türkiye'deki teşvik uygulamalarına ilişkin kurumsal yapı, 1991 yılına kadar sürekli olarak değiştirilmiş, 1994 yılında gerçekleştirilen yasal düzenleme ile bugünkü yapısına kavuşmuştur. Bu düzenlemeyle teşvik uygulamalarının ihracat ile ilgili birimleri Dış Ticaret Müsteşarlığı'na yatırım ile ilgili birimleri ise Hazine Müsteşarlığına verilmiştir.

1.Devlet Yardımlarında Bölgesel Ayırım

Devlet yardımlarının amaçlarından biri de bölgeler arasındaki gelişme farklılıklarını azaltmaktır. Gelişme bölgelerine göre devlet yardımı uygulamalarında farklılıklara gidilmesi, Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Almanya, Fransa İtalya gibi AB'nin gelişmiş ülkelerinde de birinci ve ikinci grup bölgeler vardır ve bu bölgelere daha kapsamlı devlet yardımları sağlanmaktadır. Tam üyeliğimiz gerçekleştiği takdirde, Türkiye'nin tamamı AB kriterlerine göre, Birinci grup bölge ilan edilecektir. Benzer durumda olan diğer AB ülkeleri ise Yunanistan, İrlanda ve Portekiz'dir.²⁰⁹

Coğrafi açıdan 7 bölgeye ayrılmış olan ülkemizde, her bölge aynı oranda kalkınmışlık düzeyine sahip değildir. Bölgeler arasında sermaye birikimi ve alt yapı yatırımlarında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle Devlet yardımı ve teşviklerin uygulanması mevzuatı açısından Türkiye;

- Gelişmiş Yörelere
- Normal Yörelere
- Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY)

olmak üzere üç yöreye ayrılmıştır. KÖY kapsamındaki iller Yüksek Planlama Kurulu tarafından belirlenmektedir. Bununla Beraber 2002/4367 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Amaçlı Bölge tanımı getirilmiştir.

Bu kapsamda "**Özel Amaçlı Bölgeler**"; Endüstri Bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen özel organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinden oluşan organize küçük sanayi bölgeleri dahil organize sanayi bölgeleri , özel amaçlı bölgeler olarak belirlenmiştir.²¹⁰

2.Yatırım Teşvik Belgesine Dayalı Olarak Verilen Devlet Yardımları ve Teşvikler

Türkiye'de yatırımların teşviki, Kalkınma Planları ve Yıllık Programlar doğrultusunda, hazırlanan mevzuat ile yürütülmektedir. Bu çerçevede, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve "1998 yılı Programın Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair

²⁰⁹ Demirci ve Diğerleri, A.g.e.,s.224

²¹⁰ Bknz.09.07.2002 tarih ve 24810 sayılı Resmi Gazeteye

Bakanlar Kurulu Kararı'nda "Teşvik Politikaları, yeni istihdam imkanları geliştirecek, KOBİ'leri destekleyecek, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesine ve teknolojik ilerlemeye katkıda bulunacak ve Gümrük Birliğinin gerektirdiği rekabete uyumu sağlayacak şekilde uygulanacaktır." şeklinde yer almaktadır. Kalkınma Planı ve Yıllık program hedeflerine uygun olarak hazırlanan teşvik mevzuatı ile bölgeler arası dengesizlikleri gidermek, sermayeyi tabana yaymak, istihdam yaratmak, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanmak ve uluslararası rekabet gücünü sağlamak için yatırımların uluslararası yükümlüklerimize aykırılık teşkil etmeyecek şekilde teşviki, yönlendirilmesi ve desteklenmesi amaçlanmaktadır.²¹¹

Türk teşvik sistemi bir taraftan tek merkezden idare edilmesine rağmen gerek mevzuat gerekse uygulamalar açısından birçok Kanun ve Kurumla ilgili olması çok başlılığı, görevsel etkinsizliği ve işlerin ortada kalmasını beraberinde getirmektedir. Halen bir "teşvik kanunu" çıkartılamamıştır. Birbirinden kopuk Kanun, Kararname, Tebliğ, Para Kredi Kurulu Kararı ve iç sirkülerle belirlenen uygulama esaslarına göre sistem işlemektedir. Teşvik mevzuatı, Vergi Kanunlarıyla, Yabancı Sermaye Kanunuyla, Merkez Bankası uygulamaları ve Gümrük Kanunuyla doğrudan ilgilidir. Tüm bu Kanun ve kararlarla birlikte uygulama esaslarının da yatırımcılar tarafından bilinmesi mümkün olmamaktadır.²¹²

Ülkemizde yürürlükte olan teşvik düzenlenmesi iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, genel teşvik sistemi ile ilgili düzenlemeler, ikincisi ise KOBİ'lere ilişkin olan düzenlemelerdir. Aşağıda önce genel teşvik uygulamaları açıklanmakta, daha sonra da KOBİ'lere yönelik teşvik sistemi ele alınmaktadır.

a.Genel Yatırım Teşvik Mevzuatı ve Uygulaması:

Genel Teşvik Mevzuatı ve Yatırımlar

Türkiye'de teşvik uygulamaları her yıl çıkarılan Kararname ve bu Kararnameleri esas alan Tebliğlerle yürütülmektedir. Yaklaşık her yıl çıkarılan Kararnamelerde bazı yıllarda önemli değişiklikler yapılırken bazı yıllarda da önemsiz değişikliklerle bir önceki yılın uygulamalarına devam edilmiştir. Bu bölümdeki açıklamalar şu an yürürlükte olan "09.07.2002 tarih 24810 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında 2002/4367 sayılı Karar" ve "30.07.2002 tarih ve 24831 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2002/4367 sayılı Tebliğ" dikkate alınarak yapılacaktır.

Destek unsurlarından yararlanılması için yatırımların, Hazine Müsteşarlığı tarafından makro ekonomik politikalar, arz-talep dengesi, sektörel, mali ve teknik yönden yapılacak değerlendirme sonucunda uygun görülerek, bu Karar ve bu Karara istinaden yayımlanacak

²¹¹ Turhan Serdengeçti, **Türkiye'de Teşvik Uygulamaları**, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Mayıs 2000, s.3

²¹² Duran, A.g.e.,s.117

tebliğlerde belirtilen ilke ve ölçütler içinde kalınmak koşulu ile teşvik belgesine bağlanması gerekmektedir.

Yatırım teşvik belgesi müracaatlarının değerlendirilmesinde sabit yatırım tutarı şartı aranır. Müracaatlarda, yürürlükteki mevzuata yer alan asgari sabit yatırım tutarının yerine getirilip getirilmediğine bakılır. Bu şartı yerine getiren yabancı sermayeli ortaklıkların müracaatları Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğüne, diğer yatırımcı kuruluşların müracaatları Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nce değerlendirilir.

Ayrıca, Kredi tahsisi desteğinden yararlanabilecek yatırımlar dışındaki imalat ve tarımsal sanayi sektöründe yapılacak sabit yatırım tutarı 4 trilyon Türk Lirasını aşmayan yerli sermayeli yatırımlar için Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odalarına ve Ticaret Borsaları Birliğine (TOBB) bağlı sanayi odalarına, ticaret ve sanayi odalarına ve ticaret odalarına başvurulur. Teşvik belgesi için müracaat yapılacak ilgili odalar, TOBB'nin görüşü alınarak Müsteşarlık tarafından tespit edilir.²¹³

09.07.2002 tarih 24810 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında 2002/4367 sayılı Karara göre yatırımın, teşvik belgesine bağlanabilmesi için asgari sabit yatırım tutarının;

1. Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda 200 milyar Türk Lirası,
2. Diğer yörelerde yapılacak yatırımlarda 400 milyar Türk Lirası,

olması gerekmektedir.

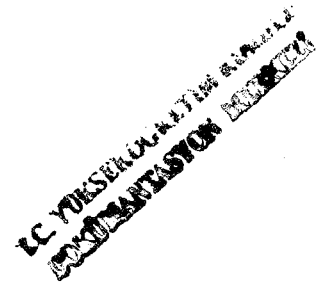
Finansal kiralama şirketleri aracılığıyla yapılacak yatırımlarda ise, finansal kiralama şirketleri için aranacak asgari sabit yatırım tutarı bu miktarların % 25'i kadardır.

Yatırım teşvik belgesi almak için hakiki şahıslar, adi ortaklıklar, sermaye şirketleri, kooperatifler, iş ortaklıkları (adi ortaklık), kamu kuruluşları ve kamu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar, yurt dışındaki yabancı şirketlerin Türkiye'deki şubeleri müracaat edebilir. Kurulacak şirketler adına ve tamamlanmış yatırımlara ilişkin olarak teşvik belgesi müracaatında bulunulmaz.

Yürürlükteki mevzuata göre; yatırımlara sağlanabilecek destek unsurları şunlardır:

1. Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası,
2. Yatırım İndirimi
3. Katma Değer Vergisi İstisnası
4. Vergi, Resim ve Harç İstisnası
5. Kredi Tahsisi

²¹³ 09.07.2002 tarih 24810 sayılı Resmi Gazete

Uygulamaya İlişkin Bilgiler

Tablo 39’da 1998-2002 yıllarında verilen teşvik belgelerinin sektörel dağılımı verilmiştir. Bu yıllarda, Tarım sektöründe 443 adet, Madencilik sektöründe 477 adet, imalat sektöründe 9.418 adet, enerji sektöründe 215 adet ve Hizmetler sektöründe 5.383 adet olmak üzere toplam 15.936 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. Yüzde olarak ifade edersek, bu dönem içinde toplam belge sayısının % 2,8’i tarım, %3’ü madencilik, %59’u imalat, %1,4’ü enerji ve % 33,8’i hizmetler sektöründeki yatırımlara verilmiştir.

1998-2002 döneminde teşvik belgesi kapsamındaki yatırımların toplam sabit yatırım tutarında, cari fiyatlarla yaklaşık 3.4 kat civarında artış meydana gelmiştir. Ancak Dolar bazında izlendiğinde, ciddi bir azalma olduğu görülmektedir. Bu dönemlerde öngörülen istihdam rakamları belge sayısına paralel bir gelişme göstermişti

Tablo-39: Ocak-Aralık Aylarında Verilen Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı

	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
Belge Sayısı (Adet)						
1998	145	135	2.472	46	1.493	4.291
1999	109	93	1.601	48	1.117	2.968
2000	94	85	2.093	46	1.203	3.521
2001	51	63	1.299	46	695	2.154
2002	44	101	1.953	29	875	3.002
Toplam Yatırım (Milyar TL.)						
1998	91.834	94.725	2.217.802	237.962	1.866.144	4.508.466
1999	99.141	57.785	2.219.127	230.893	2.622.812	5.229.758
2000	129.435	81.205	3.474.741	2.110.804	2.965.192	8.761.378
2001	100.244	100.392	5.656.605	1.846.037	2.895.565	10.598.842
2002	179.577	654.166	8.930.433	491.365	4.974.132	15.229.674
Sabit Yatırım (Milyar TL.)						
1998	91.814	94.725	2.204.218	237.962	1.865.869	4.494.587
1999	99.141	57.785	2.218.726	230.893	2.622.642	5.229.187
2000	129.434	81.205	3.474.501	2.110.804	2.965.194	8.761.139
2001	100.244	100.392	5.656.324	1.846.037	2.895.565	10.598.561
2002	179.577	654.166	8.930.358	491.365	4.974.132	15.229.599
İşletme Sermayesi (Milyar TL.)						
1998	-	-	303	-	31	334
1999	-	-	18	-	50	68
2000	1	-	254	-	-	255
2001	-	-	260	-	-	260
2002	-	-	75	-	-	75
Döviz Kullanımı (1000 \$)						
1998	108.899	184.060	5.195.933	405.584	3.618.876	9.513.352
1999	89.221	71.909	3.168.695	298.483	2.715.087	6.343.395
2000	84.054	73.538	3.438.053	1.585.342	2.147.563	7.328.550
2001	44.109	51.799	3.419.876	1.189.728	1.376.147	6.081.659
2002	51.992	227.662	4.158.423	185.466	1.486.198	6.109.741
İstihdam (Kişi)						
1998	7.405	5.095	147.246	673	125.371	285.790
1999	4.694	2.758	91.819	534	94.031	193.836
2000	5.390	2.625	92.037	1.747	87.041	188.840
2001	3.024	2.246	62.677	1.232	33.746	102.925
2002	3.251	6.499	87.962	311	44.783	142.806

Kaynak: <http://www.hazine.gov.tr/stat/kobiler/ti114.htm>

b. KOBİ Yatırım Teşvik Mevzuatı ve Uygulaması:

KOBİ Yatırım Teşvik Mevzuatı

Türkiye, KOBİ'lere yönelik yatırım teşviklerinin özel olarak ele alınması gerektiğini çok geç fark etmiştir. Dünya ülkelerinde KOBİ kavramı 1970'li yıllardan sonra gündeme gelirken, ülkemizde KOBİ kavramı 1990'li yılların ortasından sonra tartışılmaya başlanmış ve gerek KOBİ'lerin büyümeye ve istihdama sağladığı olumlu katkıların fark edilmeye başlanması gerekse uygulanan genel teşvik tedbirlerinden KOBİ'lerin tam manasıyla yararlanmadığının görülmesi sonucu 1994 yılı Sanayi Bakanlığı, 1996 yılı da Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından "KOBİ yılı" ilan edilmiştir. KOBİ'ler ilk defa mevzuattaki yerini de "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları" hakkındaki 96/8615 sayılı Kararı ve 16.10.1996 tarih ve 22789 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak almıştır. Kararnamenin uygulama esaslarını belirten Tebliğ de 96/3 sayılı, 31.10.1996 tarih ve 22803 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Günümüzde KOBİ'lere yönelik yatırım teşvik uygulamaları;

- 18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında 21.12.2000 tarihli 2000/1822 sayılı Karar,
- 01.08.2002 tarih ve 24833 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ",
- 01.08.2002 tarih ve 24833 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ" hükümlerinin uygulanmasına ilişkin 2002/1 sayılı Genelge

çerçevesinde yürütülmektedir.

KOBİ Teşvik Belgesi:

KOBİ'lerin makine ve teçhizat harcamaları ile hammadde ve işletme malzemesi alımlarının desteklenmesi amacıyla Hazine Müsteşarlığınca KOBİ teşvik belgesi düzenlenir. Ayrıca bina, inşaat harcamaları , turizm (konaklama tesisleri), eğitim ve sağlık yatırımlarında KOBİ teşvik belgesi kapsamına alınabilir.

Bilindiği üzere 1997-2001 yıllarında yürürlükteki KOBİ Kararnameleri ile sadece imalat sektöründe küçük ve orta ölçekli işletmeler desteklenmiştir.18.01.2001 tarih ve 2429 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında 24.12.2000 tarihli 2000/1 822 sayılı Karar ile imalat, tarımsal sanayi, turizm,

eğitim, sağlık, madencilik, yazılım geliştirme yatırımları da KOBİ kapsamında değerlendirilmekte ve desteklenmektedir²¹⁴

Destek unsurlarından yararlanabilmek için KOBİ teşvik belgesine konu bina inşaat, makine ve teçhizat harcamaları ile hammadde ve işletme malzemesi teminine y6nelik yatırımın, 600 milyar T6rk Lirasını aşmaması gerekmektedir.²¹⁵

Bina inşaat harcamaları, sabit yatırımın %20'sini ge7memek kaydıyla, sadece turizm (konaklama tesisleri), eğitim ve sağlık yatırımlarında 6ng6r6lebilir.²¹⁶

Yatırımcı adına d6zenlenecek KOBİ teşvik belgesi için Hazine M6steşarlığınca m6racaat, yatırımcı adına aracı bankalar tarafından yapılır. Aracı bankalar KOBİ teşvik belgesine bağlanmasını talep ettikleri yatırım ile ilgili bilgi ve belgeleri, M6steşarlığın belirleyeceği ayrı bir format içinde temin eder. Bu bilgilerin doğruluğundan ve talebin ilgili karar ve tebliğlere uygunluğundan aracı bankalar sorumludur. Bu format i7eriğinde yer alan bilgilerden Hazine M6steşarlığınca belirlenen kısımları, yatırımcı tarafından ek bir form ile yatırımcının bağlı bulunduğu Odaya (Sanayi Odası, Ticaret Odası, Ticaret ve Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Odası) tasdik ettirilir.

Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Hakkında Karar h6k6mlerine g6re d6zenlenmiş ve halen ge7erli olan Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında bulunan makine ve teçhizat için KOBİ teşvik belgesi d6zenlenmez ve bu Tebliğin Karar h6k6mlerinden yararlanamaz.. Ayrıca, Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Hakkında Karar ile K676k ve Orta 6l7ekli işletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar gereği d6zenlenen ve halen devam eden yatırımların tamamlama vizeleri yapılmadan yeni KOBİ teşvik belgesi d6zenlenemez.²¹⁷

KOBİ Teşvik Sisteminde Destek Unsurları: KOBİ yatırımları için 6ng6r6lebilecek destek unsurları şunlardır:

- a) G6mr6k Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası,
- b) Yatırım indirimi,
- c) Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası,
- d) Vergi, resim ve har7 istisnası,
- e) Fondan kredi tahsisi.

²¹⁴ 6nal, A.g.e.,s.75

²¹⁵ 01.08.2002 tarih ve 24833 sayılı Resmî Gazete yayımlanan 2002/1 sayılı Genelge

²¹⁶ Bknz. 01.08.2002 tarih ve 24833 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "K676k ve Orta 6l7ekli işletmelerin Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ", (Madde 5)

²¹⁷ Teşvik belgesinin başvuru şartları ve başvurunun nasıl değerlendirileceği konusu için bakınız 01.08.2002 tarih ve 24833 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "K676k ve Orta 6l7ekli işletmelerin Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ", (Madde 6 ve 7)

Uygulamaya İlişkin Veriler

Tablo -40'da, 1997-2000 döneminde KOBİ'lere verilen yatırım teşvik belgesi sayıları, toplam kredi miktarı, sabit yatırım tutarları ve öngörülen istihdam rakamları verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, 1997-2000 döneminde toplam 5.645 KOBİ'ye teşvik belgesi verilmiş, 118.230.180 Milyon TL'lik toplam kredi miktarı ve 177.635.455 Milyon TL tutarında sabit yatırım ile 42.705 kişinin istihdamı öngörülmüştür.

1997 yılında 1.550 adet KOBİ Yatırım Teşvik Belgesi düzenlenmiş olup; KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine tahsis edilen yatırım ve işletme kredilerinin toplamı 19.637 Milyar TL., sabit yatırım tutarı toplamı 37.375 Milyar TL.'dir. Bu projelerde öngörülen istihdam ise 14.479 kişidir.

2000 yılına geldiğimizde belge sayısında azalma olmuştur. 1998 yılında, bir önceki yıla göre bir düşüş gözlenirken, 1999'da tekrar bir artış gözlenmiştir. Ancak 2000 yılında verilen belge sayısı 1997 yılının dahi altına düşmüştür. Belge sayılarında yıllara göre gözlenen değişime bağlı olarak toplam kredi miktarı ve sabit yatırım tutarında da olumsuzluklar gözlenmektedir.

Tablo-40:KOBİ Teşvik Belgeleri ve Verilen Krediler

Yıllar	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Kredi Miktarı (Milyon TL)	Sabit Yatırım Tutarı (Milyon TL)	İstihdam (Kişi)
1997	1.550	19.637.479	37.375.880	14.779
1998	1.171	19.433.744	33.188.558	12.117
1999	1.695	42.401.099	57.977.604	10.222
2000	1.229	36.757.858	49.093.413	5.587
Toplam	5.645	118.230.180	177.635.455	42.705

Kaynak: http://www.hazine.gov.tr/arastirma/tesvik_belgeleri_nisan2003.htm

İşletmelere, aldıkları yatırım teşvik belgesi tutarının bir miktarı yatırım veya işletme kredisi olarak verilmekte, geriye kalan kısım öz sermaye ile karşılanmaktadır. 1997-2000 döneminde KOBİ'lere verilen işletme ve yatırım kredisi rakamları Tablo-69'da verilmiştir.

Bu dönem içerisinde KOBİ'lere sağlanan toplam 118.230.180 Milyon TL tutarındaki kredinin 79.257.895 Milyon TL'lik kısmı yatırım kredisi, 38.972.285 Milyon TL'lik kısmı ise işletme kredisi şeklindedir. Burada dikkat çeken husus, KOBİ'lerin aldığı yatırım kredileri düşerken, işletme kredilerinin artmasıdır.

Tablo-41: KOBİ Yatırım ve İşletme Kredileri

Yıllar	Yatırım Kredisi (Milyon TL)	İşletme Kredisi (Milyon TL)	Toplam Kredi (Milyon TL)
1997	16.358.069	3.279.410	19.637.479
1998	15.577.254	3.856.490	19.433.744
1999	25.637.264	16.763.835	42.401.099
2000	21.685.308	15.072.550	36.757.858
Toplam	79.257.895	38.972.285	118.230.180

Kaynak: http://www.hazine.gov.tr/arama/tug_dokuman/kobi1.pdf

Tablo-42’de KOBİ teşvik belgelerine tahsis edilen yatırım ve işletme kredilerinin sektörel dağılımı verilmiştir. Tablonun incelenmesi halinde görüleceği gibi KOBİ’lere ilişkin özel teşvik mevzuatının uygulandığı ilk yıl olan 1997’de verilen teşvik belgelerinin;

- % 65,3’ü imalat sanayi
- % 31,3’ü hizmetler kesimi
- % 1,5’i enerji sektörü
- %1,2’i tarım sektörü
- % 0,7’si madencilik sektörü arasında dağıtılmıştır.

İmalat sanayinin bu ağırlığı 1997’den sonra giderek azalmış, 1998’de % 57,1’e, 1999’da % 47,82’e düşmüş, 2000’de ufak bir artış ile % 51’e yükselmiştir. Hizmetler kesimi 1998’de % 36,6 olan oran 1999’da % 49,9’a çıkmış, 2000 yılında ise düşüş göstererek % 46,9’a inmiştir. Tarım, enerji ve madencilik sektörlerinde de bu dönem içerisinde verilen teşvik belgelerinin sayısında önemli düşüşler olmuştur.

Tablo-42: KOBİ Teşvik Belgesinin Sektörel Dağılımı

SEKTÖR/YIL	Belge Sayısı				Sabit Yatırım Tutarı (Milyar TL)			
	1997	1998	1999	2000	1997	1998	1999	2000
TARIM	25	18	7	9	7.525	9.366	3.486	11.769
MADENCİLİK	15	15	7	6	6.939	11.511	3.290	4.153
İMALAT	1.374	963	522	630	1.031.567	698.901	399.521	1.161.172
ENERJİ	33	21	11	10	153.612	72.215	16.613	233.021
HİZMETLER	659	667	545	579	571.984	1.092.162	1.401.149	2.064.665
TOPLAM	2.104	1.684	1.092	1.234	1.771.628	1.884.154	1.824.059	3.474.779

Kaynak: Demirci ve Diğerleri, a.g.e., s.249

Özetle, Türkiye’de KOBİ’lerin ayrıcalıklı olarak desteklenmeye başlanması çok yeni bir durumdur. Gerek yatırım ve işletme açısından gerekse ihracata bu işletmelerin desteklenmeye başlanması sevindirici bir gelişmedir. Ancak, KOBİ yatırım teşviklerinin uygulamasının başladığı 1996 yılının sonunda günümüze kadar geçen sürede çok fazla mesafe katedildiği söylenemez. Verilen kredilerin limitlerinin yetersizliği yanında, müracat eden

firmaların çok azının (yaklaşık % 5)²¹⁸ teşviklerden yararlanması bu teşvik uygulamasının son derece sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Avrupa Birliği'nde geri kalmış bölgeler için gerekli şartları taşımak kaydıyla teşvik sistemi öngörülmüştür. Türkiye'nin birçok yöresindeki işletmeleri hazırlanmış projelerle başvurdukları takdirde Avrupa Yatırım Bankası'ndan teşvik alabilmektedirler. Fakat gerekli projeleri üretip bu imkanlardan yararlanan KOBİ sayısı yok denecek kadar azdır. KOBİ'lerin büyük çoğunluğu bu imkanlardan haberdar değildir. Bu konuda devlet ve diğer meslek kuruluşları daha etkin olabilir.

3.KOBİ'lere Yönelik İhracat Destekleri

Ülkemizde 1980'li yıllardan itibaren ihracata dayalı sanayileşme politikasına geçilmesiyle beraber KOBİ'lerin önemi ve uygulamadaki ağırlığı giderek artmaya başlamış ve KOBİ'lerin rekabet güçlerini artırmaya yönelik önlemler alınırken, aynı zamanda dış pazarlara yönlendirmeleri ve desteklemeleri konusunda birtakım politikalar geliştirilmiştir.

Ancak Türkiye 1994 yılı sonunda Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) antlaşmasına taraf olması ve 1996 yılında Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği sürecine girmesiyle. "nakdi teşvikler" veya diğer bir ifadeyle günümüzde "ihracat performansına bağlı ve yasaklanmış sübvansiyonlar olarak kabul edilen teşvikler" 1994 yılı sonunda bir kez daha gündeme gelmemek üzere yürürlükten kaldırılmıştır.

Hazine Müsteşarlığı 27.12.1994 tarih ve 6401 sayılı "İhracata Yönelik Devlet Yardımları" kararı ile yeni ihracat rejiminin GATT ve AB normları ile uyumlu hale getirilmesi çalışmaları başlatılmıştır. İhracatı kolaylaştırmak ve özendirmek amacıyla oluşturulan yeni ihracat rejimi içinde KOBİ'lere yönelik sektörel dış ticaret şirketlerine de yer verilmiştir.

İhracata Yönelik Devlet Yardımlarını, hedefledikleri firma büyüklükleri açısından analiz etmek mümkündür. Bu anlamda, yardımın bütün firmalara açık olması ya da sadece KOBİ'leri hedeflemesi söz konusu olmaktadır. ²¹⁹

Sadece KOBİ'leri hedefleyen yardımlar

Genel olarak bütün dünyada KOBİ'lerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi ile bu tür işletmelerin ihracata yönlendirilmesi ekonomi politikalarının temel amaçları arasında yer almaktadır. KOBİ'lerin en önemli avantajı esnek üretim yapılarıdır. Diğer taraftan KOBİ'lere yönelik olarak sağlanan destekler, genel olarak uluslararası ticaret kurallarına aykırılık teşkil etmemektedir.

²¹⁸ Ekonomik Forum Dergisi, Yıl:5, Sayı:11, Ankara, 15 Kasım 1998, s.22-23

²¹⁹ Yüksel Akkuzugil, Musa Demir, "İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının Analizi ve Değerlendirilmesi", Dış Ticaret Dergisi, Sayı:27, Ankara: DTM Yayını, Ocak 2003, s.25

Sadece KOBİ'lerin veya KOBİ'lerin biraraya gelerek kurdukları SDŞ'lerin yararlanabileceği destekler şunlardır:

- a. Çevre Yardımı,
- b. Pazar Araştırması Yardımı,
- c. Eğitim Yardımı,
- d. İstihdam Yardımı,

Ayrıca diğer destek kalemlerinde de KOBİ'lere daha yüksek oranlarda destek sağlanmak suretiyle avantaj yaratılmıştır.

Bütün firmaların yararlanmalarına açık olan yardımlar

İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının bir kısmında ise firma büyüklüğüne bakılmaksızın destek sağlanmaktadır. Bu tür yardımlarda pazarlama ve markalaşma faaliyetlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Bu yardımlar,

- a. Yurtdışı fuar yardımı,
- b. Yurtdışı ofis/mağaza açma ve marka tanıtım faaliyetleri yardımı,
- c. Türk ürünlerinin yurtdışında tanıtılması, tutundurulması, Türk Malı imajının yerleştirilmesi ile marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi yardımı.

şeklindedir.²²⁰

E.KOBİ'lere Verilen Destek Hizmetleri

Uygun ekonomik ortam sağlanmadan, belirli konularda destek verilmeden, KOBİ'lerin varlıklarını sürdürmeleri, ekonomik etkinliklerini arttırmaları ve gerek ulusal gerekse uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek şekilde üretim yapabilmeleri, yeni teknolojik gelişmelere uyum sağlamaları, ürünlerini tanıtımları ve uygun koşullarla pazarlamaları ve kendi kendilerine büyüüp gelişmeleri oldukça güçtür. Bu nedenle, KOBİ'lerin desteklenmesi ve bu kesime yönelik bazı hizmetlerin verilmesi zorunludur.

Genel anlamda tüm kamu kuruluşları görevlerini yaparken KOBİ'lere de hizmet vermektedirler. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığının çıraklık, mesleki ve teknik öğretim hizmetlerinden en çok faydalanan bu kesimdir. Bazı kuruluşlar ise, genelde maliyetinin çok altında bir fiyatla KOBİ'lere çeşitli hizmetler sunmaktadırlar. Bu kuruluşların harcadıkları kamu kaynakları, kesime yönelik devlet yardımı mahiyetinde görülmektedir. Sözü edilen kapsamda değerlendirilen KOSGEB, MPM, TOSYÖV, İKV, TTGV ve İGEME'nin sunduğu hizmetler aşağıda kısaca tanıtılmıştır.

²²⁰ İhracata Yönelik Devlet Yardımları ile ilgili desteklerin işleyişi, yararlanma koşulları, başvuruların yapılması ve başvuru formları ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz. <http://www.dtm.gov.tr/>

1.Küçük ve Orta Ölçeldi Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

Dünya ekonomisinde meydana gelen konjonktürel değişme ve gelişmeler, özellikle son yıllarda uluslararası ilişkileri artmış olan ülkemizi ve ülke ekonomisinde gerek imalat ve hizmet sektörlerinde, gerek istihdamda önemli payı ve ekonominin temel unsuru olan büyük işletmelerin destekleyicisi ve tamamlayıcısı olan küçük sanayi işletmelerini etkilemektedir. Türkiye’de küçük sanayinin geliştirilmesi için gerekli sistem içinde, kamu-özel sektör, büyük sanayi-küçük sanayi ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olmasına rağmen ayrı ayrı ve kopuk hizmet veren kuruluşlar arası bağı temin etmek, iyi bir koordinasyon sistemini temin etmek üzere tüzel kişiliği haiz ilgili bakanlığı, sanayinin tümünden sorumlu Sanayi ve Ticaret Bakanlığı olan, özel hukuk hükümlerine göre yarı özerk bir kamu kuruluşu oluşturmak amacıyla, KOSGEB kanunu hazırlanmıştır.²²¹

KOSGEB; küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla 3624 sayılı Kanunla 20 Nisan 1990 tarihinde kurulmuştur.²²²

KOSGEB’in KOBİ’lere sunduğu hizmetler şunlardır:

- Finansman Destek Hizmetleri,
- Bilgilendirme ve İşletmelerarası İşbirliği Hizmetleri,
- Girişimciliği Geliştirme Hizmetleri,
- Teknolojik Girişimciliğin Desteklenmesi,
- Laboratuvar Hizmetleri,
- Danışmanlık Hizmetleri,
- Kalite Geliştirme Hizmetleri,
- Eğitim,
- Uluslararası Gözetim Hizmetleri,
- Sanayi Alanları Projelendirme Hizmetleri,
- Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Hizmetleri,
- Gümrük Birliği ile İlgili Hizmetler,
- Bölgesel Kalkınma Hizmetleri.

2.Milli Prodüktivite Merkezi (MPM)

17.04.1965 tarihinde yürürlüğe giren, 580 sayılı yasa ile kurulmuş, tüzel kişiliğe sahip özel hukuk hükümlerine tabi bir kamu niteliğindeki MPN’in görevleri kuruluş yasasında;

²²¹ KÜSGET, *Bazı Ülkelerde Küçük ve Orta Boy Sanayi (KOS) İşletmeleri*, Ankara:KÜSGET Yayını, Ankara, 1990, s.101

²²² Güçelioğlu, A.g.c.,s.

- Yurt ekonomisinin verimlilik ilkelerine uygun olarak gelişmesine yardımcı olacak önlemleri araştırmak ve bunların uygulamaya konmasına çalışmak,
- Kamusal ve özel kesim işyerlerinde verimliliği artırıcı yöntemleri araştırıp bularak, bunların uygulanmasını izleyip, önerilerde bulunmak,
- Verimlilikle ilgili teknik yardımlar sağlamak, eğitim ve danışmanlık çalışmaları yapmak

şeklinde belirlenmiştir.²²³

Kuruluş kanununda belirtilen amaçlara ulaşabilmek için Milli Prodüktivite Merkezi çalışmalarını üç grupta yürütmektedir. Bunlar;

- Eğitim çalışmaları
- Danışmanlık hizmetleri,
- Teknik Bilgi

şeklinde dir.²²⁴

3.Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV)

1989 yılında kurulmuştur. Vakıf, personel sayısı 5-200 arasında değişen tüm işletmeleri KOBİ olarak kabul eder.Bu tanıma uygun işletme sahipleri, serbest meslek mensupları, kamu ve özel sektör yöneticileri vakfa üye olmak için başvurabilir.

TOSYÖV'ün amacı

TOSYÖV, ülkemizdeki KOBİ'lerin desteklenmelerini sağlamayı ve bu işletmelerin lobisi olmayı amaçlamaktadır. Vakıf serbest meslek mensuplarının ve her alandaki yöneticilerin de sorunlarının tespit ve çözümünü hedeflemektedir. Türkiye'nin her yerine yönelik organizasyon faaliyetlerini yürüten vakıf, konferans, panel ve seminerlerle KOBİ çalışanlarının eğitimini amaçlamaktadır.Bu çerçevede TOSYÖV'ün hedefleri özet olarak;

- Sağlıklı alt yapı,
- Adil bir teşvik sistemi,
- Yeterli finansman kaynakları,
- Uygun Yatırım imkanları,
- İleri teknolojiye uygun ekipman,
- Yüksek kaliteli mal üretmek için danışmanlık,
- Çağdaş işletmecilik ve yönetim ile ilgili eğitim,
- Sağlıklı ana- yan sanayi ilişkileri,
- Avrupa Topluluğu ile entegrasyonu sağlayabilecek yaygın eğitim,
- Müsbet bir kamuoyu ve siyasi destek yaratılmasını sağlamak

şeklinde ifade edebiliriz..²²⁵

²²³ Bakış Dergisi, "Türkiye'de KOBİ gerçeği", Bursa: BUSİAD Yayını, Eylül-Ekim 1996, s.24

²²⁴ Alpugan, A.g.c..s.274

TOSYÖV tarafından verilen diğer hizmetler şunlardır:²²⁶

- İhracat yönlendirme danışmanlığı
- Yeni ve çevreci teknolojilerin transferi ve yatırım danışmanlığı,
- Yabancı firmalar ile ortak yatırım (JOINT Venture) danışmanlığı,
- Proje bazında uluslararası kredi, fon ve bağışların sağlanmasına ilişkin danışmanlık,
- KOBİ'leri yönlendiren ve bilgilendiren kitaplardan ve Girişim dergisinden yararlanma.
- TOSYÖV tarafından neşredilen tüm yayınlardan yararlanma ,
- Vakıf Genel Merkezinde ve üye olunan TOSYÖV Destekleme Derneği ve Şubesinde düzenlenen konferans, yuvarlak masa toplantısı, panel, seminer, yemek vb. faaliyetlere katılma,
- Kredi Garanti Fonu hizmetlerinden yararlanma,
- TOSYÖV Meclis Çalışma Grubu kanalı ile sağlanan güçlü lobi olanağı vb.
- KOBİ Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri Koordinasyon Projesi hizmetlerinden yararlanma.

4.İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)

Vakfın amacı

1965 yılında kurulan Vakfın ana amacı, Türk anayasası temel ilkeleri ve Türkiye'nin imzaladığı uluslararası anlaşmalar çerçevesinde, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Vakıf ana amacına yönelik olarak Türkiye'nin dış ülkelerle, ekonomik gruplaşmalarla ve özellikle Avrupa Birliği ile ilişkilerinin gelişmesi için gerekli çalışmaları yapar. Vakfın ana çalışmalarını, araştırmaların yapılması ve yaptırılması; kamuoyunu aydınlatıcı seminer, konferans, panel ve benzeri toplantılar düzenlenmesi, yayınlar, yurt içinde ve dışında kamu ve özel kurumlarla işbirliği yapılması ve koordinasyonun sağlanması, yurtdışına yönelik tanıtım çalışmalarını yürütmektedir.²²⁷

Verilen Hizmetler

Bilgi Temini; Vakıf Gümrük Birliği'nin işleyişiyle ilgili olarak firmaların sorularını yanıtlamakta ve sorunlarına çözüm üretmektedir. Türk firmalarının AB ülkelerine yaptıkları ihracatta karşılaştıkları spesifik sorunlarını tespit etmekte ve bu sorunların "**Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi**" toplantılarında görüşülmesini sağlamaktadır.

İşbirliği Programları; İKV'nin Küçük ve Orta Boy İşletmelere yönelik çeşitli işbirliği faaliyetleri de bulunmaktadır. İKV, AB'nin KOBİ'lere yönelik işbirliği programı olan

²²⁵ Bakış Dergisi, a.g.m., s.25

²²⁶ <http://www.dto.org.tr/bilgi/kaynak/rehber.html>

²²⁷ Çolakoğlu, A.g.e.,s.390

Europartenariat'ın Türkiye'deki organizasyonu ile aynı sistem çerçevesinde Medpartenariat programının Türkiye organizasyonunu yürütmektedir

AB'nin KOBİ'lere yönelik işbirliği programı olan **Europartenariat'ın** Türkiye'deki organizasyonu ile aynı sistem çerçevesinde **Medpartenariat programının Türkiye** organizasyonunu yürütmektedir.

Eğitim programları; İKV büyük firmalara oranla bilgiye ulaşma konusunda görece olarak daha fazla zorlukla karşılaşan KOBİ'lere ihtiyaç duydukları bilgiyi zamanında ve anlaşılabilir halde sunmak için **"Bilgi Dağıtım Ağı"** projesi geliştirmiştir.

5.Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)

Dünya Bankası ile Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan ikraz anlaşması doğrultusunda özel ve kamu işbirliğiyle 01.06.1991 tarihinde Hazine Müsteşarlığı, TÜBİTAK ve KOSGEB ile sanayiciler ve sanayi ile ilgili çeşitli mesleki ve sivil toplum örgütleri ve kamu kuruluşların ortak gayretiyle kurulan TTGV'nin amaçları şunlardır.²²⁸

- Ülkemizin bilimsel ve teknoloji alt yapısını güçlendirmek,
- Türk sanayi kuruluşlarının AR-GE faaliyetlerine kaynak ayırmasını teşvik etmek ve desteklemek,
- Ülkemizin uluslararası pazarlardaki rekabet gücünü artırma potansiyeli taşıyan öncelikli bilimsel ve teknolojik araştırma ve geliştirme alanlarını tesbit etmek, izlemek ve bu alanlardaki çalışmalarını teşvik etmek,
- Özel sektör ile üniversite ve kamu araştırma kuruluşları arasındaki bağları güçlendirmek.

TTGV tarafından desteklenen işletmelerin % 73'ü 1-200 arasında çalışan olan işletmeler oluştururken, % 23'ü 200+ çalışan olan işletmeler oluşturmaktadır. Verilen miktarın % 71 oranında 1-200 arasında çalışan olan işletmeler oluştururken, % 23'ü de 200+ çalışan olan işletmeler oluşturmaktadır. Projeleri desteklenen firmaların % 53'ünün yaşları 0-10 ve %19,5'i 11-20 yaşları arasındaki genç firmalar olması TTGV desteklerinin önemli bölümünün KOBİ'lerin ve yeni girişimcilerin desteklenmesine yönelik olması bakımından önem taşımaktadır.²²⁹

Vakfın bünyesinde yürütülmekte olan proje destekleme faaliyetleri; Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteği, Ürün Geliştirme Projeleri Desteği, Teknolojik Destek Hizmetleri Danışmanlık Proje Desteği, Risk Sermayesi Projesi, Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Giderilmesi Projesi Desteği.²³⁰

²²⁸ DPT, VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planı Esnaf ve Sanatkarlara Götürelen Hizmetler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara:DPT Yayını, Aralık 2001, s.25

²²⁹ Desteklenen projelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.ttgv.org.tr/tur/02_ttg_v_hakkında/224.htm

²³⁰ http://www.ttgv.org.tr/tur/02_ttg_v_hakkında/2205.htm

İLAB ile GÜMRÜK BİRLİĞİ VE KOBİ'LERE ETKİSİ

20. yy'da hızla gelişen küreselleşme eğilimiyle, ülkeler bir yandan bu eğilimin beraberinde getirdiği yoğun rekabetten korunabilmek ve dünya ile bütünleşme sürecini hızlandırabilmek amacıyla çeşitli zamanlarda ekonomik entegrasyon sürecine girmişlerdir.

Ekonomik bütünleşme teorisi, bir grup ülkenin aralarındaki ticareti serbestleştirici politikalar izlemelerini konu edinir. Ülkeler ekonomik bütünleşme akımlarına katılarak üretim kapasitelerini, kaynak verimliliklerini ve toplumsal refah düzeylerini arttırmayı amaçlarlar. Bu anlamda bütünleşmeler, siyasi bakımdan bağımsız ülkeleri ekonomik yönden birbirine daha bağımlı duruma getirmektedir. Sanayileşmiş ülkelerin, hızlı üretim artışına karşın iç ulusal piyasalarının yetersizliği, ekonomik birlikler oluşturularak piyasanın genişletilmesine yardımcı olurken, az gelişmiş ülkeler de iç piyasalarını birleştirmek yoluyla sanayileşme hızlarını yükseltmeye çalışmaktadırlar.²³¹

Ekonomik entegrasyonlar basitten kapsamlıya doğru; serbest ticaret sahası, Gümrük Birliği (GB), ortak Pazar, tam ekonomik birlik ve siyasal bütünlük şeklinde sıralanır.²³²

Entegrasyonun en basit şekli olan serbest ticaret sahasında, üyelerarası ticaret serbesttir ve üçüncü ülkelere karşı her üye kendi tarifesini uygular. Gümrük birliğinde, birlik içi ticaretin serbest olması yanında, üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi (OGT) uygulanır. Ortak pazarda, GB'nde olanlara ilaveten üretim faktörlerinin birlik içi serbest dolaşımı sağlanır. Ekonomik birlikte, üye ülkelerin makro ekonomik politikaları uyumlaştırılır. Siyasal bütünlük aşamasında ise iktisadi şartların ve çıkarların ortaya koyduğu engelleri kaldırıp mal ve faktör hareketlerini serbest bırakmak, hem rekabetin avantajlarından yararlanmak, hem de tamamlayıcılığın açıklarını kapatma fırsatı verir.²³³

A. Türkiye'nin Gümrük Birliği Süreci ve Gümrük Birliği'nin KOBİ'lere Etkisi

Türkiye, 12 Eylül 1963 tarihli Ankara Anlaşması ile ortak üye statüsü kazanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Türkiye-AB arasında bir GB oluşturmak amacıyla hazırlık, geçiş ve tamamlama olmak üzere üç dönem belirlenmiştir. Beş yıl sürmesi hedeflenen hazırlık dönemi 1964'de başlamış ve 1972'de sona ermiştir.

Sanayi ürünlerindeki tarifelerin 12 yılda (bazı hassas ürünlerde 22 yılda) kademeli olarak kaldırılması öngörülen geçiş dönemi, 1 Ocak 1973'de başlamıştır. 1978'de Türkiye'nin gümrük indirimlerini 5 yıl erteleme talebi kabul edilmiş, 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile

²³¹ Süleyman Uyar, "Ekonomik bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi", <http://www.dtm.gov.tr/cad/DTDERGI/ekim2000/ekonomik%20b.htm>

²³² Emin Ertürk, *Uluslararası İktisadi Birleşmeler*, 3. Baskı, Bursa: Vipaş Yayınları, 2002, s.46

²³³ A.g.e., s.46-47

zayıflayan ilişkiler, 1982'de siyasi partilerin kapatılmasıyla dondurulmuştur. Türkiye, 14 Nisan 1987'de tam üyelik başvurusunda bulunmuş, ancak AB, 18 Aralık 1989'da Türkiye'nin tam üyeliğe henüz hazır olmadığını, ilişkilerin Ankara Anlaşması doğrultusunda ve GB şeklinde gelişmesi gerektiğini belirtmiştir.

Türkiye, 1 Ocak 1993'te AB'nden ithalata tercihli ticaret statüsü tanımıştır. Ortaklık Konseyi 6 Mart 1995'de, 1 Ocak 1996'dan itibaren Türkiye ile AB arasında GB'nin kurulmasını kararlaştırmış, bu karar 13 Aralık 1995'de Avrupa Parlamentosu'nda oy çokluğu ile kabul edilmiş ve 1 Ocak 1996'dan itibaren GB süreci fiilen başlamıştır.²³⁴

Türkiye 1.1.1996 tarihinden itibaren AB ile yapılan Gümrük Birliği uygulamasıyla birlikte AB ve EFTA ülkelerine yönelik ağırlıklı koruma oranını % 5.94'ten sıfıra indirirken diğer ülkelere yönelik ağırlıklı koruma oranını ise % 10.79'dan % 6'ya indirmiş bulunmaktadır.

Ülkemizde yapılan bir araştırma; ortalama firma büyüklüklerine göre toplam ithal girdilerinin % 61,6'sının AB kaynaklı olduğunu göstermektedir. Bu oran küçük işletmelerde % 90'a, orta ve büyük işletmelerde, sektörlere göre farklılık göstermekle birlikte % 70'lere ulaşabilmektedir. Diğer taraftan yerli sanayi ithal girdi bakımından ortalama olarak % 40 oranında üçüncü ülke menşeli girdi kullanılmakta ve bunlar arasında da Asya-Pasifik ülkeleri en yüksek paya sahip bulunmaktadır. Bu rakamlara göre, % 90'lar civarında AB kaynaklı ithal girdi kullanan küçük işletmelerin gümrük birliğinden sonra ithal girdi maliyetlerinde yaklaşık % 6'lık bir düşüş olacağı ve buna bağlı olarak ithalat oranlarının artacağı bekleniyordu.²³⁵

Gümrük birliğinin ticaret saptırıcı ve ticaret yaratıcı etkileri yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 1996 yılında beklendiği gibi Avrupa Birliği lehinde olmuştur. 1996 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliğinden yaptığı ithalat bir önceki yıla göre % 34,7 oranında artmıştır. Avrupa Birliğinin toplam ithalat içindeki payı 1995 yılında % 47,2'den 1996 yılında % 52,9'a yükselmiştir. Bu yıldan sonra Türkiye ile Avrupa Birliği arasında dış ticaretin yani ihracat ve ithalatın dengeli bir biçimde arttığını görüyoruz. Ancak, bu noktada Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki dış ticaret hacminin esas olarak Türkiye'nin uyguladığı döviz kuru politikasına ve gerçekleştirilen büyüme hızına bağlı olduğunu belirtmemiz gereklidir. Nitekim, 2001 yılında Türkiye'nin döviz kurunu nominal çapa olarak kullanması sonucunda Türkiye'nin Avrupa Birliğinden ithalatı büyük ölçüde artmıştır. Türk ekonomisinin 2002 yılında durgunluğa girmesi sonucunda ise Avrupa Birliğinden yapılan ithalat gerilemiştir.²³⁶

²³⁴ Uyar, a.g.m.

²³⁵ Hüseyin Demir, Ayşe Karakayalı, "1996 KOBİ Yılı Çerçevesinde Küçük ve Orta Boy İşletmeler", **Dış Ticaret Dergisi**, Ankara: DTM Yayını, Sayı:2, Temmuz 1996, s.38

²³⁶ Orhan Morgil, "Ekonomik Açından Türkiye -Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliğinin İşleyişi", http://www.tisk.org.tr/isvcren_sayfa.asp?yazi_id=650&id=39

GB'nin KOBİ'lere nasıl bir katkı sağladığı, GB sürecinde karşılaşılan fırsatlar, uluslararası pazarlara açılma konusunda karşılaştıkları sorunlarla ilgili bir araştırma yapılmıştır.²³⁷

Araştırmaya katılan 200 işletmenin GB'nin sağladığı katkılar ile ilgili görüşleri şu şekildedir; İşletmelerin % 47'si olumlu, % 16,5'i olumsuz, % 17,5'i ise GB'nin başlangıçta olumlu sonradan olumsuz olarak işletmelerini etkilediğini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan İşletmelerin GB sürecinde karşılaştıkları fırsatların dağılımı Tablo-43'de gösterilmiştir. İşletmelerin % 23'ünün gümrük vergileri ve tarife dışı engellerin kaldırılmasıyla, % 19,5'inin İhracat olanaklarının artması ile, %19'unun hammadde ve ara girdi temininin kolaylaşması ve ucuzlaması ile, % 14,5'inin teknoloji yenileme olanaklarının doğması ile ve % 5'ininde yabancı ortaklık kurma olanağının artması ile ilgili konularda fırsatlarla karşılaştıklarını beyan ettikleri görülmüştür.

Tablo-43: Gümrük Birliği Sürecinde Karşılaşılan Fırsatların Dağılımı

	Frekans	%	Geçerli %
Gümrük vergileri ve tarife dışı engellerin kaldırılmasıyla	46	23,0	23,0
Teknoloji yenileme olanaklarının doğması	29	14,5	14,5
İhracat olanaklarının doğması	39	19,5	19,5
Hammadde ve ara girdi temininin kolaylaşması ve ucuzlaması	38	19,0	19,0
Yabancı ortaklık kurma olanağının artması	10	5,0	5,0
Diğer	38	19,0	19,0
Toplam	200	100,0	100,0

Kaynak: Civan, Tekinkuş, a.g.m., s.30

Araştırmaya katılan işletmelerin uluslararası pazarlara açılma konusunda karşılaştıkları sorunlarla ilgili düşünceleri sorulduğunda % 36'sının pazarlama sorunu ile, % 31'nin finansman sorunu ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Aynı araştırmada çıkan bir diğer sonuç ise uluslararası pazarlarda yabancı şirketlerle rekabet edebilme gücünün olduğunu söyleyen % 45'lik kısmın % 14'ünün finansman sıkıntısı olduğu, % 26'sının ise pazarlama sorunu olduğu belirtmeleridir.

Gümrük Birliğinde, tartışmasız en önemli unsur rekabet gücüdür. GB sonrası Türk sanayi sektörü, rekabet şartlarının büyük ölçüde belirleyici olduğu bir ortamda sanayileşme ve

²³⁷ Mehmet Civan, Mehmet Tekinkuş, "AB'ye Üyelik Perspektifinde Sanayi ve KOBİ Politikaları", <http://www.econturk.org/Turkischeconomy/P455.pdf>

teknoloji açılarından çok ileri olan Avrupa ülkeleri sanayileri ile rekabet etme durumunda kalmıştır.

Türk imalat sanayi sektörüne, gümrük Birliği'NİN MUHTEMEL ETKİLERİ, İstanbul Sanayi Odası tarafından yürütülen bir çalışmayla saptanmaya çalışıldı. Çalışma geniş bir sanayici kitlesinin rekabete hazır olduğunu ortaya koydu. Elde edilen sonuçlara göre katılımcı küçük boy işletmelerin % 35.2'si, ortaboy işletmelerin % 57,5'i, AB ülkeleriyle eş düzeyde rekabet edebileceklerini belirtmişlerdi.²³⁸

Ülkemizde KOBİ'leri sektörel açıdan rekabet durumunu incelediğimizde işgücü maliyeti açısından rekabet gücüne sahiptir. Ürün standartları, hammadde temini, hammadde maliyeti, işgücü verimliliği, nitelikli işgücü bulunabilirliği, yan sanayi, enerji maliyeti açısından eşit rekabet gücüne sahip bulunmaktadır. Fakat etkili bir rekabet için gerekli olan, ekonomik alt yapı, finansman maliyeti, teknolojik alt yapı, pazarlama, ürün imajı gibi faktörler açısından ise rekabet gücü oldukça düşüktür.²³⁹

Türkiye'de sanayi üretiminde küçük ölçekten büyük ölçeğe doğru gittikçe rekabet gücünün arttığını görmekteyiz. Küçük ölçekli işletmelerin rekabet üstünlüğü olan sanayi dalları; taş ve toprağa dayalı bazı ürünler ile kimyasal ürünlerdir. Orta ölçekli işletmelerin rekabet üstünlüğü olan sanayi dalları; elektriksiz makina, taş ve toprağa dayalı bazı ürünler, petrol ürünleri ve türevleri, gıda, içki, tütün ve dokumadır. Büyük ölçekli işletmelerin rekabet üstünlüğü olan sanayi dalları ise; elektrikli makina, taş ve toprağa dayalı bazı ürünler, lastik-plastik, orman ürünleri, kağıt, basım, giyim ve mobilyadır.²⁴⁰

Rekabet gücü özellikle KOBİ'ler açısından büyük önem taşımaktadır. Gümrük Birliği sonrası uluslararası rekabet ile karşı karşıya kalan KOBİ'lerimizin bu rekabete başarılı olması için uygun teşviklerle desteklenmesi gerekir.

B. Gümrük Birliği İle Birlikte KOBİ'lerin Karşılaştığı Sorunlar

GB ile birlikte Türk KOBİ'leri artık uluslararası pazarlarda faaliyete bulunmak zorunda kalmışlardır. Bu da bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Türkiye'deki KOBİ'lerin AB'deki işletmeler karşısında rekabet edebilmeleri için bu sorunları aşmaları gerekmektedir.²⁴¹

Bunlar üç ana konuda toplanabilir:

1. Kalite : ISO 9000 Kalite Standartları,

²³⁸ İSO, Gümrük Birliğinin İmalat Sanayi Sektörü Üzerindeki Etkileri ve Bu Sektörün Rekabet Gücü, İstanbul: İSO Yayını, Şubat 1995, s.27

²³⁹ Lale Erdem Karabıyık, Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkilerinin KOBİ'ler Açısından Araştırılması, Bursa: KOSGEB Yayını, 1997, s.22

²⁴⁰ <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/1ekim98/gmrkbrln.htm>

²⁴¹ Ali Odabaşı "Avrupa Birliği Bariyerleri ve Çevre", Standart Dergisi, Çevre Özel Sayısı, Haziran-1995

2. Güvenlik : CE-İşareti.,

3. Çevre : ISO-14000 Çevre Yönetimi Standartları, Eko-Etiket, Yeşil Nokta.

1.Kalite: ISO 9000 Kalite Standartları:

Ülkemizde sanayi işletmelerin büyük bir kısmının KOBİ olması dolayısıyla Türkiye'nin dünya pazarında büyük pay alması KOBİ'lerimizin kaliteye verdikleri veya verecekleri öneme bağlı olduğu bilinen bir gerçektir. Gümrük Birliği ile beraber büyük bir Pazar ve rekabet ortamına girilmiştir. Bu büyük rekabete başarılı olabilmenin en yegane şartı da Kaliteye önem vermektir.

Artık günümüzde; toplam kalite kontrol, işletme çapında kalite geliştirme, kalite iyileştirme, sıfır hata, kalite güvencesi gibi unsurları içine alan Toplam Kalite Yönetimi aşamasına geçilmiştir. Ürün kalitesini etkileyen faktörler; pazarın profilinden, tüketiciye verilecek servis hizmetlerine kadar tüm süreci kapsamaktadır. Toplam Kalite Yönetiminde (TKY) amaç, bu sürecin kontrol altında tutularak hatasız üretimin ilk defada ve her defasında yapılmasını sağlamaktır. İşletmeler, hatayı kaynağında tespit edip ilk defada doğruyu yapmak ve sıfır hata prensibine göre; ürünün izlenebilirliği uygulamalarına geçmek zorundadır. Bunun içinde kalitenin güvence altına alınması gereği ortaya çıkmış ve ISO 9000 Kalite Standartları oluşturulmuştur.²⁴²

Bu standartlar sadece büyük ölçekli işletmelerin değil, Türk sanayisinde önemli yeri olan KOBİ'lerinde yerine getirebilecekleri ve genel şartları içeren, uygulanabilir standartlardır. Ülkemizdeki KOBİ'lerin uluslararası rekabette başarılı olmaları TS-ISO 9000 Kalite Standartlarını uygulamaları ile mümkün olacaktır.

2. Güvenlik : CE-İşareti:

AB uygunluk işareti "CE Markasıdır". Bu işaret, bir ürünün belirlenen sağlık, güvenlik, çevrenin ve tüketicinin korunması gereklerine uygun olduğunu gösterir..²⁴³

CE, "Communeautee Eurapannes" adının baş harflerinin kısaltılmasıdır. Ürünlerin Avrupa Birliği Ülkelerinde serbestçe dolaşımını sağlayan ürün pasaportu niteliğinde bir işarettir. Avrupa içinde her çeşit ürünün serbest dolaşımı ve büyük bir iç pazarın kurulması için ticarete teknik engellerin kaldırılması gerekmektedir."Yeni Yaklaşım" olarak adlandırılan emniyet, sağlık, çevre ve tüketiciyi korumaya yönelik hazırlanan sisteme göre yürürlüğe giren direktifler kullanılmaktadır. Bu direktiflerde belirtilen koşullara uyulması

²⁴² Gülay Çoşkun Kasap, "Türkiye'deki KOBİ'ler ve Gümrük Birliği Bariyerleri" , <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/5/gulay2/gulay2.html>

²⁴³ Ayfer Piyale, "Dış Ticarete Standardizasyon ve KOBİ'ler", *Dış Ticaret Dergisi*, Ankara: DTM Yayını, Aralık-1996, s.84

yasalarla zorunlu kılınmıştır. Bugüne kadar 19 yeni yaklaşım direktifi yürürlüğe girmiştir. Üreticiler bu direktiflere uygunluğu “CE İşareti” ile ispatlarlar.²⁴⁴

Gümrük Birliği Anlaşmasını imzalamış olan Türkiye’deki Sanayi kuruluşları ve özellikle KOBİ’ler için bu konu bir çok açıdan önem taşımaktadır. GB anlaşmasının imzalanmasından sonra, AB’deki teknik mevzuat belirli bir geçiş süreci sonunda Türkiye’de zorunlu hale gelecektir. Bunun sonucunda, sadece AB’ne ihracatı yapılan ürünler için değil, aynı zamanda iç pazar için üretilen ve direktifler kapsamında olan tüm ürünler için de ilgili direktiflerin şartlarına uyum zorunlu olacaktır. GB çerçevesinde Türk sanayi kuruluşlarının ve KOBİ’lerin ürünlerinin teknik engelle karşılaşılmasının önlenmesi açısından, uygunluk değerlendirme işlemlerinin, AB normlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi büyük önem arz etmektedir.²⁴⁵

3. Çevre : ISO-14000 Çevre Yönetimi Standartları, Eko-Etiket, Yeşil Nokta:

Ekonomik gelişme ve kalkınma için doğal kaynakları bilinçsizce kullanan gelişmiş ülkeler 1970’li yıllarda çevre kirliliğinin etkilerinin ciddi biçimde hissederek tedbir almaya yönelmişlerdir. Bunun üzerine AB ilki 1973 yılında olmak üzere, 1997,1982,1987 ve 1993 yıllarında çevreyi koruyucu temel esasları belirleyen eylem planlarını yürürlüğe koymuştur. Rio de Janeiro’da 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, toplumun ana sektörleri ve halk arasında yeni bir işbirliğini gerçekleştirmeyi amaçlayan beyanname yayınlamıştır. Bunun üzerine ISO, 1992de “Çevre Yönetimi” konusunda çalışacak olan TC 207 Nolu Teknik Komiteyi kurarak ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi standardını hazırlamıştır.

ISO 14000 serisi standartları işletmelerin üretimlerinin potansiyel çevre etkilerini kontrol altına alınabilmesi için gerekli yapıyı sağlayan bir standart serisidir. ISO 14000’in tasarlanmasındaki amaç firmaların çevresel performanslarını yükseltmelerine yardımcı olmak ve çevre konularının özellikle AB ülkeleri ile ticaret engeli haline gelmesinin önüne geçmektir. Her ne kadar ISO standartlarının uygulanması gönüllülük esasına bağlı ise de yaygın olarak kabul görmüş olması ve ticari öncelikler bu uygulamayı bir şekilde zorunlu hale getirmiştir.²⁴⁶

GB açısından KOBİ’lerimizin karşısına Eko-Etiketleme ve Yeşil Nokta kavramları da çıkmaktadır. Çevre ile ilgili etiketleme olan “Eko-Etiketleme”; bir ürünün piyasadaki aynı kategorideki diğer ürünlerden çevre yönünden daha uygun olduğunun belirlendiği konusunda tüketicileri bilgilendirmek amacıyla ürünlerde gönüllü olarak etiket kullanılmasıdır. Üzerine konulduğu ürünün; tasarım, üretim, tesis, satış, kullanım sonrası atılması safhalarının tümünde

²⁴⁴ Çolakoğlu, A.g.c.,s.268

²⁴⁵ Coşkun, Kasap, a.g.m.

²⁴⁶ Ahmet Karakuş, “KOBİ’ler ve Standartlar”, Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ’ler Semineri. İstanbul: Türkiye-AB Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, Yayın No:6, 2000, s.92

çevreye verdiği zararların minimum olduğunu gösterir. “Yeşil Nokta”, ürünün ambalajının ekolojik yönden uygunluğunu gösteren bir işarettir. Satış ambalajının üzerindeki Yeşil Nokta tüketicie o ambalajın yeniden kullanılabilceğini veya geri dönüşümünün yapılabilceğini göstermektedir. Batılı ülkeler bir yandan ambalaj normları ve standartları geliştirerek atıkları azaltma yoluna giderken, diğcr taraftan da ambalaj atıklarını toplayıp yeniden sanayiye kazandırma konusunda yoğun emek ve para harcamaktadırlar. Buradan yola çıkarak Alman Ambalaj yönetmeliğinin son aşaması olan “Yeşil Nokta” 1 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir²⁴⁷

Günümüzde KOBİ’lerin yukarıda açıkladığımız kriterlere göre üretimlerini gerçekleştirmeleri ve bu standartlara göre kalite sistemlerinin belgelendirmeleri bir taraftan ürün ve hizmet kalitesinin yükselmesini ve sürekliliğini sağlarken, diğcr taraftan maliyetlerin düşmesiyle rekabet gücünü artırarak iç ve dış pazarlarda büyük avantajlar sağlayacaktır.

Öncelikle, ekonomik, toplumsal, siyasal ve yasal koşullar ile rekabet unsuru, teknolojik gelişim, bölgesel farklılıklar benzeri etmenlere bağılı olarak KOBİ’ler kendi dışında bulunan koşullardan etkilenmektedirler.

KOBİ’ler ağırlıklı olarak kendi öz kaynakları ile faaliyetlerini sürdürürken; mali sorunlar, girdi sağlamadaki dar boğazlar, üretimde kalite ve standart sorunları, teknik bilgi üretecek AR-GE çalışmalarının olmaması gibi bir çok sorunla karşı karşıya bulunmaktadır.²⁴⁸

Bu denli önemli boyutlara varan sorunları bulunan KOBİ’leri Gümrük Birliğinin başlanmasından sonra, iç pazarda kendisine rakip olacak Avrupa firmaları ile rekabet edecek düzeye erişirmek gerekmektedir. Rekabet alanında KOBİ’lerin zorlanacağı alanlar; kalite, standart ve fiyatlama ile satış sonrası hizmetlerdir. Bu alandaki eksiklikler yolunda genel onay gören destek ve devlet yardımlarının ciddi, açık, sürekli ve etkin bir biçimde sağlanması gerekmektedir. KOBİ’lerin serbest dolaşıma girecek AB ürünleri ile rekabet edebilir konuma gelebilmesi, AB ve üçüncü ülke pazarlarında rekabet edebilmelerini de mümkün kılacaktır.²⁴⁹

Küçük ve orta ölçekli işletmeler hem dış Pazar hem de iç Pazar koşullarına göre üretim yapmalarını yeniden oluştururken Gümrük Birliği sonrası ortamı göz önünde bulundurmalıdırlar.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin teknolojik değişime uyumda ölçeklerinin doğası gereği üstünlüklerinin olduğu bilinmektedir. Ancak bu üstünlüğe karşı ülkemizde KOBİ yöneticileri, üretim ve ticaretten elde ettikleri fonları teknoloji yenilemede kullanmamaktadırlar. Oysa rekabet gücünün artırılmasında en önemli araçlardan biri de teknolojinin sıkça yenilenmesidir. Teknolojik yenilikleri takip etmek ancak AR-Ge ile

²⁴⁷ Coşkun Kasap, a.g.m.

²⁴⁸ Alpar, Akın, A.g.c.,s.29-30

²⁴⁹ Mustafa Altuntaş, Ekonomik Bütünleşmeler ve Türkiye, “KOBİ’ler Açısından Yaklaşım”, Ankara: KOSGEB Yayını, Haziran 1995, s.81

mümkündür. Dolayısıyla KOBİ'lerimiz gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'lerle rekabet edebilecek duruma getirmek için Ar-Ge konusunda yönlendirilmeli ve bu konuda yeterli kaynak ayrılmalıdır.

III. 6.ÇERÇEVE PROGRAMI VE KOBİ'LER

A.Altıncı Çerçeve Programı (6.ÇP)

Çerçeve Programlarının amacı, Avrupa'nın dünyanın en dinamik ve rekabet gücü en yüksek bilgi toplumu haline getirilmesidir. Bu amaçla 1984 yılından beri Avrupa'da uygulanan 5 yıllık araştırma programlarının altıncısı olan orijinal adı 6th Frame Program olan AB. 6.Çerçeve Programı (6.ÇP), 2002-2006 yıllarını kapsamaktadır.

Avrupa Birliği Hükümetleri, Mart 2000 'deki Lizbon zirvesinde bilimsel araştırma ve teknolojik gelişmeleri desteklemek ve bir Avrupa Araştırma Alanı (European Research Area-ERA) yaratmak için karar aldılar. 6.ÇP, bu Avrupa Araştırma Alanının oluşmasını destekleyen finansal araçtır.²⁵⁰

Avrupa Araştırma Alanı'nın Avrupa'nın teknolojik rakipleri karşısında rekabet gücünü ve istihdamı artırmaya, yeniliğe ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak, 2010 yılında dünyanın en büyük bilgiye dayalı ekonomisi ve toplumu olma hedefi doğrultusunda, bilimsel araştırma ve teknoloji geliştirme yeteneğini geliştirme ve var olan kapasitesini bütünleştirme ortamı olarak tanımlanmaktadır.²⁵¹

6.ÇP'nin temel amacı, bilgiye dayalı bir Avrupa Ekonomisi ve Avrupa hayatı kurmaktır. Bu amaç; "Bilgi Toplumu Avrupası" olarak tanımlanmaktadır. Bu amaçla, başta AB üyesi ülkeler olmak üzere, katılan tüm ülkelerde yaratıcı düşünceleri ve yenilikçi potansiyeli harekete geçirmek ve uygulanabilir sonuçlara ulaşmak hedeflenmektedir.. Program ile, yenilikçilik, rekabetçilik, toplumsal uyum, ekonomik büyüme ve istihdamın gelişmesi hedefleniyor

AB 6.Çerçeve Programının bütçesi iki kalemden oluşmaktadır.

- Topluluk Anlaşması: 16,27 Milyar Euro,
- Euratom Anlaşması: 1,23 Milyar Euro

olmak üzere toplam 17,50 Milyar Euro'dan oluşmaktadır.²⁵²

6.ÇP'nda alınan krediler hibe özelliği taşıdığından, geri ödemesiz olarak veriliyor ve bu fon toplam AB bütçesinin %4'ünü oluşturuyor.²⁵³Program, farklı ülkelerden çok sayıda

²⁵⁰ <http://www.cordis.lu/fp6/whatfp6-print.htm>

²⁵¹ TÜBİTAK-MAM, TOSYÖV, KOBİ Efor Dergisi Güçbirliği Platformu, 101 Soruda AB 6. Çerçeve Programı 2002-2006, İstanbul, 2003, s.10

²⁵² TÜBİTAK-MAM, TOSYÖV, KOBİ Efor Dergisi Güçbirliği Platformu, a.g.e.,14

²⁵³ Zafer Özcan, "KOBİ'lere AB Kredisi", EKOLİFE Dergisi, Yıl:2, Sayı: 5, Bursa, 2003, s.6

ortak içeren projelere destek sağlamaktadır. Tek başına üretilen projeler desteklenmez. Fonlar AB Komisyonu tarafından belirli aralıklarla yayınlanan proje çağrılarında kullanılır. Aşağıda belirttiğimiz projeler program tarafından desteklenmektedir.²⁵⁴

- Ekonomik ve toplumsal “Katma Değer” yaratan,
- Tematik önceliklerin kapsadığı konulara öncelik veren,
- Kaynakların verimli kullanılması, etkin ve basit AR-GE yönetimi ve Bütünleştirilmiş Projeler yaratan,
- Mükemmeliyeti bütün Avrupa’ya yayacak Mükemmeliyet Ağları’nın oluşmasına katkı yapan,
- KOBİ’lerin araştırıcı yapısının desteklenmesine dönük olan,
- Entegrasyon süreçlerini güçlendiren,
- Herhangi bir sorunu çözen,
- Yenilik yaratan fikirler ve projeler

1. 6.ÇP’nin Desteklediği Alanlar:

Altıncı Çerçeve Programı aşağıdaki konularda yapılacak araştırma ve geliştirme projelerini “Ana Temalar” olarak tanımlıyor ve destekliyor.²⁵⁵

- Genbilim ve Sağlık Biyoteknolojisi
- Bilgi Toplumu Teknolojileri
- Nanoteknolojiler, Akıllı Malzemeler ve Yeni Üretim Süreçleri,
- Havacılık ve Uzay,
- Gıda Güvenliği ve Sağlık Riskleri,
- Sürdürülebilir Kalkınma,
- Avrupa Açık Bilgi Toplumunda Yurttaşlık ve Yönetişim.

²⁵⁴ <http://www.microsoft.com/turkiye/girisimci/avrupabirligi/mali.asp>

²⁵⁵ TÜBİTAK –MAM, Avrupa Birliği 6. Çerçeve Programı İçin Sunulan Proje Önerisi Başvuruları, Kocaeli: TÜBİTAK-MAM Matbaası, 2002

2. Mükemmeliyet Ağları (Network of Excellence: NoE):

Mükemmeliyet ağları, belli bir araştırma alanında ve bir Ortak Etkinlik Programı etrafında Avrupa'da mevcut ekspertiz ve kaynakları bir araya getirerek mükemmeliyeti güçlendirmek, yaymak ve kalıcı bütünleşme sağlamak üzere planlanmıştır

3. Bütünleştirilmiş Projeler (Integrated Projects: IP):

Temel ve uygulamalı araştırma, teknoloji geliştirme, tanıtım, yaygınlaştırma ve uygulama planlaması gibi etkinliklerin bütünleştiği ve hedef odaklı yeni bilgi üretmeye yönelik projelere "Bütünleştirilmiş Projeler" (Integrated Projects) denilmektedir. Bu projelerin, Avrupa'nın söz konusu alanlardaki gelişmişliğini artırması veya toplumun temel ihtiyaçlarına cevap vermesi beklenir. Dolayısıyla Bütünleştirilmiş Projeler; ana getirisi yeni bilgi olan hedeflere yönelmiş araştırmaları desteklemek için bir araç olarak kullanılır. Aynı zamanda belirlenen hedeflere ulaşılmasında yararlı olabilecek durumlarda bilimsel ve teknolojik gelişmeleri önceden belirleyen ve bilimsel politikaları destekleyen araştırma alanlarında da kullanılabilir.²⁵⁶

B. Altıncı Çerçeve Programı ve Türkiye

Çerçeve Programı ile beraber aday ülkelerin AB araştırma programlarına katılımına izin verildi. Bu programlar altında 300 milyondan fazla fon aday ülkelerin projelerine aktarıldı. 1998'de FP5 ile aday ülkelerin çerçeve programlarına katılma statüleri değişti. FP5 ortaklık anlaşması imzalayan 12 aday ülkenin yeni çerçeve programa üye ülkelerle aynı koşullar altında katılım hakkı tanındı. Ayrıca, üye ülkelerde olduğu gibi, aday ülkelere de program bütçesine gayri safi milli hasılları ile orantılı katkıda bulunma zorunluluğu getirildi.²⁵⁷

Programa katılan bütün ülkeler gibi Türkiye de milli geliri üzerinden saplanan bir katılım payı ödemektedir. Türkiye'de yaşanan ekonomik krizi de hesaba katan görüşmeler sonucunda 256,8 Milyon Euro ödeyerek katılma hakkı kazandı.²⁵⁸

Türkiye'de AB.6. Çerçeve Programı çalışmalarının temsilciliğini, koordinatörlüğünü ve temas noktası örgütlemesini TÜBİTAK yapmaktadır. Projeler dahil tüm etkinlik çağrıları Avrupa Komisyonu tarafından yapılmaktadır. Bu programdan yararlanmak isteyen kişi ve kurumlar başvurularını doğrudan Komisyona yapacaklardır. Destekler de Komisyon'dan alınacaktır. TÜBİTAK, bu program çerçevesinde iki önemli görevi üstlenmiştir. Bunlardan ilki temsilciliktir. Komisyon'un program hakkında bilgileri göndereceği ve görüşlerini soracağı ulusal kuruluş TÜBİTAK'dır. Görevlerden ikincisi ise Türk KOBİ'leri için

²⁵⁶ <http://www.dsi.gov.tr/6.cerceve.htm>

²⁵⁷ http://www.abhaber.com/nt_hbr_2002/nt_hbr_2715.htm

²⁵⁸ <http://www.kobi-cfor.com.tr/6cp/bursaralik.htm>

kolaylaştırıcı etken olmaktır. Bu bilgileri yayma ve ülkemizin bu programdan en üst düzeyde yararlanabilmesi için yönlendirme işlevini üstlenmiştir.

C.Altıncı Çerçeve Programı ve KOBİ'ler

Program aşağıdaki özellikleri taşıyan işletmeleri KOBİ olarak değerlendirmektedir.²⁵⁹

- Çalışan sayısı 250'den az olacak,
- Yıllık cirosu 40 milyon Euroyu geçmeyecek, veya, en fazla 27 milyon Euro'luk yıllık bilançoya sahip olacak,
- Bağımsızlık kriterine uymak: KOBİ tanımına girmeyen bazı işletmelerle ortak ise bunların sermaye veya oy oranları % 25'i geçmeyecek (Risk sermayesi (venture capital), fonlar, kamu yatırım kuruluşları ve kurumsal yatırımcılar hariç).

Ayrıca bu tanım FP6 süresi boyunca Komisyon tarafından gerekli görülürse değiştirilebilir.

Avrupa'da KOBİ'ler istihdamın ana kaynağı olması, rekabeti güçlendirmeleri yanında sadece işletmelerin büyük çoğunluğunu oluşturmaları açısından değil üstelik teknolojik ilerlemeye olan katkıları ve piyasalara yenilik ve dinamizm kazandırmaları açısından da önemli rol oynarlar. Bu gerçekten hareketle 6.ÇP'ında KOBİ'lere özel önem verilmekte ve önemli destekler sağlanılmaktadır. 6.ÇP KOBİ'leri üç kategoriye ayırmıştır.²⁶⁰

1.Teknolojik Geliştirenler: Yerleşmiş AR-GE yetenekleri vardır. Uluslararası AR-GE işbirliklerinde etkili olarak yer almak için desteğe gereksinimi olanlardır.

2.Öncü teknoloji kullananlar: AR-GE gereksinimleri olan fakat; AR-GE yetenekleri az olan ya da hiç olmayanlar. AR-GE çalışmalarını başkalarına yaptırmaktadırlar.

3.Teknoloji Kullanıcılar : Yeni teknolojileri özümsemeleri yeni teçhizat alımı vb. şeklindedir. Genelde AR-GE projeleriyle ilgilenmezler.

6.ÇP'ında KOBİ'ler için;

- KOBİ'ler için ve KOBİ'ler tarafından yürütülen AR-GE'yi teşvik etmek,
- KOBİ'lerin ihtiyaçlarıyla uyumlu teknolojiler geliştirmek (özellikle geleneksel sektörlerde),
- KOBİ'lerin teknoloji özümseme ve teknoloji geliştirme yeteneklerini arttırmak,
- Kobi'lerle diğer firmalar arasındaki ağları geliştirmek,
- KOBİ'lerin araştırma projelerine öncü veya önemli ortak olarak katılımını arttırmak

şeklinde destekler söz konusudur.²⁶¹

²⁵⁹ http://dbs.cordis.lu/fcp-cgi/srchidadb?ACTION=D&SESSION=&DOC=1&TBL=EN_DOCS&RCN=EN_RCN:1891005&CALLER=F P6 LIB

²⁶⁰ <http://www.microsoft.com/turkiye/girisimci/avrupabirligi/mali.asp>

²⁶¹ TÜBİTAK-MAM, TOSYÖV, KOBİ Efor Dergisi Güçbirliği Platformu, A.g.c.,s.18

Altıncı Çerçeve Programında KOBİ'lerin yararlanabileceği programları :

1. 7 Tematik Alan,
2. KOBİ'lere İçin Özel Programlar,
3. Ekonomik ve Teknolojik İstihbaratı (ETİ) Programı.

1. 7 Tematik Alan: Bu alanlar;

- Genbilim ve Sağlık Biyoteknolojisi
- Bilgi Toplumu Teknolojileri
- Nanoteknolojiler, Akıllı Malzemeler ve Yeni Üretim Süreçleri,
- Havacılık ve Uzay,
- Gıda Güvenliği ve Sağlık Riskleri,
- Sürdürülebilir Kalkınma,
- Avrupa Açık Bilgi Toplumunda Yurttaşlık ve Yönetişim.

2. KOBİ'lere İçin Özel Programlar: AB.6.ÇP'ında KOBİ'ler yönelik özel iki program mevcuttur. Bunlar;

- CRAFT (Co- operative Research),
- Kollektive Araştırma (Collective Research)

olarak adlandırılmaktadır.²⁶²

CRAFT: Farklı ortak teknik problemleri olan ve yeterli AR-GE yeteneğine sahip olmayan KOBİ'lerin AR-GE Kuruluşlarına Sipariş Ettikleri Projelerin desteklediği bir programdır. Bu projeler kısa vadeli, küçük olan projelerdir. (1-2 yıl ve 0.3- 2 Milyon. Euro).

Kolektif Araştırma (Collective Research): Daha geniş KOBİ Kitlelerini ilgilendiren, ortak sorunları olan çok sayıda KOBİ'lerin gereksinim duydukları konuda Avrupa çapındaki endüstriyel birlikler ya da farklı ulusal gruplar adına AR-GE kuruluşları tarafından yürütülen araştırmaları amaçlamaktadır. Bu projelerde ölçek 2-5 Milyon Euro, Süre ise 2-3 yıldır.

CRAFT VE Kollektif Araştırma programlarının yer aldığı "KOBİ'leri ilgilendiren Yatay Aktiviteler " programının toplam bütçesi 450 Milyon Euro'dur.²⁶³

3. Ekonomik ve Teknolojik İstihbarat (ETİ)Programı : KOBİ'lerin 6.ÇP ve diğer programlara katılımını sağlayıcı başvuru için bilgilendirici bir oluşumdur. KOBİleri araştırma ve inovasyon yapmaya teşvik etmek amacıyla oluşturulan programdan KOBİ'ler, araştırma

²⁶² <http://www.microsoft.com/turkiye/girisimci/avrupabirligi/mali.asp>

²⁶³ TÜBİTAK –MAM, a.g.c.

merkezleri ve kuruluşlar yararlanır. Araştırma ve inovasyon için 300 milyon Euro ayrılmıştır.²⁶⁴

AB'nin rekabet gücünü yükseltecek belirli alanlarda yoğunlaşmasını sağlayan Çerçeve Programlarında özellikle topluma fayda sağlayacak projelere öncelik veriliyor. 6.ÇP tüm KOBİ'ler için fırsattır. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de teknoloji geliştiren KOBİ'lerin oranı % 3-5'te kalıyor. Öncü teknoloji kullananlar % 0-15 iken sadece teknoloji kullanıcıları % 80 düzeyinde.²⁶⁵

Bugün Araştırma ve Geliştirme faaliyetlerine (AR-GE)'ye Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'dan (GSYİH) ayrılan pay Japonya'da % 3,0, ABD'de % 2,6, Avrupa'da % 1,9 iken, büyük bölümü kamudan olmak üzere bu oran Ülkemizde, sadece % 0,67'dir.

Avrupa Araştırma Alanı (European Research Area-ERA)'nın Mart 2000'de Lizbon'da yapılan toplantısında 2010 yılı hedefi olarak tüm katılımcı ülkelerde AR-GE'ye GSYİH'dan ayrılan payın % 3,0 olması için karar alınmıştır.²⁶⁶

6.Çerçeve Programı, ülkemizde özellikle AR-GE faaliyetlerini artırılması ve bu konuda Avrupa standartlarına yetişmemiz açısından önemli bir fırsattır. Dolayısıyla ilk kez ÇP'ye katılacak Türk KOBİ'lerinin oluşturulacak gruplar içinde bu projelerde yer alması çok önemlidir

²⁶⁴ <http://www.micromali.com/turkiye/gizlimaci/avrupabirligi/mali.asp>

²⁶⁵ A.g.e.s.27 Kobi Efor Dergisi, 6.Çerçeve Programının Tanıtılması Semineri, Sayı:38, İstanbul, Kasım 2002, s.27

²⁶⁶ <http://www.dsi.gov.tr/6.cerccve.htm>

SONUÇ ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

21.yüz yıla küçük ve orta boy işletmeler tüm ülkelerde rekabetin korunması, istihdam yaratma, müteşebbis geliştirme ve bölgesel kalkınma aracı olarak önemli işlevler üstlenmektedir.

Uzun süre devam eden yapısal krizlerin bir sonucu olarak çok sayıda büyük firmanın çöküşü gerek istihdam politikaları, gerekse iktisat politikaları açısından hızla küçük ölçekli işyerlerinin bir ilgi odağı haline gelmesine neden olmuştur. Özellikle Almanya ve ABD’de yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, büyük firmalara nazaran küçük işyerlerinin çok daha fazla iş imkanı yaratması, KOBİ’lere duyulan ilgiyi daha da artırmıştır. Böylece günümüzde KOBİ’ler adeta istihdam politikalarının temel aracı haline gelmiştir.

Avrupa’nın yeni işletme politikasında “Girişimcilik” temel unsur olarak ele alınmaktadır. 1960 ve 1970’li yıllara baktığımızda büyük işletmeler egemen durumundaydı. Daha sonra büyük işletmeler yeniden yapılanma sonucunda küçük işletmeler halinde bölünmeye başladılar. OECD ülkelerinde 1972 yılında 29 Milyon olan küçük işletmelerin sayısı 1998 yılında 45 Milyona yükselmiştir.

Ekonomideki yapısal değişiklikler, Avrupa’nın rekabet avantajı bilgi tabanlı faaliyetlere doğru yönelmesine yol açmıştır. Küreselleşme ile beraber özellikle yüksek maliyetli ülkelerde imalat sanayi üzerindeki rekabet baskısı artmıştır. Küreselleşme sadece düşük maliyetli ülkelerdeki üretim kapasitesini değiştirmekle kalmamış üstelik bu ülkelerde teknolojik çıktılarını kullanarak üretimin artmasını da sağlamıştır. Bu arada Bilgi ve İletişim Teknolojisi; özel bilgisayarlar, yazılım, Bilgi ve İletişim Teknolojisi eksenli hizmetler gibi birçok endüstri dalında üretim yapısını değiştiren ve hizmet sektörünün büyümesine yol açan yeni piyasa alanlarının ortaya çıkması ve yükselmesini sağlamıştır.

Avrupa Birliği tarafından oluşturulan genişleme sürecinin tamamlanmasıyla beraber 380 Milyon nüfusa sahip bir pazardan 450 Milyon nüfusa sahip bir pazara yükselmesiyle daha da genişleyecek olan İç Piyasanın önündeki engeller kaldırılarak ticari kolaylıkların sağlanması hedeflenmektedir.

Lizbon zirvesinde Avrupa Konseyi, ekonomik reformlar, sosyal politikalar ve istihdama yönelik bazı kararlar almıştır. Bu çerçevede Avrupa Birliği’nin 2010 yılına kadar yeterli bir sürdürülebilir ekonomik büyüme, daha fazla istihdam alanlarının yaratılması ve büyük sosyal değişmelerle dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi haline getirilmesi amaçlanmıştır. Avrupa Konseyi, 2001 yılında sürdürülebilir kalkınma için bir strateji benimsedi ve Lizbon stratejisine bir çevresel ortam ilave edildi. Konsey 2010 yılına kadar 15 milyon yeni istihdam alanı yaratılması amacıyla ekonomide radikal değişikliklere gidileceğini kabul etmiştir. Bu durum girişimcilik ruhunu geliştirmeyi amaçlayan 1 Ocak 2001 tarihinden itibaren uygulanmaya konulan ve 2001-2005 dönemini kapsayan Çok Yıllık İşletmeler ve Girişimcilik Programına’da yansdı.

Bu amaçlara ulaşmak için yeni işletmelerin kurulması ve geliştirilmesi için uygun bir ortamın oluşturulması hedeflenmektedir. Konsey, KOBİ'lerin bilgi ekonomisinin tüm avantajlarından yararlanması için 19-20 Haziran Feira zirvesinde Küçük İşletmeler Şartını kabul etti. Avrupa Komisyonu bu konuda öncelikli olarak bu amaçlara ulaşmak için yıllık raporlar hazırlayarak uygulamaya koydu.

Avrupa Birliği'nde önemli finansman kaynakları tahsis edilerek uygulanan programlar sonucunda üye ülkeler arasında KOBİ'lere yönelik politika ve uygulamaların benzeştiği görülmektedir. Özellikle programın uygulanmasına tahsis edilen bu kaynaklardan faydalanabilmesi için o üye ülkenin kendi politikalarını Avrupa Birliği politikalarına uygun hale getirmesi gerektiğinden bu benzeşme daha da hızlı olmaktadır.

AB tarafından KOBİ'lerin oluşum ve gelişimini desteklemek amacıyla alınan önlemler ekonomik büyümeye, istihdama önemli katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan Avrupa Komisyonunun ve İşletmeler Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen çalışmalar ile ulusal ve bölgesel politikaların koordine edilmesi yönünde harcanan çabaların tümü önemli faaliyetlerdir.

Aralık 1999 Helsinki zirvesiyle elde edilen Adaylık Statüsü ile Türkiye tam üyelik yolunda önemli bir adım atmış oldu. Bu alanda yapılması gereken faaliyetlerden biri de KOBİ'lere yönelik politika ve stratejilerini Avrupa Birliği standartlarına uygun hale getirmesidir.

AB Üyesi Ülkelerde KOBİ'lere yönelik politikalarına baktığımızda KOBİ'ler, rekabet güçlerini artırma ve istihdam yaratma aracı olarak değerlendirilmekte ve bu ülkelerde birtakım özel tedbirlerin alındığı ve uygulandığı görülmektedir. Alınan tedbirlerde ülkeler arasında farklılık olmasına karşın Birlik düzeyindeki uygulanan ortak politikalar ve bu amaçla oluşturulan Çok Yıllık Programlarla giderek bu farklılığın ortadan kalktığı görülmektedir.

Avrupa Birliği'nde KOBİ'lerin finansal sorunların giderilmesine yönelik olarak geç ödeme, KOBİ'ler ile Bankacıları buluşturan Yuvarlak Masa Toplantıları, karşılıklı kefalet programları, Leasing, Faktoring, KOBİ'lere yönelik Sermaye Piyasaları gibi yeni finans araçları, ETF risk, yeni başlayanlar sermayesi gibi bir takım uygulamalar getirilmiştir.

Avrupa Birliği'nde mali ortamın iyileştirilmesine yönelik olarak uygulanan politikalar daha çok KOBİ'lere yönelik olarak tüm vergilerde indirim ve muafiyet temelinde şekillenmektedir.

Ülkemizde planlı dönemlerle birlikte başlayan hızlı sanayileşme çabaları içinde KOBİ'lerin günümüze gelinceye kadar gerek toplam işletmeler içindeki oranı ve gerekse istihdam ve üretime olan katkıları düşünüldüğünde yeterli ölçüde desteklendiğini söylemek oldukça güçtür.

Günümüzde KOBİ'ler tüm ülkelerde rekabetin korunması, istihdam yaratma, girişimcilik ruhunun geliştirilmesi ve bölgesel dengesizlikleri giderme aracı olarak önemli işlevler üstlenmektedirler. Dolayısıyla ülkemizde de özellikle Gümrük Birliği üyeliği ve AB'ye aday bir ülke olarak KOBİ'lerin her düzeyde desteklenmesi ve sorunlarına çözüm getirilmesi zorunludur.

Ülkemizdeki KOBİ'lerin var olan sorunlarına yönelik olarak AB'deki politikalar doğrultusunda ulaştığımız çözüm önerileri aşağıda belirtilmiştir.

1.Avrupa Birliği KOBİ tanımına uygun resmi bir KOBİ tanımının yapılması gerekir.

KOBİ tanımı, özellikle ülkelerin devlet yardımı sağlayabilecek olan işletmeleri belirlerken büyük önem taşımaktadır. AB'de KOBİ'leri tanımlamak için değişik kriterlerin kullanılması uygulamada ciddi sorunlara sebep olmuş bu sorunu gidermek için Komisyon çalışan işçi sayısı, yıllık ciro, yıllık bilanço toplamı ve bağımsızlık kriterlerine göre ortak bir KOBİ tanımı yapmış ve bunu tavsiye kararı haline getirmiştir.

Ülkemizde ortak bir KOBİ tanımı mevcut değildir.Gerçekte bu konuda gerek yasalarda gerekse bazı kurum ve kuruluşların yaptıkları KOBİ tanımı arasında önemli farklılıklar görülmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de turizm, sağlık gibi hizmet sektörünü de içine alacak şekilde resmi bir KOBİ tanımı yapılarak AB KOBİ tanımına uygun hale getirilmelidir. Bu konuda Hazine Müsteşarlığı ve Halk Bankasının son düzenlemeleri olumlu bir gelişme olarak alınabilir.

2.KOBİ'lerin Finansal sorunlarına çözüm getirilmelidir.Bu amaçla;

- KOBİ'lerin sermaye piyasalarına açılabilmesi için NASDAQ, EASDAQ gibi bir piyasanın kurulması ve daha etkin bir biçimde faaliyet göstermesi için başlatılan çalışmalar sonuçlandırılmalıdır.

- KOBİ Leasing şirketleri, factoring, risk sermayesi, küçük işletmeler yatırım ortaklığı gibi yeni finansman araçlarının tanıtılması ve bunların gelişiminin sağlanması için gerekli destekler verilmeli ve bu doğrultuda yasal değişiklikler yapılmalıdır.

- KOBİ'lerin kredi temin etmede karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri olan teminat sorununun çözümü için uygulanmakta olan Kredi Garanti Fonu yaygınlaştırılmalı ve güçlü fonlarla desteklenmelidir. Özellikle Kredi Garanti Fonu sisteminin tek bankaya bağlı olmaktan çıkarılarak başka bankaların katılımının da sağlanması gerekir.

- Japonya örneğinde olduğu gibi Bankacılık sisteminin toplam kredi hacmi içerisinde belirlenecek bir oranını zorunlu olarak KOBİ'lere kullandırılmasına imkan verecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

- Avrupa Birliği'nde uygulanan KOBİ'ler ile Bankacılık sektörünü bir araya getirerek sorunların tartışıldığı ve çözümler arandığı düzenli ve sürekli bir oluşum olan KOBİ-Banka Yuvarlak Masa Toplantıları'na benzer bir uygulama getirilmelidir.

- KOBİ'lere en büyük kredi desteği sağlayan ve bu görev kendisine kuruluş yasası ile verilen tek banka olan Halk Bankası'nın özelleştirme çalışmaları devam ederken bu kesimin mağdur edilmemesi için Avrupa ülkelerinde gördüğümüz küçük işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılayan Kooperatif Bankalarına benzer yeni mekanizmalar oluşturulabilir.

- Mali ortamın iyileştirilmesine yönelik olarak tüm vergilerde indirim, muafiyet gibi birtakım esneklikler sağlanmalıdır.

- KOBİ'lerin devlet yardım ve teşviklerden daha iyi yararlanabilmeleri için gerekli yasal düzenlemelerin bu kesimin anlayabileceği bir şekilde düzenlenmeli ve bu konuda KOBİ'ler bilgilendirilmelidir.

3.KOBİ'lerin teknolojik ve yenilik konusundaki eksiklikleri gidermelidir.Bu amaçla;

KOBİ'lerin çoğu teknolojik yenilikleri takip edebilecek düzeyde değildirler.Dolayısıyla bu kesimin AR-GE, yenilik konularında teşvik edilmeli ve finansal destek sağlanmalıdır.

Üniversite sanayi işbirliği geliştirilerek teknoloji ve bilgi geliştirmeye yönelik araştırma merkezlerinin kurulması yaygınlaştırılmalıdır.

Gelişmiş teknolojiler ve yenilikler takip edilerek en kısa sürede sempozyum, panel, konferanslar dizisi şeklinde KOBİ'lere tanıtılmalıdır.

KOBİ'lere teknoloji üretimi, transferi ve uyumu ile ürün geliştirme ve verimliliğin artırılması konularında destek verecek olan tekno-parkların kurulması sağlanmalı ve etkin destek mekanizmaları ile desteklenmeli

KOBİ'lerin internet kullanımını teşvik edilmeli.

Hem ulusal hem de uluslararası alanda özellikle KOBİ'lere yönelik krediler, yeni piyasalar ve ürünler hakkındaki gelişmeler takip edilerek bunların anında KOBİ'lere ulaştırılmasını sağlayacak network'ların geliştirilmesi ve bunların tek merkezden yönetilmesi.

4.İdari mevzuata ilişkin iş ortamının basitleştirilmesi ve geliştirilmesi gerekir.

Bu konuda yapılması gerekenleri şöyle sıralayabiliriz.

- Bürokratik engeller kaldırılarak, bu yolla harcanan para ve zaman kaybının çeşitli düzenlemeler yapılarak en az düzeye indirilmesi gerekir.

- KOBİ'ler için vergi, SSK, muhasebe gibi mali yükümlülüklerle ilişkin bildirim zorunluluğunu azaltma ve muafiyet gibi birtakım düzenlemeler getirilmeli.

- Avrupa Birliği'ndeki hukuki mevzuat takip edilerek bu konuyla ilgili uyum çalışmalarının zamanında yapılarak bu konuda KOBİ'ler bilgilendirilmeli
- KOBİ'lerin rekabet gücünü artırmak için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı
- KOBİ'lerin devlet yardım ve teşviklerinden daha iyi yararlanabilmeleri için gerekli yasal düzenlemelerin bu kesimin anlayabileceği bir şekilde basitleştirilmeli bu konuda yapılan yasal düzenlemeler hakkında KOBİ'ler bilgilendirilmelidir.
- KOBİ'ler ile ilgili düzenlemelerin yapılması aşamasında meslek kuruluşlarının katılımı sağlanarak bu kesimin görüşleri de alınmalı.

5.KOBİ'lerin nitelikli işgücü bulma ve eğitim sorunları çözümlenmelidir.

- KOBİ'ler başta çıraklık olmak üzere diğer mesleki eğitimler konusunda desteklenmelidir.
- Nitelikli işgücü yetiştirme amacını taşıyan mesleki ve teknik eğitim programlarına ağırlık verilmeli ve bu programlar finansal açıdan desteklenmelidir.
- 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu çok taraflı bir katılımı yeniden ele alınmalı ve gerekli değişiklikler yapılarak işler hale getirilmeli.
- Yanında çırak, kalfa, usta, işçi çalıştırarak eğitimine katkıda bulunan KOBİ'ler teşvik edilmeli ve desteklenmeli.
- Uygulamalı eğitim hizmetlerinin daha geniş kitlelere sunulması ve sözkonusu işletmelerin eğitim ve nitelikli işgücü sorunlarının çözümü amacıyla MEB, TESK, MEKSA(Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı), MPM gibi kuruluşlarla işbirliği yapılarak ortak projeler geliştirilmeli.

6.Girişimcilik ruhunun geliştirilmesi gerekir.

- Girişimcilik ruhunun geliştirilerek Avrupa Birliği standartlarına getirilmesi için yapılması gerekenler şunlardır.
- "Rant ekonomisi" yerine "üretim ekonomisi"ne geçilmesi gerekir.
- Dinamik girişimcilik eğitiminin önemli bir unsur olarak kabul edilmesi ve bu eğitimin okullarda gençlere aktarılması gerekir.
- Avrupa Birliği'nde uygulanan ve tüm sektörlerde faaliyet gösteren yeni ve genç işletmelere kendi deneyim ve tecrübelerini sunan İş Melekleri (Business Angels) oluşumuna benzer bir sistem oluşturularak yeni girişimci adaylarına danışmanlık sağlayacak networklar aracılığı ile bu tecrübelerin aktarılması sağlanmalıdır.
- Yeni işyeri açma teşvik edilerek bu konudaki yasal prosedürlerin basitleştirilmesi ve bürokrasinin azaltılması gerekir.
- Yeni bir fikri olan ve bunu hayata geçirmek isteyen girişimciler desteklenmelidir.

7.Standardizasyon ve kalite geliştirme politikalarının bu konuda Avrupa Birliğinde uygulanan politikalara uyumlaştırılmalıdır.

- Günümüzde uluslar arası alanda geçerli olan ISO 9000 Kalite Geliştirme Sistemi, ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi, Ürünlerin AB Ülkelerinde serbestçe dolaşımını sağlayan ürün pasaportu niteliğindeki CE İşaretleme gibi bir takım standartlarla ilgili KOBİ'lere yönelik olarak bu sistemlerin kurulması aşamasında danışmanlık desteğinin sağlanması gerekmektedir.

- KOBİ'lere iç ve dış piyasalarda rekabet edebilmeleri standartlara uygun mal ve hizmet üretiminden geçtiği bilincinin yerleştirilmesi gerekmektedir.

- Standartlara uygun mal ve hizmetlerin tüketiciler tarafından tercih edilmesi konusunda tüketicilerin bilinçlendirilmesi için eğitim çalışmalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

- KOBİ'lere standartlara uygun mal ve hizmet üretiminin yapılması için teknik alt yapı, personel eğitimi ve belgelendirme masraflarının karşılanması şeklinde destekler verilebilir.

- Eğitim kurumlarında standardizasyon ve kalite konusunda derslerin verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AB KOBİ Destek Politikası, “Ekonomik Büyümenin Motoru”,
<http://www.deltur.cec.eu.int/abkobi.rtf>, 03.04.2003

Abrahamson L.Royce, Pickle H.B., **Small Business Management**, 5.Edt. USA,1990.

Acar, Yalçın, **Tarihsel Açıdan Türkiye Ekonomisi ve İzlenen İktisadi Politikalar**, IV.Baskı, Bursa: U.Ü.Basımevi, 1997.

Akan Murat, **AT’da Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Türkiye**, Ankara: İKV Yayını, Yayın No:57, 1988.

Akgemci, Tahir, **KOBİ’lerin Tanım Sorunları ve Sağlanan Destekler**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001.

Akkuzugil, Yüksel- Demir, Musa,“İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının Analizi ve Değerlendirilmesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, Ankara: DTM Yayını , Sayı:27, Ocak 2003.

Aktaş, Ramazan,“DOĞU Anadolu Bölgesinde KOBİ’lerin Finansman Sorunları ve Çözüm Yolları”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, Ankara, 2000.

Alpagun, Oktay, **Küçük işletmeler,Kavramı Kuruluşu ve Yönetimi**, Trabzon: KTÜ Yayını, Yayın No:125, 1988.

Alpugan, Oktay, “Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri”,
<http://www.tesob.org.tr/oktay.htm>, 09.12.2002.

Altıntaş, Mustafa, **Ekonomik Bütünleşmeler Gümrük Birliği ve Türkiye, KOBİ’ ler Açısından Yaklaşım**, Ankara: KOSGEB Ankara Eğitim Merkezi, 1995.

Aras, Güler, “KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Fon Sağlama Olanakları: Tezgahüstü Piyasaları ve Risk Sermayesi Finansman Modeli”, **I.Orta Anadolu Kongresi “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001.

Atik, Hayriye-Sezer, Sevgi , “Avrupa Birliği’ne Entegrasyon Sürecinde KOBİ’lerin Sorunları: Kayseri ve Nevşehir Örneği”, **I.Orta Anadolu Kongresi “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001.

Ayfer, Piyale, “Dış Ticarete Standardizasyon ve KOBİ’ler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Ankara: DTM Yayını, Aralık 1996.

Bakış Dergisi,“Türkiye’de KOBİ Gerçeği”, Bursa: BUSİAD Yayını, Eylül-Ekim 1996.

Baykal, M.Cevdet, “**KOBİ’lerde Yapısal Düzenlemeler**”, **Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ’ler**, İstanbul: Türkiye-Avrupa Birliği Derneği İstanbul Şubesi Yayını, Yayın No:6, 2000.

Bilen Banu, “Avrupa Yatırım Bankasının Kredi İmkanları”, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Dış Ekonomik İşler Müdürlüğü, Ekim 2001,
http://www.deltur.cec.eu.int/guncel/ghaber21_01-10.html 05.02.2003

Burns, Paul-Dewhurst Jim, **Small Business in Europa**, London: Macmillan Education Ltd, 1986.

Caree Martin – Stel Andre Van –Thurik Roy –Wennekers Sander, **Business Ownership and Ekonomik Growth: An Amprical Investtigation**, Research Report , EIM Publication , No:9809/E.

Cavlı, Mehmet, **Yatırım Teşviklerin Tarihi Seyri ve Son On Yılın İstatistikleri**, Ankara: DPT Teşvik ve Uygulama Başkanlığı, Şubat 1991.

Cem Alpar, Ebru Fezal Akın, **Gümrük Birliği ve Küçük Orta Ölçekli İşletmeler Etkileri**, Ankara: KOSGEB Yayını, Haziran 1995, s.29

Civan, Mehmet- Tekinkuş Mehmet, “**AB’ye Üyelik Perspektifinde Sanayi ve KOBİ Politikaları**”, <http://www.econturk.org/Turkisheconomy/P455.pdf> , 20.01.2003

Commission of European Communities, **Communication From The Commision: Challenges For Enterprise Policy İn The Knowledge-Driven Economy Proposal For a Cunciol Decision On a Multiannual Programme For Enterprise And Entrepreneurship (2001-2005)**, Brussels, 11.05.2000, COM (2000)256 Final/2.

Commission of the European Communities, **Preliminary Draft Commission Recommendation Of Amending Recommendation 96/280/EC Concering The Definition Of Small And Medium-Sized Enterprises**, COM(2001) yyy Final, Brussels, 25.6.2002.

Commission of the European Comunities, **Commission Recomendation of 3 April 1996**, C(96) 261 final, Brussels, 3 April 1996.

Commission of the European Comunities, **Commission Recomendation of 3 April 1996 concerning the definition of small and medium-sized enterprises**, C(96) 261 Final, Brussels, 03.04.1996.

Communication from the Commission, **Chosing to Grow:Knowledge, Innovation and Jobs in a Cohesive society**, Report to the Spring European Council, 21 March 2003 on the Lisbon Strategy of Economic, Social and Environmental Renewal, COM(2003) 5, Brussels, 14.01.2003.

Çoşkun Kasap, Gülay, “Türkiye’deki KOBİ’ler ve Gümrük Birliği Bariyerleri” <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/5/gulay2/gulay2.html>, 16.06.2003

Cumalıoğlu, Yelda “KOBİ Tanımları”, **ABGS Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi**, Ankara, 2003.

Çetin, Murat, “Avrupa Birliği’nde KOBİ’lere Yönelik Teknoloji Politikaları”, http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ekim2000/avrupa_birligi.htm, 03.04.2003

Çolakoğlu, Mustafa H., **KOBİ Rehberi**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2002.

Çonkar, Kemalettin, Kurt, Ali Fuat, “Kayseri’deki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Factoring’den Yararlanmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **I.Orta Anadolu Kongresi “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001.

Delice Güven, “KOBİ’lerin İhracata Yönlendirilmesinde Finansman Destekler: Türk Eximbank Kredileri Üzerine Bir Uygulama”, **I.Orta Anadolu Kongresi “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001.

Demir, Hüseyin-Karakayalı, Ayşe , “1996 KOBİ Yılı Çerçevesinde Küçük ve Orta Boy İşletmeler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Ankara: DTM Yayını, Sayı:2, Temmuz 1996.

Demirci, Rasih-Akpınar Aişe-Çevik İzzet, **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Esnaf- Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, Ankara: TESKOMB Yayını, 2001.

DİE : 1970,1980,1992,1993,1994 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımları .

DİE, **Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar**, Ankara:DİE Yayınları, 2002

DPT, **Temel Ekonomik Göstergeler**, Ankara: DPT Yayını, Aralık 2001,

DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: DPT Yayınları, 2000.

DPT, **Uzun Vadeli Gelişmenin (2001-2023) ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının (2001-2005) Temel Amaçları ve Stratejisi**, Ankara: DPT Yayını, ,2000.

DPT, **VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Komisyonu Raporu, KOBİ İhtisas Alt Komisyonu Raporu**, Ankara: DPT Yayınları, 2000.

DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Esnaf ve Sanatkarlara Götürülen Hizmetler Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: DPT Yayını, 2001

Ekonomik Forum Dergisi, Yıl.5, Sayı:11, Ankara, Kasım 1998

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul: Beta Yayını, İstanbul, 1996.

Erkan Mehmet-Eleren Ali, "Küreselleşme Sürecinde Kobilere Yeniden Yapılandırılması ve Bir Model Önerisi", **I.Orta Anadolu Kongresi "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları"**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001.

Erkumay, M.Aslı, **KOBİ'lerin sermaye piyasası olanaklarından faydalandırılması**, Ankara: SPK Ortaklıklar Finansmanı Dairesi, 2000.

Ertürk, Emin, **Uluslararası İktisadi Birleşmeler**, 3.Baskı, Bursa: Vipaş Yayınları, 2002.

Esin Arif, **XXI. Yüzyıl Ekonomilerine Doğru Bir Kalkınma Aracı, Küçük ve Orta Boy İşletmeler(KOBİ)-AT Örneği**, Ankara: İKV Yayını, Yayın No:96, Ankara, 1991.

Euro Info Centre, **Improving SMEs access to Finance**, March 2000.

European Commission, **The European Observatory for SMEs Sixth Report**, European Commission Publication, 2000.

European Commission, **Green Paper Entrepreneurship in Europa**, Brussels, 21.01.2003.
European Commission DG for Economic and Financial Affairs, **Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europa**, in **European Economy**, Supplement C,

Economic Reform Monitor No: 2-April 2001, European Commission DG for Economic and Financial Affairs Publication.

European Commission, **SMEs in Europa, Including a First Glance at EU Candidate Countries, Observatory of European SMEs**, 2002/No:2, European Commission, s.11

European Commission, **Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europa**, in **European Economy**, Supplement C, Economic Reform Monitor No: 2, European Commission DG for Economic and Financial Affairs Publication, April 2001.

European Commission, **Observatory of European SMEs, Business Demography in Europa**, 2002/No:5.

European Commission, **Report on the Evaluation of 3rd Multiannual Programme for SMEs in European Union(1997-2000)**, Brussels, 1999.

European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, **Features of Micro and Small Enterprises in the EU**, 2001.

ISO, **Gümrük Birliğinin İmalat Sanayi Sektörü Üzerindeki Etkileri ve Bu sektörün Rekabet Gücü**, İstanbul: İSO Yayını, Şubat 1995, s.27

Karabıçak, Mevlüt-Altuntepe, Nihat, "KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanı", **I.Orta Anadolu Kongresi "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları"**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001.

Karabiyik, Lale Erdem, **Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkilerinin KOBİ'ler açısından Araştırılması**, Bursa: KOSGEB Yayını, 1997.

Karakuş Ahmet, **"KOBİ'ler ve Standartlar"**, **Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler Semineri**, Ankara: Türkiye-AB Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, Yayın No:6, 2000.

Kardal, Himmet, **"KOBİ'lerin Uluslar arası Pazarlara Açılmasını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma"**, **I.Orta Anadolu Kongresi (KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları)**, Nevşehir: KOSGEB Yayını, 2001.

KOSGEB Başkanlığı, **"KOSGEB ve Verilen Hizmetler"**, **Dış Ticaret Dergisi, KOBİ Özel Sayısı**, Ankara: DTM Yayını, Aralık-1996.

Küçükçolak, R. Ali, **KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermayee Piyasası Yoluyla Çözümü**, İstanbul: İMKB Yayını, 1997.

KÜSGET, **Bazı Ülkelerde Küçük ve Orta Boy Sanayi (KOS) İşletmeleri**, Ankara: KÜSGET Yayını, 1990.

KÜSGET, **T.C.Sanayi ve Ticaret Bakanlığı I. Sanayi Şurası Küçük Sanayi Raporu**, Ankara: KÜSGET Yayını, Eylül 1987.

Lindell Martin-Karagozoglu Necmi , **"Global Strategies of US and Scandinavian R&D-intensive Small and Medium Sized Companies"**, **European Management Journal**, Vol.15, No.1, 1997.

Martin Caree, Andre Van Stel, Roy Thurik, Sander Wennekers, **Business Ownership and Ekonomik Growth: An emprical Investtigation** , EIM, Research Report 9809/E.

Moltke, Heinrich von, **"The SMEs Role İn the Policies of the Eurooean Community"**, **SMEs Toward 2000**, ed. by Chakradharı Agraval, China: WASME Publication, 1993.

Morgil, Orhan, **"Ekonomik açıdanTürkiye –Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliğinin İşleyişi"**, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=650&id=39, 30.12.2002

Müftüoğlu,Tamer, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler; Sorunlar ve Öneriler**, 2.Baskı, Ankara: Desen Ofset A.Ş., 1991.

MÜSİAD-Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **Avrupa Birliği'nde Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Destek Programı**, Temmuz 1999.

Observatory of European SMEs, **SMEs in Europa, İngluding aFirst glance at EU Candiate Countries**, Observatory of European SMEs Publication, 2002/No:2.

Odabaşı Ali, **"Avrupa Birliği Bariyerleri ve Çevre"**, **Standart Dergisi, Çevre Özel Sayısı**, Haziran-1995.

OECD, **Small and Medium Enterprise Outlook**, France, 2002.

Oktav, Mete-Kavas Alican-Önce, Günal-Tanyeri, Mustafa, **Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara: TOBB Yayınları, 1990.

Onursal Erkut, “Finansal Kiralama Yeterince Bilinmiyor”, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan2001/finansal.htm>, 31.12.2002

Özcan, Zafer, “KOBİ’lere AB Kredisi”, **EKOLİFE Dergisi**, Yıl:2, Sayı: 5, Bursa, 2003.

Özgen, Hüseyin-Doğan Selen, **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslar arası Pazarlara Açılmasında Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara: KOSGEB Yayınları, 1997.

Piyale Ayfer, “Dış Ticarete Standardizasyon ve KOBİ’ler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Ankara: DTM Yayını, Aralık-1996.

Press, Wilson-Stumpo Giovanni, “Small and medium-Sized Manufacturing Enterprises in Latin America and Caribbean Under the New Exconomic Model”, **World Development**, Vol.28, No.9, Great Britain, 2000.

Quayle, Micheal, “Purchasing in Small Firms”, **European Journal of Purchasing and Supply Management**, N: 8, Elsevier Science Inc., England, 2000.

R. Ali Küçükçolak, KOBİ’lerin Finansman Soru’nun Sermayee Piyasası Yoluyla Çözümü, İstanbul: İMKB Yayını, 1997, s.4

Roman, Zoltan, “Strenghts and Weaknesses of the SME Sector in the Central-Eastern European Economies”, **SMEs Toward 2000**, ed. by Chakradharı Agraval, WASME Publication, China, 1993.

Sabuncuoğlu, Zeyat-Tokol, Tuncer, **İşletme I-II**, Bursa, 1997.

Sandıkçı, Yılmaz, **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Güçlenmesinde Sektörel Dış Ticaret Şirketleri’nin Yeri Ve Önemi, (1990-2000 Türkiye Örneği)**, http://www.kobi-tr.com/bikoagro/biko_koor.htm

Sarıaslan Halil, “İmalat Sanayiindeki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Durumu ve Sorunları”, **Dış Ticaret Dergisi**, **KOBİ özel Sayısı**, Ankara: DTM Yayını, Ankara, Aralık 1996.

Sayın, Meral- Fazlıoğlu, Mustafa Akan , **Avrupa Birliği’nde KOBİ Destekleme Programları ve Teşvik Araçları**, Ankara: KOSGEB Yayını, Şubat 1997.

Serdengeçti, Turhan, **Türkiye’de Teşvik Uygulamaları**, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Mayıs 2000.

Sögüt, M.Atila, **Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları**, Ankara: KOSGEB Yayını, Eylül 2000.

Szonyi, J.Andrew, **Small Business Management Fundamentals**, 1991.

Şahin Hüseyin, **Türkiye Ekonomisi**, 7.Baskı,Bursa: Ezgi Kitapevi, Mart 2002.

TES-AR, **Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB'den Beklentileri**,Ankara: TES—AR Yayını, 1994.

Tether Bruce S., “Small Firms, Inovation and employment Creation in Britain and Europa DÖ Question of expectations, **Technovation**, Sayı: 20, England, 2000.

TOSYÖV, **KOBİ'ler ve Kredi Olanakları**, Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1996.

TÜBİTAK –MAM, **Avrupa Birliği 6. Çerçeve Programı İçin Sunulan Proje Önerisi Başvuruları**, Kocaeli: TÜBİTAK-MAM Matbaası, 2002.

TÜBİTAK-MAM, TOSYÖV, KOBİ Efor Dergisi Güçbirliği Platformu, **101 Soruda AB 6. Çerçeve Programı 2002-2006**, İstanbul, 2003, s.10

TÜGİAD, **2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar:Küçük ve Orta Boy İşletmeler**,İstanbul: TUGİAD Yayını, 1995.

Uludağ İlhan, -Serin Vildan, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler)**, İstanbul: İTO Yayını, 1991.

Uyar, Süleyman, “**Ekonomik bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi**”,
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ekim2000/ekonomik%20b.htm>, 04.12.2002

Uzay, Şaban-Küçük, Ergün,“Leasing, Factoring ve Barter Finasman Tekniklerinden KOBİ'lerin Yararlanma Düzeylerinin Araştırılması: Kayseri Örneği”, **I.Orta Anadolu Kongresi “KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”**, Ankara: KOSGEB Yayını, 2001.

Üreyen A.Memduh, “**Türkiye'de Çalışma Mevzuatı ve Küçük ve Orta Boy Teşebbüslerin Mevzuat Sorunları**”, **Küçük ve Orta Boy İşletmelerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri**, Ankara: MPM Yayını, Yayın No:358, 1987.

Üstünkaya Feza, “**KOBİ'lere Yönelik Dış Finansman Programları**”, **Dış Ticaret Dergisi, KOBİ Özel Sayısı**, Ankara: DTM Yayını, Aralık-1996.

Walker Ernest W., Petty J.Wiliam, **Financial management of the Smal Firm**, Prentice-hall inc, New Jersey, 1978.

Yazman, İrfan-Akpınar, Aişe, **Esnaf-Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı(Türkiye-Avrupa Birliği Ülke Uygulamaları)**, Ankara:TESKOMB Yayını, Eylül 2001.

Yelikalan, Nazan-Ener Meliha, “KOBİ’lerin Avrupa Birliği’ne Entegrasyon Sürecinde Karşılaştıkları Teknolojik Sorunlar, **I.Orta Anadolu Kongresi, “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”**, Ankara: KOSGEB Yayınları, Ekim 2001, s.228

Yılmam Memiş, “Rekabetin İstihdama Etkisi, **Kobi Efor Dergisi**, Sayı:39, Aralık 2002.

Yılmaz Gaye (çev), “**ETUC Neden KOBİ’lerle ilgili Bir Çalışma Yapıyor**”
<http://sendika.org/belgeler/etuc-kobi/bolumu.html>, 01.12.2003.

DİĞERLERİ

09.07.2002 Tarih 24810 Sayılı Resmi Gazete.

01.08.2002 Tarih ve 24833 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında Uygulanmasına İlişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ”

<http://195.155.145.1/turkce/yayinlar/dtbulten/2002/MAYIS.pdf>

http://dbs.cordis.lu/fep-cgi/srchidadb?ACTION=D&SESSION=&DOC=1&TBL=EN_DOCS&RCN=EN_RCN:1891005&CALLER=FP6_LIB

http://www.abhaber.com/nt_hbr_2002/nt_hbr_2715.htm

<http://www.cordis.lu/fp6/whatfp6-print.htm>

<http://www.dtm.gov.tr/>

<http://www.dto.org.tr/bilgi/kaynak/rehber.html>

<http://www.ebso.org.tr/TURKCE/abbulten/bul6.htm>

http://www.hazine.gov.tr/arastirma/tesvik_belgeleri_nisan2003.htm

<http://www.hazine.gov.tr/stat/kobiler/ti114.htm>

<http://www.kgf.com.tr/haberler.htm>

<http://www.kobi-efor.com.tr/6cp/bursaralik.htm>

<http://www.deltur.cec.eu.int/abkobi.rtf>

http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/onlineyayinlar/guncel/Docs/ghaber21_01.pdf

<http://www.kosgeb.gov.tr/b5.htm>

<http://www.microsoft.com/turkiye/girisimci/avrupabirligi/mali.asp>

http://www.tskb.com.tr/basin_yeni/AYB_Kredileri.htm

http://www.ttg.gov.tr/tur/02_ttg_hakkinda/2205.htm

<http://www.vakifbank.com.tr/>

İC. YATIRIMCI KURULU
DOKÜMANTASYON KURULU